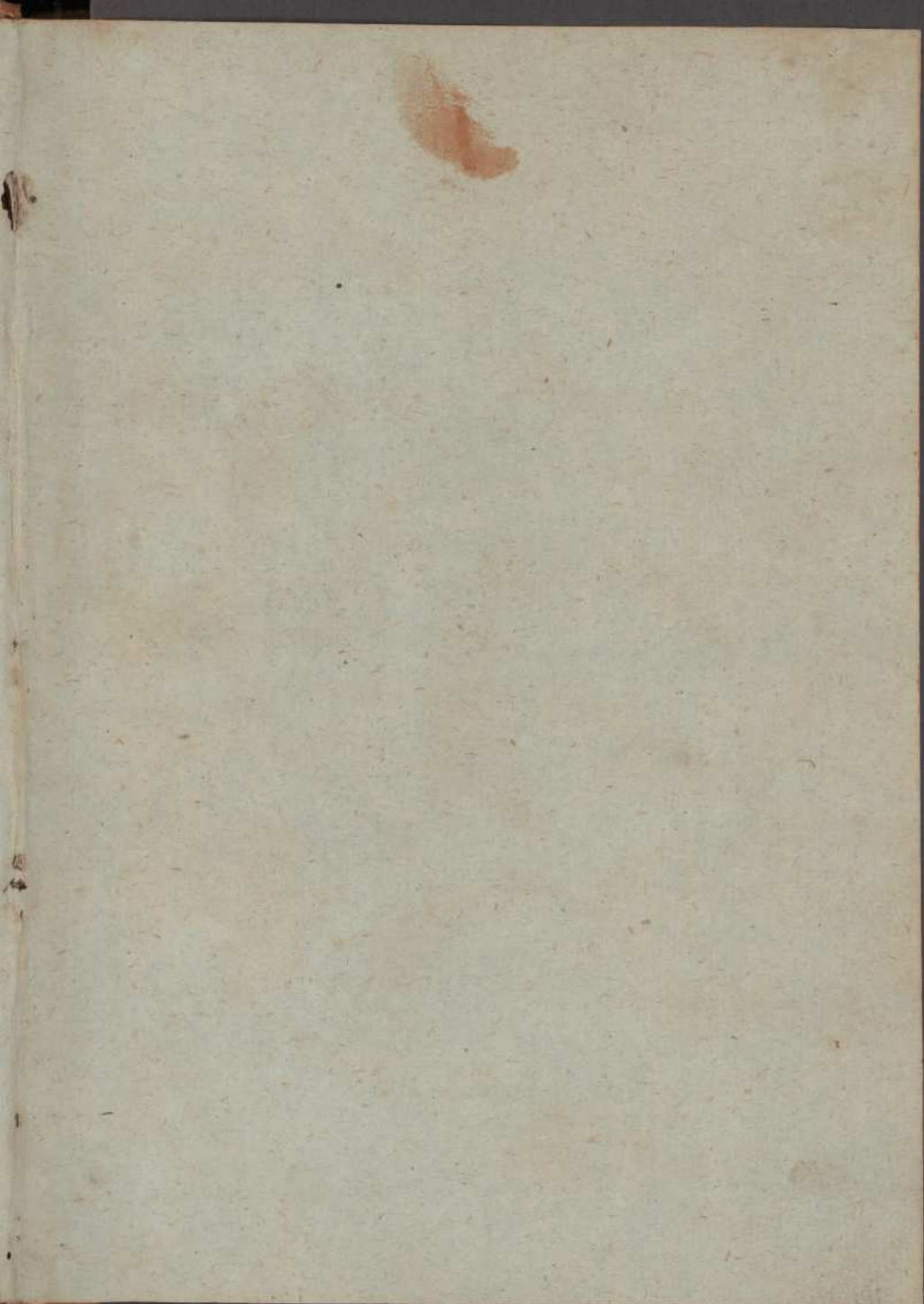

17 122 / XVIII
5

ST 9808

N

HISTORIA
NARODU POLSKIEGO.

TOM VI.

ANTHONY

STATIONER

[A. Naruszewicz]

HISTORYA
NARODU POLSKIEGO
OD POZĄTKU CHRZEŚCIANSTWA.

Antiquam exquirite matrem. VIRGIL.

PANOWANIE PIASTOW.

TOM VI.

w WARSZAWIE 1785.
w Drukarni J. K. Mei i Rzeczypospolitey uprzywileiowaney
GRÖLLOWSKIEY.

WYSTAWA

WYSTAWA

WYSTAWA

WYSTAWA

JEGO KROLEWSKIEJ MCI.

Zakończył Kazimierz Wielki dzielnicę królów ze krwi Piastowej w Polsce paniujących; a ia z panowaniem jego część pracy, z woli W. K. Mci dla przysługi wspólnej oyczyzny przedsięwziętej.

W iakim stanie królestwo to, domowym nierządem skołatane, a bez praw pewnych, bez mocy wewnętrznej, bez związku z sobą, w pośrodku groźnych i drapieżnych sąsiadów na łup swoim i obcym wystawiane obiał ten monarcha, pokazują to iasnie dzieie, spółczesnymi pismami wsparte, prawdę i pewność powieści naszej zaświadczaiące.

Potężne w Europie mocarstwa, iedne już dożyrzałe, iakie były Czechów, Niemców i Krzyżaków; drugie dośpiewaiące, iacy byli Litwini i Tatarowie; a wszystkie na zgubę naszą sprzysięgłe, że imienia Polaków ieszcze z pamięci ludzkiej, a z liczby żywych naro-

dów nie wytarły, dzieło to jest Opatrzności, która im dała mądrego króla, i umiejącego u styru intereſſów tam ulegać byſtrey fali, gdzie ſiła i rozum podołać nie mogły.

Patrzył Kazimierz z żalem na obſzerne oyców ſwoich dziedzictwa, w obce ręce przechodzące. Dom Luxemburſki Szląską ziemię opanował. Bawarſki odrywkami Wielkieypolſki nową Marchią mnożył. Zbrojny zakon, dzieło monarchów Polſkich, za tarczę od pogańſtwa ich dobroczynnością zprowadzony i boynie nadany, rzucił ſię niewdzięcznie na ſwoich dobroczyńców; a wſpółce z innemi ich nieprzyjaciółami Pomeranią, Pruſy z częścią Mazowſza i Kujaw zdradliwie zabrał. Nadgrodziła niemiako te ſtrazy Ruś nabyta: lecz i ten nabytek, dla roſzczonych od Węgrow mniemanych pretenſyi, a drapieżtwa Tatarów i napadów Litewſkich późnieyſzym czasom do utrzymania i pewney poſſeſſyi był zoſtawiony.

Coż miał czynić w tak ciężkiey przemocy, i w tak zawikłanym intereſſów ſkładzie król ten zacny? Stracić na czas muſiał, czego utrzymać nie mógł. Szemrzał nań naród; lecz go nie wſpierał: a na reſztę i przyznał,

że gdy być inaczej nie mogło; potrzeba było po tak okropnym przez pułtora wieku wszystkich części rządowych osłabieniu, pomiar-kować się pierwej w domu, a wewnętrzne wszystkie politycznych chorób źródło zatamować.

Niesprawiedliwością sądów, przemocą możniejszych nad uboższymi, złą administracyą publicznych i prywatnych majątkow, niezna-omomością pożytecznych nauk, niedbalstwem o powszechnie bezpieczeństwo naywiększe królestwa giną.

Obywatelstwo naukami oświecone, domowym gospodarstwem mającine, sprawiedliwością praw od swoich, a warunkiem miast i zamków od obcych zabezpieczone, zapasem publicznym zamożne, zdawało się być Kazimierzowi przyszłego szczęścia, powagi i mocy narodu naygłównieyszą twierdzą.

Okoliczności przeszłe, stan królestwa obecny, względy rostropne na przyszłość, kazały mu na tych zasadach wewnętrznego rządu, przyszły gmach wielkiego pod Jagellami narodu sposobić i zakładać. Zastępował on, aby następcy boynie zbierali.

Uchwalony w Wislicy statut naprawił błę-

dne, udeterminował strychulcem praw arbitralne w decyzjach sądowych magistratury. Ciemiężone ubóstwo czując tym prawidłem obwarowane osob i majątkow swoich bezpieczeństwo, zakochało kray rodowity: bo gdzie dobrze tam i oyczyzna. Młodzież narodowa czerpaąc w szkołach naukę pożyteczną religii, obyczayności i dobrego obywatelstwa, poczęła się przysposabiać do pełnienia przyszłych na urzędach duchownych, cywilnych i woyskowych powinności: bo gdzie błędni pasterze, tam błędne trzody: ślepy ślepego daleko nie zaprowadzi. Warowne budową zamków, naprawą, dźwiganiem i opasem murami miast ziemie i powiaty zostały bezpieczniejszymi od obcych gwałtów, przemyślniejszemi w handlu, ukazując pewny przytułek mieszkańcom swoim w czasie trwogi: bo któż ma ochotę tam zbierać, gdzie lada zbroyna kupa, krwawo nabyty majątek wydrze i rozproszy? Zaludniony kray licznemi osadnikami pomnożył z rolnictwem i gospodarstwem domowe krzewy i płody: a w miastach i włościach powiększył liczbę rąk zdolnych do oręża, pługa i rzemiosł potrzebnych: było komu i czym się brobnąć.

Te były Kazimierza chwalebne przez cały życia przeciąg zamiary i przedsięwzięcia: temi on sobie na imię Wielkiego w potomności zasłużył: dla tych, choć go za życia może niechętnie szczypały języki, umierając miłość powszechną i żal po sobie zostawił: dla tych mu naród kosztem publicznym nadgrobek dźwignął, i łzami go hojnemi oblał.

Nie masz pod słońcem nic nowego. Starzeią wieki, odmieniaią się ludzie: lecz dzieła ludzkie i losy narodów koleją się tocząc do pierwszych karbow powracają. Oczyrzna ta przez Kazimierza dźwigniona, pod Jagellami wspaniała, przyszła powoli czołgiem z wielkości pierwotney do znacznych znowu utrat i słabości. Dawniey poróżnieni z sobą i zazdrośni książęta o szwanki ją nieodżałowane przywiedli. W następnych wiekach samy iey przemożni obywatele z sobą i z królami zapasy chodząc, a ledwo nie pod każdym panowaniem tracąc, przymknęli ją do tego stanu, w którym cię **KROJU** głową ukoronowaną narodu Opatrzność mieć przeczynała.

Stanęłeś W. K. Mość na czele współ-ziomków swoich z naygorliwszą szczęśliwości pu-

bliczney chęcią. Ale cóżes wziął, **P. ANTE,** z tym berłem? to, co niegdyś Kazimierz: niezgody w domu: słabość kraiu: ubóstwo skarbu: nierząd w drobney milicyi: zpuszczanie zamki: odarte miasta: rząd bez związku i rady: nieczynne seymy: przemoc w magistraturach: a przy tych poprzedniczych zawsze straszną ruinę znakach, potęgę zagraniczną i groźne na około sąsiedztwo.

Nie zdołał zaradzić w takim przeciwności ogromie dziedzic i monarcha, mający w ręku swoim sądy, wojsko, skarb i legislacyą. Cóż może uczynić u nas elekcyina zwierzchność, prawami skrepowana, zawsze podeyrzana, chyba cierpieć, gdy się źle dzieje, za cudze przewinienia, i być na celu postrzałom nienawiści dla tego że wyżej siedzi.

Nie masz tych wieków; a może ich tylko chętpliwą sławę białeczna piśmem uwieczniła potomność, gdzie dobrowolna osob z życia własnego ofiara narod od zguby ocalała. Gdyby tak być mogło, lub nastąpić miało; pewniebyś **KROJU** krwi i zdrowia za lud swoy nie żałował. Skład rzeczy tak wypadł, żebyśmy i siebie, i siebie razem nie mieli. Więc kiedy tak los rozrzadził, żebyś iak niegdyś ow. osta-

ini z Piaśków wzdychał tylko ustawicznie na kraiu zmniejszenie; przedsięwziąłeś **P. A. N. I. E.**, przysposobić przynajmniej ten naród, tobie i w nieszczęściu życzliwy i ufający do przyszłej jego szczęśliwości.

Sejmy pod panowaniem twoim zawsze czynne, uchwałyły wiele praw pożytecznych. Rada przy boku twoim, tudzież inne krajowe magistraty iey dozorowi powierzone pilnią exekucyi ustaw. Skarb obojga narodów mądrą składających kommissyje mężów administracyą w lepszym jest stanie. Utrzymuje się w należywym porządku i subordynacyi, małe wprawdzie co do liczby, lecz waleczne rycerstwo. Pomnaża się domowa po wsiach ekonomika, a ludnością po miastach rzemiosła i przemysł. Pożyteczne umiejętności z ludźmi uczonemi wzrost biorą, iak nigdy dawniey. A kto wie, czy i ta martwemi dotąd wzgorków i skał stosami przywalona, a smutna i nieużyteczna ziemia nie ukaże nam kiedy za twoim staraniem ukrytych we wnętrzościach swoich skarbow na użytek publiczny?

Takimi na przyszłość pracami w nadziei lepszych losów ośladzał obecne przykrości i straty Kazimierz, że z pracy iego wieki na-

stepne korzystać miały. Też same W. K. M. dla kraini przedsięwzięcia i skutki ich już obecne niech go zasilaią w dalszych staraniach. A jeśli ci **PANTIE** już w troskach ryłko i pracy niebo umierać przeznaczyło: ciesz się W. K. Mość, że ta latorośl od niego zaszczonepiona, choć się na jego dopiero mogile w liść i owoc odzieie, przecież potomność pokarm i ochłodę z niej weźmie. Tarda venit, feris factura nepotibus umbram. Jestem

WASZEY KROLEWSKIEY MOSCI

PANA MOIEGO MIŁOŚCIWEGO

stuga i poddany.

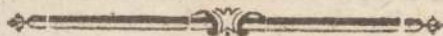
ADAM NARUSZEWICZ B. K. S.

P. W. W. X. Lit. S. R. N.

T. A B L I C E
G E N E A L O G I C Z N E
M O N A R C H O W P O L S K I C H ,
T U D Z I E Ź I N N Y C H K S I A Ź A T

z niemi granice, pokrewieństwo, lub inne
jakie związki mających, od roku
1333. do roku 1370.

P O L S K A .

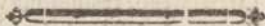
KAZIMIERZ WIELKI, syn Władysława Łokietka, urodzony z Jadwigi księżniczki Wielkopolskiej, córki Bolesława nazwanego *Pius*, zmarłe roku 1340, urodził się w R. 1310. *secundo Kalendas Mai* w Kowalach mieście Kujawskim. Wstąpił na tron po oycu R. 1333. dnia 2 Kwietnia. Umarł R. 1370. dnia 5 Listopada. — Zony jego 1. Anna księżniczka Litewska, córka Gedymina książęcia Litewskiego, zaślubiona w R. 1325 zmarła R. 1339 dnia 28 Czerw. 2. Adelajda Landgrafowna Haska, córka Henryka nazw. *Żelazny*, poślubiona R. 1341. dnia

30 Wrześn. odiechała od męża około R. 1356. umarła około R. 1367. bezpotomna. 3. Jadwiga, a według Anonima Arch. Gnieźn. Elżbieta, córka Henryka księcia Głogowskiego na Zeganie, poślubiona około R. 1365. za życia ieszczę poprzedniczki swojej Adelaydy Haski, iako zaświadcza list Urbana V. papieża pisany do Kazimierza w R. 1365. Przeżywszy męża poszła potym za Ruperta księcia Szląskiego na Lignicy. Umarła roku 1390. Prócz żon, miał Kazimierz wiadome w kronikach nałożnice Rokiczangę Czeszkę, i Esterę Zydowkę, z którey żydowki byli synowie Niemira i Pełka, także córki, które Kazimierz według Długosza przy wierze matki zostawił.

Potomstwo Kazimierza.

Z ANNY Litewki 1. Elżbieta, zaślubiona naprzod Janowi księzcju Bawarskiemu, synowi Henryka 1335. a po iego śmierci wydana za Bogusława V. księcia Pomeranii Szczecińskiej w R. 1343. Umarła R. 1374. 2. Kunegunda według Długosza na karc. 1112. wydana za Ludwika Bawarskiego, syna cesarskiego nazwanego *Romanus*, że się w Rzymie urodził. Hubner nazywa go przez omyłkę *Romerus*, a Długosz *Romanus dux Saxoniz*. Tenże Hubner myła się, zowiąc żonę iego Jadwigą, i dając iey matkę Jadwigę Szląską, która później potym poszła za Kazimierza. O tym Kunegundy zamęścju pisze Witoduranus kronikarz spólczesny: także znać to z listow papieża Benedykta XII. iakośmy w historii mówili. Umarła według Długosza w R. 1357. *sexta mensis Aprilis*.

Z Jadwigi Szląskiej było dwie córki, iako Anonim archidyakon Gnieźnieński spólczesny powiada na karcie 100.

 KSIĄŻĘTA MAZOWIECCY.

BOLESŁAW, o którym mowiono w Tomie V.

Synowie Bolesława.

ZIEMOWIT, książę na Sochaczewie, iak go nazywa Długosz na karcie 1071. umarł według tegoż Długosza R. 1343. Hubner w Tabl. Geneal. daie mu syna Ziemowita, a od tego syna prowadzi linią dalszą książąt Mazowieckich. W czym się myli, ponieważ ten Ziemowit książę na Wiźnie, wkrótce umarł po oycu według Długosza w R. 1345. Ziemowit zaś autor książąt Mazowieckich był synem Troydena, iako się niżej powie.

WANKO czyli WACŁAW, urodzony z Czeszki, iako się mówiło w T. V. umarł według Długosza w R. 1330. Wszakże być musi błąd w chronologii: ponieważ w tranzakcyi Wyszohradziey w R. 1335. i w tranzakcyi w R. 1338. iestże się wzmiankuie. Żona tego Wacława według Strykowskiiego na karc. 366. Danmila, córka Gedymina książęcia Litewskiego. Syn Wacława Bolko czyli Bolesław zmarły bezpotomnie w R. 1351. według Anonima archid. Gnieź. na kar. 80. Kazimierz W. w przywileiu R. 1351. nazywa matkę Bolkona Elżbietą *sororem nostram carissimam*, to iest siostrę żony swoiey Anny Gedyminowny. Imie Danmili odmieniła ta pani na chrzcie na Elżbietę. Umarła R. 1364. obacz Długosza.

TROYDEN, o którym mówiono w T. V. Umarł w R. 1341. *Idus Martii* według Anonima arch. Gnieźn. na karc. 79. i Długosza na karc. 1062. Żona iego Ruska umarła według Długosza tegoż roku.

Potomstwo Troydena.

BOLESŁAW książę Mazowiecki i Ruski po matce, otruty od Rusinów w R. 1340 w Marcu. Żona jego Li-fewka, córka Gedymina książęcia, a siostrą Anny królowej żony Kazimierza W. poślubiona według Długosza R. 1331.

KAZIMIERZ książę na Czersku, iako widziec w przywileju R. 1347. Umarł R. 1354. 26 Listopada, Kazimierz W. król dał po nim lennym prawem ziemie Warszawską, także Ciechanów, Sochaczew, Wiskitki, Nowydwor nad Piszą, i Nowydwor nad Narwią bratu Ziemowitowi, który następuje.

ZIEMOWIT, książę Mazowiecki: z działu z bratem Kazimierzem na Liwie, Goślniu i Rawie: po bracie Kazimierzu na ziemiach wyżej wyrażonych: po Bolkonie Wankowiczu z Ziemowitem stryiecznych na Płocku, Wyszogrodzie, Wiźnie i Sochaczewie, a zatem i całym Mazowszu, iako się sam pisze w przywileju R. 1375. *Nos Semowitus filius Troydeni dux totius Masovia.* Żona Eufemia, iako widziec w jego przywileju fundującym Augustyanów Warszawskich. Córka według Anonima archid. Gnieźnińskiego na kar. 125. żona Mikołaja książęcia Opawskiego.

Potomstwo Ziemowita z Eufemii.

JAN, książę na Warszawie, o którym i o innych w dalszych Tomach.

Żona Anna, a przedtem Danutha księżniczka Litewska, córka Keystuta, iako pisze Długosz na kar. 1131.

KSIĄŻĘTA KUIAWSCY.

KAZIMIERZ pierwszy książę Kuiawski, syn Konrada I. Mazowieckiego wziąłwszy od oycy w dziale Kuiawy z Dobrzykiem, tudzież księstwa Sieradzkie i Łęczyckie, został

zostawił kilku synów, iako mowiono w T. V. z tych
 1. Leszek czarny umarł bezpotomny. 2. Władysław Ło-
 kietek zostawił tylko syna Kazimierza króla, i córkę El-
 żbietę, o których obacz pod królami Polskimi. 3. Zie-
 mowit książę Dobrzyński zostawił dwóch synów Włady-
 sława Dobrzyńskiego, który wziął Łęczycę od Kazimie-
 rza króla, i Bolesława: lecz oba pomarli bezpotomnie.
 4. Ziemomysł, o którym obacz w Tomie V.

Synowie Ziemomyśla.

LESZEK książę Kujawski, o którym obacz w T. V.
 Zył ieszczę około R. 1339. iako zaświadcza proces w
 arch. koronnym między Kazimierzem królem i Krzyża-
 kami. Umarł bezpotomny.

PRZEMYŚŁAW, o którym w T. V. Umarł około
 R. 1339. bezpotomny, iako widzieć w procesie wyżej
 cytowanym te słowa: *dux Przemislaus noviter mor-
 tuus.*

KAZIMIERZ na Gniewkowie, o którym mowiono
 w T. V. Zył ieszczę w R. 1352. iako zaświadcza przy-
 wilej iego dany biskupowi Płockiemu *super libertatibus
 villarum Sandzino & Opogii*, gdzie się pisze *Casimi-
 rus Dei gratia dux Cuiaviae & Lanciciae.*

Potomstwo Kazimierza Gniewkowskiego.

WŁADYŚŁAW biały, o którym będzie niżej.

ELZBIETA, żona Stefana króla Bośni, o której
 Długosz na karę. 1097.

KSIĄŻĘTA SZŁĄSCY.

Linia Lignicka.

Idąca na Bolesława Łyszego, o którym w T. V.

BOLESŁAW III. syn najstarszy Henryka tłustego.
 Obacz o nim w Tomie V.

Potomstwo Bolesława III.

LUDWIK I, książę Lignicki na Brzegu. Urodzony w roku 1316. Umarł roku 1398. Zona jego według Hubnera Jadwiga, według tablic w Sommersbergu Agnieszka córka Henryka IV, księcia Głogowskiego, poślubiona 1343. Od tego to Ludwika posli książęta na Brzegu i Lignicy, którzy najdłużey ze wszystkich książąt i królów Polskich panowali. Ostatni Jerzy Wilhelm umarł bezpotomny w roku 1672, dnia 21 Listopada, i na nim się zakończył dom Piaśta Kruszwickiego.

WACŁAW książę Lignicki na Lignicy, urodzony w roku 1306. Umarł 1364, dnia 2 Czerwca. Zona Anna Kazimierza III, księżniczka na Cieszynie córka, poślubiona 1334, umarła 1367. Syn tego Wacława Rupert zmarł w roku 1390, bez potomstwa pięci męskiej, zostawił sukcesyją Lignicy stryiecznym książętom na Brzegu.

Linia Swidnicka.

Idąca od Bolesława tysego, o którym w Tomie V.

BOLEŚLAW I, książę na Swidnicy, o którym w T. V. zostawił trzech synów: Bernarda na Swidnicy. — Henryka na Jaworze bezpotomnego, i Bolesława na Munsterbergu, od którego posli książęta Munsterberscy.

BERNARD na Swidnicy, o którym w Tomie V. zostawił z Kunegundy córki Władysława Łokietka córkę Beatę, żonę Konrada II, księcia Oleśnickiego, i trzech synów, z których

BOLEŚLAW na Swidnicy, umarł w roku 1368. Zona Agnieszka córka Leopolda I, księcia Austrii. — Ten Bolesław długo się opierał uzurpacyom Czeskim: nakoniec przefzedł pod ich panowanie; brat jego

HENRYK II, na Jaworze, umarł roku 1345. Zona Agnieszka córka Alberta II, księcia Austriackiego

umarła 1356. — Ich córka Anna jedynaczka dziedziczka poszła za Karola IV. cesarza, i wniosła mu księstwa Swidnickie z Jaworskim, mimo prawo do stryjeznych należące. Umarła roku 1362.

Linia Głogowska.

HENRYK IV. o którym w Tomie V. Syn jego

HENRYK V. nazwany *Żelazny* książę Głogowski na Zeganie, żona Anna córka Wacława książęcia Mazowieckiego na Płocku. Umarł roku 1369. Tego Henryka córka Jadwiga była za Kazimierzem wielkim królem.

P A P I E Z E.

JAN XII. Francuz, obrany R. 1316. dnia 16 Sierpnia. Umarł R. 1334. dnia 4 Grudnia.

BONIFACY XII. Francuz, obrany R. 1334. dnia 20 Grudnia. Umarł R. 1342. dnia 25 Kwietnia.

KLEMENS VI. Francuz, obrany R. 1342. dnia 9 Maia. Umarł R. 1352. dnia 6 Grudnia.

INNOCENTY VI. Francuz, obrany roku 1352. dnia 10. Grudnia. Umarł roku 1362. dnia 12 Września.

URBAN V. Francuz, obrany R. 1362. dnia 28 Września. Umarł R. 1370. dnia 19 Grudnia.

GRZEGORZ XI. Francuz, obrany 1370. dnia 30 Grudnia. Umarł R. 1378. dnia 28 Marca. Ten papież przeprowadził stolicę apostolską do Rzymu z Awenionu, gdzie była przez lat 70.

URBAN VI. Włoch, obrany 1378. dnia 8 Kwietnia. Umarł R. 1389. dnia 15 Października. Za niego poczęła się syzma w kościele przez obranie od Francuskich kardynałów Roberta, pod imieniem Klementa VII.

 CESARZE.

LUDWIK, z zsiążęcia Bawaryi cesarz. Papięze nie uznawali go nigdy cesarzem. Obacz o nim w T. V.

KAROL IV. królewicz Czeski, margrabia Morawii. Obacz o nim pod tytułem Czeſi.

 WĘGRZY.

KAROL, o którym w T. V. Umarł R. 1342. dnia 14 Lipca. Zony iego. 1. Katarzyna, według Praya na karcie 12. 2. Marya corka Kazimierza książęcia Polſkiego (podobno książęcia Ciefzyńskiego) umarła R. 1315. 3. Beatryx, corka Henryka VII. cesarza, a siostra Jana króla Czeſkiego. Umarła według Praya w roku 1319. Te wszystkie trzy nie płodne. 4. Elżbieta corka Władysława Łokietka, a siostra Kazimierza wielkiego, poślubiona w R. 1319. umarła 1380. z niey synowie Andrzej urodzony w R. 1327. 30 Listopada: wzięty na królestwo Neapolitańskie, i z dopuszczenia Joanny żony uduſzony w R. 1345 dnia 18 Września. Stefan książę Dalmacyi i Sklawonii, urodzony w R. 1332. zplodziwszy z Małgorzaty Bawarki, corki Ludwika cesarza syna Jana i Elżbietę żonę Alberta III. książęcia Austrii, umarł roku 1354. Trzeci najstarszy, który następuje

LUDWIK, urodzony R. 1326. (Pray powiada, że przed Ludwikiem miał Karol dwóch starszych Karola i Władysława zmarłych w dzieciństwie). Wyznaczony królem Polſkim w R. 1339, a potym w R. 1355. Wstąpił na królestwo Polſkie R. 1370. Umarł w roku 1382 dnia 11 Września. Zony iego 1. Małgorzata, corka Karola IV. cesarza i króla Czeſkiego. Umarła w roku 1349.

2. Elżbieta córka Stefana króla Bośni i Elżbiety księżniczki Polkiej, córki Kazimierza Gniewkowskiego. Córki z niey. 1. Katarzyna urodzona w R. 1359. umarła w dzieciństwie. 2. Marya żona Zym. Cef. 3. Jadwiga królowa Polska.

C Z E S I.

JAN Luxemburski, o którym w Tomie V. Zabity w potyczce z Anglikami pod Cressli w roku 1346. przy końcu Sierpnia. Zony iego. 1. Elżbieta córka Wacława króla Czeskiego i Polskiego, urodzona z Ryxy córki Przemysława II. króla Polskiego. 2. Elżbieta córka Fryderyka księcia Austrii nazwanego *piękny*. — 3. Beatrix córka Ludwika Burbońskiego, zmarła w roku 1387. Potomstwo Jana Czeskiego. — Córki 1. Małgorzata pierwszym związkiem żona Henryka księcia Bawaryi, z których syn Jan zmarł w roku 1341. miał sobie poślubioną Elżbietę, córkę Kazimierza króla z Anny Litewki. 2. Judyta żona Jana króla Francuskiego. 3. Anna żona Ottona, syna Alberta cesarza Austriaka. — Synowie. 1. Jan Henryk margrabia Morawski. 2. Wacław książę Lucelburski, i który następuie

KAROL, naprzód margrabia Morawski — potem cesarz i król Czeski, umarł roku 1378. Zony iego. — 1. Blanka siostra króla Francuskiego Filipa IV. zmarła 1345. 2. Anna Rudolfa Falcgrafa córka zmarła 1352. 3. Anna córka Henryka księcia Szląskiego na Swidnicy, zmarła roku 1362. 4. Elżbieta córka Bogusława V. księcia Pomeranii, urodzona z Elżbiety córki Kazimierza W. zmarła w roku 1393.

MARGRABIOWIE BRANDEBURSCY.

LUDWIK Bawarczyk, syn Ludwika cesarza urodzony R. 1315. uczyniony od oycy Margrabią po zeyściu linii Anhaltynskiej w R. 1323. Zbrzydźiwszy fobie uftawiczne kłotnie i wojny, uftąpił w R. 1349. tego margrabstwa braciom swoim. Umarł w R. 1361.

LUDWIK, brat pierwszego nazwany *Romanus*, że się w Rzymie R. 1328 urodził. Potumił fałszywego Waldemara impostora około R. 1355. Umarł R. 1365. Zona jego Konegunda królowna Polska, córka Kazimierza wielkiego.

OTTON V. brat tego bo wyżey, urodzony w R. 1347. margrabią spólnie z bratem od R. 1349, a po jego śmierci sam od R. 1365. Przedał margrabstwo Karolowi IV. cesarzowi R. 1373. Umarł 1379.

KSIĄŻĘTA POMERANII SZCZECINSKIEY.

BOGUSŁAW V. umarł 1374. Zona jego Elżbieta sorka Kazimierza W, króla, Obacz o nim w T. V.

MISTRZOWIE KRZYZACCY. w Prusiech naywyżfi.

LUDER czyli Lotarius, z książąt Brunświckich, od R. 1331. do R. 1335. Umarł w Królewcu.

DYTRYCH czyli Teodoricus, z hrabiow Oldenburg-

skich, od roku 1335. do roku 1341. Umarł w Malbor-
gu 15. Lipca.

LUDOLF Konig de Weizeau, od R. 1341. do roku
1345. w którym waryacyi dostał. Umarł w Engelsburgu
roku 1346.

HENRYK Dusner de Arfbet, od roku 1346. do roku
1351.

WINRYK de Kniprode, od R. 1351. do R. 1382.

MISTRZOWIE KRZYZACCY. w Inflantach prowincyalni.

EBERHARD de Monheim, od R. 1327.

BURHARD de Dreylewen, od R. 1341.

GOSWIN de Ercke, od R. 1347.

ARNOLD de Vittinghowen od R. 1360.

KSIĄŻĘTA LITEWSCY.

Synowie Gedymina.

MONIWID, najstarszy z synów Gedymina, który w podziale między bracią wziął Słonimskie i Kiernowskie księstwa według Długosza. Kosiłowicz ze Strykowski twierdzą, iż od tego Moniwida poszły dwa domy w Litwie znakowite Chlebowiczow i Wiazewiczow.

NARYMUND, syn drugi Gedymina, zdaniem Długosza na karcie 60. z działu oycowskiego książę na Pińsku. Deguignes powiada z kronikarzew Ruskich, że nastąpił po oycu Gedyminie zmarłym w roku 1340, na

księstwo Litewkie, i że wkrótce mając wojnę z Tatarami, wzięty był od nich w niewolę, z której wykupiony od księcia Moskiewskiego Iwana, przyjął wiarę chrześcijańską pod imieniem Chleba. Ze za powrotem do Litwy znalazłszy już panującego Olgerda brata, uszedł do wielkiego Nowogroda. Z kronik i tranzakcyi narodowych, nie wiadome nam są sprawy tego Narymunda. W roku 1340. widzieć w rejestrze dokumentow Litewkich tranzakcyą między królem Kazimierzem W. i książętami Litewskimi, w której nie wzmiankuje się Narymund, iakoby najwyższy książę Litewski, ale tylko Jawnuta, Keystut, Lubard, Olgiard i Koryat: a przy nich *Georgius Narymuntowicz*, któremu dany był w sekwestr zamek Krzemieniecki. W dalszej też tranzakcyi króla Kazimierza z książętami Litewskimi, Olgiardem, Keystutem, Lubardem i Jawnutą zawartey w roku 1366., nie widzieć także Narymunda, ale tylko tegoż Jerzego Narymuntowicza, któremu dostało się księstwo Bełzkie. Ztąd się wnosi, iż Narymund albo już około tego czasu nie żył, albo na Rusi gdzieś około wielkiego Nowogroda przesładywał. Kroniki Ruskie procz Jerzego, który się i w naszych aktach znajduje, dają Narymundowi drugiego syna Patrakcia czyli Patrycyusza. Długosz na wielu miejscach historyi swojej wspomina między książętami Litewskimi, z Krzyżakami wojującemi, tego Patrakcia, lecz go czyni synem Keystuta.

OLGIERD, ieden z synow Gedymina z działu oycowstkiego książę na Krewie, potym po złożonym bracie Jawnucie książę najwyższy Litewski. Woyny jego z Krzyżakami Pruskimi Infantzkimi, tudzież Polską, Węgrami i Tatarami opisują historycy. Umarł według Długosza na karcie 61 w roku 1381. Zona 1. księżniczka Witepska. — 2. Marya księżniczka Twerska, obie z Ruskich książąt.

JAWNUTA, syn Gedymina wybrany od oycy za wielkiego księżcia całej Litwy z udziałem Wilna stolicy księstwa. Gdy Kazimierz W. Ruskie państwo obiał po Bolesławie Troydenowiczu około roku 1340, książęta Litewscy mając na czele tego Jawnutę uczynili z królem pokoy. Wyzuty potym Jawnuta przez Olgierda z wielkiego księstwa, osiadł na własnym udziale na Wołyniu w księstwie Zastawskim. W roku 1358 Keystut czyniąc rozgraniczenie Litwy z Mazowszem powiada, że to czyni *consilio ac speciali voluntate & consensu serenissimorum principum fratrum nostrorum, dominorum, videlicet Olgierdi supremi ducis Litvanorum, nec non ducis Jawnutonis, ducis Koriati, ducis Georgii, cæterorumque seniorum ducum.* — W roku zaś 1366, w zgodzie między Kazimierzem i Olgierdem wspomina się ieszcze ten Jawnuta. *Ecce ego dux magnus Olgierdus cum suis fratribus Keystuto, Jawnuto, Lubardo, & cum suis liberis &c.* Nie wiadomo nam jest, ięśli ten Jawnuta był chrześcianinem, kogo miał za sobą, kiedy i gdzie umarł. Le Clerc w historyi Ruskiej świeżo wydancy mowi ze świadcęstwa latopisow Ruskich, że Jawnuta po wygnaniu swoim od Olgierda, udał się do Symona Iwanowicza W. księżcia Moskiewskiego, i tam zostawszy chrześcianinem, wziął imię Jana. Lecz ten zacny historyk nie mógł się spuszczać na pisma Ruskie z zupełną wiarą. Powiedziawszy on w T. II. historyi starey na karc. 169, że około roku 1345, Jawnuta ušzedł do Moskwy, mowi w Tomie I. historyi na karc. 393, że Swidrygayło był pierwszy, który u książąt Moskiewskich protekeyi szukał. A wszakże Swidrygayło żył później od Jawnuty, będąc ięgo synowcem. — Myla się i w tym Le Clerc, iakoby Swidrygayło szukał protekeyi u Dymitra Duńskiego. Dymitr umarł około roku 1389, kiedy ięszcze Swidrygayło był w zupełney zgodzie z bratem królem, iako zaświadczaią dowody autentyczne. To pewna, że Jawnuta miał synow. O

Siemonie wspomina tranzakcyę Władysława Jagelły z Krzyżakami R. 1411 dnia 1 Lutego zawartą *Simeonis filii Jawnuta*. Michał książę Zaslowski wykonał przysięgę wierności królowi Władysławowi Jagelle w R. 1386. w Lutym w Krakowie, iako zaświadcza oryginał w archiwum koronnym.

KEYSTUT wziął od oycę Gedymina w podziale księstwo Trockie: ieden to był z najmężniejszych książąt Litewkich; iako zaświadczaią kroniki piszące o iego męstwie przeciwko Krzyżakom i Polakom. Po śmierci brata Olgierda utrzymał przy najwyższej w księstwie Litewskim zwierzchności Jagelła synowca, od którego wkrótce zdradliwie wzięty i udużony R. 1382. Zona iego Biruta Zmudka z Połongi, z ktorey synowie. — Witold urodzony R. 1350. Woydat, Patryk, Woyzswif, Zygmunt potym wielki książę Litewski, i Totywif czyli Teofil. Córka Anna a przedtym Danuta żona Janusza księcia Mazowieckiego

KORYAT, syn Gedymina według Długosza i Anonima, brat Olgierda. Anonim arch. Gnieźn. społeczny powiada na karc. 163, iż on na chrzcie wziął imię Michała. Żył ieszcze w R. 1358, iako zaświadcza tranzakcyę Olgierda z książętami Mazowieckimi. Długosz powiada, iż miał w udziale swoim Nowogrodek Litewski z swoiemi przyległościami, ale pewniey Nowogrodek Siewierski. Synow iego żony nie wiadomey było pięciu; z tych Jerzy Koryatowicz wspomina się w tranzakcyi między Kezimierzem W. i książętami Litewskimi uczynioney 1340. Alexander zaś i tenże Jerzy w tranzakcyi między tymże Kazimierzem W. i Olgierdem, a Keystutem i Lubardem w R. 1366, iakośmy pod temi latami mówili w historyi naszej. Konstantyn z bratem Teodorem Koryatowicze nadali dobra Bakote Niemirze słuźce swojemu; iako zaświadcza ich donacya oryginalna w Kamieńcu R. 1388. uczyniona, która się znajduje w archiw. koron. Bazylego Koryatowicza widzieć w rejestrze

dokumentów Litewskich ułożonych od Kromera za Zygmunta Augusta, między którymi znajduje się ten tytuł. *Basilus Koryatowicz dux promittit fidelitatem regi (Vladislao Jagelloni), & regno Poloniae, & de injuriis, quod non armis, sed jure experietur.* Strykowski edycy Warszawański na kar. 480 powiada, nie wiadomo nam z jakich dowodów, że w bitwie Witolda z Edygą hetmenem Tatarskim w R. 1399, między innymi książętami Litewskimi zginęli Chleb i Semen Koryatowicze.

DALSI KSIĄŻĘTA LITEWSCY.

Synowie Olgierda.

JAGEŁŁO, nazwany na chrzcie Władysławem król Polski, urodził się w R. 1348. Autor Krzyżacki, który kończył historję Krzyżaków zaczętą od Dusburga, powiada pod R. 1370, że pod czas bitwy pod Rudawą w Samlandyi w Pruszech między Krzyżakami a Olgierdem i Keystutem książętami Litewskimi, *prædicto bello interfuerunt Jagelli, qui præterea dictus est Vladislavus rex Poloniae tunc 22 annorum.* Wypada zatem rok urodzenia Jagełła, iak wyżej położyliśmy.

LUBART książę Włodzimirski na Wołyniu, który nie mając od oycy Gedymina dancy sobie części w Litwie właściwey, iak inni jego bracia, trzymał Wołyn, pojąwszy za żonę, corkę jednego z książąt Ruskich imieniem Włodzimierza. O woynach jego z Kazimierzem W. piszą kronikarze. Od niego idą książęta Litewscy, którzych Długosz, a bardziey dawne przywilecie nazywają *duces Russiæ*, dla różnicy od Litewsko-Litewskich, w Litwie samey dzielnice swoje mających. Kosiłowicz z Strykowskięgo daie mu imię chrzestne Teodora czyli Fedora: lecz to jest omyłka, ponieważ Teodor był synem

Lubarda, który pod tytułem *dux Lucensis* poprzyściągł wierność Władysławowi Jagelle królowi w R. 1386. *Sandomiriae seria 3 post Domin. Cantate.* Myła się tenże Koiłowicz kładąc śmierć tego Lubarda, w jego mniemaniu niby Teodora pod R. 1394. Przywilcie oryginalne dane od Władysława króla Federowi Daniłowiczowi książęciu Ostrogskiemu w R. 1385. wyraźnie wspominają Lubarda, iako już przed tym rokiem zmarłego *Lubardus olim dux Vladimiriensis patruus noster.* To słowo *olim*, niegdyś znaczy, że Lubard już nie żył w R. 1386: a iakże mógł umrzeć w R. 1394? Wyraz też w przywileju Ostrogskim *patruus noster* nie zgadza się z wyrazem *submissi Teodori Lubardi ducis Lucensis*, w której *submissi* Teodor Lubartowicz nazywa króla *frater noster carissimus*, to jest brat stryeczny. Wnieść zatem należy, że Lubard był oycem Teodora nie Teodorem, którego imienia nie nosił, będąc poganinem i w pogaństwie zmarłym. Zaświadcza to list Grzegorza XI. papieża pisany w R. 1373 do książąt Litewskich Olgierda, Keyfluta i Lubarda pogan, położony całkiem od Raynalda w historii kościelney. Nie wiadomo nam jest, kiedy umarł Lubard. Anonim arch. Gnieźn. spółczesny powiada na karcie 138, że po śmierci Ludwika króla zaszły w R. 1382 starostowie Polscy miejscowi, zamki Krzemieniec, Olesko, Przemyśl, Horodko, Łopatyn, Smiatyn, *Et alia Lubardo Litvano duci de Łucko presentabant pecuniis receptis.* Umarł więc Lubard między latami 1383 i 1386, iako z wyższych powieści wnosić można.

Potomstwo Lubarda.

TEODOR czyli Fedor, książę Łucki, iak się sam pisze w *submissi* swoiey oryginalney królowi Władysławowi daney w Sandomirzu, iako mowiono wyżej. *Teodorus Lubardi Dei gratia dux Lucensis.* W inney zaś transakcyi, biorąc od króla administracyą księstwa Siewier-

skiego w Wislicy *feria 6 post octavam ascensionis 1393*, po odebraniu oney Dymitrowi Korybutowi, pisze się *Teodorus Dei gratia dux Vladimiriensis*. Umarł według Koiiałowicza R. 1394. Tego Teodora nazywa Strykowski na karc. 472 edycyi Warszawskiej *Fedorem Sanguszko*, w czym się myli. Jest w archiwum koron. oryginalne zeznanie księcia Sanguszka, iako biorąc od króla Władysława Jagiełła powiat Ratański *in tenutam*. — *Datum in Brodnia feria 6 infra octavas assumptionis anno 1433*. obowiązując się dawać z dzierżawy swoiey połowę miodu.

Więc iesli iak pisze Koiiałowicz, umarł Teodor Lubartowicz R. 1394, a iakże czynić mógł tranzakcyą z królem w R. 1433, to jest w lat blisko 40? Podobnieżyła do prawdy, że ten *dux Sanguszko* był synem Fedora, iako powiada Koiiałowicz w manuskrypcie o herbach Litewskich, którego oryginał znajduje się w arch. J. K. M. Tenże Koiiałowicz kładnie śmierć jego pod R. 1449. i pogrzeb w Łucku. Ten to sam *dux Sanguszko*, któremu Władysław król nazwany Warneński odebrał powiat Kozerski, za na azd Ratna i zabicie tam namieśnika królewskiego, który powiat *districtum totum Cossiriensem* oddał Derflawowi z Rytwian staroście Chełmskiemu, iako zaświadcza oryginał w arch. kor. *Datum Budæ 1441 Sabbatho ante Dominicam Rogationum*.

Inni synowie Olgerda.

NARYMUNT. Długosz go liczy między 12 bracią Jagiełła na karc. 61. Tenże na karc. 129 mówi, iż tego Narymunda, *qui regias arces tuebatur, Vitoldus* (będący w lidze z Krzyżakami) *in duellando captum, & in arbore Wiqz per pedes in prato, in quo bombardæ Pruthenicæ consisterant* (około Wilna) *suspensum sagittis Lituanorum, Tartarorum & Ruthenorum in eum iactis crudelius, quam utriusque conveniebat conditioni*

cruciavit. Proces między królem a Krzyżakami wspomina o trzech braciach króla zabitych przez Krzyżaków: z których po imieniu wzmiankuje tylko Kazimierza czyli Korygayła. Zapewne z tych braci był ten Narymund, o którym mówi Długosz pod R. 1390. Tenże mówi także o Narymundzie, iż *ejus uxorem Julianam sororem germanam Annæ consortis Vitawdi ducis Monvid Litvanus processu temporis in uxorem habuerat.* Strykowski na kar. 441 daie imie temu Narymundowi Bazyli książę Piński. Co ieśli tak iest, będzie to ten sam Bazyli, który w R. 1386 przyśiąg wierność Władysławowi i Jadwidze. *Nos Wasili dux Pinscensis. Datum in Luck in vigilia beatorum Simonis & Judæ apostolorum,* i który w R. 1387. *Vasilius dux de Pińsko* z innymi książętami, bracią od Witolda nazwanemi, oddawał zamek Halicki w ręce króla, iako zaświadcza tranzakcyą dnia 11 Sierpnia.

WIGUNT na chrzcie nazwany Alexander w R. 1386. brat jagelły. Tranzakcyą oryginalną między nim, a Władysławem książęciem Opolskim, którego on corkę Jadwigę miał za żonę, zawarta w Krakowie 1386. *in Margarethæ,* to iest w Lipcu, nazywa go *Alexander dux Litvanorum serenissimi principis Vladislai regis Poloniae frater uterinus.* Długosz go nazywa na karcie 133 *germanus frater.* Zdaie się z obu tych wyrazow, iż Wigunt był rodzonym króla z oycą i z matki. W roku 1387 w przywileju danym od króla Litwie nawracającej się, nazywa się *dux Kiernoviensis.* Widzieć go także pod tymże tytułem w tranzakcyi R. 1390. Z tymże tytułem uczynił hołd królowi w R. 1388. 3 Maia. *Nos Alexander Dei gratia, alias Vigunt dux Kiernoviensis notificamus.* Zona Wigunta Jadwiga księżniczka Opolska, o której, co wniośła mężowi, zaświadczaią tranzakcyę oryginalną w R. 1390, o których będzie niżej w historyi naszej. Umarł Wigunt bezpotomny w R. 1392, i pochowany w kościele katedralnym Wileńskim, wespół z bra-

tem rodzonym Kazimierzem Korygayfo, iako świadczy Długofz.

KORYBUT, którego Długofz być mieni obrządku Ruskiego na karc. 125. *unus ex germanis regis*. Imię jego chrześne było Dymitr, iako się sam pisze w czynionej przysiędze królowi Władysławowi i Jadwidze z księstwa swojego Nowogrodzkiego. *Nos Demetrius alias Korybut dux Litvanix, dominus & hæres de Nowogrodek. Datum in Łucko in die beati Severini conf. & pontif. A. D. 1386*. Był więc już chrześcianinem przed ochrzczeniem brata króla, kiedy od oycy Olgierda wziął księstwa Siewierskie i Nowogrodzkie za Dnieprem. Wspomina go przywilej królewski dany Litwie w R. 1387 pod tymże tytułem *dux Novogrodensis*, a w R. 1388 we trzech tranzakcyach submissyi koronie Polskiej od niego i jego poddanych tak książąt, iako boiarow uczynionej, widzieć go pod tytułami. *My kniaź Dymitry Olgierdowicz — my Dymitry innym imieniem Korybut. Dymitry innym imieniem Korybut kniaź Nowogrodz. i Sewerski*. O związku jego z wielkim książęciem Moskiewskim Dymitrem w R. 1388 zaświadcza submissya dana w tym roku królowi. W roku 1393 król oddał księstwo Siewierskie w hołd Teodorowi Lubartowiczowi bratu swemu stryiecznemu, lubo za Korybuta wierność ręczył Olech Iwanowicz, czyli Alexander książę Rezańki teść jego. Zona więc Korybuta była księżniczka Rezańska. Ze on miał synow *filios*, wspomina to sam w submissyi swojej danej królowi w R. 1386. Jacy zaś oni byli, znajdujemy w społecznych tranzakcyach, które w R. 1422, 1424 i 1433 wspominają Fedora Korybutowicza, a w R. 1431 Iwafzka Korybutowicza. Myła się więc Koiłowicz ze Strykowskim, mówiąc, że Iwan Korybutowicz był zabity od Tatarow w potrzebie z Edygą R. 1399, o czym Długofz nie wspomina. Trzeci syn Dymitra Korybuta Zygmunt obrany królem Czeskim od Husytow. Strykowski na karc. 480,

kładnie w liczbie pobitych od Tatarów dwóch jeszcze synów Dymitra, Skindera i Andrzeja, owzem i samego ojca ich Dymitra, lecz nie wiem z kąd wziął tę wiadomość.

KORYGIELŁO, nazwany na chrzcie Kazimierz, brat rodzony Jagellą, iako pisze Długosz na kar. 104. Wspomina go przywilej dany Litwie nawracającej się w roku 1387, gdzie on ma tytuł *Casimirus dux Mscislaviensis*. Pod czas oblężenia Wilna około R. 1390 za świadectwem Długosza poymany od Krzyżaków i ścięty. Potwierdza to proces oryginalny między królem Władysławem Jagellą, a Krzyżakami w R. 1422.

Zona jego nie wiadoma. Zdaie się, iż Iwan Kazimirowicz, który się kładnie między świadkami zgody Krzyżaków z Władysławem królem w R. 1422. był synem tego Kazimierza Korygiełły. Niesiecki pod tytułem domu książąt Czartoryskich powiada, że prócz Kazimierza, jedni autorowie tego Korygiełły nazywają Konstantynem, a drudzy Wasilem czyli Bazylim, i na dowód tego cytuje dyploma dane w R. 1458 na Klewań Michałowi Wasilewiczowi. Lecz choć ten Michał miał ojca Wasila: nie idzie ztąd, że Korygiełło był nazwany na chrzcie Wasilem. Proces oryginalny wyżej cytowany, na kilku miejscach nazywa Korygiełłę Kazimierzem, nie Wasilem. A co się tycze Konstantyna, ten być musiał inny od Korygiełły: poieważ w przywileju Swidrygieły Olgierdowicza książęcia Litewskiego danym w Łucku R. 1414 dnia 5 Maia, i w arch. koron. znajdującym się widzieć dwóch świadków, Kniazia Michała Wasilewicza Czartoryskiego, i Kniazia Michała Konstantynowicza. Rzecz do prawdy podobniejsza, że ten książę Michał Wasilewicz Czartoryski był synem Wasila książęcia Pińskiego, którego submissya Władysławowi Jagelle i Jadwidze znajduje się w oryginale arch. koron. *Nos Vasili dux Pinscensis &c. Datum in Lucko in vigilia beatorum Simonis & Jude apostolorum A. D. 1386.*

w ten

w ten czas, kiedy się inni książęta Litewscy, Ruscy i Rusko-Litewscy królowi Polskiemu i koronie poddawali. Obacz o tym Wasilu pod Narymundem.

ANDRZEY, brat Władysława Jagiełły z innej matki, iako chce Długosz na karę 61. Nie wiadomo nam iest, iakie imię nosił w pogaństwie. Długosz powiada, że był obrządku Greekiego. W czasie koronacy króla, i bawienia się jego w Polsce, związał się z Krzyżakami, i niektóre zamki Litewskie z Połockiem zabrał. Wygnany potym i poymany od króla siedział przez lat kilka w więzieniu w zamku Chęcińskim. Uwolniony ztamąd na prozbę i porękę Skirgełły i Włodzimierza rodzonych, a Witolda i Fedora Stryiecznych, iako zaświadcza tranzakcyą R. 1394 *feria 4 post dominicam Circumdederunt* dana w Dolatyczach, spokojnie do śmierci przesiadział. Strykowski edycyi Warszawskiej na karę 480 powiada, że był zabity w potrzebie z Edygą wodzem Tatańskim w R. 1399. Syn jego podobno Iwan Andreiowicz wspomniony między książętami Litewskimi w tranzakcyi R. 1431 pierwszych dni Września, która iest w arch. koron. Kroniki Ruskie świadczą, iż ten Andrzej był ochrzczony w Pleszkowie w R. 1342 w ten czas, gdy go ojciec Olgierd zostawił w tym mieście dla rządu, nie chcąc sam być chrześcianinem, lecz to podobno data nieco zaprędka.

WŁODZIMIERZ książę Kijowski, syn Olgierda z pierwszej żony według kronik Ruskich. W R. 1386 poprzyśiął wierność królowi: a w R. 1394 ręczył się z Witoldem i Federem Ratańskim za Andrzeja, którego i razem króla bratem swoim nazywa, iako zaświadczaią tranzakcyę oryginalne. Zona jego nie wiadoma: synowie zaś Alexander czyli Olelko *dux Vladimirowicz*, *Andreas dux Vladimirowicz*, *Iwan dux Vladimirowicz*, wspominają się często w przywilejach oryginalnych pod

latami 1424 — 1431 — 1432 — 1433 — 1448. Od tego Alexandra czyli Olelka poszli książęta Olelkowiczowie, naprzód na Kijowie, potem na Słucku. Iwan według kronik Ruskich przeniósł się z Litwy na Ruś, i był oycem rodziny Ruskiej książąt Belkoy. Andrzej w roku 1448 zapisał niektóre dobra żonie swojej Maryi, synowi Chlebowi, i córce Owdocyi, iako świadczy tranzakcy w Kijowie tego roku dnia 16 Junij.

SIMON czyli Symeon, w pogaństwie nazwany Linguenis, syn Olgierda z drugiej żony. Wspomina o nim Długosz na karc. 61. Wykonał przysięgę wierności królowi w roku 1389 *feria 6 ante festum purificationis Mariæ virginis*, a w roku 1389 wykonał podobną w Sandomirzu *dominica conductus Paschæ*, to jest w przedwodzią, z poruczonej sobie gubernii wielkiego Nowogroda: iako zaświadczaią oryginalne tranzakcyce po Rusku i po łacinie w archiwum koronnym. Zona nie wiadoma; syna Jerzego widzieć w tranzakcyach oryginalnych R. 1424 — 1431. *Dux Georgius Linguenfis*.

KONSTANTY, syn Olgierda z pierwszej żony według kronik Ruskich. Długosz go nie pomieścił między inną bracią króla Jagiełły; chyba że został ukryty pod nazwiskiem Butawa, którego tenże Długosz między dwunastu liczy. Syn jego jest podobno Książę Michajło Konstantynowicz starosta Włodzimirski, o którym wspomina przywilej Swidrygayły książęcia Litewskiego w roku 1414 dnia 5 Maia, iakośmy mówili pod tytułem *Korygayto*. Wszakże ponieważ znajdziemy przywilej Konstancyzny Koryatowicza dany Niemirze na dobra Bakota na Podolu w roku 1388. być może, że ten Michajło Koryatowicz był synem tego Konstancyzny.

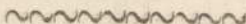
SKIRGEŁŁO, brat rodzony króla z tejże matki,

żył w religij chrześcijańskiej obrządku Greckiego, według Długosza na karc. 142. Lecz jakie miał imię na chrzcie, nie wiadomo dotąd z żadnych pism społecznych. Umarł w Wyszohradzie nie daleko Kijowa, otruty od jakiegoś czernica, pogrzebiony w pieczarach. Był księzcim Połockim i Trockim: żona jego nie wiadoma. Długosz mówi, że potomstwa żadnego nie zostawił. Dawne oryginalne tranzakcye nazywają go *dux Litvaniae, dominus Trocensis — dux Trocensis & Polocensis*.

SWIDRYGAYŁO, brat rodzony króla, na chrzcie, który obrządkiem łacińskim odebrał w Krakowie, nazwany Bolestawem, iako świadczy Długosz na karc. 104. Niektorzy kronikarze imię mu dają Leona, według Niesieckiego. Być to może, że ten niespokoiny książę, którego różne przypadki opisują się w historii, dostawczy państw Ruskich, dla przypodobania się Rufinom, nazwał się Leonem. Długosz na karc. 140 powiada o nim, że *seclæ Ruthenicæ quam maxime favebat*. Ten Swidrygayło żył najdłużej z braci królewskich, i dokonał życia w Łucku w roku 1452 w Lutym: żona jego księżniczka Twerska. Długosz na karc. 11. 83.

BORYS. Czyni go bratem królewskim Długosz na karc. 61, a pod rokiem 1385 na karc. 96 powiada, że Jagello *duos duces fratres suos Skirgellonem videlicet & Boris* wysłał w poselstwie do królowej Elżbiety matki Jadwigi. Ze ten Borys był *dux*, i że jeździł w poselstwie, zaświadcza to oryginalne zeznanie Jagelły znaydujące się w archiwum kapituły Krakowskiej. — *Datum in Krew feria 2 in vigilia assumptionis beatae virginis Mariae Anno Domini 1386*. W tym zeznaniu widzieć te słowa: *Dux Borys & Hanko capitaneus Vilnensis assumpserunt secum literas credentia-*

les a potiori, majori & excellentiori nuntio, videlicet inchyto principe Skirgalone duce, fratre domini Jagellonis ducis magni, qui ex quibusdam certis causis personaliter ad ejusdem reginalem maiestatem transire nequivit. Myła się więc Długosz, który wespół z Borysem i Hankiem wysła do Węgier Skirgełłę iędził tylko Skirgełło do Krakowa, a do Węgier wysłał brata Borysa. O teyże legacyi Borysa wspomina Anonim archidyakon Gnieźnieński świadek oczewisty na karc. 154. Skirgalo, Elgemoth (podobno tu omyłka druku, lub pisma w nazwisku Wigunth) & Berizo (Borys) duces Lithvanice cum multo comitatu Cracoviam intrantes &c. Tenże Anonim także świadczy, że anno 1386. die 12. mensis Februarii Jagello dux magnus Lithvanorum in civitate Cracoviensi cum multa solemnitate suscipitur, cum quo Widogdus (Wigunth) Strigullo (Swidrygayło), Georgius, Parisso (Borys) & alii plures duces Lithvanorum intrarunt. Nie wiadomo nam iaką miał dzielnicę, iaką żonę, dzieci, i kiedy umarł ten Borys.

 WOŁOSZA.

BAZARAD wojewoda Wołoski, który około roku 1330 zbił wojsko Karola Roberta króla Węgierskiego. Nie wiadomo nam kiedy umarł. Zdać się, iż panował w tej części Wołoszczyzny, która graniczy z Sedmi-grodem. Długosz go nazywa *woyвода Valachia*.

STEFAN, według Długosza *Moldavia palatinus*, czyli wojewoda zmarły około roku 1359.

Synowie tego Stefana.

STEFAN starszy, i Piotr młodszy, których zwady o państwo dały okazję wojny z Wołochami i kłębki Polaków, iako mówiono w historii pod tym rokiem.

ALEXANDER, którego Urban V. papież (iako świadczy list jego pisany do Klary wdowy w roku 1370) nazywa *woiewoda Valachia*. Zona jego druga Klara nie wiadomo jakiego rodu. Córka ich w tymże liście papieskim nazywa się *Imperatrix Bulgaria*.

Syn Alexandra.

LATZKO, czyli *Ladislaus* Władysław z pierwszej żony, nie wiadomo jakiego, ponieważ Urban V. pisząc do niego nazywa Klarę jego macochą *noverca*. Tenże papież w liście tegoż roku pisany do arcybiskupa Praskiego i biskupów Wrocławskiego i Krakowskiego, aby

ufundowali katedrę biskupią łacińską w Czerecie, i wy-
łączyli ją z pod iurydykcyi biskupa Halickiego Dyzuni-
ta, nazywa tego Latzka *dux Moldaviensis partium seu
nationis Valachiae*. W innym zaś liście tegoż roku pi-
sanym do samego Latzka dać mu tytuł. *Nobili viro I. a.
dislao woywodæ Vlachiae*.

 AUTOROWIE i PISMA,

Które się w tym Tomie VI historii i w przypiskach do niey cytują.

A lbertus Argent. Chron.	Dusburga kontynuator.
Anonimus Leobienfis.	Dytmar.
Anonim arch. Gnieźn.	Eginhardus.
Archivum Królewskie.	Gallus Marcin.
Archivum koronne.	Hartknoch.
Archivum kapit. Gnieźn.	Helmold.
Archivum kapit. Kuiawsk.	Herman Cornerus.
Archivum kapit. Poznańsk.	Hubner.
Archivum kapit. Płockiey.	Kadłubek.
Aventinus Hist. Bavar.	Koiałowicz.
Balbin Hist. Cres.	Kromer.
Basko.	Kronika Mellicensis.
Bielski.	Kronika clauftri Neoburg.
Bogusław.	Kronika aulae regiae.
Bonfini.	Kronika montis Sereni.
Bzowski.	Kronika Bawarska.
Cange (du)	Kronika Zweldęńska.
Cellarius.	Lodewig.
Clerc (le)	Łoyko.
Cynnamus	Łubiewski.
Deguignes.	Menander Greczyu.
Długofz.	Miechowita.
Dogiel.	Mniszech M. W. K.
Dubrawski.	Neugebauer.
Dumont.	Niesiecki.

Okolfski.
 Paprocki.
 Pez Bernard.
 Pray.
 Raynald.
 Sarnicki.
 Skrobiszewski.
 Sommersberg.
 Starowolki.
 Strykowski.

Szezygielski.
 Szutz.
 Turocz.
 Villanus Mathæus.
 Vitoduranus.
 Witykind.
 Volumina legum.
 Wuja.
 Zycie Karola IV.

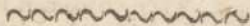

TREŚĆ KSIĘGI I.

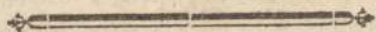
I. Stan Polski od Krzywoustego do Łokietka. II. Kazimierz królem ogłoszony i koronowany. III. Stan królestwa na początkach jego panowania. IV. Nowy król uznaje potrzebę pokoju z sąsiadami. Zawieśza broń z Krzyżakami. Skutki spokoyności. V. Nowe z Krzyżakami postanowienia. VI. Porządki w kraiu. Zydowski przywilecie. VII. Niesnaśki w Niemczech. VIII. Karol Węgierski życzy poiednać Jana Czeskiego z Kazimierzem: proiekta ligi przeciwko Ludwikowi cesarzowi. IX. Klótwie o Szląsk. Zgoda w Sandomirzu między królem a Karolem margrabią Morawskim. X. Czechow mniemane prawa do korony Polskiej. XI. Umowa przedugodna z Czechami w Trenczynie. XII. Ziazd królów w Wyżohradzie w Węgrzech. Przybywają tam Krzyżacy. Czeſi uſtępują praw swoich do Polſki, i za to biorą pieniądze. Szląsk im odstąpiony. XIII. Dałsze zaſpokoienia i umowy z Czechami. XIV. Króla Węgierskiego zamiary i polityka. Interessa Krzyżackie. XV. Postanowienie królów Czeskiego i Węgierskiego względem Krzyżaków o Kujawy i Pomeranią. XVI. Różne małżeństwa. Uroczystość tego ziazdu. Narod nieukontentowany z traktatów Wyżohradzkich. XVII. Krzyżacy nie oddają Kujaw i Dobrzyńia. Ich zdraдлиwe wymowki. XVIII. Król wyprawia poselstwo do Awenionu: różne jego przyczyny. XIX. Woyna w Niemczech. Kazimierz w lidze przeciwko cesarzowi. Papieśka odpowiedź i nieukontentowanie. XX. Czeſi z Krzyżakami w lidze. Jan Czeſki godzi króla z zakonem w starym Władystawiu. XXI. Na czym zawisła ta zgoda. XXII. Umowy Jana z Kazimierzem w Poznaniu, względem bezpieczeństwa granic. XXIII. Narod sprzeciwia się uſtąpieniu Pomeranii i innych ziem od Krzyżaków wydartych. XXIV. Jan Grot biskup Krakow.

ędzie do Awenionu i oczyszcza króla od potwarzy Krzyżackich. Papież determinuje komisję i sąd. XXV. Związki i układy, Czechow z Węgrami względem sukcesji tronu Polskiego. XXVI. Papież Benedykt wyśła legatów do Polski w sprawie Krzyżackiej. Krzyżacy zwiąawszy się z cesarzem dla przeszkody sądowi papieżkiemu, Cesarz szuka związków z Kazimierzem. XXVII. XXVIII. Król ich nie odrzuca w niepewności przyjaźni Czechow. Trudna sytuacja króla. Król zrzeka się na piśmie Szląska, Węgrzyn proponuje synów do sukcesji ewentualnej. XXIX. Kazimierz zwołuje naradę i wyznacza następcą swoim Ludwika królewicza Węgierskiego. XXX. Śmierć Anny Litewki królowej. Pofelstwo do Węgier. Umowy z Karolem Węgierskim względem sukcesji. XXXI. Sprawa z Krzyżakami i dekret na nich. XXXII. Rewolucje na Rusi. Król zabiera tę prowincję.

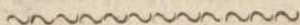

HISTORYI NARODU POLSKIEGO KSIĘGA PIERWSZA.

KAZIMIERZ WIELKI KRÓL.

I. **Z**iemia Polska stała się jednym i nierozdzielnym królestwem od czasów Chrobrego, rządzona była blisko przez półtora wieku od królów, którym lubo Cesarzsko-Niemiecka polityka tytuły królewskie częstokroć zaprzeczała; państwom ich jednak prerogatywy królestwa nie odjęła (a). Ostatni z iedynowładzców Krzywousty podzieliwszy monarchią na cztery synów, wzamia-

KAZIM. W.
R. P.
1333.

(a) W listach cesarskich i papieskich, tudzież historykach Niemieckich starożytnych widziany najczęściej *regnum Poloniae*.

KAZIM. W.
R. P.
1333.

rze, ażeby ten podział politycznego związku narodu nie rozrywał, naystarzemu z rodzeństwa zwierzchność naywyższą nad drugimi przyznał. Składali wszyscy książęta iedność ciała rzeeczypospolitey pod iedną głową książąt Krakowskich: a różność głów w różnych księstwach panujących, nie rozrywała nigdy całości narodowej. Była Polska królestwem, choć nie miała króla, mając zwierzchnika i dziedzica w linii naystarzey. Lecz że ta władza, acz prawdziwa, była nader słabą w równości, a częstokroć i więkzości sił braterskich; potrzeba było onę dźwignąć mocą, a okraścić pierwszeństwem i dostojnością tytułu królewskiego dla powagi u swoich i obcych. Uczynił to pierwszy Przemyśław książę Wielkopolski: uczuł naród potrzebę mieć swojego króla, i koronę mu włożył. Następca jego Łokietek na księstwo Wielkopolskie, a sam już dziedzic wielu innych prowincyi, pozyskał też famę królewską dostojność, pisawszy się pierwey książęciem różnych spadkowych prowincyi (b), a książęciem i dziedzicem całego królestwa Polskiego. Chciały go wszystkie ziemie mieć królem: i na-przód do Rzymu wyprawiwszy po koronę Gerwarda biskupa Kuiawskiego, gdy papież dar ten zwlekał, dla względów na Niemce i Czechy przemożne, a z rozdziału krajów Polskich korzystają-

(b) *Dei gratia dux Cracovie, Sandomirie, Siradie, Cuiavie, Pomieraniae, nec non verus haeres* | *totius regni Poloniae.* Są to tytuły w iego przywilejach.

ce, samego wkrótce w Krakowie ukoronowały. Weszła w obyczaj odtąd elekcyja i koronacya królów. Biskupi, wojewodowie i kasztelani, tudzież inni urzędnicy koronni ze stanem rycerskim, pomnożeni w maiątki i powagę, wchodzący do rady pod udzielnemi książętami, lubo dziedzictwa panom swoim nie przeczyli w swoich udziałach; że iednak szło iuż o całość panowania nad narodem, z tylu prowincyi od sobie dawniey oddzielnych złożonym, spólne też głosy na panować maiącego łączyć chcieli, a to dla potwierdzenia praw swoich, i swobód osobistych przy dobru publicznym. Okoliczności kazały przychylić się do tego żądania. Linia Piastów Szląska i Mazowiecka wiązała się z Niemcami, Krzyżakami i Czechami, mogąc zawsze domowe wznieść rosterki za ich wsparciem, iako niechętnych mocy i porządkowi w Półszcze, a z iey rozerwania korzystających. Nie było więc lepszego środka do bezpieczeństwa publicznego, i utrzymania całości nowo związanego kraiu, iako być powszechnie wspieranym od tego narodu, który, obrał i ukoronował. Tym sposobem spokojne berło trzymali Przemysław z Łokietkiem, że ich królami swoiemi Wielka i Małopolska, tudzież Pomernia zgodą powszechną mieć chciały.

II. Po odprawionym zatym zmarłego króla pogrzebie w kościele katedralnym Krakowickim (c),

(c) Sepultum corpus in ecclesia summi in parte laeva, alba-
sia maiori Cracoviensi è regione al- que petra per sculpturas & restu-

KAZIM. W.
R. P.
1333.

zaczęto myśleć o obraniu nowego, nie że nie było przyrodzonego, i testamentem oycowskim wyznaczonego dziedzica; lecz ponieważ Jan Czeski przywłaszczył sobie tytuł króla, a książęta Głogowscy czynili się też dziedzicami Polskimi, chciał naród uchylić tych pretendentów, przyznając Kazimierzowi głosem powszechności, co mu z prawa natury należało. Miał Kazimierz miłość i sławę dla męstwa, które w ostatniey oycy z Krzyżakami wojnie okazał; a dla roztropności i sprawiedliwości, z kąd sobie Polska wiele obiecywała. Nie pewny też z Krzyżakami pokóy, a słabość kraiu wewnętrzna, łatwo zebranych na zjazd powszechny w Krakowie panów i szlachtę skłoniła ferca do ogłoszenia królem Kazimierza. Dopomogło do tego wysłane od Karola króla Węgierskiego świetne poselstwo. Szwagier i przyjaciel iego życzył mu uprzeymie korony: ofiarował przytym wszelkie posiłki w ludziach i orężu, ięśliby ich w iakich przygodach nowy król i naród potrzebował. Ogłoszony więc iednomyślnie Kazimierz królem, a na dzień S. Marka Ewangeliſty, przypadający w Niedzielę, uchwalona koronacya. Zachodziła nieiakaś trudność ze strony Anny Gedyminowny, żony królewskiej. Matka iego Jadwiga Wielkopolska księżna sądziła za uymę praw i honoru swoiego, gdyby za iey życia fynowa koronę nosić miała. Dała się iednak

dinem adornatum ante sancti Vlastislai regis altare, quod ipse vivens creaverat et dotaverat. Długosz.

uprosić synowi: a na większy dowód swoiey ku niemu powolności, uchyliła się z Krakowa do sławego Sandecza, gdzie habit i życie Franciszkanek przyjąwszy, resztę dni w klasztorze przepędziła (d). Nastąpił akt koronacyi w czasie naznaczonym. Kazimierz w szaty królewskie w zamku przez biskupów ubrany, i do kościoła zaprowadzony, wespół z żoną Anną otrzymał zwykłe namaszczenie przez ręce Janisława arcybiskupa Gnieźnieńskiego, przy asystencyi Janów Krakowskiego i Poznańskiego, a Macieja Kuiawskiego i Stefana Lubuskiego biskupów. Dni następujące spędzone na turniejach, i innych zabawach rycerskich. A że młody monarcha liczył dopiero lat wieku dwadzieścia i trzy; przydany mu do rady i pomocy w rządzeniu państwa Jasko z Melsztyna (e) herbu Leliwa, mąż rozumny i oyczyzną kochający, za którego powodem wkrótce Kazimierz skarb swóy, woynami i złym rządem wypróżniony, do znacznych dochodów przywiódł.

KAZIM. W.
R. P.
1333.

(d) Umarła Jadwiga roku 1340.

(e) Długosz na karce 1030. nazywa go kasztelanem Krakowskim, w czym się myła, ponieważ w przywileju Władysława Łokietka danym Mieczowitom w roku 1331. między świadkami pisze się Spycymir kasztelan Krakowski: a w roku 1334. w przywileju danym żydom od Kazimierza W. tenże Spycymir z tym urzędem wzmiankuje się. Był Jasko ka-

sztelanem, ale po śmierci oycyca Spycymira, iako chce NIE-SIECKI. STAROWOLSKI *in bellatoribus Sarmatiae* powiada, że ten Jasko Melsztyński wiele dokazywał z Łokietkiem przeciwko Czechom, że w czasie ostatniej wyprawy do Szląska pomagał mocno temuż królowi, a potem przydany za poradnika Kazimierzowi, radą swoią i dzielnością kray z tótrów i naieżników oczyścił.

KAZIM. W.
R. P.
1333.

III. Potrzebna była zaiste królowi nowemu mądra rada z dzielnością iey wykonania w tak trudnych państwa okolicznościach. Dziedzic obszernych prowincyi po oycu Władysławie (f), a król i zwierzchnik naywyższy innych księstw, od pokrewnych książąt prawem feudalnym trzymanych, a do korony i królestwa Polskiego, na które był wyniesiony, należących (g), nie był pewnym utrzymać się na nich spokojnie, dla zagranicznych i wewnętrznych przeciwności. Jan król Czeski roszcząc sobie prawo do korony Polskiej po dwóch Wacławach ostatnich (h), zażywał tytułu króla Polskiego: nadto przywiódłszy różnemi

(f) Księstwa Krakowskiego, Sandomirskiego i Sieradzkiego spadłych na Łokietka po Leszku czarnym: Łęczyckiego po Kazimierzu stryju zabitym od Litwy; Pomeranii po Łokietku, której on dostał po Przemysławie II. przez sukcesyją, jako naybliższy ze krwi i przez wybranie Pomorzanów: Kujaw po tymże Łokietku, które były udziałem iego z bracią. — Wielkopolski po tymże, i Przemysławie.

(g) Szlaska całego, który książęta Polscy idący od Władysława II. monarchy nayprzód, potem wygnanicy trzymali, a jako część starożytna Polskiego królestwa do niego należeli. Bo choć od czasów Krzywoustego do Przemysława II. nie było królów w Pol-

szcze, było iednak królestwo, a zwierzchność naywyższa monarchii do naystarszy głowy należała. — Księstwa Mazowieckiego, którego książęta żyli ieszcze, i *ave feudi*, jako sami Polacy i pokrewni linii panującej do królestwa i zwierzchności królów należeli. — Część księstwa Kujawskiego z ziemiami Dobrzyńską i Michałowską, których dziedzice Leszek Kujawski na ziemi Michałowskiej, Przemysław na Bydgoszczy, Kazimierz na Gniewkowie, bracia rodzeni synowie Ziemomyśła brata Łokietkowego, a Władysław na Dobrzyńiu syn Ziamowita brata także Łokietkowego, te ziemie tymże prawem co i książęta Mazowieccy trzymali, i do korony należeli.

(h) Obacz wyżey w T. V.

spofobami wielu książąt Szląsko-Polskich do uczynienia sobie hołdu, kray ten cały swoiego berła udziałem być rozumiał. Krzyżacy nie przestając na ziemi Chełmińskiej, daney sobie od Konrada Mazowieckiego z obowiązkiem iey powrotu za zdobyciem Prus, opanowali nayprzód ziemię Michałowską bezprawnie (i), potymi Pomeranią całą, daley ziemię Dobrzyńską, a nakoniec Kuiawy, mocą, kupnem niesprawiedliwym, i innymi niegodziwymi spofobami, nie chcąc należeć do królów Polskich iako Niemcy, a od cesarza Ludwika, Czéchów i innych książąt Niemieckich radę i posilki biorąc. Książęta Mazowieccy ich przymierzeńcy dla boiaźni, utrzymywali ligę z Niemcami, a Waclaw Płocki już i Czeskim został hołdownikiem, oderwawszy się równie ze Szląskiem od postulzeństwa panom przyrodzonym. Już iesli przydamy niesforność kraiu wnetrzną, przemoc możnieyszych w czasie rozdziału państwa pomnożoną, małą zamków i miast warownych liczbę, niedostatek skarbu, niesprawiedliwość sądowych magistratur, uszczerbek dóbr królewskich przez odrywki onych na prywatne zyski, rozboie po drogach, i wzajemne między sobą napady, nakoniec częste od Litwy i Tatarów niaizdy; dostało się Kazimierzowi królestwo pełne trudności a bliskie swoiego upadku.

IV. W takowym rzeczy zamieszaniu uznał Ka-

KAZIM. W.
R. P.
1333.

(i) Obacz w T. V.

KAZIM. W.
R. P.
1333.

zimirz za rzecz sprawiedliwą ufunąć na czas oręż obcy, przez zyskanie doczelnego pokoju z potężnemi nieprzyjaciółami, i nayprzód się od Krzyżaków zabezpieczyć. Bo lubo mu ociec Łokietek umierając zalecał pilnie, aby się iak nayufilniey starał wydrzeć mocą Krzyżakom niesprawiedliwe zabory (k), nie zdało się z mocniejszyemi w oręż, maiątki, porządek i ligę, wchodzić w wojnę porywczą, bez uporządzenia nayprzód wewnętrznego, iakiego czas i okoliczności obecne dopuścić mogły. Ukrócił wprawdzie Łokietek zuchwałość Krzyżacką pod Płowcami; lecz iey zupełnie nie zламаł. Panowie tyłu kraiów, i ze swoich dzierżaw potężni, a od pokrewnych Niemców ludźmi i bronią podsfycani, pewnieby dalzszego z Polakami pokoiu nie chcieli, gdyby ich wojny z Litwą nie rozrywały, Węgrzyn im nie groził, a Jana króla Czeskiego ambicya w nowe go trudności, iako się niżej powie, nie wprawiła. Wyflani za tym posłowie królewscy wespół z Węgierskiemi do Torunia w Niedzielę drugą po Wielkieynocy, uchwalili z Krzyżakami zawieszenie broni (l) do zielonych świątek w roku następującym. W tym przeciągu czału obrani z obu stron dawniey królo-

(k) Długosz na karc. 1027.

(l) O tym pierwszym za Kazimierza traktacie wspomina traktat powtórnny Krzyżacki zawarty w Malborgu w roku następującym, iako się niżej mówić będzie, *Sub pactis,*

modis & conditionibus, prout in literis super treugarum integritate & observantia cum praefato domino Casimiro rege Poloniae statuarum concessis in Thorun anno domini 1333 Dominica Misericordia domini, plenius continetur.

wie Czeski i Węgierski traktować mieli o zupełną zgodę, a król Polski dać mistrzowi assekuracyą, iako to postanowienie Toruńskie wiernie i zupełnie zachowa. Krok ten pierwszy do spokojności zewnętrzny od króla uczyniony, wielce był pożyteczny dla oyczyzny. Leżały odłogiem opuszczone od wieśnictwa role, upadł handel i rzemiosła w miastach, a z niemi razem przemysł i bogactwa. Lecz niszczyły kraj nadto zagęszczone rozboie, skutek zwyczajny nędzy powszechney, dla nieczynnych w czasie zaburzonym magistratur, a zuchwałości próżniaczego hultajstwa. Stan nawet szlachecki wolnym nie był od tey hańbiącej skazy (m). Zmarły król nie czynił za życia swojego sprawiedliwości ze złoczyńców, bądź nie lubił krwi rozlewać, bądź zatrudniony wojnami czafu do tego nie miał (n). Kazimierz, za radą Melfztyńskiego (o), użył wszelkiew na nich surowości w pierwiastkach panowania, bez względu na urodzenie, aby się zbrodnie względami i powolnością nie krzewiły. Obwołane po wszystkich iurydykcyach rozkazy imania, i kary na przestępnych, oczyściły wkrótce Polskę z ludzi szkodliwych, wracając bezpieczeństwo obywatelom.

V. Atoli trzeba było dłużzey w kraiu spokojności od zagranicznych napaści, dla przyrowadzenia go do stanu odporu i powagi. Krzyżacy

(m) *Tam ex nobilibus, quam ex baronibus*, DĄGOSZ na karcie 4031.

(n) DĄGOSZ na karc. 1030.
(o) STAROWOLSKI *in bellat. Sarm.*

KAZIM. W.
R. P.
1334.

prócz Pomeranii, ziemi Michałowskiej i Dobzyńskiej za Łokietka zabranych, trzymali wielką część Kuiaw. Woyna była potrzebna: lecz słabość narodu oney poczynać nie pozwalała (p). Prócz tego nalegał papież częstemi listami na króla i Krzyżaków, aby zaniechawszy gorzących chrześcijaństwo zatargów, oręż swój raczy na sąsiednie Tatory obrócili (q). Dał ten zakon znaki nieiakiey na rozkazy papiejskie powolności, kiedy w tymże roku wysłany z Awenionu do Polski i Prus legat iego Galiard de Carceribus, na wybieranie grofzów S. Piotra, i weyrzenie w zaniezione skargi na swoich poprzedników, nakłonił go do płacenia z Pomeranii Świętopietrza, którego przez czas długi oddawać Krzyżacy do kamery apostołskiej wzbraniłi się (r). Negocyacya tegoż legata względem pogodzenia króla z zakonem, a przytym starania posłów króla Węgierskiego tyle sprawiły, że się znowu rozpoczęły traktaty w Malborgu o przedłużeniu pokoju (s).

(p) *Non enim Casimirus tantum se vivium habere arbitrabatur* Sc. Długosz na kar. 1030.

(q) RAYNALD pod R. 1334.

(r) List Jana XXII, do Macieja biskupa Kuiawskiego w RAYNALDZIE pod R. 1334.

(s) O negocyacyi legata papiejskiego wspomina RAYNALD. Tenże mówi pod rokiem 1334, że temu Galiardowi, oraz Piotrowi Gerwazemu legatom swoim *munus injunxit, ut de aposto-*

licis nunciis, qui praeceperant, Audea scilicet de Verulis & Petri de Alvernia inquireret. Accusati enim fuerant profigatam vitam duxisse, improbe gessisse munus, locasse seneri pontifici aravii pecunias ad lucra captanda. Romanam denique ecclesiam avaritie sordibus in invidiam adduxisse. Mówiliśmy o tych dwóch legatatach papiejskich w T. V. na karcie 431. Do tych oskarżeń ściąga się bez pochyby w:raz

Mistrz Luder z Brunświka wyznaczył swoich kommandorów. Staęła zgoda dnia ostatniego Kwietnia (t) pod temi obowiązkami. Pokóy między królem a zakonem wypłynąć mający na zielone świętki, trwać będzie do S. Jana w następującym roku, co król własnym listem potwierdzi i zabespeczy. W tym pokoju zawarci będą król Czeski, oraz książęta Mazowieccy Ziemiowit i Troyden, iako sprzymierzeńcy i przyjaciele Krzyżaccy, ze wszystkimi swoiemi państwami i ludźmi (u). Mistrz Luder obiecuie oddać tym czasem zamek Brzeski z miastem i ziemią do nich zdawna w całych swoich granicach należącą, oraz miastami, cłami, i innemi wszelkimi pożytkami i przynależnościami w zarękę Ziemiowitowi

KAZIM. W.
R. P.
1334.

1335.

Henryka księcia Głogowskiego w liście do Jana XXII. papieża 23. Czerwca R. 1324. *Denarium vero S. Petri, licet modo insolito exigatur, ipsum tamen ego & fratres mei insignum obedientie &c.* Rzeczeni legatowie pierwszy Andrzej de Verulis kanonik Wrocławski, drugi Piotr de Alvernia Francuz, kanonik de Noyon, przymusili nawet mniszki Klaryski w Polsce do płacenia groszów, lubo one bullami dawniejszych papieżów były od tego podatku wolne. Świadczą to listy ieden Jana XXII. roku 1327. do Andrzeia de Verulis, drugi tegoż papieża roku 1329. do Jana biskupa Krakowskiego, znajdujące się w Hist. Francisk. WA-

DYNGA, i w MS. królewskich. Ze zaś postowie Węgiercy również do tego dopomagali, widzieć to w zaświadczeniu mistrza Ludera. *In Malborg anno 1334. die 30. Aprilis. Hoc etiam adiecit, quod si, quod absit, dominus rex Hungarie preactus omnia afflictata, placitata & ordinata nobiscum per suos nuntios, & domini Casimiri regis Poloniae super promissione, conservacione & restitutione castri & civitatis Brestensis non promitteret servatura &c.*

(t) Instrument oryginalny wyżey cytowany.

(u) Ci książęta weszli w ligę z Krzyżakami, iako mówiono w T. V. na karc. 416.

KAZIM. W.
R. P.
1335.

książęciu Mazowieckiemu, lub jeśli się on wzbraniać będzie, tedy Maciejiowi biskupowi Kujawskiemu. Cło w Redczu (z) zostanie przy Krzyżakach, na otrzymywanie bezpieczeństwa dróg publicznych od napaści złoczyńców. Rzeczeni zaręcznicy, lub ieden z nich obiąwłszy księstwo Brzeście w aktualną i rzeczywistą possessyą, wrócić one zakonowi będą powinni czterema tygodniami przed wyściem zgody, jeśli w tym czasie pokój wieczysty nie stanął za pośrednictwem królów Czeskiego i Węgierskiego: lub jeśli król Węgierski chciał zrywać te umowy, które się między zakonem, a posłami takiego, iak Polskimi względem puszczania w zarękę Brześcia uchwałyły, i których król Polski ma także uczynić ratyfikacyą (x). Mało co przed tym postanowieniem Malborkim spadły przy końcu Kwietnia (y) potężne śniegi, i przez pięć dni trwając, wielkiej trwogi rolników nabawiły. Opatrzność zamieniła spodziewaną klęskę w dobry skutek: rostopem tych zamrozów sprawione pola lepiej iak tustem nawozami przyniosły wzrost i żniwo od dawnych lat niewidziane.

VI. Zabezpieczony kray pokojem od Krzyżaków, udarzony żywnością, pomnażał się w lu-

(w) Trojaki jest Redecz w Kujawach w hrabstwie Lubrańskim.

(x) Tenże instrument. Data & acta hac sunt in Marienburg

domo nostra principali anno domini 1334. in vigilia BB. Philippi & Jacobi apostolorum.

(y) In die S. Adalberti. Dzw. Gosz na karcie 1031.

dzie, porządek i majątki. Zarządzał Kazimierz wzy-
 ftkim onego potrzebom: a gdy ziomków wła-
 fnych nadzieie pomnażał, miał względy ludzko-
 ści na obce nawet choć podle przybyfze.
 Każdy ftan być może w kraiu pożytecznym, gdy
 życie pod prawem, i moc iego nad sobą czuie.
 Rozmnożyli się żydzi w Polfczce od czałów nie-
 pamiętnych (z). Cierpienie w narodzie, a wię-
 cey niż dwuwieczne zamieftkanie, dało im ifto-
 tę nieiakąś błędnego obywatelftwa. Nie przy-

KAZIM W.
 R. P.
 1335.

(z) Pierwsza w historykach
 wzmianka o żydach, z Czech do
 Polfki zbiegłych za Władysła-
 wa Hermana około roku 1096,
 w Kozmie Prątkim. Gdy się
 zaczęły krucjaty we Francyi,
 rycerstwo krzyżowe przechod-
 dząc przez Czechy ku Caro-
 gradowi, mając ztamtąd cią-
 gnąć do Palestyny, poczęło
 swoje zbrojne misfye od na-
 wracania gwałtownego żydów.
 Wielu z tych ludzi uchylając
 się od napaści i ździerftwa, u-
 ciekło do Polfki i do Węggier
 z majątkiem i pieniędzmi. Za
 czałów Bolesława Krzywouste-
 go około R. 1112. rozszerzył
 się ten naród aż do Kłiowa.
 Długosz na karcie 394. powia-
 da, iż tam *milites Russi in sedi-
 tionem versi — ac inde singulos Ju-
 daeorum in Kłiow consistenti-
 um invadunt & diripiunt.* Za Mie-
 czyfława starego około roku
 1176. wspomina o tychże Ka-
 dŁUBEK na karcie 735. że im
 czępfione krzywdy od studen-

tów, karane bywały na rodzi-
 cach. *Judeum scholares casu per-
 cufferunt &c.* W roku 1203 —
 1207. wspominają o nich przy-
 wileie Henryka brodatego ksią-
 żeńcia Szląkkiego, znsydujące
 się w SOMMERSBERGU, że fol-
 warki nawet książece we Wro-
 cławiu arendowali. *Villam fal-
 conariorum in Wrocław, quam
 judei Joseph & Chazkel habue-
 runt.* Nakoniec Bolesław pius,
 czyli pobożny książe Kalifki
 nadał im w roku 1264. *in civita-
 te Kalifz in crastino assumptionis
 B. V. M.* liczne przywileie, któ-
 re potwierdził Kazimierz W.
 roku 1334. *Cracovie die BB. mar-
 tyrum Dionifii & sociorum,* to
 jest 9. Października. DŁUGOSZ
 pod R. 1356. pisząc o nalożni-
 cy Kazimierza żydowce Ester
 powiada, iż ten król ad preces
*quoque prefata Ester judee & con-
 cubinae, exorbitantes prerogativas,
 & libertates per literas singulis ju-
 daeis in regno Poloniae habitanti-
 bus, quae falso scriptae ab aliqui-*

KAZIM. W.
R. P.
1335.

wiązani do uprawy roli ani do rzemioł, żyli tylko z handlu i z lichwy (a). Sposób zyskowy i próżniaczy, przy zwyczajnej z zabobonów, obyczajów i odzienia ohydzie, narażał ich na wexy, zdzierstwa i uciemiężenia, czyniąc ich stan niepewnym, bez załony praw i zabezpieczenia cywilnego. Cierpieli na osobach, majątku i sławie (b) tym dotkliwiej: że na to rządowa zwierzchność milczała. Bolesław książę Kaliski uczynił im sprawiedliwość, determinował sądy (c) według gatunku spraw: dał ważność ich przyśięgom (d): zabezpieczył żyjące osoby i mogiły zmarłych od niekarnych gwałtów (e): porównał ich handel z innymi (f): uchylił od gminnych zarzutów potrzeby krwi chrześcijańskiej (g), iakoby prawem nakazanej: zabronił chwytania ich dzie-

bis insimulabantur, & quibus divina maiestas contumeliatur & offenditur, concessit, quarum factor olimus etiam in hanc diem perseverat. Nie wiadome nam są te wolności żydom nadane na prozbę Estery. Być one musiały inne od tych, które nadał Bolesław Kaliski, a Kazimierz potwierdził. Ester była nadożnicą króla po Rokiczanie Czesce, iuż za drugiego małżeństwa z Adelaidą Haską. Prawo Bolesława nie ma złych przymiorów *factoris olimi*, które Długosz uczuł, ponieważ one weszły w statut, iako sprawiedliwe.

(a) Z przywileju Bolesława

Kaliskiego widzieć, iż żydzi bawili się handlem. *Ubique iudeus — sed si aliquis merces &c.* Obacz Vol. Leg. T. I. 312. Życie ich lichwiarskie widzieć tamże.

(b) Obacz przywilej.

(c) Vol. Leg. T. I. 311. 312. 313. 315.

(d) Tamże na karc. 310.

(e) Na karc. 312. 313:

(f) *De theloneo exigendo* na karc. 312.

(g) *Juxta constitutiones Papæ, in nomine nostri patris districtius prohibemus, ne de cætero iudei singuli in nostro dominio constituti debeant culpari, quod humano nantur sanguine* na karc. 315.

ci (h), i przymuszania do wiary. Co wszystko że się wspierało na sprawiedliwości i ludzkości, Kazimierz wnuk Bolesława ponowił dziadowskie postanowienie w Krakowie, i one pod imieniem swoim i pieczęcią przez ręce kanclerza Zbigniewa żydom podać rozkazał. Późniejsze wieki za Witołda i Alexandra króla dały mu większą wagę, włożywszy w statut Koronny i Litewski dla prawidła sądowym iurydykcyom (i).

KAZIM. W.
R. P.
1335.

VII. Lecz wracając się do Krzyżaków, przyładki zagraniczne zdawały się dopomagać do zawarcia dłuższego pokoju, który się w tym roku ostatnich dni Czerwca miał zakończyć (k). Trzy domy w Niemczech przemożne, Luxemburfski, Habsburfski i Bawarski, ubiały się w tym wieku z sobą, który z nich miał bogate puścizny po zmarłych posiadać. Austryą ze Styryą trzymał dom Habsburfski po Fryderyku ostatnim książęciu tamecznym (l). Marchią Brandeburską po zgastey linii dawniejszych margrabiów ze krwi Alberta Urfa opanował świeżo Ludwik dla syna imiennika, przeciwko żądaniu Luxemburczyka (m). Zawakowała teraz Karyntya, Tyrol i Karniola po śmierci Henryka, ostatniego także książęcia

(h) *Item si aliquis, vel aliqua puerum iudei abduxerit volumus condemnetur ut fur na karę. 314.*

(i) Obacz statut ŁASKIEGO i Vol. Legum T. I. *Quod nos Alexander rex non confirmando confirmatone speciali, sed ad can-*

telam defensionis. &c. Przywilej Witołda znajduje się w Arch. Król. w statucie pierwszym Litt. za Zygmunta I.

(k) Obacz wyżej.

(l) Obacz wyżej w T. V.

(m) Obacz wyżej w T. V.

KAZIM W.
R. P.
1335.

księstw rzeczonych (n). Ozwały się do sukcesyi dwa domy Habsburksi i Luxemburksi. Albert z Ottonem księżęta Austriacy, urodzeni byli z Elżbiety córki Meinharda, a siostry Henryka zmarłego. Jan król Czeski ożeniwszy syna swoiego młodszego Jana z Małgorzatą, nazwaną *Maultusą* dla szpetney twarzy, córką iedynaczką tegoż Henryka, chciał mieć te księstwa dla niego. Otrzymali pierwzeństwo Austriacy. Ludwik cesarz potrzebując w Niemczech stronników, dla utrzymania się na tronie, zaprzeczanym sobie od papieża i iego sprzymierzeńców, a chcąc ziednać przyiaźni Alberta z Ottonem (o), przybywszy do Lintza w miesiącu Maiu, uroczyście im dał inwestyturę (p), dla siebie zaś Tyrolskie hrabstwo przeznaczył (q). Jan król Czeski, będąc prócz tego zdawna w nadziei omylony, gdy tenże Ludwik margrabstwo mu Brandeburskie odmówił (r), bardziej się ieszcze teraz na niego rozgniewał, i o zemście tak przeciwko niemu, iako też księżętom Austriackim myśleć począł (s). Nie mnieyszą do cesarza i Au-

(n) Umarł Henryk w roku 1335. *Domínica qua cantatur iudica me Deus* (Biała czyli piąta w post) *in castro Tyrolis tempore missæ in capella B. Pancratii presbiteri colera circa præcordia suffocatur.* Anon. *Leobienſis chronica*, na początku K. VI.

(o) *Ludovicus autem eorum potentiam sibi arbitratus necessariam,* ANONIM *LEOBIEſIS.*

(p) *III. Nonas Maij, ducer, solemniter indutus imperialibus investivit.* ANONIM *LEOBIEſIS.* *Chronica, Monast. Mellic.* na kar. 246. *Chronicon. clauſtri Neoburg.* na kar. 488.

(q) *Volens idem Ludovicus habere comitatum Tyrolis.* Karol cesarz w życiu swoim.

(r) Obacz w T. V.

(s) *Joannes Bohemice rex hoc*

i Austryaków miał urazę Karól król Węgierski. Ludwik chciwy pomnożenia powagi swoiey we Włoszech z zamieszkdów tamecznych, życzył królestwo Neapolitańskie wyiąć z pod hołdu papieża, lub one do swoiego domu przenieść; i na ten koniec dekret śmierci niegdyś od Henryka VII. cesarza przeciwko Robertowi królowi z domu Francuskiego ferowany potwierdził. Karól też Węgierski synowiec Roberta pragnął rzeczoną koronę mieć w domu swoim, ożeniwszy dwoma laty pierwey syna Andrzeia z Joanną wnuczką iego (t). Prócz tego Ludwik będąc tego roku w Wiedniu (u) przed inwestyturą Lincką, dla niektórych umów tajemnych z Albertem i Ottonem Austryakami, dał im diploma pozwalające szafunku według ich woli miałt niektórych w Węgrzech, iakoby do *Imperium* należących: a książę też Albert niektórym zbiegłym obywatelom Sklawonii i Kroacyi dał u siebie przytułek (w). Późęła się zatym utwarzać liga Węgrów z Cze-

KAZIM. W.
R. P.
1335.

egred ferens &c. Kronika *claustri Neob.*

(t) Robert król Neapolitański był fryciem rodzonym Karola Węgierskiego. Hołdownik papieża sprzyiał interesom solicy apostolskiej we Włoszech: a gdy Henryk cesarz zamysłał Włochy opanować, sprzeciwił się mu Robert zbrojnie, za co od cesarza iakoby Wazal imperii i rebellizant

skazany na utratę korony i głowy R. 1313.

(u) Hoc anno 1335. Ludovicus dux Bavarie, qui se asserbat imperatorem, ad componendum cum ducibus Austrie Viennam veniens, & aliquandiu cum illis ibidem moram trahens Linciam venit &c. Chron. Mon. Mellicensis na karcie 246.

(w) PRAY w historii Węgierskiej na karc. 33.

KAZIM. W.
R. P.
1335.

chami przeciwko Ludwikowi i Austryakom (x). Jan Czeski pobudzając na nich papieża Benedykta XII. następcę i dziedzica uraz stolicy apostołskiej przeciwko Ludwikowi, tudzież króla Francuskiego i Henryka księcia Bawaryi niższej ziemi swoich, także Rudolfa Saskiego, nie zaniechał i Kazimierza Polskiego (y) do teyże ligi zaprosić. Nienawidzieli cesarza Francuz z Bawarczykiem i Sajem; pierwszy utrzymując interesa papieskie i Neapolitańskie, a sobie podobno cesarstwa życząc; drugi, że się być mniemał pokrzywdzonym w dziele Bawaryi niższej, między sobą a stryiecznemi mocą Ludwika uczynionym (z): trzeci o margrabstwo Brandeburskie, iemu, iak mniemał, należące.

VIII. Miał też i Kazimierz sprawiedliwe przyczyny niechęci ku Ludwikowi, który Krzyżaków przeciwko oycu jego Łokietkowi utrzymywał, iakby ich dzierżawy, z daru i dobroczynności książąt Polskich zakonowi dane, do imperium i jego zwierzchności należały, a mistrzowie te-

(x) *Carolus aperte Bohemorum partes amplexus, regem (Joan-nem) consilio & milite invabat. Pray na karcie 33.*

(y) *Papam etiam, regem Fran-ciae, & Henricum ducem Bava-riae, item reges Hungariae & Cra-coviae incitans contra ipsum, — ALBERT. ARGENTIN. na karc. 125. — Et ducem Saxonie — rex Joannes reges Hungariae & Cra-coviae alloquitur, Misnenses Sax-oniae advocat. Chron. Anomini Leobienfis na karc. 944.*

(z) *Henricus & Otto fratres, Henrici (o którym mowa) patruelis praedictorum duces inferioris Bavariae incipiunt discordare inter se, ac Henricus tanquam senior volens solus esse dominus terra, coactus est per praedictum Ludovicum dividere terram cum fratre & patruelis inter Ludovicum & Henricum praedictos. — Annal. Henrici Rebdorf. T. I. Collect. Struvii na karc. 614. Obacz kronikę Bawarską in Script. Germ. Frehera.*

goż imperium książętami i lennikami byli (a). Lecz odrażały razem krzywdy różliczne od Jana poczynione, przez oderwanie Szląska i części Mazowfza, przez darowanie Pomeranii, a przedanie Dobrzynia Krzyżakom, tudzież przywłaszczenie tytułu króla Polskiego. Łokietek ociec królewski tylo nieprzyjaznemi postępkami Jana o iego ku sobie nieszczerości i złey chęci przeświadczony, myślił nakoniec związać się przeciwko niemu z Ludwikiem cesarzem (b). Okoliczności zaśle, a nieiako pochlebiające, że ta z Czechem liga będzie wstępem Kazimierzowi do zakończenia z nim o pretenfye do Polski, a tym samym przyłączenia Krzyżaków do wrócenia niesprawiedliwych zaborów, nakłoniły go do iey przyięcia. Umówili się więc rzeczeni królowie na pokromienie Austryaków, na złożenie z tronu Ludwika (c), i rozpoczęcie z nim woyny. Co ażeby tym lepszy skutek w dalszym czasie wziąć mogło, zdało się stronom, samym się z sobą naprzód za spokoić. Karol Węgierki szwagier królewski, obrany iuż dawiey za pośrednika między królem i zakonem, podiał się nadto poiednac Kazimierza

KAZIM. W.
R. P.
1335.

(a) Obacz niżej podrokiem 1338. gdzie mowa o diploma Ludwika.

(b) Pisarz Jana króla Czes. w liście do Piotra opata Anle regie in Chyon. anle regie, na karcie 80.

(c) *Scripterunt etiam hic die-*

bns ad curiam (Avenionensem) Joannes rex Bohemie, & Henricus dux Bavaria gener eius, quod de auxilio Hungaria & Cracovia regum & aliorum, alium vellent constituere regem Romanorum potenter. ALBERT, ARGENT. na karcie 126.

KAZIM. W.
R. P.
1335.

z Czechem, będąc obu krewnym, a od Jana zaproszonym (d). Prócz ułożoney wojny z Ludwikiem i Austryakami, widział on potrzebę zaspokoienia Polki od Krzyżaków, aby sam mając w sąsiedztwie Wołochy, Tatarzy i Rufiny, z któremi świeżą w początkach tego roku szczęśliwie potyczkę odprawił (e), mógł pewnieyże od szwagra przeciwko nim mieć polski. Nie było też z honorem jego i pożytkiem żyć w małżeństwie z królową Polką, i ewentualną, iak mniemał, tey korony dziedziczką, ktorey sukcesyją Łokietkowi i Kazimierzowi zaprzeczał Jan Czeski. Nadto Karól przeznaczywszy trzech synów do trzech znakomitych w Europie tronów (f), a między nimi Ludwika do korony Polskiej, w przypadku śmierci Kazimierza bez potomstwa płci męskiej, żądał wczesnie uchylić Czecha od mogących nastąpić pretenzji: a z okoliczności też interesów Krzyżackich, i żadanego od Kazimierza pokoju z nimi, wymoc na szwagrze zabezpieczenie przeznaczoney korony dla syna Ludwika. Wyprawił za-

(d) Ze Karol był zaproszony do uczynienia tego pokoju między królem i Czechami, zaświadcza list jego w tym R. 1335. 19 Listopada w Wyszohradzie datowany, w którym Karol wyraża *ad manus nostras tanquam hominis communis (rex Bohemie) assignavit*. Obiaśni się to niżej.

(e) PRAY w historyi Wę-

gierskiej na karcie 35. — List Benedykta XII. papieża tamże.

(f) *Habebat enim Carolus rex presatus tunc tres filios, Ludwicum, Andream & Stephanum, conceperatque in animo, quod Ludovicum in Polonia, Andream in Sicilia, & Stephanum in Hungaria presiceret reges.* ANONIM archid. Gnieźnieński w zbiorze SOMMERSE,

tym w pofelstwie do obu królów biskupa Agryi (g), ofiarując im swoją medycyną.

KAZIM W.
R. P.
1335.

IX. Wszakże nim ta nastąpiła przy końcu roku w Wyszohradzie, uprzedziła ją klótnia z okazji Szląska. Jan Czeski, lubo zabrawszy dawniej księstwo Wrocławskie (h), wielu książąt Szląskich, dawanem pieniędzy, na zaślawy namowami, i własną ich ku narodowi Polskiemu niechęcią nakłonił do poddania się koronie swojej; nie mógł tego dokazać, aby książęta Świdniccy Bernard z synem Bolestawem czyli Bolkonem, oraz Bolko na Munsterbergu z bratem swoim, dali się przychylić do tej służebnej powolności (i). Wiązała ich do królów narodowych pamięć na krew spólną z przodków, a bliskie z Łokietkiem i Kazimierzem pokrewieństwo (k). Nie chcieli też naśladować innych pokrewnych książąt, odrywając się od ciała Rzeczypospolitej i królestwa Polskiego, do którego należąc z wieków, czynić tego prawnie, i bez występku rebellii nie mogli. Karol margrabia Morawski wziąwszy od Jana oycy rozkaz, ażeby i te księstwa, Polfcze dotąd podległe (l), do

(g) PRAY. — DUBRAWSKI w historii Czeskiej.

(h) Obacz wyżej w T. V. *

(i) *Postquam pater noster accepisset possessionem civitatis Vratislaviensis, omnes duces Silesie & Opolienses subiecerunt se ditioni sue — exceptis duce Silesie domino (Bernardo) Svidnicensi, & Bolcone domino Munsterbergensi.*

Karol cesarz wżyciu swoim na karc 96.

(k) Bernard miał za sobą Kunegundę, córkę Łokietka, z której zplodził Bolestawa czyli Bolkona.

(l) *Miste nos pater cum pulchro exercitu super ducem Silesie nomine Bolconem ducem Munsterbergensem, Nam ille dux non erat*

KAZIM. W.
R. P.
1335.

poddania się Czechom zniewolił, wszedł z licznym wojskiem naprzód do kraiu Bolkona, i dotąd go niŝczył, pòki Bolko poniewolnie na żądanie iego nie przyŝtał (m). Z tey okoliczności powstały między Polŝkim a Czeŝkim ludem wzajemne niaizdy, gdy z nich iedni Bolkona przeŝladowali, drudzy go iako ŝwoiego bronili. Dla zaŝpokoienia tych zatargów uchwalone w Sandomierzu na ŝwięto wniebowŝtąpienia pańŝkiego zawieŝzenie broni do dałŝzych umów. Obiecali ŝobie wzajemnie książęta (n) zachować się w zupełney ŝpokoyności, i oney wiernie przeŝtrzegać tak oŝobicie, iako teŝ inieniem ŝwoich poddanych, od naŝtępującego ŝwięta ŝwiętego Jana, aż do iego rocznicy (o).

princeps neque vassallus patris nostri & regni Bohemiae. Karol w życiu ŝwoim.

(m) *Quod in tantum devastatum fuit, quod ipse coactus sit mediantibus placitis esse vassallus patris nostri & coronae regni Bohemiae, sicut & alii duces.* Karol cesarz w życiu ŝwoim. To poddanie stało się w roku 1336. naŝtępującym. Diploma jest w SOMMERSBERGU Nro. LXXI. *Datum Straubingæ in festo decolationis sancti Joannis.*

(n) Ta zgoda mająca trwać do S. Jana roku 1336. zawarta w Sandomierzu *in castro Sandomiriensi die Dominico infra octavas ascensionis Christi*, to jest w Maiu. Kopia tey zgody znayduie się w ŝtarożytnym MS.

kròlewŝkim, piŝanym za kròła Kazimierza Jagellończyka. Kazimierz w nięcy piŝze się *Casimirus D. G. rex Poloniae, nec non terrarum Cracoviae, Sandomiriæ, Siradiae, Lanciæ, Cuiaviae, Pomeraniaeque dominus & heres.* Ten to jest Karól, który potem zoŝtał cesarzem po Ludwiku Bawarŝkim. Będąc ieŝzcze margrabią piŝał życie ŝwoie, aż do daty wybrania ŝwoiego na cesarŝtwo, to jest do roku 1346. Lecz piŝząc o intereŝŝach Polŝkich, zamiełczał o tym przymierzu i przyczynach woyny.

(o) *Hinc à festo S. Joannis Baptiste proxime instante, ad sequens festum S. Joannis.*

W tym przeciągu czasu ieśliby którzy z obywatelów Polskich, iakimkolwiek sposobem wazyli się rzeczony pokóy nadwerezyc, tedy margrabia za pierwszym zaraz o tym sobie doniesieniem miał w mieście lub zamku Kaliskim publicznie krzywdę swoię opowiedziec; a król we dwu miesiącach od daty manifestu powinien będzie przyslawić do tegoż Kalisza posłów swoich, którzy wespół z posłami Morańskimi, w tymże czasie obrębie od Karola pod konwoiem Polskim od Barycza do Kalisza przyflanemi, weyrzą w sprawę i onę rozładzą (p). Przeciwnie, ieśliby ze strony margrabi iakowa Polakom krzywda się stała, pod ow czas równie król ma się o nią zażalić we Wrocławiu, i wyprawic posłów do tego miasta pod strażą Czeską od Barycza. Zamknięci w tym przymierzu Karol król Węgierski, Przemysław Sieradzki, i Władysław Łęczycki książęta (q), którzy uchwalony

KAZIM. W.
R. P.
1335.

(p) *Et ibi placitandi, standi & morandi, & ab inde ad predictum locum Barycz remeandi.* Z tych wyrazów transakcyi pokazuje się, iż Kaliski zamek i miasto, wzięty przed kilką laty od Krzyżaków za Łokietka, powrócił do Polki.

(q) *Magnificos principes fratres nostros charissimos dominos Carolum illustrem regem Hungarie, nec non Przemislaum Sivadie, & Włodkonem Lancicie duces, presentibus duximus includendos & includimus.* Instrument wyżey cytowany. O Włady-

stawie czyli Włodku książęciu Dobrzyńskim, a potym po ustąpieniu tego księstwa Łokietkowi, Łęczyckim dożywotnim, mówiliśmy w T. V. Był on synem Ziemowita książęcia Dobrzyńskiego brata Łokietka. Przemysław był synem Ziemowita brata także Łokietkowego. Gdy go Krzyżacy wyzuli z dóbr, po matce Salomei Pomorzance nań spadłych; iako też Kujawskich po oycu, Łokietek dał mu podobno w administracyą księstwo Sieradzkie, które do dzielnicy książ-

KAZIM. W.
R. P.
1335.

pokóy potwierdzić i gwarantować własnemi piśmami, oraz poręką wazallów swoich zabezpieczyć mieli. Co także margrabia ze strony swoiey dla pomienionych gwarantów uczynić powinien będzie.

X. To postanowienie Sandomirskie z Karolem uczyniło wstęp do dalszych z Czechami negocyacyi, za radą i medyacyą króla Węgierkiego (r). Rościli sobie dotąd pretensye królowie Czescy do królestwa Polskiego, wspierając się na mniemanych prawach nabytych od Gryffiny i Ryxy. Jan Luxemburski, następca dwu Wacławów zamierzywszy sobie zdobycz Szląska, popierał one najwyżey, a pod tym pozorem nie uznawał Łokietka za króla. Mocą tey tytularney władzy niektóre kraie koronne, iako to Pomeranią przez darowiznę oney, Dobrzyńską ziemię zaprzędnaniem Krzyżakom od Polski oderwał: sobie zaś samemu z części Mazowsza hołd uczynić, Wacława księcia Płockiego przymusił, iakośmy o tym w poprzedniczym tomie mówili. Te Jana postępkę uporzeczywe i gwałtowne, prócz ambicyi

żar Kuiawskich po Kazimierzu oycu Leszka czarnego, Ziemomyśła, Łokietka, Kazimierza i Ziemowita należało. Przemysław w zeznaniu Henryka mistrza Pruskiego pod rokiem 1309. piśze się *dux Cuiavie & dominus Vladislavie*; to iest, że miał część sobie wydzieloną w Kuiawach w powiecie Włocławskim.

(r) *De consilio magnifici & serenissimi principis domini & fratris nostri dilecti, domini Caroli regis Hungarie. Plenipotencya królewka dana do traktowania z Czechami. Actum in Cracovia in castro nostro in vigilia S. Laurentii levite & martyris anno 1335.*

panowania nad wielą w Europie krajami, miały i ten zamiar, ażeby zakroiwszy wiele na Polakach, mógł nakoniec przez ugodę zostać się przy Szląsku, który w różnych czasach na książęstwach tamecznych odłużonych niezgodnych, i znikczemniałych zdobył, i która zdobycz nigdyby pewną być nie mogła bez zezwolenia królów Polkich, iako nawaywyższych panów i zwierchników. Ażeby więc ten kłótniwy interes miał swój koniec, a pewnieysze za jego dokonaniem nastąpić mogło z Krzyżakami zaspokoienie, Kazimierz na żądanie króla Węgierskiego, swego zprzymierzeńca, dał plenipotencyą na zjazd następny przed-ugodny, mający się odprawić w Trenczynie w miesiącu Sierpniu (s).

X. Wyznaczeni byli za pełnomocników, Spyttek kasztelan Krakowski, Zbigniew proboszcz i kanclerz Krakowski (t), Piotr kasztelan Sando-

KAZIM. W.
R. P.
1335.

(s) Ta plenipotencya znayduie się w starożytnym MS. biblioteki królewskiej pod tytułem *Procuratorium regis Poloniae. Actum in Cracovia in vigilia S. Laurentii*. W rzeczoney plenipotencyi nie widzieć aby ią król czynił za radą i dołożeniem się panów koronnych, lubo iuż był zwyczaj w Polsce za poprzedniczych królów i książąt, że ważnieysze interesa, mianowicie wojny, pokoju, zamian, fundacyi, przywilejów, szły *de consilio nobilium, procerum, baronum*

praetorium, iako to zaświadczaia różne dawne przywileie. Sam Kazimierz gdy czynił pokóy w tym roku z margrabią Morawskim, w Sandomirzu położył w instrumencie: *quod nos de maturo, sano & deliberato nostro, & nostrorum consiliariorum consilio treugas &c.*

(t) *Cancellarium nostrum ibidem*, to jest *Cracoviensem*. Nie było ieszcze kanclerzów powszechnych po całym królestwie, iacy są teraz. Gdy się prowincye i księstwa Polskie rozdzieliły na różne głowy,

KAZIM. W.
R. P.
1335.

mirski, Tomasz z Zaiączkowa i Niemira (u). Dana im moc do traktowania z Janem królem Czeskim, i z iego fynami, względem wszyfkich księstw i ziem do królestwa Polskiego należących, oraz samego królestwa, które król Czeski dotąd przywłaszczzał (w): a to wszystko czynić mieli za radą króla Węgierskiego, lub tych, którychby on na ten zjazd z ramienia swojego posłał (x). Byli to ludzie, mianowicie dwaj pierwsi, na których zdaniu młody król wielce po-

każdy książę miał udzielną kancelaryą, a zaty m i kanclerzów. Widziemy to w różlicznych przywilejach książąt, gdzie się wzmiankują *cancellarii, Masovie, Cuiavienfis, Sira-diensfis, Cracoviensfis, Pofnaniensfis*, i tam daley. Po złączeniu nawet rozerwanych prowincyi, zostały się w przywilejach ślady tych kanclerzów prowincjonalnych, póki się one w ieden urząd kanclerza i podkanclerzego koronnych regni *Polonie* nie zwały. Gdzie król przemieszkował, i zkad wy-dawał przywileie, te były po-dawane przez ręce kanclerza mieyscowego zadwornego, iako widzicie w instrumencie Kazimierza W. danym w R. 1354. znaydującym się w historyi Tynieckiey SZCZYGIELSKIEGO. *Datum per manus Zbignei* (ten to sam, który był plenipotentem) *cancellarii curie nostrae Cracoviensfis*. W donacyi

też ziemi Dobryńskiey uczynioney królowi Kazimierzowi od Władysława czyli Włodka książęcia Dobryńskiego i Łęczyckiego, widzicie między świadkami Jarosława archydyakona Krakowskiego kanclerza Kuiawskiego, i Ottonna kanclerza Poznańskiego.

(u) W SOMMERSBERGU i DUMONCIE Niemira Mandrossa w MS. starożytnym królewskim Niemira *dicitur a Jandro-ska milites nostros procuratores & nuntios speciales*.

(w) *Super omnibus ducatibus & terris regni Polonie, ac ipso regno, que dicitur rex Bohemie impetit, & haftenus impetivit*. Plenipotencya.

(x) *De consilio D. Caroli regis Hungariae, vel eorum quos ad hoc de suo consilio duxerit deputandos*. Plenipotencya. Nie wiadomo nam iest, kogo posłał do Tren-czyna Karol; zdaie się iednak, że tego samego biskupa Agryi-

legał. Umiał ich Karol Węgierski tajemnie do swoich przychylić zamiarów: i na ten koniec chcąc ich sobie pozyskać, różne im dobra i pensye roczne dawał (y). Pozwolono im nietylko starać się o rezygnacyą praw, roszczonych do korony przez króla Czeskiego, ale dawać nawet zrzeczenia ze strony królewskiej (z), iakieby mogły być potrzebne: przytym zawierać wszelkie tranzakcyje iakiegokolwiek rodzaju (a), z tym iednak warunkiem, aby w żądaniu mogącey nastąpić wypłaty pieniężney za pretenzye Czeskie, więcey nad summę 3,000. kop groszy Praskich nie postępowali (b). Ziazd Trenczyński, przy-

KAZIM. W.
R. P.
1335.

skiego, którego użył dawniej do obu królów, ofiarując im swoję medyacyą. Co się tycze plenipotencyi Czeskiej, ponieważ nie mamy o tym pewniejszych dowodów, można by wnieść, iż był plenipotentem od Jana Henryk z Lipy, o którym plenipotenci królewscy dnia 22. Listopada w Wyszohradzie roku 1335. mówią, iż wypłaciwszy Czechom 10,000 kop groszy Praskich, na zostającą ieszcze summę *nobili viro D. Henrico de Lipa de quatuor millibus sexagenarum grossorum Pragensium satis dedimus & fecerunt fecimus sufficientem.*

(y) *Quorum consilio Castmirus protunc iuvenis regebatur.* ANONIM na karcie 101. *Donaria multa extulit, castra & possessiones concessit, & singulis annis certa*

stipendia ministravit, ut regi Castmiro suaderent, ne à capto negotio desisteret, sed Ludovicum filium suum sibi in successorem regni deputaret. ANONIM archid. Gnieźnieński.

(z) *Nec non ad faciendas nostro nomine, & etiam petendas ac recipiendas pro nobis quaslibet renuntiationes terrarum, dominiorum regni, & tituli regni Poloniae.* Plenipotencya.

(a) *Transactiones & promissa quaelibet alta & bassa.* Plenipotencya. Wyraz ten ostatni znaczy toż samo, co *supremo iure* naywyższym i nayzupelniejszym prawem. Obacz *Glossar. latinitalis medii ævi* DUCANGE.

(b) *Sic, quod virtute concordie, & ex presenti mandato nostro nos possent obligare, & terras nostras usque ad valorem 30,000.*

KAZIM. W.
R. P.
1535.

szedł do skutku w tymże miesiącu Sierpniu w dzień S. Bartłomieja (c), za zięchaniem się na miejsce plenipotentów obu stronnych. Naprzód co się tycze Jana króla Czeskiego, i jego następcy Karola margrabi Morawskiego: oba ci książęta przez wzgląd na zaspokojenie obu królestw, a dla pozyskania sobie przyjaźni królów Polskiego i Węgierskiego, zrzekli się dobrowolnie wszelkich praw, i pretensyi iakichkolwiek do królestwa Polskiego, ze wszystkimi do niego przynależnościami i tytułem królewskim, obiecując pod karą wpadnienia w klątwę za siebie i następców swoich, iż nigdy pod iakimkolwiek pretextem i pozorem tey rezygnacyi swoiey naruszać, i w wątpliwość onę podawać nie będą (d). To zaś zrzeczenie w osobnym piśmie zawarłszy (e), one w zarękę króla Węgierskiego oddać (f) mają. Król

sexagenarum grossorum Pragensium, vel valoris ipsarum. Plenipotencya. Jeśli z grzywny srebra bito w Czechach kopę iedną, summa ta wyniesie 2,400,000.

(c) Instrument zaświadczenia zgodę między królami Polskim i Czeskim, oraz rezygnacya króla Czeskiego przez plenipotentów królewskich znajduje się w Sommersbergu, i w MS. starożytnym królewskim. *Actum in Trencinio 1535. in festo Bartholomei.*

(d) *Sparte & libere renunciauerunt omni iuri, actioni, exempti-*

oni, proprietati, dominio & titulo regni Poloniae, eis in eo competentiis, sub pena excommunicationis &c. Instrument wyżej cytowany.

(e) *Prout in aliis eorum literis plenius continetur.* Instrument wyżej cytowany. Nie przyszło do rąk naszych to zrzeczenie się Jana i Karola, któreby nas pewnie lepiej oświeciło.

(f) Ślad tego oddania widzieć w zaświadczeniu Karola Węgierskiego danym w roku 1535. *in alto castro Wyssbrado in festo S. Elizabeth,* które się znajduje w MS. starożytnym królewskim. Widzieć tam te wy-

Polski ze strony swoiey za pretenzye Czeskie wyplaci summę dwadzieścia tysięcy kop groszy Praskich (g), a przytym uczyni zrzeczenie praw także swoich do księstw na Szląsku, które się z książętami swoiemi berłu Czeskiemu poddali, tudzież do ziem Wrocławskiej, Głogowskiej, także Mazowieckiej, do dzielnicy Waclawa księcia na Płocku należącey. Imiona tych książąt szczególnie są wyrażone, to jest Bolesław na Lignicy i Brzegu, Henryk Sagański na Krośnie, Konrad na Olesnicy, Jan na Stynawie, Bolko na Falkenbergu, Albert na Strzelcy, Władysław na Koźle i Bitomiu, Leszek na Raciborze, Jan na Oświęcimiu, Władysław na Cieszynie, i Waclaw książę

KAZIM. W.
R. P.
1335.

razy. — *Nos Carolus — quod quia illustris princeps D. Joannes — rex Bohemie — suas literas privilegiales super renuntiatione farris & tituli regis, regni Poloniae, & aliarum terrarum in iisdem literis suis expressarum, excellenti principi D. Casimiro — regi Poloniae — per eundem D. regem Bohemie, & filios suos facta ad nostras manus, tanquam hominis communis, prout assumpserat assignavit &c.* Widzieć także w zeznaniu Kazimierza uczynionym w Wyszohradzie roku 1335. dnia 22. Listopada, iako wyplacił Czechom summę 10,000. kop groszy Praskich, refztę zaś wyplacić ma pod obowiązkiem, że w przypadku nie wypłacenia *quod tunc magnifici principes domini Carolus rex Hun-*

gariae, domina Elisabeth regina Hungariae, aut Ludovicus filius eorum literas renuntiationis super regno & titulo Poloniae penes eos depositas &c.

(g) Myła się BALBIN historyk Czeski *in epitome rerum Bohemicarum* w K. III. Rozdz. 18. powiadając iakoby Kazimierz wziął od Czechów XX. mille talenta argenti à rege Bohemie na to, że *in iure in dictor principatus Silesia decesserit*. Przeciwnie świadczą spólszeczne dokumenta, iż nie Jan Kazimierzowi, ale Kazimierz Janowi 20,000. kop groszy Praskich za jego prawa mniemane do Polski, aby się od napaści uwolnił, wliczył. Obiaśni się to niżej.

KAZIM. W.
R. P.
1335.

Mazowiecki na Płocku (h). Te punkta przed ugodne między stronami uchwalone, obiecali pełnomocnicy, iż będą od króla Kazimierza w dzień S. Galla ratyfikowane (i). W kilkanaście dni potym zawarte także było przymierze związku i wspólnej obrony przeciwko wszelkiego stanu nieprzyjaciółom między królami Czeskim i Węgierskim w Wyszohradzie w Węgrzech, w którym królowie Polski Kazimierz, i Robert Sycylijski z potomstwem i następcami swoimi są umieszczeni (k).

XI. Około S. Marcina w miesiącu Listopadzie przyjechał do Wyszohrada nad Dunaiem Karol margrabia Morawski (l), zaślawniwszy tam oycę Jana, oba z licznemi dworami, i asystencyą różnych panów świeckich i duchownych (m). Przy-

(h) Zaświadczenie plenipotentów królewskich wyżej cytowane.

(i) Toż zaświadczenie. Święto Galla przypada dnia

(k) *Contra omnes & quoslibet homines, cuiuscunque conditionis, status & honoris existant, exceptis inclitis principibus dominis, Roberto Jerusalem & Siciliae, ac Casimiro Poloniae regibus, nec non filiis & heredibus eorumdem &c. Datum in alto castro die Domini-co proximo ante festum nativitatís beate Virginis anno 1335. Ten traktat znajduje się w sterotypnym MS. biblioreki królewskiej.*

(l) *Anno domini 1335. circa festum S. Martini Joannes rex Bohemorum cum Carolo filio suo, & rex Polonorum venerunt ad regem Carolum in Hungariam. Turocz w kron. Węg. Pierwszy musiał przyjechać Jan do Węgier. Karol, potym cesarz, syn jego mówi w życiu od siebie napisanym na karcie 96. edycyi FREDERA. *Avripimus iter versus Hungariam ad patrem nostrum, quem invenimus in Vifsebrado.**

(m) Z Czechami przybyli Withgo Miśniński, Jan Ołomucki biskupi, Rudolf książę Salski, Bolesław książę Szląski na Lignicy, Tymon de Col-

był i Kazimierz ofobiscie, mając z sobą Władysława książęcia Łęczyckiego i Dobrzyńskiego (n), tudzież wielu szlachty, panów koronnych i dworzan (o). Mistrz Krzyżacki Dytrych, czyli Teodoryk z Oldemburga następcą Ludera Brunswickiego, iako mający z tymże Kazimierzem czynić także ugodę, przyjechał na swoim miejscu trzech plenipotentów, Henryka Ruthena, prowincyała

KAZIM. W.
R. P.
1335.

dych, Henryk de Lipa. Imiona tych panów Czelkich iako i Węgierskich, kródrzy wchodzili do tej ugody z Krzyżakami, znajdują się w dekreście królów oryginalnym, o którym niżej będzie mowa.

(n) O bytności tego książęcia świadczy jego tranzakcja w Wyżohradzie, iako się niżej powie.

(o) Z Kazimierzem byli przytomni wyrażeni w dokumencie króla zaświadczaającym w roku 1335. dnia 22. Listopada w Wyżohradzie, iako wypłacił dziesięć tysięcy kop groszy Praskich Czechom, a resztę ma wypłacić, Imiona ich *Spytko Cracoviensis, Petrus Sandomiriensis castellani, Nicolaus de Bogrey woywode de Cracovia, M. . . . Sandomiriensis woywode, Gostko Mandraska index curie Cracoviensis, Passik de Bogrey Sandomiria index provincialis, Czeley de Radomsk, Dominus Kesimant succamevarius — Henricus subcamevarius San-*

domiriensis, Wernas castellanus de Winnice (Wiślice) Andreas Notoffi filius Lowicy, & Pacoflaus Stibink fideiussores ipsius domini regis &c. Ten dokument jest przepisany z starożytnego MS. królewskiego od iakiegoś podobno Niemca, przeto co do nazwisk zfałszowane. Należy go nam poprawić co do niektórych osób, które się w innych społecznych dokumentach widzieć daia. *M. Sandomirineis* był Mszczug herbu Jastrzębiec, o którym wspomina przywilej Władysława Łokietka u NAKIELSKIEGO in *Miechovia* na karcie 257. — Mikołaj był wojewodą Krakowskim, według tegoż przywileju. Nie wiadomo nam jest, coby się znaczyło de Bogrey. Można by mówić, że to był herb Bogorya: ale NIESIECKI daie temu Mikołajowi z Kamieńca za herb Pilawę. — Czeley z Radomka herbu Abdank był potym wojewodą Sandomirskim, i zginął w potrzebie z Tatarami.

KAZIM. W.
R. P.
1335.

ziemi Chełmińskiej, Markarda de Sparrenberg Toruńskiego i Konrada de Brunyeshem Swieckiego kommandorów (p). Zaczęło się traktowanie od interesów Czeskich za medycją króla Węgierskiego, którego oba królowie obrali sobie za spólnego przyjaciela. Król Czeski dowodził: że Wacław jego poprzednik był w possessyi niższej Polski (q), z księstwami Krakowskim i Sandomirskim spadłmi na siebie przez sukcesyją żony swojej córki iedynaczki Przemysława króla, i razem księcia Krakowskiego i Sandomirskiego. Kazimierz przeciwnie twierdził, iż prawo Ryxy do sukcesyi nie miało żadney wagi: gdyż ona iako niewiasta żadną miarą dziedziczyć nie mogła (r), ile przy żyjącey ieszcze linii książąt pokrewnych,

(p) Dekret królów w sprawie królewskiej.

(q) Karol, margrabia pod ow czas Morawski syn Jana, potym król Czeski i cesarz pod imieniem IV, będąc przytomny tey ugodzie, tak mówi w życiu swoim. *Nam antea erat dissensio inter eos. Quoniam avus noster Venceslaus II. rex Bohemie possederat inferiorem Poloniam predictam, cum ducatibus Cracoviae & Sandamiriae, ratione uxoris filiae (Rixae) Przemyslai regis inferioris Polonie, ducis Cracoviae & Sandomiriae. Qui Przemysl post mortem suam dederat avo nostro, & coronae regni Bohemie in perpetuum tam regnum, quam ducatus possidendos. Ta inferior*

Polonia, to jest niższa względem Czechów, były według wyrazów tegoż Karola Gnesnensis, Califfensis, & aliae inferiores provinciae Polonie, to jest Poznańskie, Pomerania, oraz Krakowskie i Sandomirskie. Szląsk był zatym Polonia superior: a inferior wzmiankowane wyżej wojewodztwa Wielkopolskie z Małopolskiemi.

(r) *Casimirus vero predictus erat patruus ipsius domine (Rixy) Przemyslawowny) & dicebat se ius habere in regno Polonie inferioris, asserendo quod sanctina non posset hereditare in regno. — Karol w życiu swoim na karc. 96. Przez ten wyraz patruus Istrii, rozumieć należy proce-*

wnych, do których prawnie sukcesya tak po Krakowskich, iako i Wielkopolskich należała. A że rzeczzone spory iuż były po części załatwione na zieżdzie Trenczyńskim, przeto strony potwierdziły tylko sobie dawniejsze przyrzeczenia. Jan król Czeski dał zrzczenie uroczyście imieniem swoim i swoich następców, iako żadnego prawa przywłaszczać nie będzie do królestwa Polskiego, i do ziem do niego należących (s), i to zrzczenie złożył w rękę króla Węgierskiego. Wzajemnie Kazimierz król Polski zrzekł się prawa swojego do księstw Szląskich, także do Opola i Wrocławia: nie tak prawnie i szufnie, lecz iak potrzeba pod ow czas wyciągała. Co się tycze summy 20,000. kop groszy Praskich, na której opłatę za tytuł królestwa Polskiego, i pretenyje do niego Czeskie, zgodzili się plenipotenci królewscy; z tey summy Kazimierz wyliczył natychmiaś królowi Czeskiemu (t) połowę, to iest dzieśięć tysięcy.

dencyą z głów męskich, według króley Ryxa idąca od Mieczysława starego, była synowicą Kazimierza idącego od Kazimierza, sprawiedliwego. Obacz Tabl. genealogiczne. Mówię o procedencyi męskiej, ponieważ tenże Kazimierz będąc urodzony z Jadwigi, córki Ryxy, był po kądzieli iey bratem.

(s) *Ibiqne fecit idem rex Carolus pacem inter patrem nostrum, & Cracovie regem ita, quod renuntiaret pater noster iuri sibi de-*

bito in inferiori Polonia, scilicet Gnesnensi & Califfensi, & aliis inferioribus provinciis Poloniae. Rex vero Cracovia renuntiavit patri nostro & regno Bohemia pro se & successoribus suis regibus inferioris Poloniae in perpetuum de omni actione omnium ducatuum Silesiae & Opolia, & civitatis Vratislaviae. Życie Karola IV. wyżej cytowane, od niego samego napisane.

(t) *Casimirus — principalis debitor — Spytko Cracoviensis, Petrus Sandomiriensis &c. fide-*

KAZIM. W.
R. P.
1335.

Względem zaś drugiey połowy, ta była na dwoie podzielona. Część iey we czterech tyśiącach miała się wypłacić Henrykowi z Lippy, iednemu z panów Czeskich, na co mu od króla i pełnomocników iego, dana była osobna assekuracya (u). Drugą część w sześciu tyśiącach obowiązał się król wypłacić w roku następującym w dzień wielkonocny w mieście Raciborze albo w Opawie (w). A lubo plenipotenci włożyli na siebie twarde kondycye stawienia siebie samych w zakład w przypadku nie wypłaty; iednak król Czeski wymógł to na Karolu Węgierskim, iż on w przypadku tymże, miał sam rzeczzone sześć tyśięcy kop wypłacić, albo złożoną w rękę swoich, iako medyatora i arbitra rezygnacyą Czeską nazad królowi Czeskiemu powrócić (x).

iustores ipsius domini regis — recognoscimus, dicimus & publice constitemur nos teneri & remanere obligatos magnifico principi domino Joanni regi Bohemiae & suis heredibus de summa & quantitate 20,000. sexagenarum grossorum Pragensium, in qua dicto domino regi Bohemiae decem millia sexagenas dictorum denariorum iam solvimus in una parte. Zaświadczenie Kazimierza i iego plenipotentow roku 1335. die 22. Novembris in Vissebrado in Hungaria znajduie się w archiwum królewskim.

(u) *In alia vero parte nobili Henrico de Lippe de quatuor millibus sexagenarum dictorum gros-*

orum satis dedimus, & securitatem fecimus sufficientem. Zaświadczenie wyżej cytowane.

(w) *Pecuniam residuam sex millium sexagenarum grossorum Pragensium promittimus bona fide in festo resurrectionis Domini proxime venturo eidem D. regi Bohemiae — vel eorum nuntiis ad hoc speciale mandatum habentibus, dare, assignare & solvere sub nostris periculis & expensis in Ratibor oppido &c. Zaświadczenie wyżej cytowane.*

(x) *List Karola króla Węg. w Wyszohradzie die 19. Novembris 1335. w arch. królewskim. Si dictus dominus Casimirus rex Poloniae in festo paschae Domini*

XII. Gdy się jeden interes względem wzajemnych pretensyi zakończył, nastąpiły drugie. Zamek Bolesławiec blisko granic Szląskich na gościńcu Wrocławskim, przed lat kilkudziesiąt od

KAZIM. W.
R. P.
1335.

proxime nunc venturo sex millia marcarum eo modo, quo debet eidem D. regi Bohemiae, vel filii eius non solverit, aut conditiones seu obligationes pro ipsa non solutione factas & firmatas, in specialibus literis consentas & expressas, non fecerit nec compleverit, ex tunc nos vel filii nostri eidem D. regi Bohemiae — vel filii eius, aut dictas literas privilegiales super renuntiatione iuris & tituli regis regni Poloniae, & aliarum litterarum in specie restituerimus, aut ad solvendum praedicta sex millia marcarum sexagenarum erimus obligati. — Toż samo twierdzi oblig Kazimierza i jego plenipotentów wyżej cytowany. To zaręczenie króla Węgierskiego dało okazyją niektórym kronikarzom obcym do fałszywych powieści o Polakach. TUROCZ w historyi Węgierskiej mówi: Dedit ei, (Casmirivo) idem Carolus ad redimendum eum regem de solutione cessuali regi Bohemorum quingentas marcas auri purissimi. Toż samo powiada BONFINI, Carolus von minore in Casmirum munificentia usus est. Qui cum antea Bohemia regi tributa pendet, quippe cui Polonia in omnia paulo ante — ille concesserat, hac beneficentia dimissus est, ut

debita ad assen Joanni stipendia persolveret. DUBRAWSKI historyk Czeski powtórzył te dwie omyłki z przydawkami nowey, iakoby ten pokóy Wyszohradzki był czyniony za Łokietka, który już dwiema laty dawniey umarł. Pisma spółczesne i dyplomatyczne, oraz świadectwo Karola IV. przutomnego iawnie znać daią, że summa 20,000. kop groszy Praskich dana była Czechom od Kazimierza, nie za podatek iaki im należny od Polaków, ale za napaść i ustąpienie praw do korony Polskiej roszczonych. Karol Węgierski obowiązał się do sześciu tysięcy grzywien od summy pozostałych, iako przyjaciel i szwagier Kazimierza, nie zaś tę summę wypłacił, uchylając go od powinności, danicłwa Czeskiego; iako wyżej wspomnieni autorowie, przeciwko wierze publiczney dyplomatów chępliwie mówią. Niemniej błędzi BÄLBIN historyk Czeski powiadaiać, że Jan dał Kazimierzowi za pretensye Szląskie 20,000. grzywien. Nie wspominają o tym żadne pisma spółczesne, tak iako świadczą o wziętey od Czechow podobney summie. Wre-

KAZIM. W.
R. P.
1335.

Bolesława pobożnego księcia Wielkopolskiego (y) zbudowany, często był w czasie przeszłych wojen z Czechami i Szlązakami przytułkiem dla rozbojów. Wypadali z niego ludzie zbrojni na drogi publiczne, popełniając gwałty i zdzierstwa. Powiat jego okoliczny z dawnych wieków należał do korony Polskiej: Szlęscy książęta niektóre jego pograniczne części sobie przywłaszczywszy, rozumieli się być panami całego. Królowie chcąc zobopolny między poddanymi otworzyć handel, a wzajemne zabezpieczyć posiadanie, postanowili (z) naprzód: iż powiat Bolesławski z zamkiem i wszelkimi do niego przynależnościami należeć będzie powinien do korony, tak iako z dawnych wieków należał, prócz niektórych dzierżaw, do których Szlązacy prawo sobie rościli. Król Czeski zburzyć ma to zamczysko na wstępie przyszłego roku (a): a król Polski obowiązał się nietylko żadney w nim na potym nie

szcie gdyby Jan dał Kazimierzowi tę sumę, na cóżby od niego brał podobną? W tym albowiem przypadku i bez opisów, łatwoby się pokwitowali, jeden drugiemu nic nie dawszy.

(y) Obacz w Tomie V, na karcie 115.

(z) *Voluntas insuper ut omnia bona & possessiones cum omnibus & singulis pertinentiis ipsarum districtus memorati (Bolesławiec) pertineant ad nostrum re-*

gnum Poloniae cum omni iure, quae ab antiquo noscuntur obtinere: possessiones itaque aliae eiusdem districtus sive castri, quae ad ducatum Silesiae spectant distincte maneat circa ipsos prout ab antiquo noscuntur extitisse. Diploma Kazimierza W. dane w Wyszehradzie 19. Listopada 1335. w arch. królewskim.

(a) *In festo Epiphaniae proxime affuturo.* Diploma wyżej cytowane.

czynić reparacyi przez siebie, lub przez kogokolwiek; lecz ieśliby kto chciał na tym lub na innym mieyscu nową dźwigać budowę, tedy wespół z królem Czeskim temu przedsięwzięciu zbroyną nawet mocą przeszkodzić powinien będzie (b). Przyrzekli także sobie osobnym piśmem rzeczeni królowie (c), że ieśliby jakie powstały zatargi między książętami wazallami obu królestw, lub ich starostami, tedy to nie ma rozrywać zawartej ligi i przyiaźni. W takowym zaś przypadku iak sobie zwierzchność obojga z przestępcami miała postępować, w tymże piśmie warowano z dodatkiem, że wywołani za przestępstwa w królestwach Polskim, Czeskim i Węgierskim, w żadnym z tych królestw przytułku i ochrony mieć nie powinni (d). Te postanowienia poczyniwszy królowie, na onych więkksze umocowanie uchwalili małżeństwo między Janem synem Henryka księcia niższej Bawaryi, urodzonym z córki króla Czeskiego, i Elżbietą królową Polską, córką Kazimierza z Anny Litwskiej sponowaną. Miała ona wnieść przyszłemu małżonkowi w posagu pięć tysięcy kop gro-

KAZIM. W.
R. P.
1335.

(b) *Nunquam per nos vel nostros subditos. — Si quis forte — aut reedificare in eodem loco — aut alibi in ipsius districtu &c.* Dyploma wyżej cytowane.

(c) Dyploma pod tytułem. *Declaratio inter Polonic & Bohemicis regis, si principes eorum, in*

finibus eorum litigarent, nihilominus liga inter eos permaneret, znayduie się w arch. królewskim, Actum & datum in Wisegrad in Hungaria, in die S. Elizabeth anno domini 1335.

(d) Dyploma wyżej cytowane.

KAZIM. W.
R. P.
1335.

fzy Praskich dobrej i sprawiedliwej wagi, a w reformie od niego odebrać siedm tysięcy pięćset teyże monety. A że wiek obu małoletni, uchyłał ieszcze od uprojektowanego stanu, obiecali sobie królowie, że za doysciem lat doskonalszych, nakłonić mają tę parę do przyięcia i ratyfikacyi rodzicielskich układow, oraz do dopełnienia małżeństwa (e).

XIII. Jakożkolwiek było uciążliwe dla króla i korony, to w Wyszohradzie z Czechami przy mierze, bez zezwolenia narodu uczynione, mocą którego Szląska prowincya, naystarożytnieysze królów Polskich dziedzictwo bezprawnie od królestwa oderwane zostało, kazały one przyięć obecnene okoliczności. Karól król Węgierski zamierzyszyszy sobie wczesnie sukcesyją tronu Polskiego dla Ludwika, chciał go mieć wolnym, acz z cudzą szkodą od pretenzyi Czeskich. Lękał się prócz tego, że gdyby się za nie doysciem zgody między Polską, Czechami i Krzyżakami na nową zaniośło woynę, upadłyby jego proiekta względem obrócenia oręża na cesarza, domowi jego we Włofzech nieprzyiaźnego, i na Austryaków z Węgrami pogranicznych, a nabytkiem iuż Styryi, Karynty w potęgę pomnożonych. Nie był

(e) *Contractus matrimonii inter filiam regis Casimiri Polonie, & Joannem Henrici ducis Bavarie uirigenitum nepotem Joannis regis Bohemie. Actum & datum in Vissegrad in Hungaria in die S. Elizabeth anno 1335.*
Kopia tego kontraktu znajduje się w arch. królewskim.

też umyśl Karola tak stałym, żeby się powodować nie dał Janowi Czeskiemu, który chcąc go mieć w lidze swoiey, użył naykutecznieyŝych wymowy i obrotu ŝrzedków, aby i iego ŝamego, i przyboczną mu radę do swoiey ŝtrony ptzychylił (f). Słaba więc i intereffowana, acz przyziacielska Karola medyacya, przy naglących ŝpokoyności kraiowey potrzebach, przy niedoŝkatku ŝkarbu i mocy wewnętrzney, oraz zamyŝłach rozpoczęcia woyny z Ruŝią (g), radziła Kazimierzowi nie odrzucać przymierza z Czechami, tak dla pozbycia się natrętnego pretendenta, iako dla poparcia praw ŝwoich z zakonem Krzyżackim. Były one doŝyć iasne, a prócz powŝeczney wiadomości, od obu ŝtron, to ieŝt króla i zakonu na piŝmach medyatorom podane (h). Wŝzakże Jan Czeŝki utrzymywał zaŝwŝe ŝtronę tych mnichów (i): a poniewaŝ ŝam przed kilką laty za wzięte od nich pieniądze, uczynił im donacyą Pomeranii (k), i ziemię Dobrzyńską przedał; upierał się przy zoŝtawieniu onych, iako przedawca i ewiktor. Nie dopełnili teŝ dotąd Krzyżacy obowiązku traktatu Malborskiego, w roku przeŝłym zawartego, przez uiŝczenie obietnicy oddania

KAZIM. W.
R. P.
1335.

(f) *Unde & Carolus regem Hungarie & suos consiliarios facile permovit.* DŁUGOSZ na kar. 1032.

(g) DŁUGOSZ na karcie 1032.

(h) DŁUGOSZ tamże.
(i) *Advocati magis quam arbitri officio fungabatur.* DŁUGOSZ.

(k) Obacz w Tomie V. na karcie 438.

KAZIM. W.
R. P.
1335.

w zarękę zamku Brześcia Kuiawskiego Ziemowitowi książęciu Mazowieckiemu, lub Macieiuowi biskupowi Kuiawskiemu, pókiży zupełna z królem zgoda nie zaszła (l). Cóżkolwiek bądź, po kilkudniowych między plenipotentami stron wywodach i odpowiedziach na zarzuty, królowie Czeski i Węgierski wydawali swoy wyrok w następujących punktach (m).

XIV. Ponieważ między królem Polskim i zakonem Krzyżackim dawne zaszły spory i woyny o ziemie, prowincye, i powiaty Chełmińską, Dobrzyńską, Kuiawską, Pomorską i Toruńską; a na tych zaspokoienie, strony obrały sobie przyjacielskich arbitrow, w osobach królów Czeskiego i Węgierskiego, na ten zaś koniec zesłały swoich plenipotentow, poddając się pod ich rozeznanie i sądowy wyrok, takowe czyni się postanowienie (n). Król Polski będzie miał sobie powrócone ziemie Kuiawską i Dobrzyńską z prowincyami, powiatami, oraz wszelkimi użytkami i przynależnościami z dawna im właściwemi, według granic starożytnych, z zupełnością prawa i tytułem zupełnego panowania, iakowym one

(l) Długosz na karcie 1032.

(m) Wyrok ten znajduje się w Długoszu na karcie 1033. także w Dumoncie i w Dogielu. *Actum & datum in Vifsehrad in Hungaria. Anno domini 1335. Dominica proxima*

post festum S. Elizabeth. Oryginał znajduje się w arch. koronnym.

(n) *Taliter arbitrandum duximus & pronuntiando definitimus inter partes.* Wyrok wyżej cytowany.

do przodków jego, a tym samym do niego należały i należą. W teyże własności Kuiuaw liczyć się ma część do działu Kazimierza, brata stryjecznego królewskiego należąca (o). Dobra iednak i wszelkie possessye, które w rzeczonych ziemiach Kuiuawskiej i Dobrzyńskiej, przed zaczęciem woyny Krzyżackiey prawnie posiadali, te według dawnych granic ze wszelkimi użytkami przy nich zostać powinny będą (p). Wzajemnie mistrz Krzyżacki z zakonem swoim mieć będzie od króla ustąpioną sobie mocą tegoż wyroku za wieczną ialmużnę, i na odpuszczenie grzechów Pomeranią, takim prawem, iakim temuż zakonowi przodkowie królewscy ziemi Chełmińskiej i Toruńskiej ustąpili (q). Krzywdy wszystkie od ston woiuiących wzajemnie sobie poczynione w czasie niezgód i woien, zupełnie zapomniane będą, bez żadney napotym odezwy i pretenzyi. Nakoniec wszyscy bądź Polscy poddani do Krzy-

KAZIM. W.
R. P.
1335.

(o) *In eadem terra Cuiavia cum portione ducis Casimiri, que ipsius contingit cum pertinentiis in eadem.* Słowa dekretu. Kazimierz ten był synem Ziemomysła księcia Kuiuawskiego, brata Łokietka, Leszka czarnego i Ziemowita, a stryjecznym bratem króla.

(p) *Saluo quod omnia bona & possessiones &c.* Słowa dekretu. Są to nadania od książąt Mazowieckich i Kuiuawskich.

(q) *Magister vero generalis &*

fratres Cruciferi — terram Pomeraniae cum suo districtu iuxta antiquos limites suos — quam iisdem fratribus idem D. Casimirus rex Poloniae causa divinae retributionis & ob remedium animarum praedecessorum suorum — ac suae salutis in perpetuum elemosinam, nec non propter perpetuae pacis bonum coram nobis renunciando omni iuri, actioni, impetitioni & reuentioni — etiam ipse commisit. Słowa wyroku.

KAZIM. W.
R. P.
1335.

żaków, bądź Krzyżacy do Polski zbiegli, będą umieszczeni w tym pokoju, i wolno im będzie albo do dóbr własnych powrócić, albo one wyprzedawczy tam zostać, gdzie się będzie podobało (r). Na tymże wieździe Wyżohradzkim przytomny Władysław książę Dobrzyński i Łęczycki (s), otrzymawszy od Kazimierza króla przywrócenie ziemi Dobrzyńskiej, którą był dawniej oycu jego Łokietkowi puścił (t), obiecał tymże Krzyżakom na piśmie osobnym, iż do nich za poczynione sobie w tym księstwie krzywdy, żadney pretenzyi rościć nie zechce (u). Wreszcie po ogłoszonym tym wyroku napisał Jan król Czeski do mistrza Krzyżackiego Teodoryka z Oldemburga, oznajmując mu o zakończoney transakcyi Wyżohradzkiej, wielce dla nich pożyteczney, i do czego król Polski był przez nią obowiązany.

(r) Wyrok wyżej cytowany.

(s) Syn Ziemowita Dobrzyńskiego, a brat stryieczny Kazimierza, który był dawniej darował ziemię Dobrzyńską Łokietkowi, a na to miejsce wziął dożywociem ziemię Łęczycką, iako mówiono w T. V. na karcie 406.

(t) W roku 1323.

(u) Władysław syn Ziemowita książę Dobrzyński, widząc się być ustawicznymi niażdżami Krzyżaków zniszczonym, i niezdolnym do odporu ich gwałtów, oddał tę ziemię

Łokietkowi w roku 1323. Gdy potem Krzyżacy z Janem królem Czeskim zabrali królowi tęż ziemię w roku 1329, a w rok potem tenże Jan będąc w Metz, sprzedał ją Krzyżakom, była ona aż do zjazdu Wyżohradzkiego w rękach zakoniu. W instrumencie tej sprzedaży Metzkiej, obowiązał się Jan Krzyżakom nie pierwey uczynić pokódy z Łokietkiem, aźby on, i Władysław, jego synowiec zrzekli się wszelkiego prawa do ziemi Dobrzyńskiej. Na wieździe Wyżohradzkim, lubo Krzy

Naprzód, iż miał im dać list rezygnacyjny za siebie, i za potomków swoich ziemi Chełmińskiej, i Pomeranii. Ze ta rezygnacya królewska ma być zaświadczona udziałnemi listami królów Czeskiego i Węgierskiego. Ze król Polki winien będzie napisać list do papieża z prozbą, ażeby on darowiznę Pomeranii i ziemi Chełmińskiej od niego i od przodków jego uczynioną, potwierdził dla Krzyżaków. Tenże król Polki ma dać list od siebie, a inne listy otrzymać od biskupów, i drugich osób bądź świeckich, bądź duchownych któregokolwiek stanu, iako Krzyżacy za poczynione w czasie wojny szkody w odpowiedzi nie będą, ani ich żaden do sądów tak duchownych, iako świeckich o to pozywać nie ma. Naostatek tenże król będzie winien otrzymać listy od króla Węgierskiego, z rezygnacją ziem pomienionych, swoim i następców swoich imieniem, a to z przyczyny, iż mając za sobą siostrę królewską, mógłby prawo iakowe rościć do nich (w).

KAZIM. W.
R. P.
1335.

żacy dekretem królów arbitrow obowiązani byli wrócić ziemię Dobrzyńską Kazimierzowi: on jednak życzył, aby ta ziemia była w ręku synowca. Świadczą to dawne dyplomata, iedno Kazimierza in *Vissegrad in Hungaria die S. Clementis 1335.* w tych wyrazach. *Casimirus Sc. Universitatem vestram scire volumus, quod nostra voluntatis est & rogamus attente*

magnificum principem Joannem Bohemia regem — quatenus terram Dobrinensem restituat, & restitui faciant illustri domino Vladislao duci Dobrinensi & Lanciceni nostri intuitu & amore habere serie literarum. Drugi list samego Władysława. *Datum in alto castro (Vissegrad) feria 3 post festum B. Elizabeth 1335.*

(w) List Jana króla Czeskiego do mistrza w oryginalu.

KAZIM. W.
R. P.
1335.

XV. Zakończył się ten zjazd Wyszohradzki przy ośmiesiączkach miesiąca Listopada, na którym ięższe prócz wzwyż wyrażonych interesów zawarta liga między królami trzema i Henrykiem książęciem Bawarskim, przeciwko Albertowi książęciu Austryackiemu, i Ludwikowi cesarzowi (x), który Austryakow przy Karyntyi utrzymywał. Z iaką zaś wspaniałością Karol Węgierski przyjął w Wyszohradzie sąsiednich królów,

Po tytułach. — *Sciatis quod apud dominum regem Hungarie per tres iacendo ebdomadas facta vestra & ordinis, melius prout potuimus ordinavimus, prout vestri fratres, qui nobiscum fuerunt, vos poterant plenius informare. Primo dominus rex Polonie tenetur, & debet vobis dare literas renuntiationis, pro se & heredibus suis, super terris Culmen, & Pomeran, & super sincera amicitia vobiscum in antea habenda. Item rex Hungarie & nos, vobis tenemur dare literas testimoniales super renuntiatione predicta regis Polonie; & concordia amicitie inter vos ordinata. Item rex Polonie debet vobis dare suas literas deprecatorias ad dominum papam, ut donationem per ipsum & suos predecessores, super terris Culmen, & Pomeran, vobis & ordini factam, suis dignetur literis confirmare.*

Item rex Polonie debet vobis dare suas literas, & obtrine vobis literas ab episcopis aliisque personis ecclesiasticis & secularibus quibus-

cunque, quod de dampnis eis in guerra preterita per vos & vestros illatis, nullam sumant vindictam, nec vos impetant in iudicio spirituali vel seculari.

Item rex Polonie debet ordinare vobis literas regis Hungarie renuntiationis super dictis terris Culmen, & Pomeran, pro se & heredibus suis, cum habeat sororem ipsius regis Polonie. Datum sub sigillo nostro, Dominica qua cantatur ad te levavi anno domini millesimo trecentesimo tricesimo, quinto.

(x) Życie Karola cesarza pisane przez niego w edycyi FREHERA na kar. 96. Karol nie mówi nic w tym dziele o sprawach Krzyżackich, tylko o pokoju uczynionym za sprawą króla Węgierskiego, i o lidze królów. Sicque illa guerra concordata fuit per predictum regem Hungarie, qui propter hoc ligavit se, & promisit esse in adiutorium patri nostro contra ducentem Austrie, qui abstulerat fratri no-

świadczą pifane historye kraiu tego (y). TUROCZ powiada, że każdego dnia na stoł króla Polskiego dawano półtora tysiąca chlebów, prócz wielkiego mnóstwa innych stołowych potrzeb, i obroków na konie. Goście wypili wina sto ośmdziesiąt beczek. Król Czeski otrzymał także bogate w drogich naczyniach, siodłach, pasach rycerskich, i innych sprzętach podarunki (z). Kazimierz uczyniwszy pokrzywdzające siebie i naród tranzakcyę, przemieszkał ieszcze w Wyszohradzie do świąt Bożego narodzenia. Zkąd naprzód do Budy wyjechał, a potem do Krakowa na począt-

KAZIM. W.
R. P.
1335.

stro ducatum Carinthia &c. Karol nie wspomina w rey lidze o Kazimierzu: w kronice iednak Alberta biskupa Argentyny spółczesnego wyraźnie widzieć, że do niey należał Kazimierz, iako się pod rokiem następującym mówić będzie.

(y) TUROCZ w kronice pod rokiem 1335. BONFINI pod tymże rokiem.

(z) *Pernumeravit rex Hungarie regem Bohemia diversis & pretiosis clenodiis, videlicet: 50 vasis argenteis, duabus phaveris, duobus baltheis, & una tabula pro scaccis mirabili, duabus sellis inestimabilis pretii, uno bicello valente 200 marcas argenti (kredens) & una concha margaritarum mirabili opere composita.* TUROCZ pod rokiem 1335. Co się tycze podarunków królowi Polkiemu danych: nie wspomina o nich w szczegulności BONFI-

NI, ani TUROCZ, to tylko fałszywie piszą. *Item quia rex Polonie erat regi Bohemorum censualis, & quia rex Hungarie Carolus habebat sororem regis Polonie in uxorem, dedit ei rex Hungaria idem Carolus ad redimendum eum regem de solutione censuali regi Bohemorum quingentas marcas auri purissimi.* Uwaga PRAIA historyka Węgierskiego jest sprawiedliwa na zdanie TUROCZA i BONFINIEGO. *Sed illud, quod de tributo inservit non ritè consignatum esse ipse Carolus marchio Moravie locupletissimus testis est.* Jakoż nie wspomina o tym mniemanym holdzie i iego zaspokoieniu przez Węgrów sam Karol margrabia Morawski, a potem cesarz, syn Jana króla, który tam był przytomny. Błąd TUROCZA i BONFINIEGO urościł, iż oni nie widziawliży

KAZIM. W.
R. P.
1335.

ku następującego roku powrócił (a). Co o tej zgodzie Wyszohradzkiej z Czechami i Krzyżakami sądził naród, nie widzieć żadnego śladu w kronikach naszych. Ze iednak powfzechne być musiało nieukontentowanie, dowodem są dalsze postępkę Kazimierza, który lubo się w obietnice porywczó nader uwiązał; atoli ich względem Czechów zaraz nie uścił (b), a względem Krzyżaków o Pomeranię, i ziemię Chełmińską w dalszym czasie u stolicy apostołskiej sprawę swoją popierać nie zaniechał. To pewna, że w następującym roku, gdy Kazimierz do Awinionu wyprawił poselstwo, oznajmując o zawartej zgodzie, tej mu papież Benedykt XII, iako przeciwny dobru i honorowi jego, nie pochwalił (c).

spółczesnych dokumentów, kaucyą Karola Węgierskiego na 6000 kop groszy Prażkich, o których wyżej mówiono, wzięli za wypłacenie iakoby hołdowniczej summy, do której się Kazimierz obowiązał za mniemane pretensye Czechów do tytułów, i korony Polśkiej. Mówiono o tym wyżej.

(a) Długosz na karcie 1036.

(b) W roku 1335. Nie znajduie się żadna rezygnacya Szląska uczyniona Czechom od Kazimierza w Wyszohradzie, któraby nam była znaioma. Plenipotenci królewscy w Tren-

lec nie król. W samym zaś Wyszohradzie zrzekł się tylko praw swoich do Polśki Jan Czeski, i zato mu Kazimierz postąpił 20 tysięcy kop groszy Prażkich. Ta rezygnacya Czeska dotąd być miała pod zaręką króla Węgierskiego, póki by reszta summy sześć tysięcy kop groszy za pretensye Czeskie nie była dopłacona. Dopiero w R. 1339. widzieć rezygnacyą od samego Kazimierza uczynioną, której iednak w żadnym oryginalu nie widziałem.

(c) *Benedictus — Casimiro Polonice regi illustri. Primo non videtur nobis, quod forma pacis inter te, & harissimos in Christifidelios nostros Hungaric, & Bohem*

Ani ona z famey siebie wagę mieć mogła, iako uczyniona przez plenipotentów bez rady, i konsensu stanów, których powaga obyczaiem starożytnym do wszelkich spraw głównych potrzebna była, i istotna (d). Wreszcie postępek Kazimierza wymowić mogą potrzeby kraiu wewnętrznego, którym bez spokojności zewnątrz od dwóch potężnych nieprzyjaciół Czechów i Krzy-

KAZIM. W.
R. P.
1335.

mie reges illustres inita invicem, quam nobis nuntius praedictus exhibuit (był to Jan biskup Krawski) debeat esse grata nec nobis & apostolica sedi accepta, cum super multis articulis exorbitare a rationis & equitatis tramite, charitativae & tuis honoribus, & utilitatibus abviare plurimum videtur, nec super ligis, & confederationibus in eadem contentis, nostris & sedis praefata honoribus, & reverentia in aliquo deferatur. Datum Avenione ii. idus Decembris 1336. pontificatus anno 2do. Obacz RAYNALDA.

(d) Od czasu podziału Polski między synów Krzywoustego, wszystkie prawie tranzakcyę książąt w swoich udziałach panujących, nosiły w sobie te wyrazy: *de consensu & consilio*, albo *consentientibus militibus, nobilibus, baronibus nostris*. Bo lubo książęta dziedzicznymi byli, nic iednak absolutnie, bez rady, i zezwolenia panów koronnych duchownych i świeckich nie czynili. Sam Kazimierz, gdy w tymże roku w Maiu czynił przymie-

rze z Karolem margrabią Morawskim uczynił to *de maturo, sano & deliberato nostro, & nostrorum consiliariorum consilio*. Tenże w roku poprzedzającym 1334. potwierdzając przywileie żydom, wyraźnie mówi: *Quod cum in nostra, nostrorumque baronum praesentia accederent viri idoei, nostrisque fideles iudei*. Zaisze iesli zawieszenie broni z Czechami, i approbacya przywileiu żydowskiego potrzebowała dołożenia się Rady, i oney konsensu, a iakże bez niey mogła się czynić plenipotencya kilku osobom do ustąpienia bez wiedzy narodu tak piękney, i dotąd do ciała Rzeczypospolitey należącej prowincji? Znali dobrze Krzyżacy słabość uczynioney między swoiemi plenipotentami, a królem tranzakcyi, względem ustąpienia Pomeranii, kiedy wkrótce za świadectwem DEUG. na karc. 1036. nie chcieli królowi oddać Kujaw i Dobrzynia bez pośredniczego konsensu na donacyą Wyszohradzką, *Veriti, ne sententia re-*

KAZIM. W.
R. P.
1335.

1336.

żaków zaradzić nie mogli: iako to widzieć w autentycznym procesie sprawy jego z Krzyżakami, świadectwem kilkudziesięciu ludzi znakomitych popieranym, o którym niżej mowa będzie (e).

XVI. Jakożkolwiek była pożyteczna dla Krzyżaków umowa Wyszohradzka, poczęła się ona natychmiast zrywać w roku następującym. Trzymali oni iak i dawniej wydarte Łokietkowi ziemie, ociągając się z dopełnieniem wyroku królów. Kazimierz, który pokoy pożyteczny nad woynę niepewną przekładał, a przodków swoich udział, to jest Kujawy i Dobrzyń (f), iak nayrychley bądź pod ciężkimi obowiązkami pragnął odzyskać (g); wyprawił poselstwo do Teodoryka mistrza (h), upominając go, aby według postanowienia Wyszohradzkiego wrócił mu, i koronie Kujawy z Dobrzyniem. Lecz mistrz

gun (Hungarie & Bohemia) aliquando posset in dubium revocari, praesertim praelatis, baronibus nobilibus, civibus, & communitate regni Poloniae expresse non consentientibus in eius omologationem, sine quorum consensu omnis alienatio regni censetur irrita & inanis. Zebyśmy zaś nie swoim o tey tranzakcyi sładzili domyslem, niech obaczy czytelnik zdanie LUBIĘNSKIEGO biskupa Plockiego, i historyka krajowego w odpowiedzi jego iakiemuś Niemcowi na karcie 169.

(e) Proces między królem a Krzyżakami pod R. 1339.

(f) Kazimierz był wnukiem Kazimierza Kujawskiego, króry od oycy Konrada I. książęcia Mszowieckiego, wziął księstwa Kujawskie, Sieradzkie, i Łęczyckie.

(g) DŁUGOSZ na karcie 1033 — 1037. — *Quam pacem Casimirus, plusquam dignum erat, quietis, & otii cupidus, acceptaverat.* SCHUTZ na karc. 151.

(h) Nastąpił ten Fryderyk de Altemburg na mieysce Ludera, Brunświckiego, zmarłego

mistrz szukał tylko zwłoki: a iako przed dwoma laty umowę z poprzednikiem swoim Ludereim z Brunświka uczynioną względem pufzczenia w zarękę tym czałem Brześcia, bądź Ziemowitowi Mazowieckiemu, bądź Macieiovi biskupowi Kujawskiemu, do skutku nie przywiódł; tak i teraz trudności czynił, obawiając się, aby transakcyja Wyfzohradzka nie podpadała wątpliwości, iako uczyniona bez wyraźnego zezwolenia narodu (i); bez którego wszelkie alienacye żadney wagi miećby nie mogły; dał odpowiedź postom królewskim. Ze zakon Krzyżacki chętnie przystanie na decyzją królów, kiedy król Polski z radą swoją duchowną i świecką, oraz szlachtą, miastami, i całym narodem uczyni na piśmie zrzeczenie Pomeranii, także ziem Chelmińskiey i Michałowskiey (k). Ze póki się to nie stanie ze strony królewskiey, mistrz i zakon nie odda Kujaw z Dobrzyniem, które prawem wojny zdobył, i gdzie wiele zamków z wielkim kosztem swoim pobudował. Odpowiedź Krzyżacka zafadzała się na obietnicach Kazimierza w Wyfzohradzie (l), okolicznościami wymuszonych, a na przeświad-

w roku 1334. Był on dawniey w niewolę wzięty od Łokietka, iako mówiono w Tomie V. Starzec uporny i wielki Polaków nieprzyjaciel.

(i) *Præsertim prælati, barones, nobiles, civibus, & communitatibus regni Poloniae expres-*

se non consentientibus — sine quorum consensu omnis alienatio regni censetur irrita & inanis. Długosz na karcie 1036. Schurz na karcie 151.

(k) Długosz na karcie 1036.

(l) Obacz wyżej pod R.

1335.

KAZIM. W.
R. P.
1336.

czeniu, iż ten król oycu w męstwie nie równy, a pokoiu nader chciwy (m), łatwo przyślanie na nacyjęzże obowiązki, byleby dziedziczne Książki iakimkolwiek sposobem odzyskał. Wreżcie Krzyżacy, ażeby postępkę swoję przed stolicą apostołką usprawiedliwili; opisałszy do Awenionu króla, iakoby on postanowieniu Wyżohradzkiemu zadość czynić nie chciał (n); otrzymali nawet od papieża Benedykta kilka listów, dawniejsze ich przywileje potwierdzających (o), a skargę też swoję przed królów arbitrów w teyże famey okoliczności zanieśli. Wszakże król, mając zawnęz chęć szczerą dopełnić obietnice, żeby się przed publicznością niewinnym pokazał, uczynił wkrótce w dzień świętey Troycy w Krakowie oświadczenie (p), iż gotów jest dopełnić tranzakcyi Wyżohradzkiej (q), i że w dawniejszych

(m) *Animadvertentes regem Casimirum ad pacem plurimum cupidum, fervidum, & anhelum, omnia quęque dura & difficilia regi, sibi vero utilia, & commoda Długosz na karc. 1037.*

(n) RAYNALD pod rokiem 1336. cytując list Benedykta XII. do Kazimierza w dacie 22 Grudnia przydaie. *Cumque quereretur rex, Cruciferos equites, pacis inter Polonos & ipsos conciliatae leges respuere, mirari se admodum subdit, cum illi in ipsum regem culpam repudiati fœderis deriverent.*

(o) Te listy barwiane w R.

1336. 6 Kal. Febr. idus Febr. X. Kal. Maii z Awenionu datowane znajduią się w arch. koronnym.

(p) To oświadczenie znajduje się w arch. koronnym, i w DOGIELU. *Datum Cracovie in die S. Trinitatis anno domini 1336.*

(q) *Promittimus bono & sincero spiritu prefatis dominis regibus ipsorum landum inter nos, & ipsos magistrum & fratres per eos laudatum, gratum, firmum, & inviolabile &c. oświadczenie wyżej cytowane.*

Krzyżackich possessjach (r); które im rzezoną tranzakcją były zabezpieczone, żadnego kroku nieprzyjacielskiego nie czyni; poczwwszy od następującego święta S. Jana, aż do roku: gdyby się zaś co przeciwnego stało, nadgrodzić szkody za zdaniem królów arbitrow obiecował.

XVII. Wyprawił nadto poselstwo do Awenionu, według danej w Wyżohradzie obietnicy, z prozbą do Benedykta, aby uczynione tam między sobą a królami i Krzyżakami postanowienie chciał potwierdzić. Lecz były i inne przyczyny tey legacyi. Skarga na Krzyżaków o nie dopełnienie traktatu, tudzież o różne uzurpacye obcych dzierżaw, i nieposłuszeństwo stolicy apostołskiey (s): żądanie przeniesienia na inne katedry biskupów Krakowskiego Jana Grota, i Kuiawskiego Macieia (t), królowi nie miłych, także uchyle-

KAZIM. W.
R. P.
1336.

(r) *Terrar, & bona eorum prins possessa per eos & habita*. Tamże.

(s) List Benedykta XII. do legatów Galharda i Piotra niżey cytowany.

(t) RAYNALD pod rokiem 1336. W RAYNALDZIE zamiaał Kuiawskiego, położony jest *Vratislaviensis*. Zdaie się iż tu jest omyłka, i że zamiaał *Vratislaviensis*, powinno się kłaść *Vladislaviensis*. Kazimierz wyzwszy się ze Szląska, nic już nie miał do Wrocławia, gdzie był biskupem Nankier, przeniesiony z Krakowskiego na tę katedrę, iako mówiono w

Tomie V. Raczey tu mowa o Macieiu Kuiawskim, *Vladislaviensis*, który sprzyiał Krzyżakom, uczyniwszy z niemi umowę naganną, iak mówiono w T. V. na karcie 454. i którego obrali sobie Krzyżacy w roku 1334. iako mówiono wyżej, aby tym czasem wziął w zarękę zamek Brzeński, póki by między niemi a królem zupełna zgoda nie nastąpiła. O Janie Grocie biskupie Krakowskim pisze RAYNALD pod R. 1338, iż on w niebytności króla (podobno gdy był w Węgrzech) *Joannes episcopus Crac.*

KAZIM. W.
R. P.
1326.

nie podatku grofza S. Piotra z miast koronnych. Był wprawdzie ten zwyczaj, iak w wielu innych państwach chrześciańskich, tak i w Polsce (u), że monarchowie świeżo z ludem swoim do wiary nawróceni, na znak synowstwa stolicy świętey, siebie, i narody swoje pod protekcyą oddawiając, pewny dochód postępowali. Ta pobożna, i z dobrej woli dochodząca hojność odmieniła się z czasem we zwyczaj i powinność. Jak papieże ią utrzymywali posyłaniem na iey wybieranie legatów swoich, tak Polska czuiąc się być częstokroć dla woien domowych i zagranicznych nie sposobną do wypłaty, chciała z siebie zrzucić ten ciężar. Łokietek starając się u Jana XXII. o koronę, zamiast trzech denarów z każdego domu, ustanowił pogłówne w domach kmiecich po iednym denarze od głowy, do którego sam tylko stan ludzi rolniczych był obowiązany. Mnożące się w kraiu

manu promptus, ac temerarius, cum Casimirus rex abesset regno, reginam Annam in arce obsedit. Impulerat ipsum in eum furorem ea occasio, aliquem e suis in ea arce teneri in vinculis: tum etiam presente in templo rege Casimiro nulla illius culpa, non sine regia ignominia divina intermittere iussit, pontificiam etiam auctoritatem ledere non est veritus recentis contra iussu apostolica decimis, quas a clevo collegerat. O zayściach tegoż biskupa z królem, będzie mowa pod rokiem

1347. Co się tycze przenosić biskupów: czynili to królowie dawniej bez wiedzy papieżów: iako świadczy list Paschała II. papieża do arcybiskupa Gnieźnieńskiego Marcina w roku 1101. *Quid super translationibus episcoporum loquar, quae apud vos non auctoritate apostolica, sed nutu regis praesumuntur.*

(u) Obacz w tomach poprzedniczych rejestra pod tytułem grofz S. Piotra, gdzie obfzerniej.

miała z licznymi ofadnikami wznowić kwestyą, iż one nie powinny należeć do tey exekucyi. Poczeli się opierać naprzód książęta Szląscy, dając przyczynę, iż tylko gmin wiejski był w obowiązku, a miezkańcy murami opasani, prawem Teutońskim rządzący się, obyczajem miast Niemieckich do niego należeć nie byli winni. Kazimierz udawszy się cały do wnętrzney obrony państwa, do budowy miast nowych, a do opasania murami dawniejszych, miał i to na oku, aby ta część przynajmniej obywatelów wolną została od żadanego podatku, a kray z handlu naywiększe korzyści odnoszący, skarby swoje w całości zachował.

KAZIM. W.
R. P.
1336.

XVIII. Wszakże nim na to papieska przyzła odpowiedź, rozpoczęli wojnę uchwaloną w Wyżohradzie przeciwko cesarzowi i książętom Austryackim, sprzymierzeni królowie Czeski i Węgierski, na mocy umowy uczynioney w Wyżohradzie (w). Powiększył ten związek ludem swoim Kazimierz. Zamialem ich było odjąć berło cesarskie Ludwikowi (x), i oddać one Henrykowi Bawarskiemu, zięciowi Jana wespół z Ba-

(w) Sicque illa guerra concordata fuit &c. Karol w życiu swoim.

(x) Scripserant etiam illis diebus ad curiam Joannes rex Bohemiae, & Henricus dux Bavariae

gener eius, quod de auxilio Hungariae & Cracovia regum & aliorum, alium vellent constitnere regem Romanorum potenter. ALBERT ARGENTIN, in chronico na karcie 126.

KAZIM. W.
R. P.
1336.

waryą wyższą do Ludwika należącą, oraz uchylić Austryaków od sukcesyi Karynty i Tyrola. Za nastąpieniem lata (y), Karol Węgierski wszedł ze swoimi, z częścią Polaków do Austryi, pustosząc ją około Dunaju (z). Jan zaś Czeski mając z sobą Kazimierza z Polskim także wojskiem (a), ciągnął ku wyższej Bawaryi na wsparcie Henryka, do którego udziału wpadłszy dawniey Ludwik z Austryakami, ognie i zdzierstwa roznosił. Prócz wzajemnego z obydwu stron zniszczenia, nie przyszło do walney rozprawy. Stał pokój na wstępie iessieni (b). Albert Austryacki miał Czechom wojenne nakłady wrocić, i rzec się Tyrola, a sam przy Karynty zostać. Otton brat jego obowiązał się temuż Janowi oddać Znoymę miasto Morawskie, które w posagu z żoną królową Czeską od teścia otrzymał (c). Kazimierz wróciwszy się do kraju, czekał na odpowiedź papieską, która przy końcu roku nastąpiła w tych wyrazach. Zalił się naprzod Benedykt, i niechwał królowi zawartego przymierza w Wyżohradzie, iakoby w wielu artykułach sprawiedliwości, rostopności, własnym narodu pożytkom i honorowi, a powadze stolicy apostołskiej uwła-

(y) *Æstate vero eadem.* Karol IV. w życiu swoim.

(z) ALBERT ARGENTIN.
— PRAY.

(a) *Prædicti autem Bohemia,*
& *Cracovia reges,* & *Henricus*

dux Bavarie, tertium principis
(Ludovici) *Bavariam superio-*

rem ingredi intendebant. ALBERT.
(b) *Circa festum Michaelis,*
Karol w życiu swoim.

(c) PRAY na harc. 38. —
Karol w życiu swoim.

czającego (d). Nie było zaśle przyiemne papieżowi ustąpienie Szląska Czechom, a Pomeranii, i innych ziem Krzyżakom, z których kamera apostołska, póki były pod panowaniem Polskim, znaczne dochody, nazwane groszem S. Piotra wybierała, a których Czechowie i Krzyżacy, iako Niemcy dawać wzbraniali się. Obraziło go i to niepomalu, że gdy się Ludwik cesarz papieżowi w tym roku upokarzał, i bądź szczerze, bądź chytrze, widząc na sobie utworzoną ligę od Czechów, Węgrów, Polaków, i innych książąt, chciał się ze stolicą apostołską poiednać (e); tym czasem Kazimierz wszedł w zmwę iego detronizacyi (f). Co się tycze żądanego umnieyszenia podatku S. Piotra, odpowiedział papież: „iż to „prawo nie samych tylko kmieci rolę uprawiających tykało, lecz do miast i miasteczek rością-

KAZIM. W.
R. P.
1336.

(d) List Benedykta XII. w RAYNALDZIE. Datum Avenione 11. idus Decembris 1336. pontificatus anno secundo. — Primo non videtur nobis, quod forma pacis inter te, & charissimos in Christo filios nostros Hungaria & Bohemia reges illustres inita invicem, quam nobis nuntius predictus exhibuit, debeat esse grata, nec nobis, & apostolice sedi accepta: cum super multis articulis exorbitaret a rationis, & equitatis tramite, charitativique, ac tuis honoribus, & utilitatibus obviare plurimum videatur; nec super ligis, & consederationibus in eadem

contentis, nostris & sedis apostolice honoribus & reverentia in aliquo deferatur.

(e) RAYNALD pod rokiem 1336.

(f) Cum quibus (regibus) ita se gessit pontifex, ut primum fœdus illud anno superiore (Wistohradi firmatum) ex quo ad Ludovicum Bavarum Germanie correpto regno deturbandum, illos conspirasse ex non nullis auctoribus diximus, ex aliis vero, eosdem amicos, & hostes habituros sacramento spondidisse confirmare detrectavit, cum in eo plura ab æquitate abhorrentia, ipsis exi-

KAZIM. W.
R. P.
1336.

„ gało się: ani ta danina ściśniona kiedy była do
 „ domów i familii, ale do wszystkich głów
 „ udzielnych po domach mieszkających należa-
 „ ła. „ Nie pozwalał i na to, aby od rzeczono-
 „ go podatku wolne były te miasta, które w sobie
 „ domy murowane i opasy murowe miały (g).
 „ Sprzeciwił się też przenoszeniu biskupów bez wiel-
 „ kiej przyczyny na inne katedry (h). Względem
 „ zaś zanieśionych skarg na Krzyżaki, odpowie-
 „ dział: „ że o co król zakon obwiniał, o to się na
 „ niego samego mistrz użalał, że im obietnic nie
 „ dotrzymywano. „ Naostatek pochwaliwszy
 „ króla, że w państwie swoim pokóy i sprawiedli-
 „ wość pomnażał, i złoczyńców wykorzeniał, du-
 „ chowieństwo mu Polskie z kościołem zalecił (i).
 „ Wszelako nie chcąc zupełnie wierzyć Krzyżakom,
 „ wyznaczył na roztrząśnienie skarg przeciwko nim

*lia regibus, neque honori ecclesie
 consentanea reperirentur.* RAYN.
 pod R. 1336.

(g) Nos, qui sic iura Roma-
 nae ecclesie illesu seruari volumus,
 quod ius alterius per hoc non le-
 datur, perquiri registra ipsius
 ecclesie fecimus diligenter: & quia
 reperitur in eis omnes eiusdem re-
 gni personas, non exclusis, nec
 exceptis iis, qui degunt in eisdem
 clausis seu muratis civitatibus &
 oppidis ad solutionem dicti census,
 non per domicilia, sed per capita
 personarum ipsarum teneri, decen-
 ter aliud, per quod eidem ecclesie
 Romanae derogari posset, super iure
 huiusmodi absque lesione conscien-

*tie immutare non possumus, vel
 etiam immovare.* List wyżey cy-
 towany.

(h) Non esse moris sedis apo-
 stolice episcopos sine magnis causis
 ad alias ecclesias transferre. Ten-
 że list.

(i) Letamur in domino, quod
 sicut fama celebris ad nos usque
 perduxit, tu beneplaciti regis pa-
 cifici & excessi per actus virtuo-
 sos laudabiles re cooptans, &
 rex appellari desiderans a regendo
 in regno & terris tibi subditis
 repressis & correctis malorum &
 perverforum insolentis bonum pa-
 cis & iustitia facis coli. List
 wyżey cytowany.

zanieślonych, Piotra Gomez S. Praxedy, i Jana tytułu S. Teodora kardynałów.

KAZIM. W.
R. P.
1337.

XIX. Tym czasem Jan król Czeski, przyjaciel zawsze Krzyżaków, aby z niemi wespół pod pozorem nawrócenia pogan w przyległej Litwie i Prusach zysku szukał, zakończywszy wojnę z cesarzem i Austryakami, udał się z synem Karolem margrabią Morawskim na początku następującego roku do Litwy przez Pomeranią i Prusy. Towarzyszyli im z pocztami swoimi hrabia Wilhelm z Hollandyi, hrabia de Monte z innemi hrabiami i baronami Niemieckimi (k). Omyliła ich nadzieia łupu. Niestanowne lodami wody dla lekkiej nader zimy, zatrzymawszy w Prusiech przez czas nieiaki to sprzymierzone wojsko, przymusiły go wrócić się do krajów swoich bez żadnego skutku. Rzecz do prawdy podobna, iż Czesi wezwani byli na tę wyprawę od Krzyżaków i książąt Mazowieckich, swoich i Krzyżackich sprzy-

(k) *Demum eadem hyeme ivinus cum patre nostro versus Prussiam contra Lithuanos. Karol w życiu swoim. — Deu-gosz pod tymże rokiem powiada o wyprawie na Litwę uczynioney, a numerofo exercitu ex Allemania & Austria oris — inter quos margrabijs Brandenburgensis, comes de Monte, & comes de Hamenberg numerabantur principales. Tenże przydaje, że to wojsko po długim obłężeniu zamku Pullen, gdzie*

wielu Litwinów schroniło się z żonami, dziećmi i majątkiem, dobyto onego. Ze Litwini widząc się w niebezpieczeństwie wpadnienia w ręce nieprzyjacielskie, spalili wszystkie swoje majątki na stosie, i wyrzawszy żony i dzieci, sami dobrolnie gubernatorowi zamku poddali szyje pod miecz, aby się Niemcom żywcem nie dostali. O tym przy-padku nie wspomina Karol obecny w życiu swoim: ow-

KAZIM. W.
R. P.
1337.

mierzeńców (1). Ponieważ w tymże roku wspomina Długosz, iż książęta Litewscy, synowie Gedymina, Olgierd, Keystut, Patryk, Lubard, Totwił, i nieiakis Dawid Rufin, wpadłszy z wojskami tak Litewskimi, iako Ruskiemi do Mazowfza w Listopadzie w roku przeszłym, i kray ten zniszczywszy, do tyfiaca dwóchset niewolników z różnym plonem wyprowadzili. Ludwik Bawarczyk cesarz w liście swoim piśanym do Krzyżaków w roku następującym przypisuje to wpa-dnienie Litwy Kazimierzowi, iakoby on za namową arcybiskupa Gnieźnieńskiego, i innych biskupów, dzierżawy zakonne w tymże czasie za pomocą tychże pogan zniszczyli. Cóżkolwiek bądź, Jan Czeski w powrócie swoim zaciechał do Władysławia starego, zamku Kuiawskiego, dla dokończenia pokoju między Kazimierzem a Krzyżakami. Albowiem Krzyżacy opierali się zawsze w oddaniu Kuiaw i Dobrzynia, nie ufając królowi; lubo on po części uścił się w obietnicach swoich, zeznawszy w roku przeszłym (m), iako ma wolę trzymać się postanowienia w Wyszohradzie, i piśał w tey mierze do papieża, prosząc o

szem powiada, że dla słabości lodów *procedere contra Lituanos non potuimus, sed reversi sumus unus quisque ad propria*. Być to mogło innego czasu, i w wyższych latach; ile że Długosz często daty miewa; lub ieśli się tego roku zdarzyło, mógł

to być inny udział wojenny od wojsk Czeskich.

(1) Obacz w Tomie V. o przymierzu książąt Mazowieckich z Krzyżakami, i o poddaniu się Czechom Wacława książęcia Mazowieckiego.

(m) Obacz wyżej nieco.

potwierdzenie tego traktatu. Chcieli oni, aby tranzakcyja Wyfzohradzka była przyięta od narodu: w czym że przeczuwali trudność, woleli zwłoką czafu z zatrzymanych zaborów tym czafem korzyſtać, i króla na nowe iakie pociągnąć opify: wzajemnie król widząc, iż z nim tak chytrze poſtepowali, odwlekał im dawać zrzeczenie Pomeranii. Nim król przybył do Władyſława ſtarego, otrzymał pierwey donacyą w Pakoſci od Włodka, czyli Władyſława brata ſtryiecznego ziemi Dobrzyńſkiej, którą tenże Władyſław iuż był dawniey darował Łokietkowi (n), a potym na wieździe Wyfzohradzkim ſam onę wziął od Kazimierza (o). Nadgradzając zaś bratu tę powtórnią darowiznę, puſcił mu dożywociem Łęczyckie kſieſtwo, iako mu dawniey ociec Łokietek one był oddał (p).

XX. Stała wkrótce umowa w Władyſławiu (q) między ſtronami, za poſrzednictwem Jana

(n) Obacz wyżej w Tomie V.

(o) Obacz wyżej tamże.

(p) Ta donacya znajduje ſię w oryginalne w archiwum koronnym. *Datum in Pakoſe feria 3. carnisprivii anno D. 1337. Preſentibus hiſ nobilibus, Janiſſlao divina & apoſtolice ſedis providentia ſunctæ Gneſnenſis eccleſie archiepiſcopo, Nicolao Poſnaniens. Alberto Cuiavienſi palatinis &c.*

(q) Ta umowa znajduje

ſię w oryginalne arch. koronn. *Datum & actum in civitate Leſlavienſi (Władyſław, Władyſłavia) Anno D. 1337. feria 2 poſt Dominicam, qua cantatur, Invocavit. Znajduje ſię takżę w archiwum królewſkim aſſekuracya miſtrza Krzyżackiego ſtoſowna do tey umowy. *Datum & actum in Leſlavia anno D. 1337. Dominica, qua cantatur, Invocavit. Dogleł tę oſtanią tranzakcyą położył omylnie**

KAZIM. W.
R. P.
1337.

w ten sposób. Król Czeski ma wziąć w zarękę Kuiawy i Dobrzyń od Krzyżaków, i trzymać te ziemie w sekwestrze aż do S. Trojcy. Z tych ziemia Brzeska z ziemią Dobrzyńską będzie poruczona z ramienia Jana straży Ottona de Bergau: reszta Kuiaw z Władysławiem Kazimierzowi królowi. Ze w tym przeciągu czasu Kazimierz król listy rezygnacyjne Pomieranii, pieczęciami królewską, mistrza, i Adolfa hrabi de Monte zapieczętowane winien będzie posłać do Brześcia do Ottona de Bergau starosty doczesnego, które on przyrzawszy, ma zasiać do Nieszawy nad Wisłą, pod spólnym Czechów i Polaków konwojem, i one złożyć w ręce mistrza, lub kogo on na to wyznaczy. Ze gdyby się inaczej stać miało, tedy król Czeski obowiązany zostanie rzeczzone ziemie wrócić znowu w ręce zakonu Krzyżackiego. Równie oświadczyli się na piśmie Krzyżacy, iż za odebraniem żądanych rezygnacyi, będzie mocen starosta Otton de Bergau podać w ręce króla Polskiego ziemię Brzeską, a w ręce Władysława księcia Dobrzyńskiego Dobrzyńską. W przeciwnym zaś przypadku obie te zakonowi powróci (r). Czemu natychmiast Kazimierz tych rezygnacyi Krzyżakom nie oddał,

pod R. 1334. nie zważając, iż tranzakcyja Wysohradzka, o której jest wzmianka w tranzakcyi Leślawskiej, czyli Władysławskiej, była uczyniona

w roku 1335. ostatnich dni Listopada.

(r) Oświadczenie Krzyżaków w MS. królewskich.

domyślać się można, iż to uczynił dla dołożenia się rady powfzechney narodowey, i oney zezwolenia, iako fami Krzyżacy żądali, a czas dalszy okazał.

XXI. Po skończonym kongressie Władysławskim, iechali oba królowie do Poznania (s), dla umowy dalszey względem zapobieżenia mogącym nastąpić z okazji kłótni pogranicznych nieprzyjaźniom. Postanowiono tam, że gdyby między poddanymi obu narodów iakowe powstały spory i niaizdy, a ztąd wyniknęły szkody; tedy to nie ma rozrywać pokoju i iedności między nimi. Ze w zaszłych między poddanymi takowych niesnaskach ze strony Polskiej, starostwie Poznaniński i Kaliski; a ze strony Czeskiej Wrocławski i Głogowski mają one bez żadney zwłoki zaspokaiać (t). Ostrzeżeni starostwie o popelnionym złoczyństwie, każdy przestępcę swiego wydziału stawić ma w przeciągu dwóch niedziel, od daty rek wizycyi na miejscu wyznaczonym do sądu: to iest Wrocławski w Wartembergu, Kaliski w Ostrzeszowie, Głogowski w Frawensztadzie czyli w Wschowie, a Poznaniński w Kościannie (u). Przystawiony winowayca, iesliby się

KAZIM. W.
R. P.
1337.

(s) Ugoda i postanowienie między królami Polkim i Czeskim, zaczynające się od tych słów: *Salus, vita, & perbenis tranquillitas* — a kończąca się — *Actum & datum Posnanię die S. Gregorii anno D.*

1337. *indictione quinta*, znajduie się w archiwum królewskim.

(t) *Per capitaneos Vratislaviensium & Calisiensium, Glogoviensium, Posnaniensium.*

(u) *Maleficus pro iustitia facienda statueri tenebitur in locis,*

KAZIM. W.
R. P.
1337.

w obecności dwóch świadków poczciwych z zadanego przestępstwa przysięgą nie oczyścił, wien będzie wedwu tygodniach krzywdę nadgrodzić, dawszy po sobie porękę stronie pokrzywdzoney. W przypadku niepostruszeństwa pozwom starościńskim, nie stawania się u sądu, lub niechcenia uczynić satysfakcyi, ma pan czyli starosta (w), pod którego rządem będą obwinionego zamki, miasta, lub inne iakie dobra, mocą ich dobywać i burzyć. Co ieśliby starosta mieyscowy nie miał tyle potęgi; na ow czas wezwać może starostę kraiu tego, gdzie się szkoda uczyniła, i z ludźmi iego wespół szturmować: a dobywszy i zniósłszy do szczytu bądź zamek, bądź iakąkolwiek obronę, dobra do niey należące sprzedać, i z nich pokrzywdzonemu nadgrodeę uczynić (x). Wyięte były atoli z tego postanowienia zamki pograniczne, zostawiając woli naywyższyey zwierzchności kraiovey, ieśli ona ie zburzyć za rzecz pożyteczną osądzi, czyli ludźmi spokojnymi osadzić, i na siebie zabrać dla ochrony granic (y), nadgrodziwszy pierwey

*Et civitatis infra scriptis: Vra-
tislaviensis in Wartembeg, et
capitaneus Calisiensis in Ostrowsow,
et capitaneus Glogoviensis in Fra-
wenstad, et capitaneus Pofnaniens-
is in Costen, a die requisitionis
ad duas septimanas. Tamże.*

(w) *Mox ipse dominus, sive
capitaneus, sub quo castra, fortali-
tia, aut possessiones habebunt,*

*ipsa vallare, et expugnare tene-
bitur. Tamże.*

(x) *Quibus castris, et fortali-
tatis expugnatis et aquisitis, ipsa
penitus destruant, et bonis eorun-
dem venditis, lesis indilate fiat
emenda.*

(y) *Tunc dominorum arbitrio
temporalium relinquuntur, an ea
magis destrui velint, aut potius*

należycie sronie pokrzywdzoney. Jeśliby zaś iakowi ludzie drapieźni, z iednego do drugiego królestwa, do ziem do niego należących, lub książąt iemu podległych na rozboie i łupieże udali się; na ow czas starostowie oboyga narodów uwiadomieni o tym, obwołać mają po rynkach, i ostrzec ziemiany: oraz iesli być może, ścigać i chwytac złoczyńców, pod karą ofobistą nadgrody ukrzywdzonym przez nich famych, i przez tych, u których znajdą przytułek. Ciż fami zbiegowie w obu narodach mają być wywołani, i od cześci wszelkiej odsądzeni: nawet po uczynioney przez nich szkód nadgrodzie, dotąd; poki onym przywrócić sławę naywyższej zwierzchności zdawać się nie będzie. Nakoniec do pościgu rzeczonych zbóyców, obowiązani być mają wszyscy obywatele za rekwizycyą starosty, pod winą nieślaski królów, i wrócenia wszystkich wydatków tym, od których wezwani będą (z).

XXII. Uczyniwszy Kazimierz tę umowę z Janem, nie omieszkał wkrótce zwołać powfzechną radę narodową (a), dla wybadania umysłów, czyli na żądanie mistrza i zakonu, względem rezygnacyi possessyi i tytułu Pomorskiej, Chełmińskiej i Michałowskiej ziemi, oraz zaprzyśię-

KAZIM. W.
R. P.
1337.

in ipsis locatis hominibus pacificis, ipsa pro se, & terrarum defensione reservare, prius damna passis satisfactione condigna praemissa. Tamże.

(z) Tamże.

(a) *Generalem terrarum regni sui agit conventum. DŁUGOSZ na karcie 1038.*

KAZIM. W.
R. P.
1337.

żenia oney, i wydania listów świadecznych, miał zezwolić. Tak wielkiey wagi interes nie mógł być do skutku przywiedziony bez zezwolenia narodu, kiedy w pomnieyszych nawet sprawach, iuż z dawnych czasów księżęta i królowie, rady iego i pochwały dla dania mocy trankejom różnym zasiękali. Szło tu albowiem o alienacyą kraiów obłzernych, i starożytnego dziedzictwa monarchów Polskich, tym fromotnieyszą dla Polski, iakoby ona mając za dobrodzieystwo dra pieżnego zakonu wrócenie sobie wydartych bez prawnie Kujaw i Dobrzynia, Pomeranii mu za to ustępowała, i pretensye ich nieiako umacniała. Po roztrząśnionym zapytaniu króla, całe tak duchowne iak świeckie zgromadzenie (b) zgodziło się: iż postanowienie Wyżohradzkie same z siebie nie sprawiedliwe (c), i moc królów przechodzące, żadney wagi mieć nie powinno. Ze gdyby się stało zadofyć żądaniu Krzyżackiemu, błąd pierwey popełniony poparłby się więkłym ieszczę, przez uroczyście dziedzictw, i praw koronnych zrzeczenie się, a danie mocy Krzyżakom, aby się iuż na potym ziem zrzeczonych, iako należytości swoiey dopominali (d). Nie jest to, mówiono, pokóy, ale

(b) *Omnium prelatorum, & baronum vocat. Tenże.*

(c) *Omnibus indigna res visa est post tam iniquum arbitrium &c. SCHUTZ w historyi Pruskiej na karcie 152. — Petito*

Cruciferorum decisionem regum excedens. DŁUGOSZ na karcie 1038.

(d) *Ne in posterum ad debiti, & conditionis necessitatem possit referri. DŁUGOSZ.*

ale niewola, i zdradliwy zawsze pod popiołem ogień, na nieustający potym rosterków podpał, i podsyte: przeto nigdy na te kondycye zezwolić nie zechcą (e). Aże z takowey rezolucyi niepochybna następowała woyna; podobało się ziazdowi wstrzymać się od wszelkich nieprzyjaznych kroków, chyba w przypadku zaczepki; a tym czasem udać się przez poselstwo do stolicy apostolskiej, iakie ona w tey mierze zdanie mieć będzie. Obrany na ten urząd Jan Grot ze Słupcy biskup Krakowski, człowiek wymowny i dzielny: lecz dumny, zuchwały, i królowi nie nader chętny, dla swoich nie dawnych z nim zayściów, iako się wyżej mówiło (f). Chciała go rada mieć sprawcą tego interessu, iż król bardziey pokoiu sobie z Krzyżakami życzył, przedsięwzięwszy urządzić wewnątrz królestwo, wzmocnić i zbogacić, czego mu dotąd poprzednicze woyny broniły. Miał też biskup prywatę swoię w przedsięwzięciu tey podróży, aby katedrę Krakowską do metropolitańskiej dosłowności podwyższył (g).

XXIII. Przybycie Jana do Awenionu, dało rzeczom Polskim inną postać od tey, pod iaką one Krzyżacy papieżowi w roku przeszłym wyflawili, składając winę na króla, że słowa nie dotrzymywał. Oświadczył papież nie ukontentowa-

(e) *Negantque se ullo pacto in conditiones ipsas consensus, Długosz tamże.* | (f) Obacz wyżej na kar. 51. | (g) Długosz na kar. 1039.

KAZIM. W.
R. P.
1337.

nie swoje, iako wyżey mówiono, z tranzakcyi Wyfohradzkiey, iż się przez nią uchylały od korony Szląsk z Pomeranią, wnoszące dawniey do kamery apostołskiey znaczne summy, których Krzyżacy z Czechami płacić nie chcieli (h). Pofel krolewski będąc w Awenionie przed Grotem, iuż był tyle dokazał, że Benedykt na zaniefioną dawniey przed siebie fkaręę na nich od Kazimierza o uzurpacye cudzych poffeffyi, o nie poffużeniſtwo ſtolicy apostołskiey, i wzgardę iey wyrokow, wyznaczył był kommiſſyą w ofobach dwoch kardynałow Piotra i Jana (i). Lecz gdy wkrotce Piotr wyſſanym zoſtał od Benedykta na poiednanie krolow Filipa Francuſkiego z Edwardem Angiełſkim, woynę między ſobą rozpoczynających (k), a Jan kardynał umarł; żeby ſię rozpoczęte dzieło bez ſkutku nie rozefzło, tenże Benedykt za przyiazdem Jana Grota do Awenio-

(h) Liſt Benedykta XII. do legatów Galharda i Piotra Gerwazego w roku 1338, o którym niżej, wſpomina o Krzyżakach, że z Pomeranii nie chcieli dawać grofzów S. Piotra. O Szląſku, gdy ſię doſtał Czechom, mianowicie Wrocławſkie kſieſtwo, powiada Karol IV. ceſarz w życiu ſwoim na karcie 102. że w roku 1339 ieżdził z oycem *verſus Avenionem ad papam Benediſſimum XII. ad concordandum cum eo de denario S. Petri, qui datur in dieceſſi Vratiſlavienſi. Nec tunc fuit*

concordatum, ſed remanſit in diſcordia &c.

(i) Obacz wyżey pod R. 1336.

(k) RAYNALD pod rokiem 1337. — Liſt Benedykta do legatów w Polſzcze, Galharda de Carceribus, i Piotra Gerwaſii w DOGIELU. *Diſtogue Joanne poſtmodum, ſicut domino placuit, de hac luce ſubſtracto, ipſoque Petro, cardinalibus, de ſpeciali mandato noſtro de Romana curia pro certis, ac duris negotiis abſentante.*

nu, zlecił Janowi kardynałowi biskupowi Portueńkiemu kończenie informacyi od dwu pierwszych kardynałów przedsięwziętej (1), i sobie powierzonej. Ten nowy papieski kommissarz mając dokładną od biskupa Krakowskiego wiadomość wszystkiego, pewnemi dowodami popartą, słyżąc też gruntowne na zarzuty Krzyżackie odpowiedzi (m), uczynił przed Benedyktem i kardynałami konfystorz składającymi zupełne i wierne interessu przełożenie, z konkluzją o niewinności królewskiej, a winie i przestępstwach strony przeciwniej (n).

XXIV. Nim Benedykt przekonany o słuszności krzyw d królewskich zdał dokonanie interessu tego na legatow swoich; stanęła w Wyszohradzie Węgierskim nowa liga między Karolem królem, i jego imiennikiem margrabią Morawskim (o). Jak Karol Węgierski żądał mieć związek, i zpowinowacenie z Karolem margrabią dla wzajemnego wsparcia i obrony przeciwko Ludwi

1338.

(1) *Demum venerabilis frater noster Joannes episcopus Portuensis de speciali mandato per nos vice vocis oraculo sibi facto, de informatione huiusmodi, per dictos cardinales, ut praefertur, recepta, cuius acta sibi fecimus assignari.*

(m) **Długosz** na karcie 1043.

(n) *Fecit in consistorio coram nobis & dilectis fratribus (cardinalibus) relationem plenariam &*

fidelem. Et quia per relationem huiusmodi nobis constat, quod magister, & fratres praedicti super praemissis noscuntur infamia laborare &c. List papieża wyżej cytowany.

(o) *In hyeme in carnisprivio tradidimus filiam nostram primogenitam Margaretam Ludovico primogenito Caroli regis Hungariae, & ligavimus nos contra omnem hominem. Karol w życiu swoim,*

KAZIM. W.
R. P.
1338.

kowi cesarzowi i książętom Austryackim, niebezpiecznym sąsiadom dla wzrastającej przez sukcesyfe potęgi; tak oba chcieli mieć uwiązanego interesami Krzyżackimi Kazimierza, i potrzebą pomocy przeciwko nim, pokiby się nie zabezpieczyli, ieden gruntownym ustąpieniem pretenly do Szląska, drugi w nadziei sukcesyfi tronu Polskiego dla syna Ludwika: wszakże oba sobie niedowierzali. Kazimierz nie mając potomstwa męskiego z Anny Litewskiej, a żyjąc rozwieżley czynił podeyrzenie dalszey niepłodności. Karol Węgierski lękał się zawsze, aby w tym przypadku Czesi praw iakich do sukcesyfi nie wznowili (p): ile gdy Kazimierz po tranzakcyi Wysohradzkiej, ulegając ich przemocy, i dla zakończenia za ich powagą kłótni z Krzyżakami, wziął sobie za oycza Jana Czeskiego, a za brata Karola syna iego (q); corkę też swoię Elżbietę Janowi Bawarfkiemu z Czeszki urodzonemu w Wysohradzie poślubił. Niemniey niedowierzał Karolowi Jan Czeski z synem margrabią, aby on mając za sobą Elżbietę, siostrę królewską, a z niey trzech synow, prawa także iakiego do Polski i Szląska nie rościł. Jakoż niepewność rezygnacyi

(p) *Ne quis ad tam pingnem spem obex a Bohemis opponeretur.*
PRAY na karcie 43.

(q) Kazimierz w liście swoim danym w roku 1341. in festo *Margaretha*, o którym niżej,

mówi: *Quod cum dudum magnificos principes, dominum Joannem regem Bohemiae, & dominum Carolum, eius primogenitum marchionem Moraviae illustres, in patrem & fratrem nostros assumpsimus.* Tenżę w liście swoim.

od Króla w Wyżohradzie uczynionych poznawali sami Krzyżacy, kiedy nawet żądali, aby co się tykało Pomeranii, mieli zabezpieczone sobie iey zrzeczenie się od Karola Węgierskiego, jako zięcia królewskiego (r). Na zabezpieczenie więc sobie wzajemne przyślzłych na Polakach zyskow, zieczawszy się do Wyżohradu Karol Morawski na przełożenie posłow do niego Węgierskich (s), uczynił z Karolem królem dwa postanowienia. W pierwszym król Węgierski potwierdziwszy dawniejsze między sobą i synami swoiemi, a Janem Czeskim i iego potomstwem przymierza, i nowym także związkim przeciwko wszelkim nieprzyaciołom obu narodow złączywszy się, zaślubił synowi Ludwikowi corkę margrabi Małgorzatę w dziecinnym wieku zostaiącą, z obowiązkiem wyliczenia 25 tysięcy kop groszy Praskich, licząc na każdą kopę po 64 groszy, prawem odpisu za sumnę 10 tysięcy tychże pieniędzy w posłagu obiecany (t).

XXV. W drugim (u) przyrzekli sobie ciż książęta, swoim i swoich następcow imieniem

(r) List Jana do Krzyżaków w roku 1335. *dominica Ad te leopavi. Item rex Poloniae debet ordinare vobis literas regis Hungariae renuntiationis super diocesis terris Culmensi & Pomeraniae pro se, & heredibus suis, cum habeat sortorem ipsius regis Poloniae.* — Obacz pod R. 1335.

(s) PRAY na karcie 43.

(t) Ta tranzakcyja datowana in *Wissehrad anno 1338. Dominica Invocavit*, znayduie się w archiw. królewskim.

(u) To postanowienie znayduie się w kopii arch. królewskim, pod tytułem: *liga & promissio inter Carolum regem Hun-*

KAZIM. W.
R. P.
1338.

(w) pod przysięgą, że iesliby kiedy Kazimierz bez potomstwa płci męskiej zszedł ze świata, tedy Karol margrabia królowi Węgierskiemu i iego następcom wszelką da pomoc, aby korona Polska iemu lub iego potomkom dostała się (x): do której pomocy będzie nawet obowiązany Karol margrabia, chociażby Kazimierz umarł przed dopełnieniem ieszcze małżeństwa między Ludwikiem i Małgorzatą zaręczoną (y). Wzajemnie król Węgierski za siebie i synów swoich przyrzekł: że gdyby Kazimierz lub iego dziedzice i następcy, prawa sobie iakie do książąt Polskich (z) do ich wazallow, miast, zamków, i ludzi, koronie Czeskiej podległych, przywłaszczał; a z tey okoliczności, wojnę przeciwko im, i onych zwierzchnim panom chciał pod-

garia. & Carolum marchionem Moraviae. Quod si rex Casimirus Polonia decederet, rex Hungariae regnum ipsius obtinebit, cum subsidio predicti marchionis, & è converso promittit rex Hungariae nullum principem Poloniae ad se trahere, vel recipere quovis modo. Datum in Vissibrad dominica In-vocavit 1338.

(w) *Inter excellentem principem Carolum — Marchionem Moraviae, haeredesque suos ab una — & nos Carolum, nostrosque filios, parte ab altera.*

(x) *Suum exhibebit, & praestabit auxilium & invamen, ut nos nostrisque haeredes ipsum re-*

gnum Poloniae, ex eo nobis debitum, seu debendum suo adiuti subsidio assequamur, & in nostram deveniat potestatem, ac pleno iuri nostro, vel haeredum nostrum regnum sit subiectum. —

Tranzakcyą wyżey cytowaną. (y) *Ante consumationem matrimonii. Tranzakcyą.*

(z) Mowa tu o książętach Szląskich, których zawsze miano za książęta Polskie, tak iako Szląk za Polskę wyższą *Polonia superior*. Taką nam daie różnicę od wielkiej Polki i małej, Karol cesarz w życiu swoim, gdzie mowa o zgodzie Wyszohradzkiej.

nieść: tedy z Węgier żadney pomocy mieć nie będzie. Owszem w przypadku dostąpienia korony Polskiej przez Karola lub jego następców, obowiązani Węgrowie zostaną, nietylko sobie żadney własności i władzy nad rzeczonymi książętami nie przywłaszczając; lecz gdyby oni sami koronie Polskiej poddać się chcieli, przyjmować onych nie będą: ani dadzą komukolwiek innemu pomocy, aby ich od korony Czeskiej miał odrywać, zachowując w całości wszystkie iey prawa do rzeczonych książąt, i ich poddanych (a).

XXVI. Przez tę tranzakcyą zabezpieczywszy sobie Cześć Szląsk, a Węgrzy koronę Polską, patrzali na obroty Polaków z Krzyżakami, nie wiele się frażując o stronie oboihey, aby z ich osłabienia pożytki dla siebie brali. Tym czasem papież Benedykt na uczynione sobie w Awenionie przełożenie postępów Krzyżackich, dał zlecenie Galhardowi de Carceribus proboszczowi Tytuleńskiemu, dycyzezy Koloczeńskiey, i Piotrowi Gerwazemu kanonikowi d'Annecy legatom swoim

(a) *Quodsi præfatus dominus Casimirus rex Poloniae, hæredes aut successores sui, duces in Polonia residentes, principes & vallos civitates, castra homines &c.*
— *Extunc nos præfato domino*

Casimiro — nullum dare debemus auxilium & juvamen — Præterea nos pro nobis & nostris hæredibus sincere promittimus, quodsi processu temporis regnum Polonia in nostram &c.

KAZIM. W.
R. P.
1338.

na to kreowanym, ażeby iechali do Polski dla wyklęcia niepostulznych tyle kroć stolicy apostolofkiej Krzyżaków, a po ustanowionym na ten koniec sądowym procesie, dla uczynienia sprawiedliwości królowi Polfkiemu, przez wrocenie mu zabranych kraioy, i nadgrodenie szkod poczynionych (b). Lecz Krzyżacy szukając zawsze wybiegow dla zwłoki czafu, a moc papieską i iego nad sobą zwierzchność w ten czas tylko uznając, gdy im chodzilo o potwierdenie praw i dzierzaw swoich, lub o inne łaski; udali się natychmiaft do Ludwika cesarza nieprzyeciela papieskiego, iako Niemcy, i w mniemaniu swoim do Imperium należący, z prozbą o pomoc, przeciwko czynnościom króla Polfkiego, oraz sądowi od Benedykta wyznaczonemu. Ludwik Bawarczyk cesarz bez władzy, ani za takiego od papieża, od wielu królów i książąt uznawany, nie miał mocy czynić żadnego aktu w Niemczach, dopiero w Polfzce: wszelako przywłafzczając sam sobie mniemaną władzę, iakoby względny na utrzymanie całości praw imperyalnych, napisał list do mistrza Teodoryka z Frankforta w miefiącu Lipcu (c). Uczynił to

(b) Długosz na kar. 1043. Bulla papieska do legatów zacytnająca się. *Querelam gravem pro parte carissimi in Christo filii nostri Casimiri regis Polonia illustris, in consistorio coram nobis &c. Datum Aveniane IV. nonas Maii pontificatus anno IV.*

Znayduie się w DŁUGOSZU.

(c) List ten znayduie się w oryginalu w archiwum koronn, pod tytułem: *Ludovicus imperator monet magistrum & ordinem Cruciferorum, ne terras, quas ab imperatoribus habent, ob cuiuspiam praeceptum, cuique concedant*

wrefczie przez gniew ku Benedyktowi niechęcemu przyznać go za cesarza, i Kazimierzowi, który nań z Czechami, Węgrami i innemi, iako się wyżej mówiło, wszedł w przymierze. Użałał się w tym liście na Kazimierza (d), iakoby on za pomocą arcybiskupa Gnieźnieńskiego i innych biskupow, dzierzawy Krzyżackie zbroynie naicchał, i wielkie w nich szkody poczynił w ten czas, gdy mistrz Litewskie pogaństwo gromił, a to ieszcze z pomocą tychże Litwinow. Dziwił się, iż król Polski z tymże duchowieństwem kraiowym zanosił skargi swoie do stolicy apostołskiej, żądając wydrzeć zakonowi te kraie, które im iakoby z daru cesarzów Rzymskich były nadane. Zakazywał pod karą utracenia ziem rzeczonych, aby mistrz będąc z zakonem swoim częścią imperyalną, nie przyjmował żadnego innego bądź świeckiego, bądź duchownego sądu. Zagrzewał na koniec do mężney praw obrony, pomoc im swoię we wszelkich przypadkach ofiarując. Atoli choć cesarz, utrzymujący niby prawa Imperyalne, dawał protekcyą Krzyżakom, czynił iednak starania względem rozerwania ligi przeciwko sobie, i nakłonienia Kazimierza do strony swoiey. Rossa w nim niechęć ku Czechom, Węgom i pa-

KAZIM. W.
R. P.
1338.

consensu suo de eis respondeant. | imperii (odkoronacy odszczepieńskiego) anno undecimo.
Datum Frachensford 22. mensis
Julii anno D. 1338. regni nostri
(od obrania) vigesimo quarto | (d) List renże.

KAZIM. W.
R. P.
1338.

pieżowi, a słabiała ku Polakom. Chcąc utrzymać siebie na tronie cesarskim, a syna Ludwika przy margrabstwie Brandeburskim, Polščze przyległym, i na zaborach Polskich pomnożonym ułożył projekt zgody z Kazimierzem. Na ten koniec dał plenipotencyą Rudolfowi księżęciu Saskiemu i Ludwikowi Brandeburskiemu synowi, ażeby z Kazimierzem o pokoy i ligę, a na iey wzmocnienie o małżeństwo syna Ludwika Romana, z córką królewską traktowali. Pisał też sam do króla w tey mierze, oznajmując o swoiey żądzy (e). Nie wiadomo nam iest, iesli Kazimierz przystał na'osiareg cesarską zaraz. Zdaie się iednak, iż wszedł z nim w negocyacyą iakąs, ażeby odgłossem przyiaźni swoiey z Ludwikiem miał powolnieyszego papieża w intereffach Krzyżackich: ponieważ to propowane małżeństwo przychodziło potym do skutku, iako się niżej mōwić będzie.

1339.

XXVII. Z tym wszystkim lubo cesarz szukał pokoiu z Kazimierzem; roztropny ten król nie odrzucając go iawnie, nie chciał też zrywać z Janem ligi, pokiby się Krzyżacki interes nie załpokoił. Albowiem Jan Czeski nie mając dotąd od Kazimierza potwierdzenia umowy Wyżohradzkiej względem zrzeczenia się Szląska, pobu-

(e) Plenipotencya dana Salfowi i Brandeburczykowi, iako też i list cesarski do Kazimierza znayduie się w Lobewicu.

In reliquis manuscriptorum. Datum in Francofurt die 17 Septembris 1338.

dział tajemnie Krzyżaków pod pozorem, że król dotąd nie uiszczył obietnicy zrzeczenia się Pomeraanii, i listów nie wydawał, do czego się we Władysławiu obowiązał (f). Karol też Węgierski, mając zawsze na oku sukcesją tronu Polskiego dla syna Ludwika (g), gdy Kazimierz do niego wyprawił posłów, prosząc o posilki, przypominał kondycją dania onych, jeśli się żądaniu jego zadofyć stanie (h). W tak trudnych okolicznościach król postawiony, naprzód dla ziednania sobie Czecha, i syna jego Karola margrabi, uczynił żadaną od nich rezygnacją w Krakowie na początku bieżącego roku (i), bez rady iednak i potwierdzenia narodu. A co się tycze oświadczenia Węgrzyna, tego dopełnienie do zjazdu kraiowego w miesiącu Maiu odłożył. Nie miał Kazimierz z Anny Gedyminowny księżniczki Litewskiej żadnego potomka pćci męskiej, prócz dwóch cõrek małoletnich; Elżbiety zaślubioney

KAZIM. W.
R. P.
1339.

(f) Obacz wyżej pod rokiem 1337.

(g) ANONIM archidyakon Gnieźn.

(h) ANONIM tenże.

(i) *Eorum votis & nostris satisfacientes libenti animo recognoscimus, dicimus & publice protestemur, nos in magnificis principibus dominis ducibus Boleslao Lignicensi & Bregensi, Henrico Saganensi & Crasnensi, Conrado Oleśnicensi, Joanne Stinaviensi,*

Silesie ducibus, nec non Balcone Opoliensi, Balcone de Falkenberg, Alberto de Strelitz, Vladislao Tesinensi, ducibus, Vladislao Cossensensi & Brtomiensis, Venceslao principe Masovie, domino in Plock, Leskone Ratiboria, & Joanne Osvięciejsi, ducibus: nec non civitatibus, Vvatislavia & Glogow &c. Datum Cracovie in octava purificationis B. V. M. 1339. Kopia tego zrzeczenia znajduje się w archiw. J. K. Mci, i w SOMMERSBERGU.)

KAZIM. W.
R. P.
1339.

w w roku 1335. w Wyżohradzie Janowi książęciu Bawarskiemu, także małoletniemu (k), i drugiej Jadwigi (l), o którą się Ludwik cesarz dla syna Ludwika, nazwanego Romanus starał, jako wyżey namieniłem. Życie wolniejszy tego monarchy czyniło nadzieję, iż on z rzeczoney Anny już potomstwa mieć nie będzie: wreszcie gdyby ta umarła, co się też wkrótce stało (m), Czefi z Węgrami, pierwszi dla zabezpieczenia sobie Szląska, drudzy dla nadziei sukcesyi tronu Polskiego, wcześnie myśleli, iż w tym przypadku wymogą na królu, aby się bez ich woli i dołożenia się nie żenił. I na tym to fundamencie stało między niemi w roku przeszłym nowe w Wyżohradzie postanowienie (n).

XXVIII. Wszelako, że tak wielkiej wagi interes potrzebował przyzwolenia rady Polskiej; Karol znając dobrze, iż młody król naybardziej polegał na zdaniu Zbigniewa proboszcza i kancleza, Jana z Melsztyna kasztelana, i Spytka także

(k) Obacz wyżey pod R. 1335.

(l) Tak ją nazywa HUBNER w genealogii, powiadając, że ona była zaślubiona niejakiemuś Romerowi. Ten Hubnerowski *Romerus*, był to Ludwik nazwany *Romanus* dla tego, że się urodził w Rzymie około R. 1328. syn Ludwika Bawarskiego cesarza, jako się wyżey mówiło i niżej powie pod R. 1345. Myła się więc

DEUGOSZ na karcie 1056, że Anna Litewka umarła, *unicam filiam Elizabeth ex Casimiro rege relinquendo*. ANONIM dawniejszy od DEUGOSZA wyraźnie mówi na karcie 101. że Kazimierz *ex uxore Lithuana habuit duas filias*.

(m) Umarła Anna w Krakowie dnia 28 Czerwca roku 1339.

(n) Obacz wyżey.

niegdyś kasztelana, Krakowskich, umiał dawniej iefzcze licznemi dla siebie uiąć onych dobrodzieystwami, posyłaąc bogate upominki, darując włości i zamki, i roczne penfye (o) wyznaczając, aby króla w przedsięwzięciu utrzymywać starali! Miała też królowa Elżbieta, siostra Kazimierza swoich u dworu i w narodzie przyjaciół, za których radą i namową złożył król zjazd narodowy w Krakowie w miesiącu Maiu w dzień S. Stanisława (p), dla czynienia poddanym sprawiedliwości, i dla naradzania się w potrzebach krajowych. Na tym zgromadzeniu, gdy była przełożona potrzeba opatrzenia następcy, ażeby w przypadku śmierci królewskiej bez zostawienia potomka płci męskiej, znowu królestwo w rozszarpanie przez wojny domowe nie poszło; otworzyły się różne zdania i chęci obywatelskie. Jedni życzli mieć na tronie Konstantyna książę Podolskie, syna Koryata Gedyminowicza (q): drudzy którego z książąt Mazowieckich: inni ze Szlą-

KAZIM. W.
R. P.
1229.

(o) *Donavia multa extulit, castra & possessiones concessit, & singulis annis certa stipendia ministravit, ut regi Casimiro suaderent, ne a cepto negotio desisteret, sed Ludovicum fratrem suum sibi in successorem regni deputaret.*
ANONIM.

(p) *Omnium terrarum regni sui Cracovie egit pro festo S. Stanisłai in Maio generalem conventum.* Długosz. Zjazd ten, conventus, nie był seymem, ale

śadem powszechnym królewskim, *termini generales*, który królowie dla ładzenia spraw, i dla naradzania się o interesach krajowych składali pospolicie na wiosnę. Obacz w T. V. na karcie 464.

(q) Powiada o tym Starikowski na karcie 387. Przydaje on, iżakoby Kazimierz wezwwał na to umyślnie z Podola Konstantyna, i ofiarował mu sukcesyją pod kondycyją, aby się

KAZIM. W.
R. P.
1339.

skich, jako prawdziwą krew starożytnych królów Polskich, nie chcąc widzieć na tronie pana z obcych narodów. Lecz stronnicy Węgierscy, wespół z królem trzymający, sprzeciwili się temu wyborowi. Niegodnemi oni być powiadali Szlązaków, Niemieckim już duchem napoionych, którzy od tylu już wieków i z sobą się kłócąc, i własny naród przesładując, świeżo teraz Czeskiemu berfu, bez żadney przyczyny poddali się. Nie mnieysza i na książęta Mazowieckie padała skaza, że jedni z nich, acz wymuszoną okolicznościami zwierzchność nad sobą tychże Czechów uznali (r): drudzy z Krzyżackim zakonem ligę zawarłszy (s), własney krwi swoiey zostali nieprzyjaciółami. Wreszcie cóż za ozdoba i zaszczyt dla korony z książąt podrobniałych, a z prawa królestwu Polskiemu poddanych i hołdownicznych (t)? Podany zatym od króla, i tych, co iego myśli byli spółnikami, Ludwik królewicz Węgierski, młodzian ze krwi Łokietka urodzony, do tego pełen przymiotów godnych panowania, a syn monarchy potężnego, który i chce, i może narodowi Polskiemu przeciwko nieprzyjaciółom iego dzielną dać pomoc (u). Przełożono nadto, że król Węgierski zapewniał, iako syn

szymy wyrzekł, na co on pozwolić nie chciał, i wzgardził ofiarą korony.

(r) Obacz w Tomie V, na karcie 443.

(s) Obacz w Tomie V, na karcie 416.

(t) Długosz na karcie 1055.

(u) Długosz.

iego Ludwik, przez wdzięczność za swòy wybor, wszystkie kraie od Polski odpadłe, i przez kogożkolwiek zabrane, mianowicie zaś Pomeranią od Krzyżaków odzyszcze własnym kosztem, i onę koronie przywróci (w). Podobają się te ofiary z wyborem królewskim wszystkim zgromadzonym (x), mianowicie gdy ich zapewniono, że Ludwik wszystkie dawniejsze od książąt i królów stanowi rycerskiemu nadane szczególne wolności, i przywileie miał potwierdzić z dodatkami nowych swobód.

XXIX. Była to zaiste najzręczniejsza okazya dla szlachty Polskiej zabezpieczyć one dla siebie, i prawnemi już na potym uczynić, zaprzysiężeniem przyjętych obowiązków od mającego panować, które wolności dotąd dla niektórych tylko osób służyły. Właśnie też w tych okolicznościach umarła w Krakowie dnia 28 Czerwca Anna Gedyminówna, żona druga Kazimierza (y);

(w) *Promittebat Cavalus, quod filius suus Ludovicus, omnia spe-
stantia ad regnum Poloniae, per
quoscunque fuerint occupata, &
praecipue Pomeraniam a Crucife-
ris velit recuperare, & evincere
propriis sumptibus.* ANONIM na
karcie 101.

(x) *Haec sententia ab omni-
bus procuribus Poloniae tandem
laudata & accepta &c.* DŁUG.
tamże.

(y) Kazimierzowi małoletniemu zaślubiona była na-

przód Jutta czyli Judyta, córka Jana króla Czeskiego, także małoletnia, które zaślubienie wkrótce się rozszło. Pisze o tym kronika *Aulae regiae* w edycyi FRENKERA na karc. 83. *Prasata Gntta Joannis Bohemiae regis filia secundo genita, satis mirabilia habuit vitae suae fatu. Primo quidem adhuc tenera Lokokonis (Łokietek) regis Cracoviae filio, post hoc Friderici marchionis Misnensis unigenito, in cuius fere per annum mansit do-*

KAZIM. W.
R. P.
1339.

niewiaſta uczciwa, z mężem zgodna, miłofier-
na; lecz płocha, i grubiańskich ięſzcie narodu
ſwego zwyczaidw nieco zakrawaiąca (z). Kazi-
mierz zatym po odprawionym pogrzebie, udał ſię
do Wyżohradu na początku Lipca (a), mając w to-
warzystwie Jana Krakowſkiego, Macieia Kuiuaw-
ſkiego, biſkupów: Jana z Mełſztyna Krakow-
ſkiego, Mſzczuga Radomſkiego kaſztelanów, Pa-
wła ſędziego Sandomirſkiego, Zbigniewa probo-
ſzcza Krakowſkiego i kanclerza koronnego, tu-
dzież innych (b). Wyiechał przeciwko niemu
Karol

*mo, tamen virgo. Denum comi-
tis Barenſis nato, tandem Ludo-
vici Bavariae primogenito. Poſt
hoc Ottoni duci Austriae ſuo con-
ſanguineo diverſo tempore, non
ſine cauſis rationabilibus fuit de-
ſponſata, cum ſit modo Franciae
regina, zōna Jana krōla Fran-
cuſkiego poſlubiona w roku
1332. Jan Czeſki człowiek nie-
ſtateczny, i zysku ſwego w
każdych okazyach ſzukaiący,
odmieniał według okoliczno-
ſci, iak ſwoie chęci, tak po-
tomſtwa ſwego loſy.*

*(z) Kamina honeſta ac viro,
& regi morigera, & in religioſos
pauperesque liberalis & beneficia:
ſed choreis, ſolatiis, & mundanis
laciis dedita. His enim artibus
& moribus a pueritia apud bar-
baros parentes imbuta, chriſtiano
ritu ſuſcepto, illas non reliquerat.
Quinimo Caſimiro diſſimulante
magis, quam probante, ſive equo,*

*ſive curru vehebatur, tympana
ſambuca, ſala, & varii generis
harmonia medulando, canendove
illam precedebat. Unde in ho-
rum, quae egerat, deſteſtationem
ſato, portentoque terribili &
monſtruoſo fertur exceſſiſſe ē vita.
Długosz na karę. 1056. Nie
wiadomo nam jeſt, z iakiego
przypadku, i iaka była śmierć
Anny, którą Długosz mieni
być ſtraſzną i dziką,*

*(a) Caſimirus rex Poloniae in
mense Julii venit in Viſſohrad ad
Carolū regem cum episcopis, &
baronibus regni ſui, & de conſen-
ſu & voluntate omnium illorum
regnum Poloniae libere reſignavit
domino Ludovico filio ſororis ſuae,
eo quod non haberet filium, & ad hoc
conſecerat videns inſtrumentum.
Turocz w hiſt. Weg. pod R.
1339.*

(b) Długosz.

Karol w licznym gronie duchownych i świeckich panów, i dnia siódmego Lipca do Wyszohradu wprowadził. Po kilkudniowych między królami, a panami obojga narodów, umowach, ogłosił król Ludwika następcą swoim, pod pewnemi obowiązkami od niego, i od oycy przyiętymi i zaprzyiężonemi (c). Między innemi trzy były z nich nayznacznieysze (d). Pierwsza, iż Ludwik wszystkie kraie od Polski oderwane przez kogożkolwiek, mianowicie zaś Pomeranią, własnemi siłami i własnym kosztem, do ciała rzeczypospolitey winien będzie przywrócić (e). Druga, że iesliby Kázimierz zszedł ze świata bez zostawienia pći męskiej, a Ludwik po nim na królestwo nastąpił; tedy żadnego obcego człowieka na urządach starościńskich stawiać nie będzie,

KAZIM. W.
R. P.
1339.

(c) Te obowiązki być musiały podane na piśmie w zwykłej formie publicznych transakcyi. Nie zdarzyło mi się widzieć onych w żadnym autorze *per extensum*, ani w zbiorach dyplomatycznych. Jednakże były, świadczy Turocz *et ad hoc confecerunt evidens instrumentum*: także ANONIM archid. Gnieźn. Spółczesny prawie, *ceteris pactiōibus in gmento, et literis roboratis*. Świadczą nakoniec trzy dyploma znajdujące się w kopiach archiw. królewsk. dwa pod rokiem 1355, a jedno w R. 1369.

iako się na swoich mieyscach mówić będzie. Wspomina także o nich Długosz na karc. 1055. *Fadrique huiusmodi literis et privilegiis publicis fuit hinc inde sancitum et firmatum.*

(d) *In quibus pactis tres conditiones precipue inter ceteras habebantur.* ANONIM arch. Gnieźnieński na karcie 101.

(e) *Promisit Ludovicus rex Hungaria omnes metas regni Polonie, seu terminos, et precipue Pomeraniam velle solus cum sua gente damnis et expensis propriis, se recuperare adstrixit.* ANONIM

KAZIM. W.
R. P.
1339.

lecz samych tylko urodzonych Polaków (f). Trzecia, że żadnych nowych podatków na stan rycerski nie włoży (g). A zaś prawa, przywileje, wolności onemu nadane w swoiey mocy zachowa: iesliby zaś które były niesprawiedliwie tak duchownemu, iak świeckiemu stanowi odjęte, te wszystkie przywrócić nie omieszka. Po za przyiężonych od Ludwika tych przyrzeczeniach, imieniem swoim, i potomków płci męskiej, oraz od stanów Węgierskich, przyięgli mu wzajemnie, tudzież synom następcom przytomni panowie Polscy wiarę i posłuszeństwo, iesli im przyrzeczone obietnice dopełnione zostaną (h). Córki królewskie, iesliby iakie były, od następstwa są wyłączone. Ten był początek paktów konwentów, które na potym w narodzie naszym, mianowicie za królów obierczych we zwyczaj weszły. Po zakończonym tym zieżdzie Wyszohradzkim, odiechał król do Krakowa na dokończenie interesów z Krzyżakami.

XXX. Rozpoczęta z niemi sprawa na początku bieżącego roku, na fundamencie rozkazów papiejskich w bulli wyrażonych. Chciał Kazimierz pokazać światu niesprawiedliwość uzurpa-

(f) *Nullum alienigenam ad officium capitaneatus, sed tantum aliquem ex Polonis. Tenże.*

(g) *Nullas tallias, seu exactiones, & collectas imponet. Tenże,*

(h) *Sibi que viceversa proceres, & nobiles totius regni Poloniae, & tantummodo filii, quos si haberet promiserunt, si & in quantum ipsis per eundem dominum promissa servarentur. ANONIM także.*

eyi tego zakonu, przez sądowy proces i decyzją, gdy żadne inne środki nie pomagały. Dway delegowani od Benedykta XII. sędziowie, Galhard de Carceribus proboszcz Tytułński z dyecezyi Kolockiey, i Piotr Gerwazy kanonik d'Annecy (i), przybywszy do Warszawy w dyecezyi Poznańskiej, dnia 4. Lutego rozpoczęli swoją iurydykcyą, po ukazanym sobie pierwey liście papieskim przez Alberta z Raciborza, i Bertolda z dyecezyi Kuiawkiey, jako plenipotentów królewskich (k). Uprzedziło ten akt sądowy wczesne obwieśczenie, i zapozwanie mistrza z całą starszyzną Krzyżacką, aby się w Warszawie na dzień wzmiankowany stawili (l). Lecz Krzyżacy nie chcieli uznawać sądu papieskiego za sąd przy-

KAZIM. W.
R. P.
1339.

(i) Ten cały proces znajduje się w archiw. koronnym, wypisany *per extensum* w procesie ostatnim, między Władysławem Jagellą królem, i mistrzem Krzyżackim Pawłem Rusdorf w roku 1422.

(k) Plenipotencya ta była dana od króla R. 1339. dnia 7. Stycznia w Krakowie Jarosławowi Bogoryi archidyakonowi Warszawskiemu, który potem był arcybiskupem Gnieźnieńskim, Bertoldowi z Raciborza, i Albertowi plebanowi Bocheńskiemu. Znajduje się ona w procesie cytowanym wyżej, gdzie też widzieć opisanie pieczęci królewskiej, z

tytułem między innemi *Pomeraniae*.

(l) Delegaci papiescy zlecili opatom Andrzeiowskiemu, Suleiowskiemu, Witowskiemu, Płockiemu i proboszczowi Opolkiemu dyecezyi Wrocławskiej, aby o bulli papieskiej, i mającym się rozpocząć sądzie w Warszawie, oznajmili sronie, i onę zapozwali. Tego zlecenia data R. 1338. *in villa de Vissebrado, Strigonenfis, diocesis* 27 Października. Zeznanie Mikołaja proboszcza Opolkiego w tymże roku w miesiącu Listopadzie, iako pozwy te w Łęczycy, w Płocku, w Warszawie, na miejscach bliskich dzierżawom Krzyża-

KAZIM. W.
R. P.
1339.

zwoity, ufając w mocy swoiey i wsparciu cesar-
skim. Jakób de Arnoldendorf pleban Chełmiński
plenipotent Krzyżacki stanął przed sądem,
ostrzegł delegatów, że przybył do nich, nie do
iako sędziów, lecz tylko iako do ludzi uczci-
wych i poważnych (m); i że przed nimi zanosi
appellacją, którą być powiadał daną sobie od
mistrza Teodoryka i zakonu. Zapytany, iessler
ma iakowe pismo, i ażeby one pokazał; zwlekał
onego oddanie przez cały dzień, a nakoniec
bez wiedzy delegatów z sądu wyszedłszy (n),
wkrótce założył apellacją do papieża, nie uznając
za sędziów delegatów apostołskich. Po kil-
kodniowey zwłoce, delegowani uznawszy mie-
jsce do kontynuacyi sądu w teyże Warszawie, ia-
ko w mieście ludnym, bezpiecznym i wygodnym
(o), i ogłosiłszy wyrokiem swoim Krzyżacki

ckim ogłosił po kościołach, i
one pozawieszał wespól z mani-
festem, iako dla boiaźni zasa-
dek Krzyżackich, w krajach
ich własnych polozyć nie mógł,
ale się starał, aby one w nay-
bliższych miejscach, z kądby
do nich rychła wiadomość
przyść mogła, ogłosił.

(m) *Cum protestatione, quod
non intendeat comparare coram
eis, tanquam coram iudicibus hu-
turmodi cause, sed tanquam co-
ram honestis, & venerabilibus vi-
vis &c.* Proces wyżey cyto-
wany.

(n) Proces wyżey cytowa-

ny na karc. 10. *Illicentius re-
cessit.* Protestacya Jakuba ple-
nipotentia Krzyżackiego uczy-
niona przeciwko sądowi roku
1339. dnia 4 Lutego.

(o) Pierwszą wzmiankę o
mieście Warszawie widzimy
za czasów Konrada I. książ-
cia Mazowieckiego w jego
przywilejach. Ale w tym cza-
sie to jest na początku XIII.
wieku nie było to miasto sta-
wne, ponieważ Konrad nay-
częściej w Plocku, iako stol-
icy Mazowsza, albo w Czerku
mieszkał. Gdy synowiei wnu-
kowie Konrada rozrodzeni

upor i nieposłuszeństwo, kazali przystąpić do sprawy z zaleceniem plenipotentom królewskiem podania na piśmie żałoby, i sławienia świadków na oney dowiedzenie.

KAZIM. W.
R. P.
1339.

dzielić poczęli Mazowfze między siebie; książęta mający w dzielnicy swojej Czeresk, dali wzrósł i Warszawie, Czereskowi bliższej, ale dla posady swojej i bliższości Prus, a zarym i handlu wygodniejszej. Napadali często na Czeresk Litwini, i to miasto zburzyli. Warszawa była dla nich trochę dalsza, przeto nie doznawiając łupieństwa, pomnażała się w murach, domy i osadników. Jaka ona była na początku XIV. wieku, to jest po roku 1300. widzieć z processu wyżej cytowanego, gdzie delegaci papiescy obrali to miasto do sądu. Słowa jego są na kar. 18. *Et quia secundum communem opinionem tam prelatorum, quam clericorum, quam etiam laicorum, quam per loci inspectionem reperimus ipsam locum insignem et aptum, considerato provincie regni periculo ductus predicti (Masovie) et partium circumvicinorum conditione, his causis maxime: Quia dominus dux Masovie cum curia sua (z dworem) in dicto loco de Varsovia communiter residet et consuevit communiter residere; et necdum per ipsam et curiam suam in eodem loco cause civiles et laicales, imo per personas ecclesiasticas cause eccle-*

siastice consueverunt tractari, et in loco eodem et sine debito terminari. Pro eo etiam, quia secundum modum primae securus et patens accessus habetur ad locum predictum, qui multo circumdatus est, et in quo rerum venalium copia habetur et mansiones satis honeste et secure conductitiae inveniuntur. Et quia predictus dominus dux omnibus tam incolis, quam advenis pacem servat et iustitiam ministrat, et nullum permittit sub domino suo indebite molestari. Z tych wyrazów poznać, że Warszawa była w roku 1339. murami obwiedziona: że w niej mieszkał książę Mazowiacki Ziemowit z dworem swoim: że tam były sądy świeckie i duchowne: że było wiele domów wygodnych, i rynek dla targów: tudzież inne wygody dla mieszkańców i gości. Miała też Warszawa swojego wdymta advocatum, iako się pokazuje z wyrazów sekretów delegowanych: Actum in villa de Warszawa Poznaniensis diocesis in domo advocati ipsius Ville. Kościół parafialny S. Jana, teraz kollegiata, iuż był pod ten czas fundowany, iako się pokazuje z daty ostatniego dekretu delegatów. Acta fuerunt

KAZIM. W.
R. P.
1339.

XXXI. Podał te punkta Bertold z Raciborza w liczbie stu kilkudziesięci (p), zawierające w sobie, iako te wszystkie ziemie które Krzyżacy opanowali były starożytnym królów i królestwa Polskiego dziedzictwem, i iakim one sposobem do rąk zakonu przyeszły, z wyrażeniem wszystkich krzywd i niesprawiedliwości, od czasu wprowadzenia iego do Polki, nadawcom i dobroczyncom uczynionych. Zakńczył plenipotent żałobę swoię, iż król w różnych czasach poniósł szkodę w państwie do stu piętnastu tysięcy grzywien srebra monety wynoszącą (q). Aże do wyprobowania tych zarzutów potrzebne były świadectwa, tenże plenipotent, lub na iego mieyscu umocowany substytut biorąc dylacye, przystawiał do sądu w różnych dniach miesiąca Lutego,

hec in Varsovia Posnaniensis diocesis intra ecclesiam parochialem S. Joannis Baptiste dicti loci. Był plebanem tego kościoła Stefan: wikarym Jan: dozorcą szkół Hańko raktor schole. Pifarzem woytowskim Jan scriptor advocati Varschaviensis. Kościół Augustyanów w tymże mieście późniey jest fundowany za Kazimierza W. w roku 1353. iako zaświadcza oryginalna fundacya tych zakonników przez Ziemowita książęcia Mazow. i żonę iego Eufemią, znajdującą się w ich archiwum. Tria loca — in Rava — in Varsovia oppidit Gnesiensis & Posnaniensis diocesis sub S. Spiri-

tus & SS. Martini & Dorothe vocabulis. — Datum apud Villam novam niedaleko Avenionu.

(p) Proces wyżey cytowany na karcie 40.

(q) *Item probata intendit, quod propter incendia, vastationes, rapinas & in penas ante dictas perpetratas in ante dictis omnibus locis regni Poloniae, dictus Romanus rex Poloniae cum suis subditis damnificatus est usque & ultra centum & quindecim millia marcarum argenti Polonicae ponderis & monetae. Proces na karc. 52. Licząc każdą grzywnę na monetę terażnieyszą, wyniesie ta summa 9200000.*

Marca i Kwietnia świadków, na wypełnienie przyścięgi, aby w czasie zawołania swoiego sprawnie i w prawdę zeznanie uczynili. Było ich w liczbie czterdziestu pięciu, urodzeniem, urządami, lub znanomością praw i rzeczy kraio wych znakomitych, z których wielu mając wiek szędziwy, dzieie narodu od lat kilkudziesiąt pamięcią zasięgali (r).

KAZIM. W.
R. P.
1339.

(r) Imiona tych świadków znaydują się w processie.

1. *Joannes episcopus Poseniensis.*
2. *Paulus palatinus Lanciciensis. Ogon.*
3. *Fal index Lanciciensis.*
4. *Michael subindex Lanciciensis.*
5. *Urbanus subpincerna Lanciciensis.*
6. *Bognslaus cantor Lanciciensis.*
7. *Stephanus palatinus Syradienensis.*
8. *Girardus capitaneus Syradienensis.*
9. *Albertus de Lnscovo miles.*
10. *Venceflaus subpincerna Syradienensis.*
11. *Joannes de Plumicow palatinus Vladislaviensis.*
12. *Motlias castellanus de Gnewcow.*
13. *Andreas castellanus de Rosperz.*
14. *Petrus praepositus Lanciciensis.*
15. *Martinus decanus Lanciciensis.*
16. *Martinius subcamerarius Lanciciensis.*

17. *Bognslaus Lazanka miles Lanciciensis.*

18. *Frater Nicolaus inquisitor haereticae pravitatis in magna Polonia, prior conventus praedicatorum de Syradia.*

19. *Stanislaus de Młodanrowo miles.*

20. *Predslaus archidiaconus Gnesnensis.*

21. *Kazimirus dux Cuiavia.*

22. *Joannes episcopus Cracoviensis.*

23. *Vincentius decanus Gnesnensis.*

24. *Antonius filius quondam Andree de Cuiavia, miles.*

25. *Thomas de Zaionczkan miles.*

26. *Petrus comes seu castellanus de Radzin.*

27. *Albertus palatinus Bresnensis.*

28. *Jasco index Vladislaviensis.*

29. *Frater Gevardus cellarius monasterii de Lekno Gnesnensis diocesis ordinis Cister.*

30. *Milest de Clozino miles.*

31. *Janislaus archiepiscopus Gnesnensis.*

KAZIM. W.
R. P.
1339.

Po wysłuchaniu i zapisaniu tych świadectw w Unieiwie, Krakowie, i innych mieyscach według okoliczności w procesie wyrażonych; wyznaczona znowu Warszawa, ażeby się tam strony stawily na dzień 16 Września dla wysłuchania ostatniego wyroku (s): ponieważ delegaci papieżcy dla różnych potrzeb, i podróży swoich po kraiu, tudzież dla dania sobie czasu do namysłu i rozwagi tey sprawy, wyroku swojego popieścić nie mogli (t). Za zbliżeniem się wyznaczonego terminu, i po uprzedzonych powtórnych cytacyach mistrza Krzyżackiego, delegowani wyiechawszy z Krakowa, wysłuchali naprzód przyięgi samego króla w Opatowie w domu bi-

32. *Frater Guillelmus lector Plo-*
censts de ordine predicatorum.

33. *Lesko dux Vladislaviensis.*

34. *Petrus scolasticus Sandomi-*
riensis.

35. *Jacobus canonicus & pleba-*
nus Sandomiriensis.

36. *Sventoslaus abbas monaste-*
rii de Breste, orad Premonstrat.

37. *Sventoslaus palatinus quon-*
dam Pomeraniae.

38. *Sbiluth castellanus de Us-*
cze.

39. *Przebislans thesaurarius ec-*
clesiae Gnezniensis.

40. *Johannes plebanus de Zney-*
wo.

41. *Gnevomirus de Czarnchow*
miles.

42. *Albertus gladius Polonic.*

43. *Bogusla castellanus seu co-*
mtes Vladislaviensis.

44. *Martinus de Crzebece miles.*

45. *Mecslans de Comeczko ka-*
pifer Brestensis.

(s) Proces na karcie 128.

(t) *Quod ipsi non potuerunt*
interesse in Warszawa ubi dicta
sententia ferri debebat, arduis ne-
gotiis domini papae seu eius came-
rae (dla wybierania świętopie-
trza) praepediti: & quia adhuc
non potuerunt sufficienter delibera-
re ad dictam sententiam proferen-
dam & ideo ex his causis, & aliis
quas sub silentio dimiserunt, diem
presentem superius assignatum
(ultimam Julii) ad XVI. diem
mensis Septembris proxime veni-
entes in Warszawa assignaverunt.
Proces na karcie 128.

buskiego (u) względem szkód od Krzyżaków poniesionych: a nakoniec ziechawszy się do Warszawy na dzień wyznaczony, ogłosili swój wyrok w kościele parafialnym S. Jana. Treść wyroku tego była. Ponieważ Krzyżacy w czasie przeszłych wojen wiele miały koronnych z kościołami spalili, i wiele z nich kosztownych ruchomości napsuli (w), rzuca się na nich exkomunikacy, i wkłada obowiązek wrócenia zaborów, a odbudowania zniszczonych świątyni. Aże ciż zakonnicy, według złożonych w sądzie zeznań i świadectw zaprzyiężonych, przywłaszczyli i zabrali wiele ziem i krajów do królestwa i korony nale-

KAZIM. W.
R. P.
1339.

(u) Proces na karcie 132. *Et per iuramentum suum proprium tactis corporali manu sua sacrosanctis euangeliis asseruit se fore & esse damnificatum per magistrum commendatores & fratres — in centum nonaginta quatuor millibus marchis, & quingentis marchis Polonici ponderis & monetæ, prout in libello (regestra) pro parte in præsentibus causa exhibitio per reverendum patrem Joannem episcopum Cracoviensem demandato &c. Proces na karcie 131. Summa ta wyniesie na różnieszłą monetę hitą z grzywny po 80 złotych, do 15,520,000.*

(w) Diabolo suadente regnum Polonie devastando ecclesias videlicet de Nakiel, de Warta, de Szadek, de Batrzyzewo, de Ko-

nin, de Słup, de Pobiedzisk, de Kaczew, nec non fratrum minorum & S. Crucis in Pyzdry igno incenderunt, & ablatis &c. Słowa dekretu. Obacz w DOGIEŁU na karcie 64. Wyliszają się także miasta. Terram ipsam Polonie castra villas civitates & oppida igne penitus combusserunt & desolarunt, videlicet Gnesnensem civitatem metropolitanam & & regni Polonie. Zniam Nakiel Lancicam, Unieiów cum castro, Sivadiam cum castro ibidem, Wartam, Szadek, Batrzyzewo, Karholupa: omnes villas in territorio seu districu Calisfensi, Pyzdry cum castro & claustris seu monasterio fratrum minorum ibidem: Konin, Szodam, Słup, Kleczk, Pobiedziszce cum castro ibidem &c.

KAZIM. W.
R. P.
1339.

żących, oderwawszy one gwałtownie od ciała rzeczypoſpolitey, przez tyle lat bezprawnie z onych pożytkowali (x), tudzież wielką liczbę miast, zamków, i włości koronnych zniſzczyli, włościanów w niewolę zagnali; przeto sąd wskazuje ich na wrocenie zupełne ziemi Chełmińskiej, Dobrzyńskiej, Michałowskiej, Brzeskiej, Włocławskiej i Pomeranii, oraz oddanie królowi summy 194. tysięcy grzywien srebra, w monecie wagi i liczby Polskiej, która summa z obrachunku szkód uczynionego, a od króla zaprzyſiężonego tę kwotę wynosiła (y). Wskazują się nadto Krzyżacy w tymże dekreście apoſtolskim na wrocenie summy tyſiąca ſześciuſet grzywien tychże pieniędzy, w czasie procederu z niemi toczącego się od króla wydanych, a od ięgo plenipotenta zaprzyſiężonych. Nakoniec uznają się za gwałtownych i nieſprawiedliwych poſſeſſorów tego wſzyſtkiego, co królom i koronie Polskiej wydarſzy, mienią się być właścicielami (z). Założyli od tego dekretu Krzyżacy apellacją do papie-

(x) Terra Culmenſis Pomeraniae, Vladislavienſis, Breſtenſis, Dobrinenſis, & Michalviensſis ſite infra metas regni Poloniae, & infra ipſum regnum, & tanquam de regno & ad ipſum regnum pertinentes &c.

(y) Veram eſtimationem valoris omnium tam fruſtuum perceptorum, quam bonorum mobilium ablatorum, & perditorum &

incenſorum, & damnorum ſuper bonis immobilibus illatorum: quae omnia taxamus ad 194. millia & quingentas marcas Polonici ponderis & monetae &c.

(z) Praediſſarum terrarum illicitos detentores & occupatores, diſſorum damnorum illatorum & exceſſum patratores declaramus. Słowa dekretu.

za, utrzymując się tym czajem przy zaborach swoich, iż król nie miał sił dostatecznych do exekucyi wyroku, dla zafzłej wkrótce rewolucyi Ruskiej: a zakon też zatrudniony woyną z Litwinami, tam oręż swój także obracać musiał (a).

XXXII. Ruskie księstwo niegdyś przemożne, pod urodzonymi ze krwi Włodzimierza wielkiego książętami, iakich doznało szczęścia kolei od czafów Romana Mściławicza, który one z tey strony Dniepra z rozrzuconych ułomków dźwignął, aż do śmierci wnuka iego Leona, mówiliśmy w przeszłych latach (b). Część onego opanowała Litwa pod Gedyminem, rościagnawszy panowanie swoje na terażniejszym Wołyniu, i w Kiiowskim część drugą, gdzie teraz Ruskie wojewodztwo, ze swoiemi ziemiami trzymał przez sukcesyją po matce Maryi, siostrze lub córce Leona, Bolesław książę Mazowiecki, syn Troydena (c). Podole opanowawszy Tatarzy, stawili tam swoje baskaki czyli starosty, wybierając z niego podatki. Woleli zaiste Rufini mieć swoim zwierzchnikiem Polaka, ze krwi ich narodu po matce idącego, niżli podlegać narzutkom od Tatarów (d), którzy około dolnego Dniepra,

KAZIM. W.
R. P.
1339.

1340.

(a) Daugosz pod rokiem 1339.

(b) Obacz w Tomie IV. i V.

(c) Obacz w Tomie V.

(d) *Causam adventus horum paganorum* (Tatarów do Pol-

ski) aliqui aliter assignant, dicentes: quod imperator Tartarum duos paganos, breviter ante ista tempora, reges satis idoneos Ruthenis prefecerat, quibus successively ab eis per venenum extinctis, procuravit eis christianum

KAZIM. W.
R. P.
1340.

Dniestra, Węgier i Włoch mając swoje koczowilkę, moc sobie stanowiącien carzyków na Rusi, i wybieranie od nich haraczów, przywłaszczali, iak czynili za Dnieprem. Bolesław Troydeno-

latinum (Bolesława) si illi parere uellent, ut diceret. Qui dum regni gubernacula, per plura annorum curricula, strenue gessisset; tandem cum numerum, & ritum latinorum illic multiplicasset; ipsam intoxicabant per venenum tam forte, quod dissiliit in plures partes. Quod audiens rex Cracoviae, cuius conjors, soror uxoris regis Ruthenorum iam intoxiati fuerat: illico cum exercitu properavit, & immensam pecuniam ab eo restitam rapiens reversus est. Jan VITODURANUS Franciszkan kronikarz spółczesny, in Corp. Hist. medii aevi, EKKARDA w Tomie I. na karcie 1361. VITODURANUS skończył swoją kronikę na roku 1348. Zdaie się, iż po śmierci Leona zaślepy około roku 1301, psnowali nad Rusią synowie jego, aż do wtargnienia Gedymina, iakośmy mówili w tablicach genealogicznych na karcie 41, i w historyi Tomu V. na karc. 390. Gdy oni na wojnie z Litwą zgineli, około roku 1321, lub 1322; Tatarzy przywłaszczając sobie zwierzchność nad Rusią, narzucili na nią iakichś carzyków swoich pohańców, których Rusini potruwczy według VITODURANA przyjęli Bolesława Mazo-

wieczego. To przyjęcie stało się bez pochyby około roku 1324. lub 1325. Ponieważ pod temi latami Władysław Łokietek, pisząc do papieża Jana XXII. wspomina o śmierci dwóch książąt Ruskich, i z tey okoliczności o inkursyi Tatarskiej na to księstwo. Słowa listu w historyi RAYNALDA pod rokiem 1324. 21 Lipca. *Hinc est, quod sanctitati vestrae insinuatione praesentium cum dolore intimamus, quod cum duo ultimi principes Ruthenorum de gente Schismaticae, quos immediatos pro scuto inexpugnabili, contra crudelem gentem Tartarorum habebamus, decesserunt ex hac luce: ex quorum interitu, nobis & terris nostris ex vicinitate Tartarorum, quos de certo credimus, terram Ruthenorum nostris metis contiguam (de qua annua tributa consueverunt papa percipere) occupare, perturbatio indicibilis; nisi Dei omnipotentis, & vestragratia affuerit, imminuet. Ea propter sanctitati vestrae — supplicamus, quatenus memores servitutii nostri, pariter vestri honoris (cum ex debito nostra subiectionis, nos & terras nostras teneamini defendere, vestro consilio & auxilio videlicet in predicacione S. Crucis, & aliis subsidiis —*

wicz osiągnąwszy rzeczoną część Rusi za pomocą dziada Łokietka (e), od lat około trzynastu, lub więcej nieco, chcąc się podobno przypodobać nowym poddanym, wierzył po Grecko-Rusku. Ta religii różność już dla istoty swoiey, już dla nadziei przywrócenia, pod książęciem ze krwi książąt katolickich urodzonym, podatku Świętopietrza, do którego się często naród Ruski obowiązywał, i znowu go zrzucal (f); dała powód papieżowi Janowi XXII. do upomnienia Bolesława, aby na łono kościoła powrócił (g). List

contra gentem Tartarorum supra dictam, ne occupent terram Ruthenorum, & per consequens nos invadant, celeriter succurrere dignemini.

(e) Jan XXII. w liście swoim pisanym do Łokietka w R. 1327. Kal. Julii, już nazywa Bolesława tego, *nobilis vir Boleslaus dux Russiae pronepos tuus*. Obacz ten list w Tomie V. na karcie 434. Bolesław był synem Troydena synowca Łokietka. Obacz tablice genealogiczne.

(f) O tym obowiązku wspomina list Władysława Łokietka do Jana XXII. wyżej cytowany. — *Terram Ruthenorum, de qua annua tributa consueverunt papae percipere*. Nie zawsze, i nie wszyscy książęta Ruscy trzymali się religii Grecko-Ruskiej. Było z nich kilku, którzy Unią utrzymywali. Dyrmar spółczefny Bolesławowi Chrobremu, i który żył oko-

ło roku 1018, powiada o Świętopielku, iż on był religii Łacińskiej, iako mówiono w Tomie II. na karcie 135. Izaśław książę Kiiowski wnuk Włodzimierza, około roku 1075. wyśłał do Rzymu syna, który to syn za świadectwem listu Grzegorza VII. papieża, pisanego do Izaśława czyli Dymitta. — *Filius vester limina apostolorum visitans, ad nos venit, & quod regnum illud dono S. Petri, per manus nostras vellet obtinere, eidem B. Petro apostolorum principi debita fidelitate exhibita, devotus precibus postulavit*. Od tego czasu papież, a bardziej jeszcze od czasu Kolomana i Daniela królów Ruskich, od siebie ukoronowanych, mając Ruskie księstwa za lenne stolicy apostołkicy, domagali się w upatrzonych czasach o podatek Świętopietrza. Obacz o Kolomanie i Danielu w T. IV. (g) *Cui super hoc per alias no-*

KAZIM. W.
R. P.
1540.

papiecki, a przy nim staranie dziada Łokietka, nie chcącego mieć wnuka dyzunitem (h), przywiodły Bolesława do przyjęcia znowu obrządków łacińskich. Bolesław nie mając dosyć na tey odmianie, chciał zostać z księżęcia apostołem. Pomnażali się w iego kraiu katolicy z osadami famili Mazowieckich, które Bolesław sprowadzał z Mazowfza, dla zaludnienia ziem od Tatarów spustoszonych (i), a razem gminna ku niemu nienawiść (k). Roziątrzyły ją bardziej ieszcz zbytki księżęcia, bądź prawdziwe, bądź ie rozsiewano dla pokrycia knowaney zdrady (l), iakoby poddanych niezwyklemi podatkami uciemniał, żony ich gwałcił, a stawiając na urzędach Polaki, Czechy i Niemce, zdzierstwa im i wexy nad kraiovcami dopuszczał. Cóżkolwiek bądź, Rufini zadali Bolesławowi tak tegiey trucizny, że go ona na sztuki rozsadziła (m). Rzecz do prawdy podobna, że prócz niechęci gminney ku obrządkom łacińskim, a przestępstw iakowych panującego, pobudzali ich do tey zbrodni niektórzy z mnieyszych carzyków kraiowych, aby fami panowali, iako się wkrótce potym na iakimśi Da-

stus literas scribimus. Obacz list cytowany w T. V.

(h) *Nec bene convenit, ut ex tua quod absit degeneratione profapia, arbor discrepet a radice.* List wyżej cytowany.

(i) LOYKO w odpisie na pretenzje Austryackie.

(k) Obacz notę pod literą (d).

(l) DAUGOSZ na kar. 1058.

(m) VITODURANUS spółczesny wyżej cytowany.

nielu czyli Dazku ukazało, który za pomocą Tatarzką zdradzić Kazimierza przedsięwziął.

XXXIII. Śmierć Bolesława Ruskiego (n) zaszła we Lwowie, doniesiona królowi na początku wiosny, otworzyła mu drogę do przywrócenia tego kraju, tylekroć koronie hołdownicze. Starożytna królów Polskich nad nim zwierzchność, ukaranie Rusinów za popełnioną w osobie synowca zbrodnię (o), prawo książąt Mazowieckich braci zmarłego ustąpione królowi od Ziemowita starszego za wzięte od niego księstwo Bełzkie (p): podeyrzana wiara pogranicznych Tatarom i Węgrom możniejszy bojarów, z których jeden nazwiskiem Lochka, już się był począł wiązać z Węgrami (q). Prócz tego miawszy za sobą

KAZIM W.
R. P.
1340.

(n) Umarł Bolesław w roku 1340. dnia 25. Marca — *in die annuntiationis S. Marię, alias IX. Kal. Aprilis, Rutheni illum extinguunt.* DRUGOSZ na karc. 1058.

(o) *De nece consanguinei sui vindictam sumere voluerat.* ANONIM archidyakon Gnieźn.

(p) Troyden ociec Bolesława tego miał prócz niego dwóch synów, Ziemowita i Kazimierza. LUBIENSKI *de Fur. Pol. in Russ.* na karc. 181. *In Casimirum regem accepta ab eo terra Belzensis jus hereditarium transfudit.*

(q) TUROCZ powiada, że anno domini 1338. circa festum apostolorum Petri & Pauli, dominus

Lochka dux Ruthenorum venit in Vissibrad cum electo populo militum ad regem Carolum Hungarię, promittens omnis amicitie incrementum. PRAY historyk Węgierski ten wyraz TUROCZA, dawniejszego nierównie od siebie, promittens amicitie incrementum, co tylko znaczyło przyjaźń i dobre sąsiedztwo, ponieważ Rusini często łącząc się z Tatarami, napadali na kraje Węgierskie, zamienił na hołd i poddaństwo. Tak on pisze pod rokiem 1338 na karcie 45. — *Rex Carolus in Dalmatiam proficisci Ruthenorum ducis adventu prohibitus est. — Nomen illi Lochka, atque idem fortassis, cum quo*

KAZIM. W.
R. P.
1340.

Annę Litewkę, córkę Gedymina, a siostrę rozdzoną żony zmarłego Bolesława (r), wolał i z tego powodu rzeczone kraie sobie i koronie zabezpieczyć, niżeli one podawać na szarpanie Litwie, Tatarom, i Węgom pogranicznym. Zgromadzone w miesiącu Kwietniu wojsko z ludzi narodowych i nadwornych (s), pod przywo-

dem

erebras armorum collationes Cavolo intercessisse, alias a nobis narratum est. — advenerat Visibradum, ubi a rege honorificentissime acceptus in Hungarorum se amicitia & fide perpetuo mansurum, data sponsione promisit. — Rozumieć można, iż ten Lotko mógł być iednym z możniejszych obywatelów Podolskich, i że mając uciemieżenie od Bassaków Tatarskich, którzy tam haracz wybierali, szukał protekcyi u Węgrów. Obacz STRYKOWSKIEGO na karcie 375.

(r) *Hoc anno rex Ruthenorum (Boleslaus) moritur, & rex Cracovic (Casimirus), ratione confertis, que filia regis Lithuaniae fuerat, terram apprehendere festinavit, & abduktis inde spoliis plenibus ad propria ut reversus. ANONIM Leobieski kronikarz współczesny w T. I. Script. Rerum Austr. zbioru Bernard. PEZA. Quod anticus rex Cracovic, cuius confors soror uxoris regis Ruthenorum iam intoxicata fuerat. VITODURANUS wyżey pod notą (d) cytowany. Ze*

Bolesław miał za sobą córkę Gedymina, świadczy także Długosz pod rokiem 1331. na karcie 1022. *Boleslaus dux Masovia & Russia, filius ducis Trojdeni Masovia uxoratur, & accipit in uxorem filiam Gedimni ducis Lithuaniae gentilem & barbaram, que fontibus baptisnatis a sordibus idolorum abluta, nuptia ex more apud Plocho celebrantur.* Myśmy powiedzieli pod rokiem 1325 na karc. 412. że Bolesław mógł mieć w tymże roku poślubioną sobie drugą córkę Gedymina, gdy Kazimierz żenił się z Anną. Nie offlabia koniektury nazzey powieść DŁUGOSZA, ponieważ mógł Bolesław późnıey potym z nią ożenić się, a zaręczyny pierwey nastąpiły. Łokietek żeniąc syna z Anną dla spokojności od Litwy, mógł dla teyże samey spokojności ze strony Rusi postarać się o związek małżeński iniedzy Bolesławem, aby go taż Litwa nie klóciła, mając część Rusi podbitey.

(s) *Ex civitensibus suis & ba-*

dem różnych panów Małopolskich ruszyło się po niedzieli przewodney do Lwowa, stolicy Rusi czerwoney (t). Oblężone miasto, gdy dla wszczętego głodu długo się trzymać nie mogło, boiariowie Ruscy, trzymający straż obu zamków, górnego i dolnego, wysłali do króla, obiecując poddanie, byleby im wolno było zostać przy dawney religii, bez żadney odmiany lub gwałtu. Obiecał Kazimierz tym chętniey dopełnić ich żądania; im pewniey wiedział, że w przypadku odmowy, Ruś przy swoich obrządkach usilnie stojąca, broniłaby się do ostatka. Pod tym więc obowiązkiem otworzone do miasta i zamków bramy: które obywatele poddawszy królowi, poddaństwo mu i posłuszeństwo zaprzyśięgli (u).

KAZIM. W.
R. P.
1340.

romibus. Długosz. Co byli *curienses* mówiono w Tomie V. Przez baronów rozumie Długosz wyprawy z ziem i wojewodstw koronnych.

(t) Gdy Kiliów Tatarzy zburzyli w roku 1240, a potem późniey Halicz po razy kilka; Leon syn Daniela książę Ruski założył miasto Lwów, uchylając się daley od Tatarów, które w dalszych czasach pomnażając się w mieszkańców, zostało stolica Rusi czerwoney. Nie wiadomo nam jest, dla czego ta Ruś, to jest województwo teraźnieysze Ruskie i Bełskie, nazywało się czerwona, tak iako dla czego inne Ruskie kraie nazywają się

Rusią czarną i białą. OKOLSKI *in Russia flويدa* wysła się na różne przyczyny z domysłu bar dziey, niżeli na jakim fundamencie. *Russia rubra dicitur ex tripli causa ex complexionem, ex religione, ex sanguine,* że tam lud jest komplexy krwistey, że się tam rodzi wiele krzaków *rubeta*, i że te ziemie w czasie ryłu wojen, wiele krwi ludzkiej oblało. Ostatnia przyczyna zdawałaby się nayspodobnieysza do prawdy. Wiadomo jest z historyi, iakie tam z sobą, z Polakami, Tatarami, Polowcami i Pieczyngami wojny wiedli książęta Ruscy.

(u) *Quo in hanc conditionem*

KAZIM. W.
R. P.
1340.

Król dostawczy Lwowa, wiele tam w skarbcu przeszłych książąt Ruskich, złota, srebra i klejnotów, a między innemi dwa krzyże złote, ze znaczną częścią drzewa krzyża świętego; tudzież dwie korony bogato w różne drogie kamienie ozdobione, szaty i tron książęcy równie kosztowne zabrał (w); a popaliwszy one zamczyłka drewniane, aby Rusinom za przytułek nie były, z zabranyim plonem wrócił się do Krakowa (x).

XXXIV. Ten króla postępek w zabranii Rusi, obraził mocno Tatarów, zwierzchność sobie nad nią przywłaszczających (y), a nienawiścią Rusinów ku Polakom pobudzanych. Przeto na odgłos pogroźek pogańskich, aby zdolne do odparcia mogącey nastąpić woyny miał sily; napi-

consentiente — in civitatem suscipiunt, eique utroque castro tradito, fidelitatis prestant homagium, & debite subiectionis iuramentum.
Długosz na karcie 1058. *Cuius potentie Ruthenorum primi barones, comites, ac caeteri nobiles resistere non valentes, ultronea voluntate domino Castivo se, & sua commisserunt, ipsum in suum dominum fideliter suscipientes sibi fidelitatis homagia inyamentis firmantes.* ANONIM arch. Gnieźnieński na karcie 97.

(w) *Immensam pecuniam ab eo (Bolesław) velicam, rapiens, reversus est.* — VITODURANUS wyżey cytowany. — Te korony, o których mówi DŁU-

gosz być musiały Daniela i Leona, królów Ruskich.

(x) KROMER na karc. 204.

(y) Tatarowie Kapczacy, którzy opanowawszy Rusz Zandnieprską, od czasów Ginkskana, pomykali swoje koczowiska i drapieżstwa wgląd Europy. Panował nad niemi pod ow czas *Uzbek*, iako go nazywa papież Benedykt XII w liście swoim tego roku 1340 w Awenionie 16. *Kal. Septembris* pisany: w którym liście dziękuiąc mu za przyślane do siebie poselstwo, i podarunki imieniem swoim, oraz syna starszego Tunibekka, i żony Taydoli przyślane, a miano-

fał o tym niebezpieczeństwie do papieża Benedykta XII. prosząc o pomoc i ogłoszenie krucjaty (z): a sam na początku lata (a) z liczniejszym ięzycze niżeli dawniej woyskiem rozpoczął powtórna wyprawę. Zabrane bez żadney trudności ziemie Przemyńska (b), Lubaczewska, Sanocka, Halięka, Trębowelska i Tuftan (c). Tam złoży-

wicie za okazywaną łaskę chrześcianom przydaie: *Et in super cum sicut intelleximus inter tuos, ac clarissimorum in Christo filiorum nostrorum, Hungarie & Polonie regum illustrium officiales, & subditos in consiniis imperii tui, & regnorum regum praedictorum, quandoque suscitari contingat dissensiones & guerras, ex quibus strages hominum lapsus verum &c. Velit tua sublimitas ab invasione regnorum praedictorum desistere: quia si reges praedicti inferent tibi, vel tuis iniurias indebitas vel offensas, & id nobis duxeris intimandum, haec per reges ipsos procurabimus facere, quantum in Deo poterimus tibi, & tuis rationabiliter emendari.*

(z) RAYNALD w historii kościelney na karcie 134. List Benedykta papieża do Kazimierza tamże.

(a) Około S. Jana. DĘGOSZ, KROMER.

(b) Przemyńska ziemia była pod panowaniem Polskim za czasow Kazimierza sprawiedliwego, iako mówiono w To-

mie IV. na karc. 31. Zdsie się, iż po śmierci tego monarchy, w czasie domowych niezgod między iego następcami, Rusini znowu tę ziemię zabrali.

(c) KROMER na karc. 204. DĘGOSZ na karc. 1059. Lecz DĘGOSZ przydaie terras Lucensem & Vladimiriensem, iako by razem i te ziemię Wolyńskie opanował Kazimierz. — Wszelako opanowanie to stało się później, za zdaniem tegoż samego DĘGOSZA na karcie 1087. w roku 1349. terras Russie reliquas, quae nondum suo parebant imperio Lucko & Vladimiriariam. KROMER poprawując DĘGOSZA, powiada na karc. 204, że Kazimierz zabrawszy wzmiankowaną Ruś czerwoną, oparł zwycięski oręż aż o Krzemieniec: i że uczyniłszy traktat z książętami Litewskimi, Jawnutą, Lubardem, i Keysturem, synami Gedymina, zostawił w sekwestrze Krzemieniec Jerzemu, synowi Narymunda ich brata, a zaś Włodzimierską, Łucką, Belzką, Chełmską, i Brzeńską.

KAZIM. W.
R. P.
1340.

wfzyziadz z kraiowych obywatelów (d), uformował Polską prowincyą, stawiając w niej wojewodów, kasztelanów, starostów, sędziów, i inne zwyczajne w narodzie Polskim magistraty: aby już odtąd iednym i nierozdzielny z rzecząpospolitą ciałem, mając iednostajny rząd i prawo, została. Od tego czasu poczęły się licznie przenosić w Ruskie kraie familie Polskie na nowe osady, i zaludnienie tej ziemi, domowemi rostkami, a najazdami Tatarów pogranicznych, z obywatelów znacznie wypróżnionej (e). Wreszcie, ażeby Tatarzy wstręt jakiś od knowanych na Polskę zamiarów, przynajmniej do czasu mieli; Benedykt papież odpisując królowi na dawniejsze listy (f), utwierdzał go w przedsięwzięciu dawania odporu poganom: a na pomnożenie wojska, zlecił arcybiskupowi Gnieźnieńskiemu, i biskupom Krakowskiemu z Wrocławskim, ażeby krucyatę ogłaszali (g). Nie przyszło jeszcze iednak do wojny z Tatarami: bądź ich list papieski pisany do ich Kana Usbeka (h), na czas od tego przedsięwzięcia uchylił: bądź odgłos kru-

ziemie, przy innych książętach zostawił na dwa lata. — *Cavebat enim, ne sibi ad alia stabilienda impedimento essent.* — Obacz niżej na kar. 104. tytuł tej transakcyi: w której iednak nie widzieć dary roku.

(d) KROMER. *Rex conventus Rufforum habito.*

(e) STRYKOWSKI *in Sarmatia Europea.*

(f) Obacz wyżej.

(g) List Benedykta XII. R. 1340. *die 1. Augusti* w RAYNALDZIE.

(h) Obacz wyżej.

cyaty, a bardzicy gotowość króla, i przyjaźń z Karolem Węgierkim, jako w iednymże niebezpieczeństwie będącym, zatrwożyły (i). Pomo-gła też królowi do zwycięstwa nad Rusią zażła w tymże czasie w Litwie odmiana. Zabity od Krzyżaków pod Wieloną przy dobywaniu tego zamku z ognistej strzelby, pierwszy raz w tym wieku ziawioney Gedymin, wielki książę, zos-tawił państwo swoje pod rządem kilku synów, z sobą niezgodnych i zazdrośnych (k). Jawnuta

KAZIM. W.
R. P.
1340.

(i) Zdaie się, iż Tatarzy wypadli tylko na pogranicze, i znouw się wrócili. ANONIM kronikarz Leobieński w zbiorze *Scriptorum rerum Austriac.* przez PEZA w Tomie I. na kar. 958. powiada: *Hoc anno rex Ruthenorum moritur & rex Cracovie ratione consortis &c.* iak wyżey pod notą (r) mówiono; przydaie zaraz o wpadnie-niu Tatarów do Polski. Wszak-że ta powieść ściagać się bar-dzicy powinna do roku nastę-pującego, gdy Tatarowie aż do Wisły przeszli. Niemiecki pi-sarz mało dbały o dokła-dność obcych dzieiów, złączył w iedną datę oba roz-dzielne zdarzenia, iż do ie-dnego interessu należały.

(k) DŁUGOSZ pod rokiem 1339. i w następnym powiada o tey wyprawie Krzyżackiey STRYKOWSKI pi-sarz pracowity, lecz w datach nader myl-ny, i rzeczy od siebie dalekie

częstokroć pod iedne lata mieszczący, powiada na karcie 386, że w roku 1329. Gedy-min był zabity z rusznicy, oręza świeżo wynalezionego, gdy niedaleko Wielony zam-ku Fridburga dobywał. Te o Gedyminie powieści wziął STRYKOWSKI z MIECHOWI-TY na karcie 214. a MIECHO-WITA z DŁUGOSZA. Lecz DŁUGOSZ bądź sam pomylił się w dacie, bądź iego prze-pisnik, kładąc tę epochę pod rokiem 1307. Co dobry MIECHOWITA żywcem przekopi-ował. STRYKOWSKI popra-wując obu, położył ten przy-padek pod rokiem 1329. Wszyscy oni chybili około iedenastu lat. Wyrazy DŁUGOSZA i MIECHOWITY wzglę-dem okoliczności tey śmierci, iawnie pokazują, że się ona stać musiała niecyllko po roku 1307. kiedy ieszcze Gedymin nie był W. książęciem Litew-

KAZIM. W.
R. P.
1340.

Keystut, Lubard z synowcami Jerzym Narymuntowiczem, i Jerzym Koryatowiczem uchylając się od obcey z Polakami wojny, przy domowych zamieszkach zawarli dwuletnie przymierze z królem i książętami Mazowieckimi Ziemowitem i Kazi-

stem, ponieważ nastąpił po Witenie w roku 1316, ale nawet po roku 1329. Wzmianką się w tym obłężeniu, mistrz wielki Teodoryk de Altemburg, także forteca od Henryka Bawarskiego zbudowana, a od jego księstwa Bajerberg imię nosząca. Henryk książę Bawarski, syn Stefana, urodzony w roku 1311. był w Litwie wespół z innemi hrabiami Niemieckimi dla posiłkowania Krzyżaków już po roku 1329. iako świadczy HERMAN CORNERUS in Script. medii aevi Ekkarda w Tomie II. na karcie 1045. Anno 1324. Henricus dux Boyoariae intravit terram Pruthenorum, & fundavit cum adiutorio fratrum de domo Teutonica in Litwania castrum forte, quod Bajerburg nuncupavit. Wspomina o tey fortecy Ludwik cesarz w przywileju swoim darującym Litwę, Ruś, i Zmudź mistrzowi Teodorykowi Altemburg w roku 1337. powiadając: iż onę novissimis temporibus illustris princeps patruelis noster dilectus Henricus dux Bavariae, ut pote castrum capitale totius Litviae providere struxit. Wiadomo nam iest, że Teodoryk d'Altemburg nastą-

pił na mistrzostwo wielkie po Luderze z Brunświku około roku 1335. Więc kiedy Gedymin zginął w ten czas, kiedy już był mistrzem Teodoryk, a zamki Bajerberg i Fridburg były zbudowane, zayść musiała ta śmierć w lat dzieścić około po dacie STRYKOWSKIEGO. Sam DĘGOSZ na kilku mieyscach później po roku 1329. kładnie dane od Gedymina posilki Lokietkowi, iakośmy mówili w Tomie poprzedniczym. Zdawałoby się, że ten przypadek zdarzył się Gedyminowi około roku 1339. lub później nieco: ponieważ DĘGOSZ pod tym rokiem wspomina o obłężeniu Wielony przez mistrza Altemberga w czasie zimowym, gdzie mógł zginąć Gedymin. Kronikarze Ruscy za świadcstwem DEGUINA w Tomie III. historyi Hunnów na karcie 353. i w Tomie I. części II. na karcie 312. kładną śmierć tego książęcia około lat 1340. lub 1341. — Przydać tu należy świadcstwo Alberta Argentyńskiego w kronice, autora społecznego, który powiada, że na początkach papieństwa Klementa VI. obrane-

mierzem, dziedzicami Rusi, swoim i braci swoich Olgerda i Koryata imieniem. To przymierze zawierano w sobie, aby król spokojnie otrzymał księstwo Lwowskie, a oni zachowali przy sobie ziemię Bełzką, Chełmską, Włodzimierską i Brzeską; z tym jednak warunkiem, aby w nich zostały garnizony Polskie, a oni żadnych zamków tam nie budowali. Ze Jerzy Narymuntowicz będzie miał tym czasem w sekwestrze powiat Krzemieniecki: że nie mają z koroną Polską żadney czynić kłótni: a ięsliby iaka nastąpiła, tedy na iey załatwienie spól-

KAZIM. W.
R. P.
1340.

go w Maiu w roku 1342. *Rex Lithuaniae gentilis juvenis & recens, frater Teutonico sanctae Mariae in Prussia & Lithuania plurimum infestavit. Venerunt autem magistro ordinis sequenti anno in subsidium regis Hungariae, Bohemiae, Marchio Moraviae, comes Hollandiae &c.* Ta wyprawa *sequenti anno* na Litwę według świadectwa Karola margrabi Morawskiego, a potem cesarza, w życiu swoim, stała się w R. 1342. nie 45. iako Drukarz kronikarza Argentyńskiego przez omyłkę położył: a zarym ten *rex Lithuaniae juvenis & recens*, to jest nie dawny król być musiał Jawnuta, albo Olgierd, który po oycu Gedyminie nie dawno *recens* zmarłym, nastąpił. Potwierdza to ięszcze Vitoduranus Franciszkan, spólczesny w kronice pod R. 1343. gdzie mówiąc o niażdżach Krzyżackich

na kraje Polskie i Litewskie, powiada: że im ani król Polski, ani *rex paganus Lithuaniae novem habens filios non potest resistere.* — Zaitte ten *rex paganus novem habens filios*, jest Olgierd, który po oycu Gedyminie nastąpiwszy około roku 1340. zaczął woiować z Krzyżakami. Zaszło w księstwie Litewskim około tego czasu zamieszki między synami Gedymina o wielkie księstwo, na które ociec Jawnutę przeznaczył, pominawszy starszych, porwierdził, iż Gedymin umarł mało co przedtym. Z tego zaś wypadła, że co STRYKOWSKI o dziełach Olgerda z Krzyżakami i z Tatarami na Podolu pisze, to wszystko się późniey stało dobrze za panowania Kazim. W. nie za Łokierka, kiedy ięszcze żył Gedymin. A zarym data wszystkich dzieł rzezonego Olgerdanie od R. 1329, iako chce

KAZIM. W.
R. P.
1340.

nego przyjaciela króla Węgierskiego zaprosić ma-
ią (1). Zaspokoilo się też tym przymierzem Ma-
zowsze, które Litwa mało co przedtym zni-
szczyła.

Strykowski, lecz w dziesięć lat
potym zaczynać się powinna.
Co się zaiste lepiej zgodzi z
chronologią i prawdą history-
czną, tudzież z kronikami Pol-
skimi i Ruśskimi, iako się ni-
żej mówić będzie.

(1) Transakcja między kró-
lem i książętami Litewskimi,
który tytuł widzimy w inwen-
tarzu dyplomatów koronnych
sporządzonym od KROMERA,
w te słowa Jawnuta, Keystut
Lubard Georgius Koryatowicz

*inducias faciunt eum Casimiro ma-
gno rege & ducibus Masovia Ze-
movito & Casimiro pro se & Ol-
gierdo Coviato & fratribus ad duos
annos: per quod tempus rex Leo-
poliensis terram: ipsi vero Vla-
dimiriensem, Lucensem, Belzen-
sem, Chelmensis & Brestensis
quiete possidere debent. Sed nullas
aedificabunt neque instaurabunt
arces. Krzemieniec arcem Nary-
muntowicz in sequestro habebit.
Nonferent opem alteri contra alte-
ros, & stabunt arbitrio Hungaro-
rum de controversiis.*

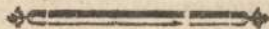
KONIEC KSIĘGI I.

TREŚĆ KSIĘGI II.

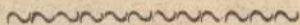
I. **K**azimierz myśli ponowić małżeństwo z Małgorzatą Czeską wdową po Henryku Bawarskim. II. Rus burzy się i pobudza Tatarów. III. Tatarzy gotują się do Węgier i Polki. Cezarz Ludwik odmawia królom pomocy. Poganie w ziemi Sandomirskiej. Cofają się ku Lublinowi: ich kęska. IV. Król iedzie do Bawaryi. Małgorzata umiera. Nowe z Czechami w Pradze postanowienia. V. Pofelstwo do Haſty i małżeństwo z Adelaydą corką księżęcia Halkiego. Dalsze Czechow w Szląsku i na Mazowſzu uzurpacye. VI. Krzyżacy niepoſſufzni dekretem delegatow papieſkich: chcą się w Awenionie uſprawiedliwić: papież zleca biskupom niektórym koſzczenie tego intereſſu. VII. Miſtrz wielki Teodoryk umiera: naſtępa iego Künig łatwieyſzy do zgody: przyczyny tey łatwoſci. VIII. Rozruchy w Niemczech: Krzyżacy tam się mieſzają. Klemens papież naſtępa Benedykta popiera zgodę weſpoł z Ludwikiem Węgierſkim. IX. Wyprawa Krzyżakow z Czechami i Węgrami na Litwę, niepomyſlna, Karol margrabia Morawſki wchodzi w opify pieniężne z królem. Arefztowany w Kalifzu: uchodzi. X. Liga z księżętami Pomeranii. Król wydaie corkę Elżbietę za Boguſława V. XI. Przyczyny do traktatu z Krzyżakami nienader krajowi pożytecznego. XII. Ziażd i traktowanie w Kalifzu. XIII. Inne tegoż traktatu okolicznoſci. XIV. Ekkuza króla. XV. Jan Czeſki przeſladuie Boleſława Swidnickiego hoſtdownika i ſprzymerzenia Polkiego. Król gotuie się do wojny w Szląsku: przyczyny do niey. XVI. Wſchowa odebrana: dobytą Cieniawa: książęta Szląſcy uſtępują Wſchowcy. XVII. Jan Czeſki wojuie księstwo Swidnickie. XVIII. Król

wchodzi w związek z cesarzem przeciwko Czechowi: także z Litwą, Węgrami i Austryakami. Dalsza wojna w Szląsku. XIX. Król cofa się ku Krakowu: Jan Czeski pod tą stolicą: klęski Czeskie. XX. Klemens papież zgodę między królami chce czynić. Przygotowania do niej. XXI. Król zawiera przymierze z Władysławem książęciem na Bitomiu: zgoda z Czechami przewleczo-
na. XXIII. Dochodzi: transakcye z książętami Szląskiem. XXIV. Karol margrabia Morawski cesarzem. Jan król Czeski ginie w bitwie pod Cressi. XXV. Polska nieco zaspokoiona. Zjazd w Wislicy, i ogłoszenie statutu. XXVII. Przymierze z Czechami Namysławskie przeciwko Brandeburczykom. XXVIII. Klęski Litwinów od Krzyżaków. XXIX. Król Litwie zabiera Wołyń. Odgranicza Kujawy od Pomeranii. XXX. Jego zdrożności. Śmierć Baryczki kapłana.

HISTORYI NARODU POLSKIEGO KSIĘGA DRUGA

I. **N**ie długo potym Kazimierz król ofieroco-
ny śmiercią matki Jadwigi (a), a mało
co przedtym owdowiały zeyściem Anny księżni-
czki Litewskiej (b), począł zamysłać o powtor-
nym małżeństwie. Wiek młody, i namiętno-
ściami rozgorzały, potrzebował z przepisów re-
ligii i obyczayności nowego postanowienia: a na-

KAZIM. W.
R. P.
1341.

(a) Umarła przy końcu R.
1340. w Sandeczu, gdzie od
śmierci męża Łokietka, życie
wiodła między mniszkami ta-
mecznymi, pogrzebiona tam-

że, DĘGOSZ na karcie 1059.

(b) Umarła w Krakowie R.
1339 dnia 28. Czerwca. DĘG.
ANONIM arch. Gniezn. na kar.
80. VII. Kal. Junii.

KAZIM. W.
R. P.
1341.

ród żądał dziedzica płci męskiej, widząc zamiary Węgrów i Czechów na przyszły czas, w przypadku nieplodności królewskiej. Wiedział dobrze Jan Czeski o wielkiej skłonności do córki jego Małgorzaty księżny Bawarskiej; którą on za życia ieszcze Henryka iey męża, na odgłos urody kochać zaczął (c). Śmierć Henryka Bawarskiego zaszła tegoż prawie czasu (d), którego Anna królowa umarła, otworzyła drogę tak Kazimierzowi do szukania związku z wdową, iako też Janowi do wydania powtórnego córki. Potrzebne było Czechom to zamęcie dla względów politycznych. Ludwik cesarz obu nieprzyjacieli czyhał na opanowanie tej części Bawaryi, która była w dziale zmarłego Henryka; a po jego śmierci do małoletniego syna jego Jana należała. Bo chociaż na ziemi Wyżohradzkiej w Węgrzech (e), między innemi traktatami było uchwalone małżeństwo tego Jana z Elżbietą córką Kazimierza; zdawało się jednak królowi Czeskiemu związać się z Kazimierzem ścisleyzym ieszcze przez córkę węzłem; aby przez nią i własne swoje z Polską interesa utrzymywał, i w przypadku śmierci Jana wnuka, Bawaryą dla córki, a potem i dla siebie z pomocą Polaków za-

(c) *Rex Cracoviae praedictam (Margaretham) etiam non visam marito vivente amavit. Chronicon Argentinense na karc. 129.*

*Kalendas Septembris, AVENTI-
NUS* w kronice Bawarskiej,

(e) Obacz wyżej pod R. 1335.

(d) Umarł Henryk R. 1339.

bezpieczył. Nie lubiła Małgorzata Kazimierza, choć go nie widziała. Pogłoski o życiu iego nie nader przykładnym odrażały iey ferce: a uprzedzenia też Niemieckie o Polakach, iakoby narodzie grubym i nieobyczajnym, dwoiaką ku przyśłtemu małżonkowi sprawiały niechęć. Okoliczności zaśle kazaly pospieszać do złączenia tego stadła. Umarł Jan na początku miesiąca Stycznia tego roku (f). Pomnożyła się w królu Czeskim trwoga, aby córka iego Bawaryi nie straciła; a zerwany zeysciem Jana węzeł małżeński z Elżbietą Polską, nie pociągnął za sobą zerwania przyjaźni królów rodziców, ile przy świeżey pamięci utraty Szląska, tudzież Krzyżackiey w niedopełnieniu obietnic przewrotności, którym zawsze tajemnie Jan był przychylnym. Zaprosił więc Jan Czeski Kazimierza do Bawaryi, dla dopełnienia umowy względem ożenienia iego z Małgorzatą.

II. Atoli gdy Kazimierz zatrudniał się wyiażdem do Bawaryi (g), tym czasem Rufini upa-

KAZIM. W.
R. P.
1341.

(f) AVENTINUS na karcie 744.

(g) Długosz tę wyprawę Tatarów polozył pod R. 1344. VITODURANUS spółczesny kładnie iey datę sprawiedliwą pod R. 1341. Okoliczność wzmiankowana od Vitodurana względem króla Węgierskiego Karola usprawiedliwia tę datę: ponieważ Karol już nie żył w R. 1344, a Ludwik też syn iego

go żadnego zayścia nie miał z Ludwikiem cesarzem. KROMER omylnie powiada, że Tatarzy wpadli do Polski w ten czas, kiedy Kazimierz był zatrudniony weselem córki swojej Elżbiety z Bogusławem Pomorskim, które we dwa lata potym nastąpiło: miał raczey mówić o wyieździe samego króla.

KAZIM. W.
R. P.
1341.

trzyli porę do podniesienia buntu przeciwko niemu. Przed rokiem przyłączywszy te kraje do korony, i one w prowincyą rzeczypoſpolitey obrociwszy (h), przełożył nad nią urzędników ſwoich, a między innemi Daniela Ofrogſkiego na Wołyniu, tudzież Daſzka (i), który ziemią Przemyſką, iako ſtaroſta rządził. Poczęła ſię odmieniać poſtać kraiu tego pod panem katolickim. Napłynęło do niego od czasu Boleſława Troydenowicza wiele domów Polſkich, i innych tegoż narodu z gminu oſadników. Religia katolicka brała gorę przez funduſze duchowne i rzucanie dyzunii od wielu boiarów Ruſkich, których król na urzędy wynoſił, chcąc powoli z religią polor, a mianowicie iednoſć obyczaiów i wiary z Polakami, tak każdemu kraiowi pożyteczną wprowadzić (k). Patrzali zazdroſnym okiem na tę odmianę dway rzeczeni ſtaroſtowie: a że religia ſkrytey częſtokroć ambicyi, złoſci i nieukontentowania zwykła bywać pozorem; ſzemrali potaiemnie w ſchadzkach przyiacielskich, że król chce na nich iarżmo niewoli włożyć, i

(h) Obacz wyżej pod R. 1340.

(i) Oba oni być muſieli ze krwi dawnych książąt Ruſkich: lecz po upadku królestwa Ruſkiego ze śmiercią Leona oſtatniego z panujących, i przenieſieniu Ruſi pod panowanie Boleſława Mazowieckiego, iako dziedzica, a po nim Kazi-

mierza króla, zoſtali tylko przy dobrach znacznych na Ruſi.

(k) Bzowski in *annal ecclef.* pod R. 1340 powiada: *Vident enim Ruſſi multos de ſuis ope fratrum prædicatorum, & minorum ad latinos ritus & ad Romanam, ſive ad eccleſiam Catholicam ſe transferre, pluresque in*

wiarę wygubić (1). Nie mieli oni wprowadzić licznych ułożonego buntu stronników: celniejszy Ruscy obywatele przeszli na obrządek łaciński. Sroga nienawiść ku Polakom, a duma przemocy między ziomkami, poradziła szukać wsparcia od pogaństwa. Tatarzy Mogułowie rozszerzywszy się od wieku na ruinach wielu mocarstw po różnych Azji państwach, opierali rozbojnicze znaki swoje w Europie po zgniecionych Rusinach o Dniepr i Dunaj. Jedną ich dzielnicą pod nazwiskiem Kapczackich, założywszy sobie siedlisko za Wołgą i Jaikiem, zalegała co raz daley hordami swoiemi, cisnąc się ku Węgrom i Rusi przednieprskiej (m). Nie ufzli ich często haraczowi Ruscy królowie ostatni Danił z Leonem: a po ich zgonie groźne i drapieżne pogaństwo, albo Rusinom narzucało przez czas nieiaki z ichże narodu hołdowe sobie carzyki, albo w kilkuletniej anarchii, stawiało swoje baskaki, czyli starosty na wybieranie danin obelżywych, póki Bolesław Mazowiecki państwa tego nie obiał. Dway, o

KAZIM. W.
R. P.
1341.

dies honoribus, & aliis praemiis a rege ostentatis invitati. Myła się jednak co do roku i okoliczności, przepisawszy błąd z Kromera, iakoby w ten czas król Kazimierz Silesiaco bello ad Vschoviam, & filiae Elizabethae nuptiis apud Posnaniem erat occupatus. Król wydał Elżbietę w roku 1343, i woyna Wschowska była w tymże roku, ia-

ko się niżej powie.

(1) *Ut novum sibi superimpositum iugum, quo ritum suum schismaticum seorsim pretendebant extingui, possent excutere.*
DŁUGOSZ, KROMER.

(m) Wdzierali się do części Braclawskiego terazniejszego, części Podola i Wołoszczyzny.

KAZIM. W.
R. P.
1541.

o których wyżej mówiliśmy, Książowie wołąciami władac grubym ieszczem bez nauk światła i obyczajności, a od fanatycznych, dumnych i łakomych popów prowadzonym gminem, niżeli żyć w równości pod srychem praw i zwierzchniego berła, wyprawili poselstwo do Tatarów, kiedy się król mniej spodziewał, z uzaleniem na niego, iakoby nie swoją ziemię, lecz danniczą pohaićcom zabrawszy, należyte im skarby na swę pożytki obracał. (n). Ostrzegali razem Hana: że się teraz naylepsza do przyśfiania woysk podawała okazyja, i do złączenia się z prawowierną Tatarom czernią, którey ieszczem ani obrządek Lacki, ani związek serca z Polakami nie zaraził. Już odgrażali Tatarzy Kazimierzowi za obięcie Rufi: lecz ich zahamowała czyli bojaźń wydane-go hasła w Polszcze, w Węgrzech i Niemczech na krucyatę (o), czyli względ na króla, wolnego od woyny zagranicznejey.

III. Zdarzony głód w roku przeszłym (p) w kraiach nadmorskich, gdzie siedzieli Tatarzy, z przyczyny szarańczy z Węgier przybyłej, porużył to pogaństwo, zkądinąd na króla urażone (q). Około postu rozszerzyła się z zagonami barba-

(n) *Afferente regem Casimirum Poloniae invasisse & occupasse, tributaque per Ruthenos Tartarorum duci consueta prohibuisse.*
ANONIM archidyakon Gnieźnieński.

(o) Obacz wyżej nak.
(p) KROMER na kar. 206.
Quo quidem anno magna vis locustarum ex Hungaria coorta.
(q) *Famis inedia compulsa.* —
VITODURANUS.

rzyńskimi trwoga po Polfcze i Węgrzech (r). Liczba nieprzyjaciół tak była wielka, że za świadectwem współczesnego pisarza, uyrzano ją w obu królestwach Polskim i Węgierskim wzdłuż na mil dwadzieścia, a wszerz na dzieścię prawie rozciągnięną (s). Królowie oba na pierwszy odgłos rufzania się Tatarów, wysłali do Ludwika cesarza, i innych książąt chrześciańskich, prosząc o pomoc; w nadzieię, iż Niemcy spólney z niemi religii ludzie, a do tego ieden interes ofsony państw swoich od przemocy pogańskiey mający, zechcą ich poratować (t). Lecz cesarz przeczytawszy listy, ze śmiechem powiedział: „ponieważ ci królowie są tak mocni, niech się „sami bronią: „i tak z niczym posłów odprawił, okazując gniew swój naybardziejziey przeciwko Karolowi Węgierskiemu, z okazji którego przydał te słowa: „że chętniey zgryzie język te- „go króla, niżeli mu jaki posilek pošle (u). „Wszakże Karol kazawszy wczesnie poddanym swoim udać się z majątkiem i dobytkiem na mieysca bezpiecznieysze, uchylił pogaństwo, nie mając

KAZIM. W.
R. P.
1341.

(r) In quadragesima, Tenze.

(s) Terram regis Cracovie & Hungarie ingressa est, quantum in longitudinem &c. VITODURANUS.

(t) Dum ergo rex Cracovie & Hungarie impetum, ac sevocitatem cohibere minimè sperant — legationem miserunt per epistolam supplicissimam imperatori

Ludovico, & pluribus aliis principibus catholicis. VITODURANUS.

(u) Cum autem imperator epistolam hanc perspexisset, subridens ait: cum sint reges potentes & fortes, se ipsos defendat ab infidelium incurfu, & sic nullum eis praestitit auxilium, sed penitus donegavit, praesertim regi Hunga-

KAZIM. W.
R. P.
1341.

ce co brać i pożerać w kraiu pustym (w). Obrócili się więc wszystkie zagony przez Ruś ku Polfcze, powiększywszy się czernią tameczną, pod sprawą Daszka i Daniela (x). Król zebrawszy co nuyprędzey szlachtę z różnych wojewodztw pod chorągwie, udał się do ziemi Sandomirskiej, i stanął z woyskiem nad Wisłą (y), dla bronienia przeprawy, mając wiadomości od szpiegów, że Tatarzy ciągną ku tey rzece, chcąc daley pomknąć swoje łupieże i okrucieństwa. Ostrzeżony nieprzyjaciel, że król za rzeką gotowy był do ich przyięcia, zastanowili się nad brzegiem, tentuiąc przeprawy nasyłaniem śmielszych z pomiędzy siebie, którzy czepiając się do końskich ogonów, i rzekę przebywając, harce zwozdzi z Polakami. Trwały przez kilka dni te rozsyłki, a razem pożogi i rabunki mieysc okolicznych. Przedzielone bystrą wodą woyska pufzczały tylko na siebie strzały z łuków, a groty z kuszów: w której okazyi ieden tylko z Polaków Albert Czeley, herbu Abdank, wojewoda Sandomirski z łuku przesyty zginął (z). Tatarzy

rzy

ria adiutorium ferre contradixit dicens: libentius velle se linguam eius devorasse, quam ei administratum, quantumcumque parvum prestare. Nam usque ad illam diem in omnibus promotionibus suis, & negotiis eum sibi adversarium sensit. VITODURANUS.

(w) Tenże VITODURANUS.

(x) ANONIM arch. Gniez. na karc. 97 DEUGOSZ.

(y) ANONIM, DEUGOSZ, lecz nie wzmiankuje mieysca obozu.

(z) ANONIM, DEUGOSZ, KROMER.

rzy porzuciwszy przeprawę, cofnęli się ku Lublinowi (a), i zamek tanceczny, z drzewa tylko zbudowany oblegli. Nie omieszkał też i król swoim pospieszyć na odsiecz. Wydana bitwa: pogaństwo rozproszone sześć tysięcy trupa na placu zostało (b): a poymanych wielu królików i murzów, którzy się pieniędzmi dobrze opłacili, wolno puszczono. VITODURANUS mnich kronikarz spółczesny powiada: że ciż sami Tatarzy odstąpiwszy od Lublina, udali się ku Prusom, których Krzyżacy wielką liczbę wysiec mieli: wszakże i sami do kilkudziesiąt rycerstwa swojego utracili. Po tym zwycięstwie co król uczynił z Rusinami, żadnego w historii śladu nie znajdujemy. Zda się iednak, że się z nimi łaskawie obzedł, uchylając surowość dla zapobieżenia dalszym rozruchom, których się mógł spodziewać z przyczyny niezakończonych ieszcze z Krzyżakami interesów, i wyjazdu swojego do Bawaryi na dokonczenie uprojektowanego małżeństwa.

IV. Atoli spodziewane to wesele odmieniło się w żałobę i smutek. Ledwo Kazimierz z Janem Czeskim przyjechał do oblubienicy, umarła ona bądź śmiercią przypadkową, bądź z żalu, że

(a) ANONIM, DEUGOSZ, civitatem unam regalem, pertinentem regi Cracovie obsederunt.

(b) Rex in eos irruens in obsidione constitutos, occidit ex ipsis sex milia, & civitatem virili-

ter defendit, reges paganos plures & alios maiores metu, qui se pecunia redimere poterant, illesos abire permisit. In illo conflictu duces Poloniae fortiter egerunt. — VITODURANUS.

KAZIM. W.
R. P.
1341.

ią niechętną ociec wydać postanowił (c). Przy-
padek tak nagły zasmucił królów, lecz bardziej
Jana, który lękał się, aby z córką razem nie stra-
cił sprzymierzeńca. Upadły jego nadzieje w u-
trzymaniu kiedyś Bawaryi, którą wkrótce Lu-
dwik cesarz opanował (d). Wszakże obrotny
zawsze i płodny w różne wynalazki umysł Jana,
podał mu radę i w tej trudności. Ufidiwszy da-
wniey Kazimierza w przyjaźń, i przymierze z
sobą w Wyszohradzie, a potem nadzieją ożenie-
nia z Małgorzatą, postanowił go trzymać w tych-
że pętach. Kazimierz dla zakończenia spraw z
Krzyżakami przyjaciółmi Jana, musiał przez
wzgląd na ich potęgę wiele czynić dla Czecha,
wyzuwając się ze Szląska i Pomeranii. Trwał do-
tąd nie zakończony interes z niemi. Krzyżacy nie
zważając na dekret kommissyi apostołskiey, trzy-
mali Kujawy z Dobrzyniem, a w Pomeranii po

(c) Roku 1341. V. idus Ju-
lii. AVENTINUS w histor. Ba-
warskiej na karc. 774. Chroni-
con Leobienſe w zbiorze Ber-
narda PEZA. *rerum Austriaca-
rum. Hoc anno filia regis Bohe-
mie Casimiro Lothonis (Łokie-
tek) regis Cracoviae filio despon-
sata, ut eam duceret, cum venis-
set moritur. Chronicon Argent.
na karcie 129. powiada okoli-
czniew. Rex autem Cracoviae,
qui praedictam relictam, etiam
non visam marito vivente ama-
vit, assumpto sibi Bohemo patre,*

*causa videndi ipsam in Bavariam
est profectus, quam invenerat in-
firmantem. Ingressus autem pa-
ter rogavit eam, ut advenam
Cracovicum eam diligentem saluta-
ret benigne. De quo Cracovio quasi
gentili illa probissima valde terri-
ta, cum eum salutasset se vertens
ad parientem nullo verbo dicto
amplius expiravit.*

(d) Cuius Margaretha terras
princeps (Ludovicus Bavarus)
similiter occupavit. — Chronic.
Argent.

dawnemu rządząc się jak dziedziczni panowie, zayścia między miaściami Gdańskiem i Elblągiem względem cła nazwanego *Falgeld*, nowemi ustawami zaspokajali (e). Jan te zatargi zawsze w zawieszaniu trzymał, aby na królu wymagał, co mu się zdawało być pożytecznym dla domu swoiego. Przypominał więc Kazimierzowi, jako on będąc zawsze potrzebnym iego wsparcia, a do tego obrawszy go sobie za oycę, a Karola syna za brata, powinien był ligę z niemi trzymać, i rady ich w ożenieniu nawet słuchać (f). Z tych pobudek Kazimierz ziechawszy w tymże mieściu do Pragi z Janem, uczynił z nim, i Karolem synem iego wzajemney obrony nowe przymierze, obiecując, iż ta śmierć Małgorzaty nie będzie okazyą do zerwania dawney przyiaźni (g), którą i w dalszych czafach oba królowie ściśle między sobą zachowywać mają. Zaprzyściągł król Jano-

KAZIM. W.
R. P.
1341.

(e) Obacz dekret Teodoryka de Oldemburg mistrza w Tomie I. Cz. II. DUMONTA na karcie 202.

(f) *Nos Casimirus — quod cum dudum magnificos principes dominum Joannem regem Bohemie, & dominum Carolum eius primogenitum marchionem Moravie illustres, in patrem & fratrem nostros assumpserimus — nosque promiserimus ipsos semper, & in omnibus tanquam patrem & fratrem uterinum tenere &c.* Słowa tranzakcyi Kazimierza z Janem

królem Czeskim w R. 1341. *die S. Margarethe* w Pradze. Obacz w DOGIELU nakarc. 4. tit. *Bohemia. Et mox (Casimirus) ad hortatum regis (Joannis) filiam Langravi Hascie duxit.* — *Chronic. Anom Leobien.* Obacz także niżej tranzakcyą z Karolem margrabią tegoż dnia i roku uczynioną.

(g) *Propter hoc ligam, sive vinculum dilectionis — dissolvi nolentes.* Taż sama tranzakcyą. Jest i druga tranzakcyą z Karolem margrabią Morawskim.

KAZIM. W.
R. P.
1341.

wi bronić państw jego przeciwko wszelkim nieprzyjaciółom, nie wyłączając żadnego, oprócz Bolesława księcia Śląskiego na Swidnicy, siostrzeńca swojego. Obiecał mu dopomagać do odzyskania państw, ziem, lub jakichkolwiek posiadłości, któreby nieślusznym sposobem od kogośkolwiek trzymane były. Co gdyby który poddanych królewskich jakiegokolwiek stanu i kondycji, ziemie do Czechów należące pokrzywdzał, lub one zabierał i trzymał, takowych na przełożenie skargi miał do siebie wezwać, i do uczynienia sprawiedliwości przymusić. W przypadku, gdyby Jan wojnę zaczepną rozpoczął z Karolem królem Węgierskim, i państwo jego naiechał, Kazimierz winien będzie bronić Węgrzyna, i z nim przeciwko Czechom oręż łączyć; tak jako przeciwnie dopomagać Czechom, gdyby Węgrowie broń także zaczepną przeciwko nim podnieśli (h). Uczynił król tamże drugą tranzakcyą z Karolem synem Jana, margrabią pod ow czas Morawskim, a potym cesarzem, w której przyrzeczenia dawney z nim ligi, obiecał mu, że we wszystkich rady jego, a mianowicie w zawarciu przyszłego małżeństwa miał się dokładać i oney słuchać (i). Aże Karol Mora-

(h) Taż sama tranzakcyą.

(i) *Promittimus bona fide, tanquam fratri uterino in omnibus consiliis, auxiliis, placitationibus, & tractatibus adhaerere, & maxi-*

me in contrahendis amicitiiis matrimonialibus &c. Ta tranzakcyą trzecią znajduje się w MS. królew. w kopii actum Pragae anno D. 1341.

wski mając od oycy Jana puszczoną sobie dzierżawę królestwa na dwa lata, pod kondycją, aby mu corocznie wypłacał po pięć tysięcy kóp groszy Praskich; Karol przyciśniony tą potrzebą, pożyczyl u Kazimierza cztery tysiące, a u niektórych obywatelów Krakowskich trzy tysiące, i one oddawszy oycu, rząd Czeski obiał (k).

V. Tym czasem Kazimierz dopełniając obowiązków Praskich, i idąc za radą Jana króla Czeskiego (l), wyprawił poselstwo do Hassji do Henryka II. książęcia, nazwanego żelaznym, prosząc go o córkę Adelaydę w małżeństwo (m). Słysząca ta księżniczka bardziey cnotami, niżeli urodą. Odprowadził ją ociec do Krakowa; gdzie na końcu Września w dzień S. Michała w kościele katedralnym przez Janisława arcybiskupa Gnieźnieńskiego królowi poślubiona i ukoronowana została (n). O wspaniałości tego wesela i o ko-

(k) Nie wspomina Karol w życiu swoim od kogo wziął tę sumę, z późniejszych iednak czasów obiaśni się, że wziął od Kazimierza.

(l) *Et mox ad hortatum regis (Joannis) filiam Langravii Hassie duxit in civitate Posna.* — ANONIM Leobien. in Chron.

(m) Ten Henryk II, syn Ottona, miał syna Ottona nazwanego *sagittarius* strzelec, i trzy córki, z których najstarsza była za Kazimierzem, Elźbie-

ta za Ottonem książęciem Sasko-Lawenburskim, Judyta za Ottonem nazwanym *lagus* hojny, książęciem Brunswickim. Nie wiadomo nam jest, jaka była przyczyna, że Jan Czeski to małżeństwo poradził.

(n) ANONIM kronikarz Leobieński, czyli jego pisarek albo Drukarz myła się w tych wyrazach. *Duxit in civitate Posna. Ipsa per Smilensem archiepiscopum coronatur, & nuptias celebravit.*

KAZIM. W.
R. P.
1341.

sztownych podarunkach danych teściowi od króla, piżmą spółcześnie kronikarze (o). Pofag królowy od Henryka obiecany dwóch tyficy kóp grofzy Praskich nie przenosił (p). Był to znak pewny, bądź drogości pieniędzy w czasach owych, bądź skromności wieku, bądź nakoniec małego książąt Haskich majątku w kraju nie żyznym, i pod ow czas mało zyskownym (q). Powrócił Henryk kosztem królewskim w całość Polfzcze aż do granic podeymowanym, zostawiwszy córkę na wżgardę i urągowisko pietnafto-letnie u męża, który pobocznemi miłościami rozhukany, cnotliwą żonę w Zarnowcu ofadził (r). W refzeie w tymże samym miesiącu Kazimierz dopełniając przymierza z Czechami, aby się z niemi w przyiaźni zachował, dopuścił im w Szląfku i w Mazowfzu utwierdzać dawnieyfze uzurpacye. Bolesław czyli Bolko książę Szląfki na Lignicy, dawfzy Kazimierzowi w zaftawę niektóre zamki i miasta fwoiego udziału, za sumę czterech tyficy kóp grofzy Praskich, a książęciu Bolesławowi Swidnickiemu fprzymierzeńcowi i poddanemu

(o) *In qua solemnitate expensarum, distributorum munerum, vestium, gemmarum pretium non poterat estimari.* ANONIM Leobienfki.

(p) Znayduie się w arch. koronnym tranzakcyja pod rokiem 1341, którey tytuł. *Henricus Langravins Hassie promittit Ca-*

simiro regi Poloniae ad certum tempus duo millia sexagenarum Pragensium pro dote filiae Adalaidis. Quodsi non solveret obsidem se fore promittit una cum quinque aliis principibus. W tey tranzakcyi fześć pieczęci.

(q) DŁUGOSZ na kar. 1060.

(r) DŁUGOSZ tamże.

króla za dwa tysiące tychże pieniędzy, dał przyrzeczenie Janowi królowi Czeskiemu, iako tych zamków i miast żaden inny, prócz króla tego, lub następcy jego Karola wykupić mocen nie będzie (s). Było albowiem interessem Jana oddać Polskich królów od wszelkiej na potyn: pretenzji do Szląska, którąby oni mieć mogli, przynajmniej z zatrzymania w nim niektórych miast i zamków zastrawnych, gdyby im pożyczone summy w czasie wyznaczonym wypłacone nie były (t). W tymże samym czasie (u) Bolesław książę Mazowiecki na Płocku, syn owego Waclawa, który się za przymusem Czechów i Krzyżaków Janowi poddał (w), dał przyrzeczenie temuż Janowi, że gdyby nań śmierć zaszła, tedy synowi jego Karolowi Morawskiemu hód wierności wykona ze swojego państwa. Znosić mu-

KAZIM. W.
R. P.
1341.

(s) *Volentes igitur prefato regi Bohemia, ac nobis nostrisque heredibus precipue in hoc praeavere: promittimus bona fide & sincere prefatas munitiones, seu munitionem prefatis dominis regi Poloniae, aut duci Swidnicensi, non aliter titulo pignoris obligare; nisi semper reservata nobis, aut heredibus nostris, aut prefato domino regi, aut suis heredibus &c. Reversales Boleslai Silesiae ducis. Datum Praga feria 2. post exaltationem S. Crucis 1341. In tranzaccya znayduie się in codice dipl. DUMONTA Tom: I. Par. II. folio 203.*

(t) Był zwyczaj takich opisów między wierzycielami i dłużnikami. Takiin prawem Krzyżacy oderwali od Polski ziemię Dobrzyńską, opisałwszy Leszka, iako się mówiło w T. V.

(u) Tranzaccya Bolesława książęcia Mazowieckiego na Płocku, syna Waclawa. *Aktum & datum Posnaniae in crastino S. Michaelis archangelii sub anno D. 1341.* Znayduie się in miscellanis Bohuslai Balbini, i w MS. królewskich.

(w) Obacz w Tomie V.

KAZIM. W.
R. P.
1341.

siał te dwoiste władzy swoiey ubliżenia Kazimierz (x), dla naglających z Krzyżakami interesów: do których dokończenia wewnętrzney spokojności i mocy potrzebując, mniemał, iż wsparcie mieć będzie od chytrego Czecha, na czym się już nie raz omylił.

VI. W rzeczy samey nie byli kontenci Krzyżacy z wydanego na siebie wyroku od kommissarzów papieskich w roku 1339: a przeto gardząc nim, iakoby niesprawiedliwym i nieprawnym, nietylko należących z dawna koronie ziem i księstw dekretem przyśdżonych nie oddawali; ale nawet Kujawy z Dobrzyniem, które wrócić królowi z wyroku Wyżohradzkiego obowiązani byli, przy sobie trzymali. Nie przyszło jednak do wojny otwartej między nimi a królem w roku 1340. Litwa pod książęciem swoim Gedyminem, Polaków sprzymierzeńcem cisnęła ich od Zmudzi (y), i przez znaczną część lata z nimi wojowała: a król też wojną Ruską i Tatarską był zatrudniony. Toczyła się tylko sprawa w Awenionie przez posły stron oboich. Kazimierz wystawczy w tey mierze Jana biskupa Krakowskiego i Niemirę (z), żalił się na krzywdy tylokro-

(x) Obiśni się to niżej pod R. 1351. gdzie będzie mowa o śmierci tego Bolesława Płockiego.

(y) Obacz wyżej pod R. 1340.

(z) Bzowski w hist. kośc. pod R. 1341. *Joannem episcopum Cracoviensem & Niemiram nobilem Polonum Casimiri regis Pol. oratores.*

tne, za oycę Łokietka w ziemiach koronnych przez te mnichy, popełnione, i na nieposłuszeństwo ich wyrokom kommissarskim (a) stolicy apostołskiej w oddaniu zaborów, i nadgrodzie szkód poczynionych. Krzyżacy usprawiedliwiali swoje postęпки, dowodząc: że ziemie Chełmińską, Michałowską i Pomeranią trzymali słusznym prawem: Dobrzyńską zaś i Kujawską, na mocy danych sobie przywileiów od stolicy apostołskiej i cesarza, prawem oręża opanowali (b); i że opanowane trzymają, za poczynione wielkie szkody w majątkach i osobach swoich, przez Kazimierza i oycę jego, ze sprzymierzonym z niemi pogaństwem Litewskim. Papież widząc dobrze, iako te spory gorząc i różniąc chrześcijaństwo, dawały okazy do wzmocnienia potęgi szerzących się Tata-

KAZIM. W.
R. P.
1341.

(a) List Benedykta XII papieża oryginalny do biskupów Miśnii, Krakowskiego i Chełmińskiego. *Avenione X. Kal. Julii, pontificatus anno VII. Datum siquidem.*

(b) Przywileie papiejskie, jeśli iakie dane były Krzyżakom, te się tylko ściągaly do ziem, przez pogaństwo Pruskie lub Litewskie trzymanych, nie zaś do Kujaw i Dobrzyń. — Cesarzkie zaś żadney wagi mieć nie mogły, ponieważ cesarze do cudzego i udzielnego królestwa, sby nim szafować mogli, żadnego

prawa nie mieli. Litwa częstokroć napadała dzierżawy Krzyżackie, nie z mocy przywierza iakiego z Polakami, których samych ziemie częstokroć frodze łupiła; lecz z ducha zwykłego pogaństwu drapieżstwa, i werując szkody swoje, które Litewskim kraiom Krzyżacy Pruscy, a mianowicie Infantscy czynili. Wreście przed pierwszym Kujawnaizdem przez Krzyżaków w R. 1327, jeśli Łokietek zawarł ligę z Litwą, to było z porady Jana XXII. papieża, iako się mówiło w Tomie V.

KAZIM. W.
R. P.
1341.

rów (c); za zgodą posłów stron obydwóch zlecił biskupom Miśnińskiemu; Krakowskiemu i Chełmińskiemu: aby oni lub dwóch z nich, ieśliby na to przystały strony, przystąpili do ostateczney onych medyacyi sposobem przyjacielskim. Żądanie papieskie do tego celu zmierzało: aby Krzyżacy wrócili królowi księstwo Kujawskie i ziemię Dobrzyńską, ze wszystkiemi do nich przynależnościami i prawami: oraz dzieścię tysięcy czerwonych złotych (d), za szkody w tych ziemiach poczynione, za expensę woienne, i pożytki z nich przez czas zaboru wybrane, do rąk biskupich wyliczyli: które biskupi imieniem papieskim od Krzyżaków wzięwszy, w ręku króla złożyć mieli. Dobra zaś iakiekolwiek Krzyżackie w rzeczonych ziemiach, od nich przed wojną i zaborem ich powszechnym trzymane od zakonu, przy nich zostać powinny były. Ażeby zaś na potym żadney iuż zatargi i nieprzyjaźni między stronami nie zostało; ieśliby iakie zażyły sprzeczki o possessyą ziem Chełmińskiey, Michałowskiey i Pomeranii, tudzież o użytki tak z tych kraiów, iako i z Kujaw i Dobrzyńia przez Krzyżaki wybranych, oraz ze szkód i wydatków woiennych ztąd dla stron wynikłych; tedy biskupi według fu-

(c) *Quodque disti pagani, & infideles propter eiusmodi discordiam sumerent audaciam.* List Benedykta XII. wyżej cytowany.

(d) *Decem millia awi.* List tenże. Nie wiadomo ieśli przez ten wyraz znaczyło *decem millia marcavum awi.*

mnienia i roztropności ze stronami po przyjacielsku traktować mają. O prawie zaś do rzeczonych ziem, iakieby strony do nich mieć mogły, powziąć informacją dokładną starać się będą. Przeciwiągających się nakoniec onym, lub cytowanych i niechających dawać świadectwa prawdzie, z iakiegokolwiek boiaźni lub niechęci powodu, wyklęciem karać (e). Wynałaził papież ten szrodek dla dogodzenia stronom, i ugłaskania dekretu kommissarzów apostołskich dawniey zapadłego, który on uciążliwym być rozumiejąc, gdy posłowie królewscy o jego potwierdzenie prosili, dla niektórych w processie znajdujących się omyłek, za radą wyznaczonych na roztrząśnienie kardynałów potwierdzić nie chciał (f).

VII. List papieński przywieziony do Polski znalazł w Krzyżakach nowe okoliczności, i potrzebę do łatwiejszych kroków żądanej ugody. Umarł w lecie (g) wielki ich mistrz Teodoryk z Altemberga, starzec ośmdziesiącioletni, a Polaków i pokoju z nimi nieprześlągany nieprzyjaciel. Mało co przed jego śmiercią przybył do Torunia (h) Karol margrabia Morawski, zosta-

(e) List papieński.

(f) List papieża Benedykta XII. do Kazimierza króla od RAYNAŁDA w Hist. kość. pod R. 1341. dnia 18. Sierpnia cytowany. *Et quia per relationem fidelem inde ab ipsiſ cardinalibus nobis factam, in dicto processu*

notabilis invenimus defectus, non potuimus decenter, nec de iure confirmationem concedere postulatum.

(g) W roku 1341. dnia 15. Lipca.

(h) Długosz na kat. 1063.

KAZIM. W.
R. P.
1341.

wiony od oycy Jana, który w tym czasie był olśnął, rządząc dwóletnim Czeskiego królestwa, iakośmy wyżej namienili (i). Przyczyną tey podróży było uprojektowanie nowej ligi przeciwko Ludwikowi cesarzowi. Ten monarcha zazdrośny i chciwy pomnożenia domu swego, osadził dawniej na margrabstwie Brandeburskim syna starszego Ludwika, przeciwko żądaniu Czechów (k), uchylivszy też onych od Styryi i Karyntyi (l), przedsięwziął wydrzeć im Tyrol, który się przy synu młodszym Jana Czeskiego, Janie także pozostał z sukcesyi żony iego Małgorzaty (m), Maltuzą nazwaney. Czyli ten Jan przeżywszy z nią lat szesnaście w Tyrolu, był nie zdolnym do małżeństwa, iak mu zadawano, czyli się z nią złośliwie obchodził (n); to pewnieysza, że Ludwik cesarz chcąc z nią syna swiego Ludwika Brandeburskiego ożenić, znalazł partyą w hrabstwie Tyrolskim, która przeciwko Czechowi spisek uczyniła: a cesarz ją dekretem świeckim rozwiódłszy, wkrótce za syna wydał (o). Karol margrabia brat starszy mszcząc się zhańbienia brata młodszego, i wydarcia mu Tyrolu, szukał pomocy u Krzyżaków: i na ten ko-

- (i) Obacz wyżej.
(k) Obacz wyżej w T. V.
(l) Obacz wyżej na karcie 15.
(m) Obacz wyżej na karcie 16.

(n) JAN VITODURANUS *in Chronic.* ANONIM Leobienński w kronice.

(o) To wesele było w roku 1342. w miesiącu Lutym. VITODURANUS.

niec iechał do Torunia, ażeby się z ich mistrzem Altemburgiem porozumiał. Nie miłe było Krzyżakom fałszedstwo syna cesarskiego, iako margrafa Brandeburskiego w nowey marchii Polakom częściami wydartej, którą oni, mając już w rękę Pomeranią Polską, z dawna za cel łupu swoiego zamierzyl. Zeyście Altemberga w przytomności Karola nie osłabiło iego nadziei. Następca na mistrzostwo wielkie Ludolf (p) de König, podjął się wspierać Karola, w nadzieję wzajemności przeciwko Polakom, gdyby tego potrzeba wyciągała, i korzystania z odrywku iakiego nowey marchii. A Karol też przy końcu tegoż roku iechawszy do Wiednia, nową tam ligę uczynił z Albertem Austryackim i iego strzyiecznemi, przeciwko Ludwikowi, biorąc od nich dzieścę tysięcy grzywien grofzy Praskich, za ustąpione prawo do Karynty na rzecz książąt Austryackich (q).

VIII. Jakoż gdy Ludwik Brandeburski z Małgorzatą w Tyrolu wesele odprawował, Karol z Krzyżakami i innemi swoiemi sprzymierzeńcami książętami Niemieckimi (r) wszedłszy do

KAZIM. W.
R. P.
1341.

1342.

(p) Długosz go przez omyłkę nazywa Luderem, wziąwszy ten błąd z dawniejszego od siebie kontynuatora DUSBURGA, który także Ludolfa tego Luderem zowie. Podobieństwo iakieś nazwiska omyliło obu.

(q) Oba te instrumenta zгоды ligi i celsyi znajdują się w LODEVIGU w Tomie V. *Reliquiarum manuscriptorum* na kartce 529 — 531. *Vienne Sabbato ante diem beati Thomae apostoli* 1341.

(r) JAN VITODURANUS W

KAZIM. W.
R. P.
1342.

marchii nowey, wielkie tam szkody poczynił. Wygnał Ludwik Czechów z Krzyżakami: a oni też sami spieszyć do Prus musieli, dla wpadnienia nagłego Litwinów, którzy korzystając z wyciągnięcia wojsk Krzyżackich do marchii, frogie w ich kraju uczynili spustoszenie (s). Osłabionych dwoma temi przypadkami Krzyżaków dwie jeszcze zaśłe okoliczności wstrzymały od zamyślaney z Kazimierzem wojny. Klemens VII. papeż, następca Benedykta zmarłego w miesiącu Kwietniu (t), przywodząc do skutku wolę poprzednika swojego względem ugody tego zakonu z królem, pisał po dwakroć do biskupów Krakowskiego, Chełmińskiego i Miśnińskiego; aby oni rozpoczęte to dzieło kończyli (u). Następstwo też Ludwika króla, brata ciotecznego królewskiego na tron Węgierski (w), nie nader już cesarzowi ich sprzymierzeńcowi, dla gwałtownych

kronice pod R. 1342. *Hic Johannes etiam quamvis cæcus factus fuerit; tamen per suos servitiales, & consanguineos, & cæteros amicos, per filium suum quoque maiorem, dominum terre dictæ Mähren (Moravia) in ultionem iniuriæ illatæ ab imperatore filio suo juniore, domino comitatus dicti Tyrol supra memoratæ, marchionatum Brandeburgensem incendit spoliis &c.* Ten autor nie wspomina wyraźnie Krzyżaków, lecz Długosz o nich mówi na karcie 1065. *Magistro Prussie Lutbero (Ludolfo)*

in expeditione contra catholicorum terras, videlicet novam marchiam, quam sibi gestiebat subicere suscepta occupato.

(s) Długosz na kar. 1065.

(t) Umarł Benedykt XII. dnia 3. Kwietnia w Awenionie.

(u) Oba te listy znajdują się w oryginałach w arch. koronn. Jeden III. nonas Mai, drugi II. nonas Augusti.

(w) Umarł Karól król Węgierski dnia 14 Lipca 1342. Długosz powiada, iż Kazimierz był na pogrzebie Karola w Budzie.

postępków i ambicyi sprzyiającego (x), powoli ich do ugody nakłaniało. Ządał nadto sam Ludwik Węgierski widzieć spokojną Polskę, i w państwach swoich zapewnioną, tak dla uprojektowaney sukcesyi, iako też dla własnego od niey wsparcia przeciwko Litwie, Rusinom i Tatarom, szarpać granice Węgierskie przyuczonym. Sami nakoniec Krzyżacy, chcąc się pomścić Litewskich nainazdów, gotowali się powszechną na nich uczynić wyprawę.

IX. W rzeczy famey na wstępie roku następującego uchwalona woyna za pomocą i osobistym do Prus przybyciem Jana Czeskiego, Ludwika Węgierskiego królów, Karola margrabi Morawskiego, i wielu innych książąt Niemieckich (y). Litwa w pogaństwie będąca, a obfzerne trzymająca państwa, została celem zbroynego apostolstwa książąt Niemieckich, którzy podbiwłszy iuż Prusy, chcieli i daley panowanie swoje pod pozorem religii rozszerzać, iak ze Słowianami uczynili. Papięże na to pozwalali, wołąc dawać pole zwycięstw i zysków książętom chrześciańskim w ziemiach niewiernych, aby ich od wzajemnych wo-

KAZIM. W.
R. P.
1342.

1343.

(x) *Imperatoris fama odorifera pro re gesta in Joanne filio regis Bohemiae capit in navibus principum fetere.* ANONIM Leob. pod R. 1342.

(y) Karól cesarz w życiu swoim. DĄGOSZ, PRAY opu-

ścił tę wyprawę do Prus Ludwika, o której jednak spófczesny mu Karól cesarz, a pod ow czas margrabia Morawski pişe w życiu swoim, przywodząc tam iego zwadę w grze szachowey z hrabią Holandyi.

KAZIM. W.
R. P.
1343.

ien i zaborów uchyliłi. Zebrali się ci wszyscy wodzowie do Wrocławia, mający razem ciągnąć do Litwy. Ludolf mistrz wielki, ufając tak wielkiej potędze sprzymierzeńców, rozkazał mistrzowi Infantowskiemu wyprowadzić wojsko na wojowanie Zmudzi. Usłuchał rozkazów mistrz Infantowski: lecz Litwini zaniechawszy obrony Zmudziaków, aby się swoich nie rozdzielali, całą potęgą wypadli do Sambii prowincyi Pruskiej. Ten od Litwy napad był tak prędki i gwałtowny, że nim Ludolf z królami mógł iey dopaść i bitwę wydać, już pogaństwo złupiwszy Sambię, udało się do Infant, gdzie tę prowincyą znalazłszy z wojsk wypróżnioną, wniwecz ją obróciło, i niezmiernie łupy zabrało (z). Trudno było ścigać uchodzących ciężkiemu wojsku. Lud bystry, a urywczony tylko wojny prowadzący i nieślanowny, uszedł bezpiecznie ze zdobyczą na miejsca niedostępne, które w czasie wiosny rozlane wody warownemi uczyniły. Długosz powiada, że niepomyślny skutek tey sprzymierzeńckiej wyprawy przypisywano złemu rządowi mistrza Ludolfa (a). Karol cesarz w życiu swoim składa przyczynę na złą zimę i słabe lody. Oboje to być mogło: ponieważ i zima tegoroczna wczesnym wód rozlaniem, straszne

(z) DŁUGOSZ:

viciaventur huius tam pessimi eventus, & sui dedecoris autorem per pravum consilium fuisse. Długosz na karę, 1071.

(a) *Qua rerum varietas adeo reges offlavit, ut magistrum con-*

słafzne w Europie szkody poczyniła (b), i mistrz Ludolf nie wiele znać miał rozumu, kiedy wkrótce i to co mu zostało, przez waryacją utracił (c). Królowie udali się każdy do swoich krajów. Karol margrabia Morawski wracając się do Czech, zajechał do Krakowa do Kazimierza, dla zabezpieczenia go w pożyczonych dawniej różnemi czasami summach. Czyniąc ten margrabia z oycem Janem przed dwoma laty ugodę względem administracyi państwa na dwa lata (d): obowiązał się oycu wypłacać corocznie po pięć tysięcy kop groszy Praskich, aby ten starzec przestając na tej summie siedział spokojnie w swoim Lucemburgu, i więcej poddanych podatkami nie ciemiężył (e). W tak nagłej potrzebie szukał Karol ratunku od Kazimierza (f). Przychodził ten monarcha rządzą kraini i skarbu swojego administracyą do zna-

KAZIM. W.
R. P.
1343.

(b) ANONIM Leobieski.

(c) Długosz tamże.

(d) Obacz wyżej pod rokiem 1341.

(e) *Et rex Joannes totius regni administrationem tradidit in manus Caroli, hac tamen conditione interposita: quod ipse Carolus deberet regi Joanni quinque millia de parata pecunia ordinare; et quod ipse rex Joannes non deberet intra duos annos ad mandandum in Bohemiam venire: nec intra dictum terminum aliquam pecuniam a regno postulare.* Karol w życiu swoim.

(f) Karol w życiu swoim nie

wspomina, iż te pieniądze wziął od Kazimierza: mówi tylko w powszechnych wyrazach: że *Joannes pater hanc pecuniam sibi per Carolum celeriter conquistam accepit, et in Franciam concessit.* Wszakże tenże sam Karol w tranzakcyi roku 1343. die 5. Georgii w Krakowie uczynioney powiada: że pieniądze wziął od Kazimierza: *Quam nobis immense necessitatis tempore mutuavit.* Nie było zaiste pilniejszey potrzeby, iak kiedy chciał się oycą pozbyć, i sam królestwo administrować.

KAZIM. W.
R. P.
1343.

cznych dostatków: a miasto też Kraków miało bogatych obywatelów. Wyliczył więc na prośbę margrabiego ze swego skarbu cztery tysiące kóp groszy Praskich: obywatele zaś Krakowscy, Mikołaj Wierzynek stolnik Sandomirski dał mu dwa tysiące trzydzieści trzy grzywny, a Hańko Kempnicz tysiąc (g). Te pieniądze wziął Karol, oraz inne w innych czasach (h) za osobnemi obligami, nie uiszczył się dotąd w ich opłacie królowi. Rostropna nieufność radziła opisać dłużnika na nowo, z dołożeniem terminu, i upewnieniem summy przez zastawę. Dał na siebie pismo Karól: że czując się być wdzięcznym królowi za pożyczenie mu summ różnych, za różnemi obligami pożyczonych, oraz za cierpliwość w czekaniu ich opłaty, obowiązał się naprzód: że wzięte od niego teraz cztery tysiące kop groszy Praskich, zaraz za powrotem swoim do Pragi, w przeciągu trzech tygodni wypła-

(g) Notum facimus — Quod quia excellentissimus princeps dominus Casimirus rex Polonie frater noster charissimus solutionem pecunie, quam nobis immensa necessitatis nostre tempora mutnavit, motus fraternali affectu, hucusque benevole expectare curavit. — Quatuor millia sexagenarum grossorum Pragensium — Promittimus insuper bona fide, Nicolao dicto Wierzyng dopifero Sandomiriensi duo millia marcarum tre-

centas triginta tres marcas, cum 16, grossis numeri Polonici: Hanconi dicto Kempnicz mille sexagenas, civibus Cracoviensibus. — Transakcyas roku 1343. Cracovia in die B. Georgii martyris in MS. królewskich.

(h) Super Solutionibus — aliarum pecuniarum debitaram ei per nos, super quibus alias habet nostras literas. Taż sama transakcyas.

ci (i) gotowizną. Ze dla pewniejszego zaspokoienia długu tego przysła mu zastawy oszacowane od ludzi poczciwych, do podobney summy wynoszące, które iednak od króla we trzech tylko tysiącach będą wzięte. Ze za nie oddaniem summy na terminie, a nie wykupieniem zastawy do dnia 15. Sierpnia, będzie mocen Kazimierz wziąć one dla siebie, i według woli swoiey, lub sobie zatrzymać, lub one sprzedać, i przezastawić (k). Ze w tymże samym czasie płacenia summy królowi, Wierzynek z Kempniczem obywatele Krakowscy równie zaspokoieni zostaną. Ze iak rzeczony dług pieniężny, tak zastawy będą do granicy Polskiey nakładem i ludźmi margrabi przywiezione, które iednak na granicy król przyjąć, i swoim kosztem zaprowadzić będzie winien. Ze nakoniec w przypadku nie dotrzymania tey tranzakcyi, daie moc królowi Karol udać się do Ludwika króla Węgierskiego, i z nim spólnie

KAZIM. W.
R. P.
1343.

(i) *Promittimus & Spondemus sincere sub nostri honoris & fidei puritate sibi 4,000. sexagenarum grossorum Pragensium, a feria sexta proxime ventura intra tres septimanas immediate sequentes in civitate Pragensi dare & solvere, ac integre in paratis pecuniis assignare.* Tranzakcyja wyżej cytowana.

(k) Tranzakcyja taż sama. Te zastawy, o których wzmianka w tranzakcyi, obiecane by-

ły tak za poczynione summy, o których mowa; iako też za inne summy nie oddane, do których się przyznaie Karol, i na które miał król u siebie osobne obligi. *Pollicemur insuper eidem fratri nostro domino regi Poloniae, omnia & singula promissa super solutionibus aliarum pecuniarum debitarum ei per nos facta, super quibus alias habet litteras nostras, solvere, attendere & efficaciter adimplere.*

KAZIM. W.
R. P.
1943.

przeciwko sobie czynić, iako przeciwko człowiekowi niesprawiedliwemu i niesłownemu, póki zupełna od niego nie nastąpi satysfakcyja (l). Czyli to była nieufność króla, aby Karol znalazłszy iakie pretenzye do niego, w słowie się nie uścił; a zatrzymany w Polfcze przedzwyby co obiecał, wykonał: czyli mu tak radził Bolko książę Swidnicki, dla uchylenia niepodległości swoiey Czechom, chcącym go, iak innych książąt Szląskich, uczynić swoim hołdownikiem (m); rozkazał Kazimierz zatrzymać Karola w Kaliszu, którędy do Wrocławia miał przeieżdżać (n). Było to polityczne więzienie: co Karol poznawszy, ażeby honor swòy ocalił, zmyślił, iż dla spoezynku przez

(l) *Tunc volumus & petimus, ut excellentissimus princeps dominus Ludovicus rex Hungariae, frater noster communis, saepe dicto domino regi Poloniae, tanquam iniusto assistat: & eum contra nos, tanquam iniustum, & promissa non tenentem adinvet; ut super praemissis a nobis iustitiam assequatur.* Słowa tranzakcyi.

(m) Ten Bolko czyli Bolesław że nie chciał iść za przykładem innych książąt, i trzymał się zawsze korony Polskiej, mówi o tym sam Karol w życiu swoim. *Nam ille dux non erat princeps, neque vassallus patris nostri & regni Bohemiae.* — Jan król Czelki z synem Karolem chcąc go zniewolić do tey podległości, słowa są tegoż Karola: *Cuius territorium*

devastavimus: quod in tantum devastatum fuit; quod ipse coactus est, mediantibus placitis esse vassallus patris nostri, ac coronae regni Bohemiae, sicut & alii duces. Wszelako Bolko, mając zawsze za słabe i nic nie warte prawo przymusu, przychylił się do pokrewnych Polaków i króla. Znać to z tranzakcyi między Kazimierzem i Janem w R. 1341. w Pradze uczynionej, o której wyżej; w której Kazimierz obowiązując się Czechom trzymać z niemi ligę przeciwko wszelkim nieprzyjaciółom, wyłączył tego Bolkona czyli Bolesława Swidnickiego.

(n) *Rex autem Cracoviae, & Bolco dux malignum fraudulenter consularunt consilium: qualiter Jo-*

kilka dni w tym mieście przesiadzić pragnie: a tym czasem wysłał do starosty Wrocławskiego, oznajmiając mu o swoim w Polsce zatrzymaniu. Starosta wziąwszy z sobą trzyśta ludzi zbrojnych, pospieszył rychło do Kalisza, i o milę od niego utajony stanął: a konia rączego nie daleko bramy postawić kazał. Rzecz tak sekretnie była ułożona, że Karol pod pozorem przechadzki, przyszedłszy ku bramie, dopadł gotowego konia, i na nim naprzód do swoich ludzi, potem do Wrocławia uiechał. Dwór jego przez czas nieiaki w mieście z rozkazu króla zatrzymany, wkrótce iechać za panem wolność otrzymał (o).

X. W takowych rzeczy okolicznościach król chcąc się mocniej przeciwko Krzyżakom i sprzymierzeńcom ich Niemcom z Czechami uzbroić, postanowił złączyć się ściślejszym krwi związkiem z książętami Pomeranii na Wolgąście (p).

annem regem & Civolum, in eorum reditu de Prussia possent capere. & post multas calumnias usque ad extremum denarium depaſtare. Rex Joannes cum suis per marchiam Brandeburgensem, & Lusatiam tranſeundo, verſus Luceburg ſe recepit. Carolus vero vitare non potuit, quin oporteret eum per regis Cracoviae terram, verſus Vratiſlaviam neceſſario remeare. Venit itaque in civitatem Kalis &c. Lubo Karol w życiu swoim nie wspomina o wziętych pieniądzach, i bytno-

ści swojej w Krakowie, traktakcyą jednak wyżej cytowaną, oboje to potwierdza: owszem z wyrazów Karola znać iasnie, że ta Krakowska wizyta była bardzo potrzebna Karolowi, i że tam szło o pieniądze.

(o) Karol w życiu swoim.

(p) Po śmierci Barnina I. który sam ieden panował w całej Pomeranii nadodrzańskiej czyli Szczecińskiej, ponieważ bracia jego pomarli bezdzietni, podzieliła się Pomerania

KAZIM. W.
R. P.
1343.

KAZIM. W.
R. P.
1343.

Trzech ich pod ow czas panowało: Bogusław V, Barnim i Warcisław, mający bliskie pokrewieństwo z Kazimierzem. Ponieważ ich matka Elżbieta księżniczka Szląska, córka Henryka tłustego, urodziła się z Elżbiety księżniczki Wielkopolskiej, siostry rodzonej Jadwigi matki królewskiej. Ociec Kazimierza Łokietek zawarł był dawniej traktat w Nakle (q) z oycem tych książąt Warcisławem IV: łącząc się z nim, oraz z innymi książętami Pomeranii Szczecińskiej przeciwko tymże Krzyżakom i Brandeburczykom. Kazimierz chciał przyjaźń i przymierze oycowskie nowym utwierdzić węzłem, aby gdy z jednej strony Niemieckiego rodu książęta i narody (r) cisnęły Polskę, ona też sobie w nienawistnych Niemcom Słowianach, Litwinach i Węgrach szukała wsparcia. Stanoło to przymierze w Poznaniu dnia 28. Lutego. Bogusław za radą matki Elżbiety i stanów uprościwszy sobie u króla za żonę córkę jego Elżbietę, dawniej Janowi Bawarowskiemu obiecaną, a śmiercią jego wolną,

na synów jego. Z tych Bogusław III. był oycem książąt następnych, mających dzielnicę na Wolgąście, a Orton III. na Szczecinie. Bogusław III. na Wolgąście zostawił syna Warcisława IV. Warcisław zaś splotził z Elżbietą córką Henryka tłustego (*crassus*) księcia Li-gnickiego i Wrocław: trzech synów: Bogusława V, o którym

tu mowa, Barnima i Warcisława.

(q) Obacz w Tomie V. na karcie 413.

(r) Dom Luxemburski w osobach Jana Czelkiego, i Karola margrabi Morawskiego. Dom Bawarski w osobach cesarza Ludwika, i syna jego Ludwika margrabi Brandeburskiego, a z nimi Krzyżacy.

takie z królem i bracią uczynił postanowienie. Ze w czasie wojny króla z jakimkolwiek nieprzyjacielem, a mianowicie z Krzyżakami (s), winni będą książęta posłać mu na pomoc we cztery tygodnie od daty oznajmienia, czterysta ludzi zbrojnych w szyszakach (t), co też i król wzajemnie uczyni. Ze książęta nie dopuszczą przechodu przez swoje kraje żadnym wojskom, któreby przez nie iść chciały do ziem Krzyżackich na pomoc temu zakonowi przeciwko Polakom i ich sprzymierzeńcom. Ze wojska królewskie posłane do Pomeranii, i w niej będące, żywione i utrzymywane będą kosztem książęcym, tak iako książęce w Polsce ze skarbu królewskiego. Ze lud obu narodów skonfederowanych, w nieprzyjacielskiej ziemi wojnę prowadzący, ma się utrzymywać od strony obojey. Ze w przypadku wzięcia zamków lub miast nieprzyjacielskich, któreby z nich dawniej do której ze stron sprzymierzonych dziedzictwa należały, te do nich powrócić mają (u).

KAZIM. W.
R. P.
1343.

(s) *Contra quemlibet hominem & personam, & specialiter contra Cruciferos de domo Teutonica.* Traktat w Poznaniu 1343 dnia 28 Lutego w DOGIELU.

(t) *Cum quadringentis galeatis bonorum armatorum.* Słowa tranzakcyi. Była to jazda ciężka, cała żelazem uzbroiona, dla różnicy od lekkiej, nazwanej *chycati*.

(u) Ten punkt zdaie się

ściągać do nowey marchii, zabranej od margrabiów Brandeburskich, z części Wielkieypolski, i z Pomeranii Szczecińskiej. — Podobny punkt znajduje się w traktacie NAKIELSKIM R. 1325. 14. Kalend. *Julii*, między Łokietkiem a książętami Pomeranii, Warcisławem IV. Ottonem I. i Barnimem synem Ottona, zawartym, w którym traktacie kła-

KAZIM. W.
R. P.
1343.

Co ieśliby do nich strony z dawna nie miały prawa, tedy się nabytkami temi według liczby woysk dzielić mają, lub one sobie pieniędzmi w części albo w całości spłacić (w). Nakoniec, co się ściągało do zapisów i oprawy przyszłej księżny, to wszystko dla niey w tymże traktacie zabezpieczono i obwarowano, za zezwoleniem Barnima i Warcysława braci książęcych.

XI. Atoli ten nowy z Pomorczykami związek nie był dostatecznym na danie odporu Krzyżakom, i przyciśnienia ich orężem, do wrócenia wydartych koronie kraiów. Panowie Prus, Pomeranii, Inflant, Kujaw, Chełmińskiej, Dobrzyńskiej i Michałowskiej ziemi, rządni i zgodni w domu, zamożni w fortece, oręż i ludzi rycerskich, bogaci z handlu na ziemi i morzu, mieli we wszy-

dnie się wyrażnie. *Quaecunque tamen castra, civitates, aut munitiones, ex illa parte fluvii dicti Drava, per homines exercitus nostri (Polonici) expugnabuntur, illa ad dominium principum praedictorum (Pomeraniae) reddi debent. Ex hac vero parte fluvii praedicti, ad nostrum dominium revertentur.* Mówiliśmy w Tomie V. iż gdy Władysław Łokietek po tym traktacie Nakielskim, za pomocą Litwinów zniszczył margrabiostwo Brandeburskie, musiał niekiedy zamki zabrane Wielkopolskie przez margrabiów odzyskać, iako to Santok i

Drezdeńko ze swoiemi kasztelaniami, czyli powiatami. — Wszelako zostać ieśzcze musiały niektóre podłuż Drawy wyższej, należące do powiatu Waleckiego, który się do tey całej rzeki rościagał, i które trzymać mogli Brandeburczycy przez uzurpacyją.

(w) *Denum ex quo adinvicem domino, castra vel civitates acquisiverimus sub inimicis, ea communiter, vel divisim ad cuiuscunque dominium pertinuerint ab antiquo, ad eundem revertantur &c.* Transakcyja wyżey wzmiankowana.

stkim wyższość nad króla. Skołatana Polska tylu wojnami wewnętrznymi, i ledwo co w jedno ciało spoiona, dopiero się dźwigać w porządku domowym poczęła. Odarli ją Krzyżacy z naysiękniejszych prowincyi. Nie było ufności w interesowanej przyjaźni sąsiednich Luxemburczyków, którzy i po ustąpionym sobie Szląsku, tajemnie, jako Niemcy, sprzyiali Krzyżakom. Ludwik Węgierski, lubo dobrze życzył Kazimierzowi dla pokrewieństwa i sukcesyi, nie mógł mu dzielnie być pomocnym, mając sam na wstępie panowania wiele trudności dla zbuntowanej Transylwanii (x), dla podeyrzanego sąsiedztwa z Austryakami, dla zaśłych odmian w królestwie Neapolitańskim: gdzie brat jego Andrzej miał panować. A gdy to tych wszystkich okoliczności przydamy jeszcze boiaźń od Tatarów, Litwy i Rusinów pogranicznych, trudno we wszystkich winie Kazimierza, że się pokwapił do zgody z Krzyżakami: kiedy ich ani żelazem, ani rozkazami; i kłatwą papieską pokonać nie mógł. Kazały mu więc czas i roztropność szukać pokoju, aby tę reftę kraiu ocalił (y). Wyiechawszy z Gniezna,

KAZIM. W.
R. P.
1343.

(x) PRAY.

(y) W processe między Krzyżakami i Władysławem Jagellą w roku 1422. I. świadeństwo Andrzeia biskupa Poznańskiego. *Cruciferi vili penderes censuras ecclesiasticas in eos latas, propter eorum contumaciam, &*

rebellionem per delegatos sel. memor. Joannis XXII. processerunt ad alios insultus contra ipsum regem. Ex quo dominus rex Casimirus videns: quod nec ecclesia, nec ipse poterat potentie eorum resistere, precelegit: ut verosimilins creditur, potius talem qualem

KAZIM. W.
R. P.
1343.

gdzie przez wzgląd na dostojność i powagę metropolitańską, uwolnił Janiśława arcybiskupa od stawiania w sądach i iurydykcyach o sobiście, i

concordiam habere cum eis; etiam cum detrimento regni sui, quam submittere se periculo extreme sue destructionis. II. Swiadektwo Jerzego Merkil pifarza mieyskiego Poznańskiego. Dicit se scire per auditum: quod dicti fratres tunc temporis fuerunt potentiores rege Casimiro, & quod potuissent occupare mediam partem sui regni, & quod dictus rex non potuisset resistere. III. Swiadektwo Henryka Buchwalda raycy Poznańskiego starca od lat 70. Respondit se scire: quod a tempore memorie ipsius testis, vidit dictos fratres potentiores ipso rege Casimiro; & credit verosimiliter, quod potuissent eum ponere in periculo status sui, & quotiescunque contingebat ipsum regem Casimirum querelam facere ipsis fratribus de insolentis — ipsi respondebant — Restituas prius nobis ducatum Cujavia secundum pacta, & inscriptiones per patrem tuum factas, & postea dabimus tibi de guerris satis, quantum volueris. Ex quibus ipse testis credit verosimiliter, per compositionem factam inter regem Casimirum, factam fuisse per timorem magis, quam ex debito & amabili compositione, quia verosimiliter potuit timere de destructione finali regni, & destructione sui status. Et dixit ipse testis, quod audivit multoties, & a multis ma-

xime a domino suo; scilicet quod ipsi fratres dicebant domino Casimiro in faciem suam. Si non quieveris, & nos inquietaveris, quæremus te usque in Cracoviam cum gladiis nostris. Et credit ipse testis: quod si non fuisset rex Hungarie Ludovicus, qui erat nepos dicti Casimiri regis, qui illis incutebat aliquos timores, illi penitus destruxissent ipsum Casimirum. Et ita vidit teneri, & reputari publice, palam, & notorie in ipso regno. IV. Swiadektwo Mikotaia Szadkowskiego, obywatela Poznańskiego maiacego lat 150. Interrogatus respondit: quod fratres revera potentiores erant tunc rege Casimiro, propter gentes conductitias armorum, quas conducebant de diversis locis suis stipendiis, & potuissent multo plura loca occupare, & etiam medietatem regni, & ponere statum ipsius & regni in periculo. — Dixit fuisse communem reputationem, & communem credulitatem, & credit ipse testis quod dictus rex Casimirus videns non prodesse sibi sententias, & alias censuras ecclesiasticas, & impotentem se ad resistendum dictis fratribus, compulsus fuit venire ad compositionem cum eis, licet invitatus cum detrimento sui regni, ut maius malum evitaret, & statui suo, & regni provideret. Interrogatus, quo anno premissa sue-

aby mógł to czynić przez plenipotentów, pozwalając (z), przybył do Kalisza.

KAZIM. W.
R. P.
1343.

XII. Rozpoczęło się traktowanie w tym mieście w dzień S. Prokopa między królem i posłami mistrza Ludolfa (a): a król umowiony traktat, siebie i kray pokrzywdzający, w miesiącu Lipcu w dzień S. Juliana tamże w Kaliszu potwierdził (b). Mocą tego pisma ustąpione wieczyście Krzyżakom ziemie Chełmińska i Michałowska: z których pierwszą z obowiązkami powrotu do Polski (c) po uskromieniu Prusaków ci mnisi od Konrada I. książęcia Mazowieckiego wzięli: drugiey podstępna załławą, a potym kupnem zdradzieckim od Leszka Kujawskiego nabyli (d). Zostawione w teyże possessyi zakonney Nieszawa, Orłów i Murzynów ze swoimi przyległościami w księstwie Kujawskim. Ustąpiona też Pomerania, zdradą naprzód Polszcze wydarta, potym niesłusznym prawem od margrabiów Brandeburskich zaprzędana: a naostatek od

runt, & ipse rex ad compositionem cum ipsis devenit? quod credit circa annum domini 1343. & ita vidit ipse testis. Jest w tymże procesie takich świadków kilkanaście.

(z) Ten przywilej jest w arch. królewskim. Ne per frequentationem diversorum iudiciorum & locorum archiepiscopalis dignitas vilescere videntur, & inter graves & universales medicosque personas differentia saltem

habeatur &c. Actum in Gnesia feria 3 post diem SS. Viti & Modesti &c.

(a) Długosz na kar. 1066.
(b) Ten traktat znajduje się w DOGIELU.

(c) Proces między Krzyżakami i królem w R. 1338. i 9. oryginalny świadectwami ludzi znakomitych i w leciech podeszłych utwierdzony.

(d) Tenże proces i świadectwo samego Leszka oryginalne.

KAZIM. W.
R. P.
1343.

Jana Czeskiego takimże wdzierczym prawem darowana (e). Na dopełnienie zaś tak obelżywey a okolicznościami wymuszoney tranzakcyi, obowiązał się w niej Kazimierz, że nawet tę prowincyą z tytułów swoich na pieczęci wymazać rozkaże (f). Nie wiadome nam jest piśmo Krzyżackie,

(e) Obacz w Tomie V.

(f) Obacz tę tranzakcyą. — Obowiązkwowi temu nie uczynił zadość Kazimierz, iako świadczą wszystkie jego przywileje dalsze, w których widzieć między tytułami Pomeranią. Dowodem tego świadectwo Mikolaia Trąby arcybiskupa Gnieźnieńskiego cytowane w Proccssie między Władysławem Jagellą i Krzyżakami, przed delegatami papieskiemi w roku 1432. *Dixit autem ipse testis, quod quotiescunque fuit in collationibus cum nobilibus ipsius regni iam antiquis, & senio confectis super terra Pomerania: semper audivit, quod ipsi patres antiqui conquirebantur cum lamentatione, quod ipsa terra Pomerania fuerat per tradimenta regno Poloniae subtrahita ad instantiam ipsorum fratrum, & per ipsos fratres occupata, & nunc detinent occupatam. Dixit etiam ipse testis, quod dum quodam tempore, de quo specificè non recordatur, esset in castro Thorun, ubi tractabatur quaedam concordia inter dominum regem, & regnum ex una parte: & magistrum & fratres Prussiae ex alia pro redemptione terrae Do-*

brzynensis, quod dum iam dicta concordia esset conclusa, fuerunt, qui dixerunt: adhuc unum restat videlicet tractare de terra Pomerania, de qua quondam bonae memoriae dominus Casimirus olim rex Poloniae visus est attestari se velle dictam terram delere de titulo regni. Ad hoc dictum responderunt multi nobiles principes, & magni viri antiqui, huic factio nullo modo velle consentire: videlicet illam terram delere de titulo regni, sentientes ipsam terram esse intra regnum, & pertinere ad ipsum regnum: videlicet de facto per ipsos fratres occupatam: & vocatis filiis propriis de praemissis illos aversabant, imponentes eis sub pena paternae maledictionis, quo quotiescunque facultas eis offerretur recuperationi ipsius terrae pro posse intenderent. Et ita dicit ipse testis audivisse communem sermonem fieri inter nobiles ipsius regni, quotiescunque contingebat ipsos de praemissa materia tractare. — Super tertio articulo interrogatus suo iuramento respondit, vera esse, quae continentur in ipso articulo: & hoc scit, quia sic vidit communiter dici, & reputari publice palam & notorie in ipso regno

które oni wracając królowi Kuiawy, Dobrzyń, i powiat Bidgoski (g) dać musieli królowi, i iakie na siebie w nim włożyli obowiązki (h). Proces starożytny między zakonem i Władysławem Jagellą odprawiony, w archivum koronnym w oryginalu znajdujący się, wyraźnie na kilkunastu miejscach zaświadcza: że Krzyżacy wzięli od króla Pomeranią nie prawem udzielnym, ale holdowniczym, postępując mu na znak najwyższej jego zwierzchności pewną kwotę pieniędzy, z niektórymi rzeczami: i że ta danina trwając do zgonu życia królewskiego, następcy nawet jego Ludwikowi płacona była (i). Tenże sam proces za-

KAZIM. W.
R. P.
1343.

Polonia, & inter regnicolas nobiles & prelatos regni.

(g) O tym powiecie wróconym pod imieniem Bromberga pisze kontynuator DUBURGA, wkrótce po nim żyjący na karcie 424 Anno D. 1343. dominus Luderus (Ludolfus) magister generalis pacem fecit & concordiam cum rege Polonorum reddendo sibi terram Cuiavensem, Dobrinensem, & castrum Bromberg in die S. Jacobi.

(h) Proces między Władysławem Jagellą i Krzyżakami oryginalny w roku 1422. w Świadectwie Mikołaja Patuki burmistrza Poznańskiego. De reliquis pactis, & conventionibus dicit ipse testis se audivisse a duce Ladislaw, olim duce Russiae (książe Opolski) quod in ipsa conventionione inita inter regem Casi-

mirum, & ipsos fratres continentur alia pacta & inscriptiones — ipse tamen testis non vidit illam conventionem, sed audivit ut supra. Rzecz do prawdy podobna, iż tę konwencją Krzyżacy, iako sobie uciążliwą, zatarcili potem.

(i) W tym procesie wzywani byli różni świadkowie latami i dostojestwami znakomici, z których wielu znało Kazimierza. Godzi się tu położyć niektóre ich urzędowe i zaprzysiężone świadectwa, to jest, odpowiedzi na zapytanie w liczbie 69. 70 i 71. do najwyższej materji ściągającej się. I. Świadectwo Piotra z Kobylina dziekana Poznańskiego mającego lat 60. Dixit etiam dictus testis ex fama publica audivisse: quod rex Casimirus, qui immediate precessit regem Ludovicum —

KAZIM. W.
R. P.
1343.

świadczą, że król mocą najwyższey swoiey nad Pomeranią i innemi dzierzawami Krzyżakom uśląpionemi, iako zawsze do korony swoiey należą-

visitabat dicitos dictos, & terras scilicet Culmensē, Michaloviensem & Pomerania, & quod fratres Prussiae superius vocati in recognitionem veri dominii, & ostendentem haberi ipsam regem pro supremo domino, apportabant sibi claves fortaliorum, & apponebant sibi in mensa preparari convivii, & certa tributa sibi solvebant certis statutis temporibus, de quantitate vero tributorum nescit. II. Swiadek Andrzej biskup Poznański maiący lat 60. Concordia illa non fuit pura, nec simplex, sed sub modo & forma, quod ipsi Cruciferi quondam D. Casimiro singulis annis solvebant certum tributum — sed de quantitate nescit ipse testis. Et praesertim dictum tributum solvebatur de terra Pomeraniae. III. Swiadek Piotr de Lemburga starzec zopytany odpowiedział. Et hoc scit, quia audivit publice dici tempore quondam Casimiri, quem ipse testis bene vidit, quod dicti fratres solvebant singulis annis, dicto quondam regi Casimiro tributum in avendam terrae Pomeraniae, in quo tributo solvebant certam pecuniarum quantitatem: sed nescit ipse testis, quanta fuerit. Solvebant etiam certam quantitatem panni lanei, & de alecibus 24 massas, & nitra, & ficus, & alivas. Et dicit ipse testis, quod

recordatur se comedisse de alecibus praedicti tributi, & frater suus germanus, tunc burgravius Cassilensis, certis temporibus recipiebat partem dicti tributi. Et hoc scit, quia cum praedicto fratre suo conversatus fuit, dum esset in scholis, & vidit dictum tributum apportari. — Dixit verum esse; quod ipse rex Casimirus visitabat loca in ipso articulo contenta, tanquam sibi & regno Poloniae subiecta: & quod per fratres dicti ordinis singulis annis, vel tunc cum visitabantur per ipsum regem, ipse rex recipiebatur honorifice, & procurabatur ab eis. Et hoc scit potissimum ex eo, quia patrum & fratres ipsius testis, qui tunc serviebant ipsi regi, sociaverunt ipsum regem pluries in dicta visitatione: & hoc scit, quia ipsi patrum & fratres hoc dixerunt ipsi testis. Quinimo dicti fratres tributum, de quo superius testificatus est, solvebant post mortem ipsius Casimiri regis cuidam Sandziwoogio palatino, qui fuit capitaneus totius regni. Interrogatus quanto tempore solverunt dicto Sandziwoogio? respondit, quod solverunt salum uno anno: & hoc scit, quia audivit sic dici ab antiquis in Pomerania incolis, & ab his, qui conversabantur cum ipso rege Casimiro. — IV. Swiadek Jerzy Merkil pisarz mieyski Poznań-

cemi zwierzchności, wyjeżdżał często do tych kraiów, odwiedzał ich zamki: a Krzyżacy wie-
 zdżającemu klucze na znak poddaństwa podawali.

KAZIM. W.
 R. P.
 1343.

ski. Et hoc scit, quia audivit a patre suo antiquo, quod ipsi fratres dabant certos falcones (Soko-ly) & hoc audivit sepe & sepius. Dixit verum esse, prout ipse audivit a multis & multoties, quod dicti fratres solverunt dictum tributum singulis annis regi Casimiro, dum vixit. Dixit tamen ipse testis, quod non recordatur de certa quantitate tributi, licet pater suus dixerit sibi. Opinatur tamen, quod dictum tributum ascendebat ad summam 18.000. marcarum — Audivit etiam a multis, quod rex Casimirus dum viveret, visitabat loca in ipso articulo contenta (w Zapytania) tanquam suo dominio subiecta singulis annis, prout sibi placebat, & quod ipse recipiebatur per dictos fratres honorifice, venerabatur & procurabatur. Adiecit etiam ipse testis, quod audivit dici, quod dominus rex visitando castra & fortalitia, & alia loca, fratres in recognitionem superioris domini, apponebant claves in mensa. Et ita reputatur communiter in regno Poloniae. V. Swiadek Mikolaj Paluka burmistrz Poznański od lat 70. Et hoc scit, quia ipsemet testis vidit adduci tributa, de quibus mentio habetur in articulo: tam tempore regis Casimiri, quam tempore regis Ludovici successoris sui, apud civitatem Pofnanie, inxta ec-

clesiam cathedralem ipsius civitatis in domo decani, qui tunc erat nomine Dalko, qui erat collector introituum Camere regis Poloniae. Et vidit ipse testis multos annis successive ipsum tributum adduci in pecunia aurea & argentea. Et vidit in ipsa pecunia cumulos magnos, & notabiles positos in terra in angulis camere dicti decani. Vidit etiam multos equos dari pro dicto tributo pulchros valde, quos ipsemet testis pro parte equitavit. Et vidit magnam quantitatem panni lanei solvi pro dicto tributo. Et dicit ipse testis, quod dictus decanus collector dicebat ipsi testi, & aliis multis: haec sunt, quae solvantur per fratres Prussiae in tributum domino regi Poloniae, demonstratis dictis pecuniis, equis, & panno. De certa quantitate dicti tributi non recordatur ipse testis. Et dicit ipse testis, quod audivit tam a dicto decano, quam a multis aliis: quod dicti fratres solvebant tributum, in signum subiectionis, & recognitionem supremi domini. Quantum vero ad visitationem, dicit verum esse, & hoc scit: quia ipsemet testis vidit ipsum regem Casimirum cum sua curia visitare ipsa loca, & recipi, & honorari per dictos fratres, & tanquam verum heredem, & directum dominum terrarum dictorum. Et vidit proceres, & milites ipsius

KAZIM. W.
R. P.
1343.

Obowiązali się ieszcze Krzyżacy w teyże konwencyi Kaliskiey; iż nietylko dziedziczne iego Kuiawy z ziemią Dobrzyńską powrócą: ale nadto zachowując z nim ścisłą przyjaźń i dobre sąsiedztwo, nie będą żadnym państwowi koronnym szkód czynić: owszem bronić ich od wszelkich nieprzyjaciół Spólnym orężem.

XIII. Ten

regis reverenter cum dominis & numeribus, & ipsemet testis fuit cum domino rege, cum visitaret ipsa loca. Et ita est publica vox, & fama. — Item respondit: quod dictum tributum fuit solutum regi Casimiro usque ad eius mortem: recordatur se vidisse unum eum dicto tributo in Gnesnam regi Ludovico, nepoti regis Casimiri, & eius successori in regno Poloniae, qui tunc erat in Gnesnae civitate, qui illud tributum recepit nomine regis Poloniae. — Quantum autem ad secundum respondit: quod ab illo tributo ultimo, de quo supra, postquam dictus rex Ludovicus se transtulit ad partes Hungariae, quia Hungariae, & Poloniae rex erat, dicti fratres cessaverunt a solutione dicti tributi.

VI. Świadek Mikołaj Szadkowski obywatel Poznański starzec lat 150. maiący, a ztym gdy żył i świadczył w roku 1422. Przemysławowi, Waclawowi, Łokietkowi i Kazimierzowi spółczesny. Dicit vera esse, quia fuit in curia domini regis Casimiri septem annis, & vidit singulis annis adduci censum regi

Casimiro cum magna comitiva: videlicet monetam argenteam in duobus vasis, & quantitatem unius tonnae, pro quolibet vase, & in tertio parvo vasculo monetam auri, & 16 equos magnos, cooperatos panno sericeo, 18 falcones, & 24 valtros, id est canes venaticos. — Dixit ipse testis se vidisse, post ipsam compositionem regem Casimirum in terris recipi, & honorari honorifice, tanquam patronum & regem. Et ita vidit Sc. Zebym czytelnika dłuższemu cyracyami tych świadczeń nie zatrudniał, odwoływam się do procesu oryginalnego w R. 1422, między Krzyżakami i Władysławem Jagellą, w którym delegat papieski Antoni Zeno słuchał świadczeń 29. osób: między którymi są zeznania prawne: Prymasa Mikołaja Trąby, biskupów, senatorów, i wielu innych wiekiem, zastępami, i urzędami ludzi znakomitych. Z czego poznać, iż Kazimierz zażywał wszelkich sposobów do przywrócenia koronie zaborów Krzyżackich; gdy dla ich mocy, i

XIII. Ten traktat Kaliski okolicznościami na królu wymuszony, acz z nieciąką hanby swoiey offordą (k), że w nim uznana przy królu naywyższa zwierzchność, ażeby miał większą wagę; potrzeba było Krzyżakom uchylić wszystkie na po-

KAZIM. W.
R. P.
1343.

innych okoliczności dokazać nie mógł o co się starał: wymógł przynajmniej na nich konwencyą: mocą ktorey obowiązali się uznawać go za zwierzchniego pana, i na dowód tego, pewną mu co rok daninę oddawali. Tę tranzakcyą musieli ukryć Krzyżacy, tak iak wiele innych, prawo ich drapieżne, iakoby udzielne osłabiających. Nie przeczy jednak ich pisarz, który kronikę Dusburga kończył: że Kazimierz jeździł do krajów Krzyżackich na oglądanie miast i zamków; lubo zamilczał, iż on to czynił, iako pan, dziedzie, iurisdator, i zwierzchnik naywyższy, z mocy zawartej z zakonem tranzakcyi. Słowa tego pisarza na karcie 425. Anno D. 1365. rex Poloniae Casimirus venit in Marienburg, & habuit consilia cum magistro generali Winiwo, quem magister honorifice petrastravit HARTKNOCH w notach na DUSBURGA, bierze za świadka Samuela Neugebawera, który historiyą swoią z KROMERA wypisał. Sam też KROMER i Deugosz nie czytawszy processu tego, wszyscy trzey pod R. 1365 mówią,

że Kazimierz jeździł tylko do Prus dla widzenia miast i zamków, aby się ich fabryce przypatrzywszy, w Polsce podobne postawił. Być mogła w Kazimierzu i ta chwalebna ciekawość: lecz on iuz i bez tey w R. 1365 podróży, wiele miast i zamków w Polsce przedtym pobudował. Nie była więc sama ona powodem bytności królewskiej w Pruszech; ale raczey przy niej okazanie władzy naywyższej, którą mu sami Krzyżacy biorąc Pomerańią z innymi ziemiami przyznali.

(k) *Dicta concordia preterita fuit per violentiam, aut violentem oppressionem dictorum fratrum. Et ad mitigandum violentias, & oppressiones eorumdem tale pactum adiectum: quod saltem ipsi fratres de dictis terris, videlicet Pomerania, Michalowiensi, & Culmensi, per eos ut praefertur, violentem occupatis & detentis, & quae de eorum manibus eripi non poterant: vel saltem de terra & ducatu Pomeraniae, certas pecuniarum summas pro tributo, ultra summam 80,000 marcamm &c. Proces wyżej cytowany.*

KAZIM. W.
R. P.
1343.

tym przeszkody. Nie uczynił go król za radą senatu z duchownych i świeckich panów złożonego; którego jednak zezwolenia zupełne w rzeczy tak wielkiej wagi potrzeba było (1). Lękali się też Krzyżacy przeciwności od Ludwika króla Węgierskiego, iako wyznaczanego dziedzica ewentualnego: który w czasie przyznanego sobie następstwa w Krakowie (m), obowiązał się narodowi z oycem swoim Karolem, wszystkie korony odrywki, a mianowicie Pomeranią własnym kosztem przywrócić. Król, który i w tym hardemu zakonowi chciał dogodzić, dał na siebie assekuracją, iako to ustąpienie Pomeranii będzie przeciwko Ludwikowi utrzymywał (n): a dla pozyskania konsensu od narodu, wymógł na senatorach świeckich Wielkopolskich, tamże w Kaliszu przytomnych (o), przyjęcie na siebie obowiązku iako tę transakcją w swoiey całości zachować

(1) Nie widać w tym traktacie *de consilio & consensu baronorum, prelatorum*, tak iak się pisze w innych, choć mniejszey wagi. Sama tylko kładnie się prezencya Jarosława arcybiskupa Gnieźnieńskiego, Mikołaja woiewody, Janusza kasztelana, Kaliskich, Iwona proboszcza Gnieźnieńskiego, Jaranda starosty, Wacława kasztelana Sieradzkich.

(m) Obacz wyżej.

(n) Obacz w DOGIELU w Tomie o Prusach pod rokiem 1343. *in festo Chilianii*.

(o) *Quod ad mandatum specialiter serenissimi principis*. Słowa listu senatorów. Obacz DOGIELA. Myła się DAUGOSZ, iakoby senatorowie ci dali na siebie assekuracją w Inowrocławiu. Data iey była *actum in Kalis in die beatorum Chilianii & Sociorum*, to jest 8 Lipca, Imion rzych senatorów i inney rady: Jarosław Poznański, Mikołaj Kaliski, Albert Brzeski, Jan Włocławski, woiewodowie: Andrzej Poznański, Tomisław Gnieźnieński, Marek Lendzki, Janusz Kaliski, Zbilut Nakiel-

maią, i do nikogo się nie przychylać, któryby onę chciał porużać. Podobnąż affekuracją dali wkrótce na siebie mieszczanie (p) Krakowscy i Sandomirscy, obecni w mieście Krakowie. Aże potrzebna ieszcze być zdawała się do tego aktu okazalsza uroczyść, złożył król zjazd w Inowrocławiu na dzień 22. Lipca: gdzie naprzód przytomni, Ziemowit na Wiźnie, Ziemowit na Czerku, Bolesław na Płocku, Mazowieccy: Kazimierz na Gniewkowie, Władysław na Dobrzyniu i Łęczycy Kuiawscy książęta; po nich celnieysi obywatele Wielko i Małopolscy (q); a nakoniec miasta Poznań, Kalisz, Włocław i Brześć Kuiawski, prócz wzwyż wyrażonych miast Małopolskich, poprzyśięgły. Samo duchowieństwo w osobach biskupów swoich i pierwszey w kraiu rady, nie chcieli nigdy tak uciążliwej narodowi ugody zaprzyśięgać: i tylko dali na piśmie zaświadczenie, że tam byli przytomni (r).

ski, kaszrelanowie: Mikołaj Poznański, Dobiesław Kaliski, sędziowie.

(p) Ta affekuracja znajduje się w DOGIELU. Actum Cracoviae in die divisionis apostolorum, to jest 15 Lipca.

(q) Długosz. Dicum, baronumque Cracoviensium, & majoris Poloniae. W rejestrach dokumentów archiw. koronnego znajduje się tytuł tej tranzakcyi. Ziemovitus Vistsnensis, Ziemovitus Cinnensis & Boleslaus Plocen-

sis duces Masoviae approbant concordiam inter Casimirum Pol. regem, & Cruciferos de terris Pomeraniae, Culmensis & Michaloviensis, & renunciant juri suo si quod habent vel habuerunt in iisdem terris &c.

(r) Nos Javoslavus divina providentia sanctae Gnesnensis ecclesiae archiepiscopus, Mathias Vindislaviensis, Joannes Pofuanensis, & Clemens Plocensis, per eandem gratiam, ecclesiarum episcopi, recognoscimus presentibus, & publice profitemur nos interfuisse persona-

KAZIM. W.
R. P.
1343.

XIV. Nie tajne mi są kronikarzów naznych uwłaczające sławie Kazimierza w tym jego z Krzyżakami postępku zdania. Dalecy od czasów jego, a chęcią bardziej widzenia kraiu swiego w lepszej doli uwiedzeni, niżeli obecnych okoliczności świadomi, zwałali winę na króla: iakoby on przez wrodzoną gnusność, i odrodny od walecznego oycy umysł, wolał nikczemny pokòy zawrzeć, byleby się przy dziedzicznych Kujawach utrzymał. Lecz świadectwa oczywiste ludzi spółczesnych o niezdolności tego monarchy, lubo wszelkich używał środków do przełamania przemocy Krzyżaków, usprawiedliwiają jego niewinność(s). Trudno albowiem wierzyć, aby Kazimierz przy mocney sile, gdyby się do niej poczuwał, mógł na takie pozwolić bezprawie; który i tak dobrze kraiovi swoiemu w czasie pokoju uczynił, i gdy się w nabyciu orężem Rusi i części Szląska podała pora dzielności i męstwa, że gnusnym nie był, oczewiste dał dowody. Los to jest panujących znosić na sobie klęski narodów, którym się one odiać nie umie-

liter in juvene Vladislavia in crastino B. Mariae Magdalene, quando serenissimus &c. Obacz w DOGIELU pod R 1343 DRUGOSZ, KROMER. Solis praesulibus a tam turpi federe, quamvis praesentes essent, averfis.

(s) *Famatur etiam Cruciferos*

non solum terras principum infidelium invadere; sed etiam fidelium sicut regis Cracoviae, qui licet sit rex fortis & potens; tamen se nequit defendere ab eis, nec terras de manibus eorum eripere usque in hodiernam diem. Similiter nec rex paganus Lithuaniae novem habens filios. VITODURANUS.

iąc lub nie mogąc, własney hańby cechę rzuci-
 ą na królów w potomności, za to tylko często-
 kroć, iż w ten czas słabe ich berło podnieśli,
 gdy onym dzielnie władać nie mogli. Wreszcie Ka-
 zimierz zakończywszy ten traktat z Krzyżakami,
 a od duchowieństwa im podległego (t) otrzyma-
 wszy affekuracją darowania wżyskich krzywd i
 szkód od woysk Polskich w czasie wojny pocz-
 nionych, obrócił oręż do Szląska (u): gdy tym
 czasem Krzyżacy chcąc się z książętami Mazowie-
 ckiemi w zgodzie zachować, rozgraniczenie z
 Ziemowitem Wizkim Prus od ziemi jego uczy-
 nili (w).

KAZIM. W.
 R. P.
 1343.

XV. Po tylu poprzedniczych umowach z
 Czechami względem ustąpienia im Szląska, i
 zatrzymania wzajemney między państwami spo-
 koyności, zdawało się, iż Kazimierz został wi-
 arołomcą, gdy się do oręża porwał (x). Była
 w tym wina samych Czechów: a sprawiedliwe
 króla do niektórych książąt Szląskich, ich hołdo-

1344.

(t) Affekuracja oryginalna
 Ottona biskupa Chelmińskiego.
 — Eberharda opata Pe-
 plińskiego. — Krystyny księ-
 ni Toruńskiej i Małgorzary księ-
 ni Chelmińskiej, dana Kazi-
 mierzowi. *Actum in Thornis*
proxima dominica ante diem B. M.
Magdalene A. D. 1341.

(u) *Rex eadem astate contra*
Henricum Zagansensem ducem Sc.
Deugosz na karc. 1068.

(w) To rozgraniczenie znay-
 duje się w archiwum kapituły
 Płockiej, i w MS. archiwum
 królewskiego w roku 1343. *Sab-*
batho ante festum Martini.

(x) Andrzej Cellarius *in*
Descript. Pol. powiada: że się
 zabor Wschowy stał *contra pa-*
ctum. Rzecz prawdziwa, że Ka-
 zimierz ustąpił Czechom Szlą-
 ska z potrzeby, lecz nie ustą-
 pił tych krajów, które do Wiel-

KAZIM. W.
R. P.
1344.

wników pretenzji. Karol margrabia Morawski połączywszy się z innemi książętami Szląskiem, hołdownikami Czeskiemi, nie przestawał przesładować Bolesława Swidnickiego hołdownika i sprzymierzeńca Polskiego; który ieden tylko z książąt tamecznych trwał dotąd w związku z koroną. Tenże margrabia zadłużywszy się królowi znacznemi summami (y), opisał się niedawno, że te summy wespół z zastawami miał we trzech tygodniach wierzycielom odebrać: a w przypadku uchylenia słowa, dał moc królowi, ażeby z nim iako z człowiekiem niesprawiedliwym i wiarołomcą, używszy nawet ramienia Ludwika króla Węgierskiego, mógł postąpić. Uplęnięto kilka miesięcy od wyznaczonego terminu do wypłaty. Król mając co do czynienia z Krzyżakami, czekał pory do poparcia swoich pretenzji, póki by się z zakonem nie zaspokoił. Lecz miał on i inne przyczyny do tej wyprawy Szląskiej przeciwko Henrykowi Saganńskiemu i jego stryjom (z). Dziad tego Henryka także Henryk syn Konrada Głogowskiego (a), urodzo-

kieppolski należały z dawna, iako się niżej objaśni.

(y) Obacz wyżej pod R. 1343.

(z) Konrad na Oleśnicy, i Jan na Stynawie.

(u) Po śmierci Henryka II. książęcia całego dolnego Szląska, którego zabili Tatarzy Mogutowie pod Lignicą w R.

1241, podzieliła się ta prowincya na trzech jego synów: Henrykowi dostało się księstwo Wrocławskie, Bolesławowi Wilczemu Lignickie, a Konradowi Głogowskie. Od tych trzech książąt poszły dzielnice książąt na Wrocławiu, Lignicy i Głogowie. Potomkowie tych

ny z Salomei księżniczki Wielkopolskiej, córki Władysława pługacza, korzystając z niechęci Wielkopolanów ku Łokietkowi, zapragnął po nim korony (b), i różne o nią z duchowieństwem tamecznym czynił praktyki. Wielkopolanie iednak wygnawszy Łokietka, obrali Wacława Czeskiego, który aż do roku 1305. pannał (c). Po śmierci Wacława, gdy Łokietek wygnaniec znowu prawa swoje dźwigać począł, ciż Wielkopolanie, oderwawszy się od innych współbraci Polaków, Łokietkowi państwo przyznających (d), poddali się rzeczonemu Henrykowi, i aż do zeyścia jego w roku 1309. w uporze trwali. Synowie tego Henryka w liczbie pięciu, czyniąc się dziedzicami po oycu, fakcyą Wielkopolanów przeciwko przyrodzonemu panu obranym (e), lubo ich ciż Wielkopolanie

KAZIM. W.
R. P.
1344.

w liczbie trzech głów pomnożeni, poczynili znowu drobniejsze działy, które powoli Czechowie, korzystając z ich słabości, zwad domowych, zadłużeniów, i niechęci ku współbraci Polakom, do swoiey korony przyłączyli.

(b) Obacz w Tomie V. na karcie 269.

(c) Obacz w Tomie V. na karcie 279.

(d) Małopolanów, oraz Kujawianów, Łęczycanów i San-

domirzanów. Obacz w T. V. na karcie 301.

(e) Łokietek miał bliższe prawo do sukcesyi Wielkopolskiej po żonie Jadwidze, córce Bolesława Wielkopolskiego ostatniej; niżeli Henryk po matce Salomei, siostrze tegoż Bolesława. Prócz tego Wielkopolanie zaraz po zabiciu Przemysława w R. 1295, jako mówiono w Tomie V. na karcie 255, przyznali panem swoim Łokietka: a gdy Henryk intruz umarł, powtórnice mu się

KAZIM. W.
R. P.
1544.

odrzuć (f), nie przedstawiali popisywać się ze swoimi do Polski prawami. A naprzód Henryk najstarszy z nich, przez uzurpacyą tytułu dziedzictwa królestwa Polskiego, i pana na Poznaniu (g), począł powiększać dziedziczny swój powiat Gorawski czyli Górski, nad dolnym Baryczem, na granicy Wschowskiej, Frawensztadem od Niemców przezwaney, leżący. Albowiem zaraz po śmierci oycowskiej przyłączył do Góry rzeczoney te wszystkie wsie i miasteczka, które się podług dolnego Barycza, począwszy od Hemsztadu, aż do uścia tey rzeki w Odrę około wielkiego Głogowa rozciągają (h). We dwa lata potym zieżchawszy się z książętą do Głogowa, za radą swoich Niemców, uczynili dział między sobą Wielkieypolski (i). Kalisz z Gnie-

poddali. Obacz w Tomie V. na karcie 325.

(f) Długosz na karc. 934. *Praelati & barones maioris Poloniae, morte Henrici ducis secuta, recesserunt a filiis suis, quos videbant consiliis & regimine Thautonicorum instigator ad id inflammari & conducti, ut universam gentem Polonicam extinguere & deleterent.*

(g) W Liście roku 1310. *die B. Georgii papae. Henricus dei gratia II. (w liczbie książąt Głogowskich) heres regni Poloniae dux Silesiae, dominus Glogovie & Posnania w SOMMERSBERG. T. I. na karcie 875.*

(h) List wyżej cytowany. *Scire volumus, quod civitati nostrae Gorensi adiacemus & addidimus villas infra scriptas videlicet: Cuspennau versus Hemsztad &c. idque ad locum, ubi Odera & Baricza conveniunt. Volentes, ut villae supra nominatae ad forum, & ad iudicium in Goram perpetuo debeant pertinere. Jeśli te wsie należały do powiatu Gorawskiego z dawna, pocóż ie teraz przydawać było.*

(i) Instrument tego działu obacz w Tomie I. *Script. Silesiae w SOMMERSBERGU na kar. 869. Datum in Glogovia feria 3. post dominicam oculi 1312.*

znem wyznaczony był Konradowi i Bolkowi czyli Bolestawowi, a Poznań miał poysć w dzielnicę Henrykowi, Janowi i Przemysławowi: którym też i Wschowa dostała się (k). Wszakże lubo Łokietek uznany powtórnie za pana od Wielko-

KAZIM. W.
R. P.
1344.

(k) *Frovinstad cum suo districtu*, Słowa tranzakcyi. Godzi się dla ciekawości czytelnika położyc, z jakich powiatów składało się pod ow czas województwo Poznańskie. — *Costan* (Kościan) *cum suo districtu*, *Srem cum suo districtu*, *Pofnania cum suo districtu*, *Rogozno cum suo districtu*, *Uście cum suo districtu*, *Obornik cum suo districtu*, *Wronit* (Wronki) *cum suo districtu*, *Gwadis* (Grodzisk) *cum suo districtu*, *Krywin cum suo districtu*, *Gostyn cum suo districtu*, *Premet cum suo districtu*, *Brandorindorf cum suo districtu*, *Benschin* (Zbąszyn) *cum suo districtu*, *Slawa cum suo districtu*, *Wrowinstad* (Wschowa, Fravenstad) *cum suo districtu*, *Lubonow cum suo districtu*, *Lubenaw* czyli *Liebonau* na granicy nie daleko *Miedzyrzeca*, zostało przy księstwie *Głogowkim*. *Slawa* na granicy także nie daleko *Wschowy* została przy tymże księstwie. *Kalkskie* zaś i *Gnieźnieńskie* tak dzieli też tranzakcyja. *Kolo cum suo districtu*, (Bolestawie teraz w *Sieradzkim*). *Pobiedzisk cum suo districtu*, *Kleck cum suo districtu*, *Nakiel*

cum suo districtu, *Gnesia cum suo districtu*, *Pyzdry cum suo districtu*, *Wrimstad cum suo districtu*, *Konin cum suo districtu*, *Nowinstad* (Nowemialto) *cum suo districtu*, *Kalis cum suo districtu*. *Andrzej Cellarius Gdaniszczanin* w opisanii Polski (*descriptio regni Poloniae*) powiada o *Wschowie*, iż ona była *olim ducatus Silesiae membrum*, *contra pactum cum Joanne Bohemiae rege anno 1343 occupavit rex Poloniae Casimirus*. Nie wiadomo nam jest, z kąd *Cellarius* powziął tę wiadomość, i w którym dokumencie znalazł opisanie granic *Szląska od Wielkieypolski*. Ze albowiem *Kazimierz* wielki odebrał od książąt *Szląskich* ziemię *Wschowską*, to nie probuie, żeby ona do nich z *pierwiałtkowego* działu synów *Krzywoustego* należeć miała. Owszem wnosić ztąd tylko można, że tę ziemię, iako dawniej do *Wielkieypolski* i księstwa *Poznańskiego* należąca, król ten do *pierwizy* swoiey dzielnicy przywrócił. Jeśli zasiągniemy wiadomości dawniejszych nierównie przed *Kazimierzem* czasów, znajdziemy bez pochyby w DIT-

KAZIM W.
R. P.
1344.

polanów, całą tę prowincyą od uzurpacyi Szlązaków orgęzem ofwobodził; została iefzcze Wfchowa przy Szląfkich. Zdrobniali, zwadliwi zawsze i zadłużeni Głogowczykowie, nie umieli i tego użyć, co Polakom w czasie ich rozruchów oderwali. Jan ieden z pięciu wzwwyż wyliczonych, niezhenney iefzcze, miał w dziale księstwo Cie-

MARZE żyjącym za Chrobrego, i woyny iego z Niemcami opisującym, że Polska rościagała się do Odry. Obozy iego i bitwy przy Wrocławiu i Głogowie nie dalekim Wfchowy, iawnie to pokazują. Lecz nie maż żadnego śladu w późniejszyh po Bolesławie Chrobrym historyach, ieśli ta część dawney Polski przedodrzańska, między Odrą i granicami woiewodztw Krakowskiego, Sieradzkiego, Kaliskiego i Poznańskiego rozciągająca się, nazywała się Szląkiem, iak się teraz nazywa. Nazwiſko Szląska, *Silesia* Zlesia, poczeło być zniomſze po śmierci Bolesława Krzywoustego, i podziale Polski między iego synów: a bardziej iefzcze po śmierci Władysława II, syna iego, którego dopiero synowie poczełi się pifać *duces Silesie*. Henryk pius książę Szląſki zabarty od Tatarów pod Lignicą w R. 1241, był oycem Konrada I. To księstwo Głogowskie do dzielnicy Konrada należące, zawierało w sobie

ziemię Głogowską właściwą, ziemię Zegańską (*Segan*), ziemię Cieniawską (*Steinan*), ziemię Krofnowską (*Crossen*), ziemię Oleśnicką (*Oels*), ziemię Woławską (*Wolan*), ziemię Kantzką (*Kanth*), ziemię Sprotańską, i inne w nich drobniejsze. Powiat Gorſki czyli Gorawſki z miastem swoim, Starą górą nad Baryczem rzeką, należał do księstwa i ziemi Głogowskiej, lecz nie ziemia Wfchowska. Gdy po śmierci Wacława Czecha króla Polskiego wygnany dawniej Łokietek wrócił się do kraiu, a iako dawniey obrany, i dziedic królestwa naturalny poczał wyganiać Czechy; Wielkopolanie mimo dawniey czynioney przyſięgi Łokietkowi, obrali sobie książciem Henryka Konradowicza książcia Głogowskiego. Ten Henryk obrany w R. 1306. zdaniem ANONIMA arch. Gnieźn. na karc. 91. *Henricus dux Silesie, & dominus Glogovie totam terram Poloniae obtinuit & quiete possedit*, aż do śmierci swojej

niawskie, Stynawą od Niemców przezwane (1), i powiat Gorawski z innemi przyległemi na Szląsku z dziedzictwa oycowskiego, a z uzurpacyi braterskiej Wschowę z przyległościami (m), za-

zaszły na końcu roku 1309. Henryk panując w Wielkiej-polszcze, nie przydał nic z iey uszczerbku do dziedzictwa swojego Głogowskiego. Lecz synowie iego w liczbie pięciu, po śmierci oycowskiej od sukcesyi Wielkopolskiej oddaleni, kiedy się przy niej w rzeczy samey utrzymać nie mogli; prawo mniemane przynajmniej utrzymywali, i niektórzy od niej na pograniczu odrywki poczynili. Henryk IV. z liczby synów Henryka zmarłego najstarszy, czyniąc z bracią podział w R. 1312, iakoby należący do nich Wielkiej-polski, między wyliczeniem powiatów składających województwo Poznańskie, wyraźnie położył ziemię Wschowską *Frovinzstad cum suo districtu*, iako oddzielną od powiatu Gorawskiego, *Gora cum suo districtu*. Myła się więc Cellarius, kładąc ten powiat na Szląsktu, iakoby go Kazimierz na Szlązakach zdobył. Tym albowiem sposobem możnaby mówić i o innych powiatach Szląskowi pogranicznych: iako to Babinońskim, Zbąszyńskim, Kopanickim, iż one były Szląskie, ponieważ tenże Henryk prócz oderwanej Wschowy,

rzeczone te zamki Wielkopolskie trzymał, iako widzieć w iego submissyi uczynioney Czechom w roku 1329. od SOMMERSBERGA na karc. 845 położoney, a z których go Polacy powygnali. Ze Wschowska ziemia w czasie rozruchów od Polski oderwana, zachodzić musiała aż do rzeki Barycza, dowodem być może list tegoż samego Henryka IV. położony od SOMMERSBERGA na karc. 875. W tym liście albowiem Henryk przyłącza do miasta Gorawy kilkanaście wsi, od Hertsztadu aż do uścia rzeki Barycza do Odry, które zaiste nie potrzebowały nowego przyłączenia; gdyby do niego z dawną należały. Była ta rzeka granicą Wielkopolski z czasów Władysława płwacza, to jest około roku , w którym roku ten książę ustąpił Milcza biskupem Wrocławskim. — Prócz tego jeszcze za świadeństwem Długosza, dyecezye Gnieźnieńska i Poznańska wspomnioną rzeką Baryczem odgraniczały się od dyecezyi Wrocławskiej.

(1) *Stinaviam Polonice appellatam Cieniawa*. Długosz na karcie 1068.

(m) *Wrovensztad cum castris*

KAZIM. W.
R. P.
1344.

przedał tey części swoiey dziedzictwo braci Henrykowi z Konradem, a sobie tylko dożywocie zachował. Przydane były w tym traktacie niektóre warunki: iż iesli się Jan ożeni za ich wolą, a z tey żony potomstwo spłodzi, mocen będzie uczynić iej oprawę na jednym z tych miast, bądź Cieniawie, bądź Górze, potomstwo zaś powróci do dziedzictwa. Co gdyby się ożenił bez ich rady; tedy tak miasto Wschowa, iako też inne państwa do nich mocą kontraktu należeć będą. Nie wiadomo nam iesli, dla iakich przyczyn tenże Jan w lat dzieścię po tey tranzakcyi (n) sprzedał też samą ziemię Gorawską i miasto Wschowę za tyśiąc grzywien groszy Praskich Janowi królowi Czeskiemu, biorąc od niego tę sprzedaż prawem hołdowniczym. To pewna, że tenże Jan król Czeski, potwierdzając w roku następującym 1338. pierwszy Jana kontrakt z bracią Henrykiem i Konradem w Cieniawie uczyniony, uczynił im renuncyacyą swoiego prawa, które za pieniądze tak nikczemne, u człowieka lekkiego przed rokiem kupił (o). Powróciła zatem Wschowa

ipsi adiacentibus Polkemwicz, Hinzendorf Sc. Tranzakcyą między Janem i bracią iego Henrykiem i Konradem w SOMMERSBERGU T. I. na karcie 782. Actum & datum Stinawie feria proxima post festum Bartholomei 1327.

(n) Roku 1337. Obacz SOM-

MERSBERGA na karcie 874.

(o) Obacz SOMMERSBERGA na karc. 814. *Renuntiantes nihilominus expresse omni contractui inter nos, & prefatum ducem Joannem super prefatis terris Sc. Actum in Aldenan in die annuntiationis 1338.*

od Czechów do Henryka i do Konrada co do sukcesyji; a Jan był iey tylko dożywotnikiem.

XVI. Cóżkolwiek bądź, król wolny już od wojny Krzyżackiej, ażeby straty traktatowe iakkolwiek powetował; po kilkokrotnych nadgłoszeniach się do Henryka IV, iako głowy książąt Głogowskich, i ewentualnego dziedzica, o powrócenie uzurpacyi, wyszedł w pole z licznym wojskiem ku Wschowie, i miasto obległ. Trwało przez długi czas szturmowanie, póki murów obleżnicy nie rozwalili. Dobyty zamek: garnizon Szląski wygnany: miezczanie od łupu żołnierskiego ocaleni. Zabrano tylko woienny rynsztunek; i co tylko Szlązacy własnego mieli. Rufzone potym wojsko ku Cieniawie (p) na ukaranie Jana, który będąc sam niesprawiedliwym po oycuczęści ziemi Wielkopolskiej dzierżawcą, śmiał o nią pokrzywdzające czynić z Czechami i książętami krewnymi frymarki: a nie mając dosyć iefzcze na tym, że raz braci swoim, drugi raz Janowi Czeskiemu sprzedał, znowu ją tegoż latą nową tranzakcyą z Karolem margrabią zawartą, za ośm tysięcy groszy Praskich zastrawił, sobie tylko dożywocie zostawując, a Karola dziedzicem czyniąc (q). Doznała równego losu Cie-

(p) *Castrum atque oppidum Stinaviam, Polonice appellatum Cieniawa. Długosz na karcie 1068. Post hac dicitur Casimirus civitatem Stinaviam, ad territorium Vratislaviense spectantem* | *obsedit & expugnavit. Karol IV w życiu swoim. ANONIM archidyakon Gnieźnieński na karcie 98.*

(q) Obacz tę tranzakcyą w SOMMERSBERGU na karcie

KAZIM. W.
R. P.
1344.

niawa iak i Wschowa: rozwalone mury mięskie i zamek dobyty: lecz pozwolony żołnierzom rabunek, iako w mieście nieprzyjacieliskim i obcym, rozszerzywszy się po okolicach, na niezmierne wieśniaków straty naraził, a królowi z rozpusty ludzi nieślawę przyniósł (r). Tą klęską księstwa Cieniawskiego poruszeni książęta Głogowscy, wysłali na przeciw Kazimierzowi Konrada księcia Oleśnickiego, któremu z Henrykiem Zegańskim synowcem dostać się miało to księstwo z Górą i Wschową. Kronika Szląska powiada (s), że Konrad zbił Polaków pod Oleśnicą, i wielu z nich w niewolę zabrał. Wszelako gdy Kazimierz miał większą potęgę, i dalsze do zniszczenia Szląska czynił przygotowania; książęta zabiegając dalszym wojny skutkiem, na przód postów swoich do niego wyprawili, potym sami osobiście przybywszy, i gniew jego przeblągawszy, dali na siebie pismo: iako miało Wschowę, i ziemię do niego należącą na wieczne czasy królowi ustępują: wszelkich praw do nich zrzekają się, i część państwa koronnego oderwaną własnemu przywracają dziedzicowi

876. Actum Vratislaviae feria 7
infra octavam corporis Christi 1343.

(r) Karol w życiu swoim.

(s) Conradus dux Olesnicensis
— hic gessit bellum cum Polonis
prope Olesnam, & victoriam obti-
nens, plurimos nobiles de Polonia

captivavit. Et sic personaliter exi-
stens in praelio pugnavit, & tam
strenue se habuit, quod fama cir-
ca plurimos magna fuit de eo. —
Illud bellum factum, cum rex Po-
lonie Casimirus evanavit, & ce-
pit Stinaviam. Chronic. w SOM-
MERSB. na katc. 59.

(t). Od tego czasu złączona znowu z ciałem Rzeczypospolitej ta ziemia, otrzymawszy od Kazimierza potwierdzenie wszystkich swoich przywilejów, a mianowicie bicia monety, używała onych do czasów Jagellońskich: a do wieków następnych trwa w podległości królom nieskazana. Czyli zaś dostała się Kazimierzowi w pierwszej swojej aż do rzeki Barycza rozległości, czyli w tym stanie w jakim dzisiaj ją widzimy, nie mając na to pewnych dowodów, szczęśliwym od nas badaczom prawdy zostawujemy (u).

XVII. Tym czasem Jan król Czeski rozgniewany na Bolesława Swidnickiego sprzymierzenia i hołdownika korony Polskiej, iakoby za jego radą Kazimierz miał więzić Karola margrabię w Kalizju (w): a bardziej ieszcze na króla, że Wschowę, od Szląskich książąt niesprawiedliwie trzymaną odebrał, wszedł do księstwa Swidnickiego (x). Oblężona od Czechów Swidnica, wytrzymała mężnie szturmy nieprzyjacielskie (y): same tylko przedmieścia spalone, i miało Lands-

(t) *Furi possessionique terra & oppidi Wschowa, & actioni offensarum injuriarumque renuntiant.* Długosz na karc. 1069. ANONIM archidyakon Gnieźniens. na karcie 98.

(u) Obacz wyższą notę pod literą (k).

(w) Karol cesarz w życiu swoim.

(x) Długosz to oblężenie Swidnickie położył pod R. 1345. Rzecz jednak do prawdy podobniejsza, że się to stało dawniej, to jest przed wojną Kazimierza z Czechami, iako się z ciągu historyi Karola margrabi pokazuje.

(y) Karol w życiu swoim.

KAZIM. W.
R. P.
1344.

huth wzięte. Nakoniec, gdy po dziesięciutygodniowym księstwa spustoszeniu, odeszli do Czech Jan z synem (z), zostawivszy swóy garnizon w Landshucie; Bolesław odzyskał ten zamek fortelem. Wyprawił do miasta kilkadziesiąt wozów, ukrywivszy w nich ludzi zbroynych. Czefi, rozumiejąc iż to były wozy kupieckie, bramy im otworzyć rozkazali: a ukryte żołnierstwo wypadłszy ze swoich kryjowek, częścią załogę owę Czelką wyгнаło, częścią w niewolę wzięło. Trwała iefzcze przez czas nieiaki ta wierność ku królowi, i współ narodowi Polskiemu Bolesława Swidnickiego; póki go w dalszych latach Czefi do podobney iak innych ksiąząt Szląskich podległości sobie nie nakłonili, iako się na swoim mieyfcu mówić będzie.

1345.

XVIII. Widząc Kazimierz, iż te rozpoczęte znowu z Czechami spory na iawną się wojnę zanosiły, szukał pomocy w okoliczności. Wrzały między Czechami a cesarzem dawne nienawiści, z przyczyny odmówienia margrabstwa Brandeburskiego Karolowi Morawskiemu od Ludwika cesarza, tudzież rozvodu Małgorzaty, i wydarcia Tyrolu Janowi bratu jego (a), oraz zamiarów tegoż Karola, aby na ruinach Ludwika nie miłego papieżowi, i wyklętego od nich, tron cesarski opanował. Przyiaźnią lub zayściem monarchów

(z) Tenże tamże. — (a) Obacz wyżej.

chów interes, nie ferce częstokroć włada; podeyrzańszym być począł królowi dom Luxemburki, dla sąsiedztwa i wydarcia Szląska, oraz zamiarów na koronę cesarską (b), niżeli Bawarki, którego głowa Ludwik cesarz ledwo się już dźwigał pod klątwami, a Krzyżaków też po uczynionym z niemi pokoju burzyć nie mógł. Zawarł więc z nim ligę przeciwko Czechom (c): a na utwierdzenie tego związku, zaręczył z synem jego Ludwikiem nazwanym Romulus (d), że się w Rzymie urodził, córkę swoją Kunegundę z Litwki urodzoną. Wznowione to przymierze przyłączeniem się Litwinów (e), tudzież Ludwika króla Węgierskiego, oraz Alberta księcia Au-

KAZIM. W.
R. P.
1345.

(b) *Ac Polonia periculum constare poterat, si Bohemus imperio augetetur, eoque metu peresus Casimirus ceperat ad Bavari partes inclinari.* RAYNALD pod R. 1346.

(c) *His ita gestis (po wyprawie Swidnickiej) non longo spatio temporis transacto, Ludovicus Bavarus, qui se imperatorem nominavit, cum rege Hungariae, duce Austriae, rege Cracoviae, duce Misnensi, & duce Svidnicensi, sortem super Joannem regem Bobemiam, & Carolum marchionem Moraviae ligam construxerunt.* Karol w życiu swoim.

(d) O tym zaręczeniu powiada VITODURANUS pod R. 1345. *Tempore vernali vel assi-*

valli rex Cracovia filiam suam Romulo, imperatoris filio, sibi nato dum Romae ageret, tradit in uxorem, qui circiter festum S. Jacobi pervenit cum paucis exercitu, vel comitatu ad consummandum matrimonium ante initiatum. O tymże związku wspomina RAYNALD pod rokiem 1345 z listów papiejskich, iako się niżej powie. HUBNER w tablicach genealogicznych pod Kazimierzem wielkim zaślu. bia tę córkę nieiakiemus Romerus, odmieniając Ludwika Romula, w Rzymie roku 1328 urodzonego na Romera, o czym podobno nie czytał.

(e) RAYNALD w historyi kościelney pod R. 1345.

KAZIM. W.
R. P.
1345.

stryi, także margrabi Miśni, i Bolesława księcia Swidnickiego (f). Rozpoczęła się wojna w margrabstwie Brandeburkim. Karol Morawski uprzedzając broń zaczepną sprzymierzeńców, którzy mu do stawienia się w polu listy wyzywające w przeciągu jednego tygodnia posłali (g), wszedł do marchii, i kraj ten spuścił (h). Przeciwnie Kazimierz dopełniając przymierza, i mszcząc się za Swidnicę, wyciągnął z ludźmi swoimi do księstwa Opawskiego, gdzie miało Saar, należące do Mikołaja księcia obległ (i), mając w towarzystwie swoim poczet Węgrów, których mu Ludwik siostrzeniec pod sprawą Mikołaja Zecha i Piotra Pabrafza nadeśłał (k). Wydarli to księstwo Polakom Czesi przed stem lat po śmierci Mieczysława księcia Opolskiego: a lubo się o nie po kilkakroć Bolesław nazwany *Pudicus* upominał i woyny po dwakroć toczył; okoliczności kazały zostawić one w dzierżawie Czeskiej do lat tylko dwudziestu (l), lecz prawo nie ustąpione. Czesi widząc, iż cesarz spóźniał

(f) Karol w życiu swoim.

(g) Karol w życiu swoim.

(h) *Marchio Moraviae in ultionem injuria illata fratri suo iuniori &c.* VITODRANUS pod R. 1345.

(i) *Casimirus rex Cracovie Nicolai ducis Opaviae civitatem, nomine Saar, invasit & hostiliter obsedit.* Karol w życiu swoim.

(k) PRAY w historii Węg.

ale omylnie kładnie to pod R. 1344. — TUROČZ w historii Węgierskiej.

(l) Obacz w Tomie IV. pod 1246. w Tomie V. na kartach 21, 26, 73, 140. Także DAWGOSZA na karc. 799. Nie widzieć też w tranzakcyach poprzedniczych między Janem Czeskim i Kazimierzem, gdzie się wyliczają książęta Szląscy,

się przyśłać synowi posiłków do marchii, a z ludem swoim łupił tylko okolice Norymbergu i Ratzbony (m), umyślił dać tym czasem ratunek Mikołajowi (n), i Polskie zapędy wstrzymać. Rycerstwo Czeskie, zebrane na ten koniec od Jana króla do Kutna dla poparcia wojny, ociągało się przedsiębrać tę wyprawę, z przyczyny przywilejów swoich: mocą których nie było obowiązane służyć panom swoim za granicą królestwa, gdzie było księstwo Opawskie (o).

XIX. Niechęć Jana ku Polakom nie dała mu czekać dalszej zwłoki. Oświadczywszy się, iż chociaż ślepy, chce mieć to ukontentowanie, aby przynajmniej rękami murów Krakowskich dotknął (p); wyjechał teży nocy ku Opawie z Kutna w towarzystwie pięciuset zbrojnych. Wszakże nim do Saar przybył, już się liczba wojowników z Czechów, Niemców i Szlązaków do

KAZIM. W.
R. P.
1345.

iako mający już podlegać koronie Czeskiej, aby Opawskie księstwo było umieszczone.

(m) *Cæsar Ludovicus colligendo exercitus bellatorum in auxilium filii sui contra regem Bohemorum, licet frustra, quia effectui opus inchoatum non tradidit, circa civitatem Noremberg & Ratisbonam, ibidem circumquaque terram devastavit &c. VIRODURANUS.*

(n) Karol w życiu swoim. Książęta Opawscy nie byli ze krwi Piastów Szląskich, ale

poszli od Przemysława syna naturalnego Ortokara króla Czeskiego, iako mówiono w Tomie V.

(o) *Barones vero ad regis verba responderunt: domine rex & iure nostro existit, & ab antiquis temporibus inviolabiliter observatur, quod extra regnum non debemus armis proficisci, sed intra regni limites ipsum regnum contra eos, qui hoc hostiliter invadere conantur pro viribus defendere & tueri.* Karol w życiu swoim,

(p) Długosz na kar. 1073.

KAZIM. W.
R. P.
1345.

dwóch tysięcy kiryśników pomnożyła, wyjąwszy strzelców i inną lekką milicją (q). Nie nadchodziły tym czasem obiecane od Ludwika cesarza posiłki na mocy ślubnego traktatu: co widząc król, cofnąc przyrzeczenie, a córki zaręczony nie wydawać za młodego Bawarczyka, z oycem zaś ligę zawartą z potrzeby zerwać postanowił (r). Cóżkolwiek bądź, pierwsza fraż w liczbie trzechset kiryśników pod sprawą Zdenka z Lipy przypadła naprzód do Saar, gdzie król w oblężeniu miasto trzymał, i harce z nazemi rozpoczęła (s). Nadchodziło też wojsko Jana, i na bliskich polach szykować się poczęło (t). Król niechcąc się pótkać z potężniejszym nieprzyjacielem, rozkazał swoim porzucić oblężenie, i śpieszno cofał się ku Krakowu. Rychły i nieporządny, a do ucieczki podobniejszy uchód, dał sposobność Zdenkowi, że w pogoni Polaków, kilkadziesiąt z nich poymał, a do trzechset Wę-

(q) Długosz. Karol w życiu swoim.

(r) Nam interim, dum sperat se auxilium habiturum opportunum, & hoc fiducialiter prestolaretur a caesare, propter sponsalia noviter inita inter filiam suam, & filium caesaris memoratum, & non inveniret, ipsa irritavit secundum assertionem plurimorum, vel ad minus cassasse disponebat, aut attemptavit. VITODURANUS. Tenże autor powiada, że syn cesarSKI Ludwik potym circa fe-

stum S. Jacobi pervexit cum paucis exercitu vel comiatu (in Poloniam) ad consumandum matrimonium ante initiatum.

(s) Karol w życiu swoim.

(t) Qui duo reges cum suis exercitibus contra se in campesribus locati fuissent, & rex Cracoviae videret se vero similiter superandum a multitudine nimis copiosa hostium respectu sui, ad unam urbium suarum valde perterritus confugit. VITODURANUS.

grów wyciął (u). Nie uślza iednak bez kary ta wo-
 dza Czeskiego natarczywość: Zdenko zapędził wzy-
 się aż do samego miasta, z wielką częścią swoich
 przez otwarte bramy został przy zamknięciu tych-
 że przytrzymany (w). Przyciągnął tegoż samego
 dnia dwunastego Lipca Jan król pod Czernin z
 potężnym woyskiem, które się w przechodzie
 iego przez księstwa Opawskie Cieszynskie i O-
 świecimskie znacznie Niemcami i Szlązakami po-
 mnożyło (x). Tam okazawszy nieukontento-
 wanie z uchyloney pory i niewoli Zdenka, za
 którym się spodziewał ubiedz Kraków (y), roze-
 stał tym czasem poczty swoje po okolicach dla
 rabunku i pozogi (z). Król z wyborem ludzi
 trzymał się w mieście, mając poblizu pułki bądź
 w obozach, bądź w mieyscach ukrytych (a), w
 nadziei użycia onych, gdyby się sposobna do te-
 go podała pora. Nie dokazali nic Czechowie

KAZIM. W.
 R. P.
 1345.

(u) Karol w życiu swoim.

(w) *Reliquos vero se insequen-
 batur avide, ut ipse & magna
 pars suorum civitatem intrarent
 animo furibundo, qui cancello tur-
 vis demisso fuerunt in ipsa civitate
 detenti.* Karol w życiu swoim.

(x) *Per Opaviensem, Teschi-
 nensem & Oswiecimensem distri-
 ctus. Duxosz. Cum magna-
 rum copiarum exercitu ex Allema-
 nis, Bohemis & Silesiis collecto.
 Tenze.*

(y) Karol w życiu swoim.

(z) *Statim tamen eodem die
 Cracoviam cum magno obsedit
 exercitu, & iacendo ibidem, totam
 terram depopulatis suburbibus par-
 te maxima devastavit.* Karol w
 życiu swoim. Primum ad Cra-
 coviensem urbem duodecima men-
 sis Julii in Czernin ante Craco-
 viam duobus diebus castra meta-
 tus.

(a) *Casimirus tamen rex Po-
 lonia, & exercitus suus, quem ad
 resistendum Joanni regi contraxe-
 rat, aut in castris, aut in locis
 abditis — se continebat.*

KAZIM. W.
R. P.
1345.

zfurtmując przez dwa dni, i tylko przedmieścia popalili. A rycerstwo też królewskie ścigając rozbiegłe owe rabownicy, podwakroć ich zniósł. Bo naprzód ieden pułk złożony z Węgrów dopadłszy nieprzyaciół ciągnących ku Lelowu (b), we wsi Biała zwaney onych wyciął: a drugi idąc w tropy za temi, którzy się brali ku Ilkufzowi, oskoczył ich we wsi Pogonia, i równie rosproszył. Wielu z ludzi Czeskich wybito i poymano, a między znaczniejszymi dostali się w niewolę, Hinko z Duby, Zaiąc, Ptaczek, Alfo ze Stennberga i innych wielu, których do Krakowa zaprowadzono. Król udarowałszy swoich żołnierzy, iednego z nich Prandotę Gałkę z Niedźwiedzia herbu Odrowąż pasem rycerskim ozdobił: a Toporczykowie, którzy Hinka z Duby poymali, odtąd imie iego w następnych wiekach nosić poczęli. Karol cesarz w życiu swoim powiada, że Kazimierz nie chcąc podawać ludzi swoich na niebezpieczeństwo utraty życia w rozprawie wojenney, posłał do Jana radząc mu, aby się z nim sam na sam w zamkniętej gdzie izbie na szable spotkał: a przy kim będzie wygrana, tey i naród będzie ucześnikiem.

(b) DŁUGOSZ na kar. 1074. ANONIM arch. Gnieźnieński na karcie 80. Anno 1345. *Joannes rex Bohemie cum Bohemis venit ante Cracoviam, & cum Hungaris ante Luitw (Lelow) descendente se Vladislavo (rzaczey*

Casimiro) rege Polonie, Bohemi superati. Ta kronika archidyakona wydrukowana od Sommersberga, wiele ma omyłek z niedbalstwa przepiśnika i niewiadomości.

Jan zaś miał odpowiedzieć: „niech sobie pier-
 „ wey Kazimierz oczy wyłupić każe, a potem
 „ z nim z równą bronią pojedynk odprawię...” Dzi-
 ka to zaiste odpowiedź, i sprawom tegoż samego
 Jana przeciwna: który ślepym będąc woyny pod-
 nosił, i ślepy wkrótce na wojnie z Anglikami
 zginął.

KAZIM. W.
 R. P.
 1345.

XX. Takowe o Szląsk między królami za-
 targi, i ligi onych przeciwko sobie wzajemne
 dożyły do Awenionu do Klementa VI. papieża.
 Ułożywszy on sobie detronizacyą Ludwika Bawar-
 czyka, stolicy apostołskiej nieprzyziaciela i wykle-
 tego, zamierzał wynieść na tron cesarski Karola
 margrabię, iż mu się ten zdał być zdolniejszy
 dla powierzchowney świątobliwości, i powolno-
 ści przyjęcia wszelkich kondycyi, któreby nań z
 okoliczności praw papiełkich do Ferrary, Sycylii,
 Sardynii, Korfyki, tudzież hrabstwa Wenetyń-
 skiego włożone były (c). W takowym zamia-
 rze chcąc oderwać od strony Ludwika sprzymie-
 rzeńca jego Kazimierza, i pogodzić go z Czecha-
 mi, napisał list do niego z oświadczeniem nie-
 ukontentowania z uczynioney ligi z nieprzyziacie-
 lem kościoła. Pisał też różne listy do króla Cze-
 skiego i syna jego Karola, upominając do za-
 wieszenia broni, póki legata swowego do Polski i
 do Czech nie wyprawi: a do Ludwika Węgier-

(c) Obacz w RAYNALDZIE pod R, 1346. przyrzeczenie Karola.

KAZIM. W.
R. P.
1345.

skiego, ażeby w pogodzeniu stron wojujących wszelkich sposobów użyć nie zaniechał (d). Odpisał król papieżowi oświadczając się, że do zawarcia tej ligi z cesarzem samą potrzebą oparcia się gwałtownościom Czeskim był przymuszony: i że gdyby tej nie miał, prędeyby oręż swój przeciwko Brandeburczykowi iako niesłownemu, i Litwie obrócił (e). Upomnienie papieskie wzięło swóy skutek. Jan Czeski z Karolem synem żądając korony cesarskiej, którą od papieża otrzymać chcieli, a bojąc się gniewu jego, postanowili z Kazimierzem zawieszenie broni. I na ten koniec zostawiwszy swoich plenipotentów do traktowania, sami do Czech odiechali (f). Stała ta zgoda doczesna od dnia siódmego Września, do dnia iedenastego Listopada w Pyzdrach, z iedney strony z królem i Bolesławem książę-

(d) RAYNAED w historyi kościelney pod R. 1345. z listów papieskich, które cytuje, lecz ich nie kładnie *per extensum*.

(e) Tenże tamże.

(f) Karol w życiu swoim powiada, że *post hac petente Casimiro, statim fuerunt trengarum trium septimanarum inducie inter eos procurate*. Z tych wyrazów pokazuje się, że królowie wojujący musieli sobie pozwolić dwoiakie zawieszenie broni: iedno to *trium septimanarum*, o którym mówi Karol

(ieśli tu tylko niemaż omyłki, i zamiast *mensium* nie weszły *septimanae*). Drugie przedłużające pierwsze od siódmego Września, aż do iedenastego Listopada, które zaświadcza instrument oryginalny w archiwum koronnym znajdujący się. *Actum & datum in Pyzdry feria 3. proxima ante natiuitatem S. Marie, anno domini 1345. DOGIEL in cod. dipl. pomylił się w roku, kładąc ten instrument pod R. 1346, kiedy już Jan król Czeski nie żył, będąc zabitym w potyczce pod Cressly 26 Sierpnia.*

ciem Swidnickim, z drugiey z Konradem de Walanhdyn starostą Wroclawskim, czyniącym imieniem króla Czeskiego, i synów iego Karola z Janem, oraz niektórymi obywatelami Szląskiem (g). Obiecali królowi Szlązacy, że od daty do daty zamierzoney, owszem i daley ieśli strony nie przyszła sobie listów wyzywających (h): a nawet i po wydaniu onych przez dni czterdzieście od przyięcia, zupełny z sobą pokóy zachowaią. Ciż Szlązacy poddaiąc się zawartemu postanowieniu, przyrzekli za siebie, oraz za miasta Wroclaw, Nowy targ, Czoboten, Kant, Erwas, Stynawę, Gorę, Rzeczyn i Lubin, do których Bolesław Swidnicki z królem mieli pretensye, że one podobney spokoyności przestrzegać będą powinny. Co ieśliby jakie między niemi, tudzież obywatelami miast i powiatów rzeczonych, a między wzmiankowanemi książętami, i onych poddanemi w czasie tey zgody zasły rosterki; tedy każdy przestępca takowego postanowienia przystawiony będzie do Kalifza we dni czternaście od obwieszczenia szkody uczynioney, aby się przed królem usprawiedliwił, albo przymuszony od zwierzchności do uczynienia należytey

KAZIM. W.
R. P.
1345.

(g) *Pro quarum observatione treugarum, honorabiles viros dominos videlicet Henricum de Berlessey, Henricum de Vestenberg, Jescouem de Smoles, Lutoldum de Lobel, & Pasconem Ranahabe constitimus fide inso-*

res. Słowa tranzakcyi.

(h) W dawnych czasach strony wojujące wyzywały siebie przez listy, które się nazywały *litteræ diffidatorie*, z wyznaczeniem terminu, kiedy w polu stawać miały.

KAZIM. W.
R. P.
1345.

fatysfakcyi. Karol cesarz w życiu swoim powiada, że w czasie tego zawieszenia broni, wszystkie strony woiujących pretenzje po przyjacielsku zaspokoili się, i powszechny pokój nastąpił. Co się jednak stało dopiero w roku następującym, iako się niżej mówić będzie (i).

XXI. Gdy się te przygotowania do pokoju czyniły, papież Klemens odpisałwszy Kazimierzowi z podziękowaniem za rozerwany związek z Bawarczykiem, iakoby niegodny z osobą odfczepieńską, od koła kardynałskiego wyklętą, i od tronu cesarskiego oddaloną (k); oświadczył razem, że chce między nim a Czechami powagą swoią apostołską pokój utwierdzić: i że na ten

(i) *Quibus induciis pendentibus tota ininitiarum materia fuit complanata.* Karol to napisał łącząc z sobą rzeczy do iedney sprawy należące, choć w czasach różnych działane, aby z iedney materyi do drugiej postępował. Samo jego zeznanie o Kazimierzu, iż on długu sobie należącego ułtąpił, *ita ut Carolus marchio Moraviae de decem marcis argenti, quae sibi dudum Casimirus in mutuo concesserat, quietus omnino dimitteretur & solutus,* samo to mówię zeznanie zaświadcza, iż pokój nastąpił dopiero w roku następującym. Znayduie się albowiem w MS. królewskich kwitacya z tego długu dana od Kazimierza w

roku 1346. *in Pentecoste.* Prócz tego, negocyacya legata papieskiego późniew do Polski przyślanego dla doskonałego królów zaspokoienia, także listy papieskie do tego interessu ściągające się, oraz tranzakcyakrólewiska z Władysławem książęciem Szląskim na Bitomiu; że on przez kraie swoje Czechów do Polski puszczac nie miał, do przyszłego roku należą.

(k) *Cui Cleuens gratulatus significavit Ludovicum Bavarum, a sacro cardinalium senatu, ob haeresim & schisma damnatum — & ab ipso (Casimiri) dignitate abhorre, ut junctum cum haeretico affinitate regiae Poloniae stirpis gloriam inquinaret.* RAYNAL pod R. 1345.

koniec wyznaczył już legatą (1). Był to Wilhelm z Pusterli proboszcz Prezburski, z dyecezyi Strygońskiej, któremu Klemens zlecił pojednanie rzeszonych królów, przydawszy wyraźny rozkaz, że iesliby oni przyślac na to wzbraniłi się, tedy mocą apostołską miał uchwalić między niemi dłuższe zawieszenie broni, a przeciwnych temu postanowieniu klątwą ukarać (m). Nie wiadoma nam jest negocyacya tego prałata Węgierskiego: znać iednak, iż lubo się podobno żądane od papieża to zawieszenie broni przedłużało, pokoy iednak zupełny do skutku ieszcze nie przyzedł. Nieufający Janowi i Karolowi Kazimierz, którzy przez wszelkie sposoby starali się odwieść od strony jego Bolesława Swidnickiego, i księstwo Swidnickie do swoiey korony przyłączyć, spodziewał się za wże tajemney iakiey od Szląska i Moraw na kraie koronne inkurfyi. Ludwik zaś cesarz trwożliwy o koronę cesarską, i Tyrolskie hrabstwo wydarł Czechom, szukał z niemi przyiaźni, i wciągał do niey Ludwika Węgierskiego z książętami Austryackimi, którzy dotąd byli w przymierzu z Kazimierzem przeciwko tymże.

XXII. Wyznaczony zjazd do Wiednia na dzień 25. Stycznia (n); gdzie cesarz z królem Węgierskim i margrabią Karolem traktowali

KAZIM. W.
R. P.
1345.

1346.

(1) Tenże tamże z przydatkiem, iż ten list papiejski był datowany XV. Kalendas Novembris.

(m) RAYNALD w historyi kościelney.

(n) Kronika Zweldcńska.
— Karol w życiu swoim.

KAZIM. W.
R. P.
1346.

względem zamiany Tyrolu na Luzacyą, to jest na powiaty Gorlicki i Budyſzyński, które przy koronie Czeſkiej zostać miały (o). Była to kontynuacya zaczętey dawniey troche w Trewirze negocyacyi, na którey prócz uſtąpienia Luza- zacyi, ofiarował Ludwik Janowi wypłacić dwa- dzieścia tysięcy grzywien srebra: pókiby zaś tey summy nie oddał, puścić w zaſtawę niektóre mia- ſta do marchii Brandeburſkiej należące, to jest Berlin, Brandeburg i Stendel ze ſwoimi powiatami, obowiązał się. Ta liga Wiedeńska lubo do sku- tku nie przyſzła, iż Karol z Janem ſynowie króla Czeſkiego, nie chcieli aby ta ſumma oycu marno- trawcy doſtała się (p); dała atoli okazyą do bo- iażni Kazimierzowi. Zabezpieczając się więc od naiazdów ze ſtrony Mikołaja ksiąźcia Opawskie- go, którego miasto Saar w roku przeſzłym obległ: zawarł przymierze z Władysławem ksiąźciem Szląſkim na Bitomiu. Ten ksiąź, lubo dla prze- mocy Czeſkiej, a małego wsparcia od Polaków, woynami Krzyżackimi i Niemieckimi za Ło- kietka zatrudnionych, musiał się poddać koronie Czeſkiej; ſprzyał iednak krwi Polskiej, iako Polak. Łokietek król nazywając go ſwoim ſieſtrzeń- cem (q), potwierdził mu dawniey dzierzawę dób

(o) Zaczęto o tym trakto- wać w Trewirze, iako ſwiad- czy Karol w życiu ſwoim.

(p) *Noluerunt in eadem con- ſentire dicentes, ſi pater noſter*

corripuerit iſtas pecunias, diſperdet eas inter Rhinenses, Henkinos, & ſic decepti manebimus & illuſi. — Karol w życiu ſwoim.

(q) Przywilej dany temu

Pfary nazwanych, które oycu iego Leszek czarny, poprzednik i brat Łokietka puścił. Władysław w równy będąc przyjaźni z Kazimierzem, dał mu przyrzeczenie (r), iako w zamkach, do iego dziedzictwa należących, nie da przytułku nieprzyjaciołom królewskim, a mianowicie Janowi Czeskiemu, Karolowi margrabi, i Janowi synom iego, tudzież Mikołajowi Opawskiemu (s), lub ich starostom: ani im sprzyjać będzie, dopóki zupełna między niemi zgoda i pokój nie nastąpi. Ostrożność Kazimierza była zawsze potrzebna, ponieważ się ta zgoda ieszczé zwlekała, lubo ogręż był na czas zawieszony. Zachodziło albowiem

KAZIM. W.
R. P.
1346.

Władysławowi książęciu na Bitomiu i Koźle, na dobra Pfary od Łokietka w R. 1316. w Krakowie VI. idus decembris, obacz w SOMMERSBERGU T. I. na karcie 970. *Nos Vladislavus — magnifico principi filiolo nostro dilecto domino Vladislav Dei gratia duci Koźlensi & Bitomien-si — presentibus magnificis principibus, & filiis nostris Przemislav & Casimiro Cuiavia ducibus.* — Byli ci Kazimierz i Przemysław synowcami rodzonemi Łokietka. Sommersberg z Hubnerem w tablicach genealogicznych Piastów Szląskich i Polskich daią temu Władysławowi oycą Kazimierza II. Cieszyńskiego, który urodził się z Eufemii siostry stryechno-rodzonej Jadwigi żony Łokietka, więc Łokietek po żo-

nie był wujem Kazimierza, a dziadem tego Władysława. — Nie wiadomo nam więc dla czego nazywa go *filiolus* synowiec, chyba że ten Władysław Bitomski był raczcy bratem Kazimierza Cieszyńskiego, ponieważ Sommersberg nic nie kładnie pewnego na dowiedzenie, że Władysław miał oycą Kazimierza, i tylko same przywodził mniemania. My po sobie mamy świadectwo z tranzakcyi tego Władysława Bitomskiego z Kazimierzem, w którym on króla nazywa bratem swoim.

(r) Obacz to przymierze w DOGIELU pod tytułem *Silesia. Datum in Bitom in crastino S. Valentini (14 Febr.) 1346.*

(s) *Nullo amulo, & praesertim D. regem Bohemiae &c.*

KAZIM. W.
R. P.
1346.

do załatwienia wiele trudności. Kazimierz miał dotąd dług nie zaspokoiony (t), od Karola margrabi sobie winny. Trzymał też w zastawie kilka miast Szląskich, Namysłów, Kreyzburg i Byczynę, za sumnę czterech tysięcy kóp groszy Praskich, książętom Lignickim, Opawskiemu i Raciborskiemu pożyczoną. Będąc też sprzymierzeńcem i zwierzchnikiem, iako król Polski, księcia Swidnickiego, nie chciał Czechom przyznawać jego podległości: a do księstwa Opawskiego sprawiedliwe miał pretensye. Nie zdawało się na koniec zrywać jeszcze iawnie ligę z cesarzem: któremu lubo równie iak Czechowi nie ufał, będąc od niego w roku przeszłym zawiedziony (u); wszelako potrzebnym go sobie być rozumiał, dla postrachu tychże Czechów, tym uciążliwszych dla Polski, iż w domu swoim berło cesarskie mieć przedsięwzięli (w). Znając to papież Klemens, który także na cesarza ostatni cios gotował, nie przestawał nalegać na króla dla oderwania go od strony Ludwika. Dla tey przyczyny chcąc sam być pośrednikiem zgody, wymógł na Janie i Karolu, iż oni dali mu submisją poprzyśiężoną, iako w pretensyach swoich do króla na powadze sądu apostołskiego przestać zechcą (x).

(t) Obacz wyżej.

(u) Obacz wyżej.

(w) *Periculum constari pote-*

rat, si Bohemus imperio augetur.

RAYNALD pod R. 1346.

(x) *Ut Cosmivum itaque ab-*

XXIII. Dał się król nakłonić na żądanie pa-
pieckie, obiecując wyśłać swoich plenipotentów
do Awenionu (y): a tym czasem, nimby zupełny
pokój nastąpił, dał kwitacyą Karolowi margra-
biemu na ową summę dzieścięciu tysięcy grzywien
frebra z dawna sobie należąca (z), o której wy-

KAZIM. W.
R. P.
1346.

*duceret a Ludovico pontifex, Jo-
annem regem, & Carolum sceptri
Bobeni heredem, sacramento ade-
git, ipsos omnes suas controversias,
quæ intercedebant cum Polonis,
apostolica sedis arbitrio permissu-
ros. RAYNALD pod rokiem
1346.*

(y) *Pronum se ad pacis confi-
lia Casimirus exhibuit &c. Ten-
że tamże.*

(z) *Quibus inductis pendentibus
tota inimicitiarum materia
fuit complanata; ita ut Carolus
marchio Moraviae de decem milli-
bus argenti, quæ sibi dudum Ca-
simirus in mutuo concesserat, quietus
omnino dimitteretur & solutus.
Karol w życiu swoim. —
Zdaie się, iż Kazimierz tey
summy nie odebrał, zostawia-
jąc ją u dłużnika, różne sobie
dla iey zatrzymania pretenzysie
roszczącego: i że tyłko na nią
iakooby realnie odebraną, dał
kwitacyą. Potwierdzają nas w
teym zdaniu nietylko słowa
obojętne powieści Karola,
gdzie nie wyraża tego, iż te
pieniądze królowi oddał, ale
sam text rzeczoney kwitacyi
znajdujący się w MS., archiv.
królów. pod R. 1346 Datum*

*in Novemberg in die Pentecoster.
Słowa iey są po cytowanym
per extensum obligu Karola.
De qua quidem litera, & pecunia
in ea contenta, videlicet de 4 mil-
libus sexagenarum, de tribus mil-
libus marcarum Polonicalium in
pignovibus, de duobus millibus mar-
carum, trecentis triginta tribus
marcis, & 16. grossis ex parte Wie-
rzyngi, & de mille sexagenis ex
parte Hanconis Kempnicæ, ut
premittitur, ipsum dominum
marchionem quietamus, & quietum
reddimus & mittimus fraternæ &
benevole absolutum, secum de ea-
dem pecunia amicabiliter concor-
dando, harum testimonio litera-
rum. Datum in Novemberg in
die Pentecoster 1346. Wyrazy
amicabiliter concordando bez do-
łożenia, iż odebrał, są po-
wódnym dowodem, iż król
zakwitował Karola bez wzię-
cia pieniędzy. Zdaie się, iż to
zakwitowanie być mogło za
pretenzysie, które margrabia,
iako dziedzic korony Czeskiej
roscił sobie do Wschowskiej
ziemi, ponieważ nie widzieć
potym nigdzie, aby Czesi do
tey ziemi prawo iakieroszcili.
Karol w życiu swoim kończąco*

KAZIM. W.
R. P.
1346.

zey mówiliśmy. Zdaie się, iż temu ustąpieniu tak znaczney w owych czasach summy pieniężney było pobudką dla Kazimierza zabranie ziemi Wschowskiej, do której Czechowie mogli sobie jakie prawo wynaleść, oraz zaspokoienie ich o zniszczenie księstwa Cieniawskiego i Opawskiego. Wierzyć albowiem nie można, aby król ten wolny już od napaści Krzyżackiej, rządny i bogaty w domu, mający tak mocnych sprzymierzeńców, oparłszy się Czechom, miał przez podłą boiaźń długu im ustępować, będąc sam od nich i od papieża do ligi nowej zapraszany. Tegoż samego czasu

powieść o tej kwitacyi przydaie. *Et sic extincta dissensionis materia fuit inter eos (Casimirus & Bohemos) pacis tranquillitas postea & firmata, in qua quidem pacis firmatione, omnes isti principes, qui prius regem Joannem & Carolum marchionem dissidaverant, fuerunt unanimiter comprehensi.* Mówiliśmy w wyższej nocie (i), iż Karol nie pisał dzieiów za swojego czasu chronologicznie, ale często dla zakończenia materyi iedney, różne rzeczy choć w różnych czasach działane w iedno łączył. Tak naprzód w tej negocyacyi pokoju między sobą, oycem Janem i Kazimierzem, zawieszenie broni pierwsze które było do trzech tygodni, złączył z drugim uchwałonym od Września do

Listopada. Potym zaś pomieścił czas kwitacyi z zawieszeniem broni trzytygodniowym. *Trengarum trium septimanarum inter eos inducie procurate, quibus pendentibus Carolus de decem millibus marcarum &c.* lubo ta kwitacya w ręk prawie potym dana mu była. Z teyże powieści Karola zdaie się, że prócz kwitacyi musiał być inny jakiś traktat udeterminowany. Ponieważ wspomina Karol, że w tym traktacie byli zawarci książęta, *In qua quidem pacis firmatione omnes isti principes, qui prius ipsam regem Joannem & Carolum marchionem dissidaverant, fuerunt unanimiter comprehensi.* Wszakże to późniey stać się musiało, kiedy papież wziął na siebie finalny rozrządek tej sprawy,

czasu (a) zawarta inna tranzakcyja z tymże Karolem, oraz z Bolesławem Lignickim, z synami jego Wacławem i Ludwikiem, tudzież z Mikołaiem Opawskim i Raciborskim książętami. Zadłużali się Szląscy książęta sobie, lub mocniejszym od siebie sąsiadom, dając w zastawę dobra, a tracąc nayczęściey pieniądze na woyny domowe, okazałość próżną, i inne zbytki. Przechodzili powoli w inne ręce ich miasta, zamki i powiaty dla sposobności zaspokoienia kredytorów. Ko, rzytali z tego marnotrawstwa królowie Czescy, margrabiowie Brandeburfcy i inni, a wprowadzając dziedziców w długi, nakoniec prawa ich do księstw dziedzicznych lub spadkowych przez

KAZIM. W.
R. P.
1346.

ezgoby nie uczynił, gdyby się ona już zakończyła. Traktat ten nie jest nam wiadomy: zdaie się jednak, iż zawierał w sobie ligę przeciwko Ludwikowi Bawarskiemu, tudzież pokóy z Ludwikiem Węgierskim, Albertem Austryackim, Wilhelmem Miśnińskim i Bolesławem Swidnickim, którzy iako wyżey mówilem z cytacyi Karola, *regem Joannem difidaverunt*. — Bolesław Swidnicki musiał się trzymać przy swoiey nie podległości Czechom, ponieważ dopiero potym porzuciwszy pierwszą stałość i cnotę Polstką, poddał się Karolowi już pod ow czas cesarzowi.

(a) Ta tranzakcyja znaydu-

ie się w MS. królewskich. *Promissio redditiois civitatum Namislaw, Crentsburg, Byczyn pro tribus millibus marcarnum Polonici pagamenti. Actum & datum Cracovie Sabbato post festum ascensionis*. Rok tey kopii 1348. bez pochyby jest mylny: ponieważ w niey Kazimierz daie tytuł Karolowi, *primogenitus domini regis Bohemie, marchio Moravia*. Wiadomo zaś jest, że Karol został cesarzem w R. 1346. a przeto w R. 1348. już nie był *marchio Moravia* tylko, ale *vex Romanorum & Bohemie*. Czasy bliskie siebie, to jest data kwitacyi *in Pentecoste*, i data tey tranzakcyi *post ascensionem* pokazuia, że się obie stały w roku 1346.

KAZIM. W.
R. P.
1346.

sukcesywe zakupowali. Kazimierz zebrałszy przez mądrą oszczędność znaczne skarby, miał u Bolesława Lignickiego i synów jego cztery tysiące kóp groszy Praskich (b), a u książąt Opawskiego i Raciborskiego inną także summę, w którym długi trzymał miasta Byczynę, Kreycburg, Niemysław i Kuntzensztad. Warował sobie król Czeski, aby książęta zastawując dziedzictwa swoje królowi Polskiemu, nie wyzuwali się z prawa onych wykupna: co gdyby na terminie pieniędzy nie oddali, w ten czas ich niedostatek sami królowie Czescy zastępować mieli opłatą ich długów ze swojego skarbu, aby się te dobra Polakom nie dostawały (c). Woyna Kazimierza z Czechami i książętami ich lennemi poszła prócz innych przyczyn i z powodu długów nie wypłaconych. Dla zaspokojenia tego interessu uczynione między królem a książętami postanowienie, aby król czekał zupełney wypłaty do S. Troycy, która gdy nastąpi, lub gdy książęta inną jaką dostateczną kaucyą położą, na ow czas król tak obli-

(b) *Reversales Boleslai Silesie dncis, w DUMONCIE T. I, Cz. II, na karcie 203. Quod cum magnificus princeps dominus Joannes rex Bohemie, ac Luceburgensis comes nobis benevole concesserit ac indulserit, ut aliquam vel aliquas munitionum nostrarum, quamcumque vel quas-*

millibus, aut domino Bolconi duci Silesie, domino Svidnicensi pro duobus marcharum Polonici pignamenti — possimus pignoraſſe & obligare. Datum Praga feria 2, proxima post festum Exaltationis S. Crucis 1341.

(c) Tranzakcyja wyżey cytowana między królem Czeskim i Bolesławem Lignickim,

iako trzymane w zastawie miaſta rzeczone ſwoim powroci dziedzicom (d).

KAZIM. W.
R. P.
1346.

XXIV. Uczyniony wſtęp do zgody zabezpieczył Czechów ze ſtrony Polſkiej: a inne teſz zdarzone przypadki powoli do oſłabienia ligi przeciwko nim zawartej dopomogły. Ludwik król Węgierski ſtraciwſzy w roku przeſzłym brata Andrzejia (e) króla Sycylii, zabitego zdradą Joanny żony przez naſtane w nocy zbóyce, pragnął widzieć na tymże tronie ſiebie, lub brata ſwojego Stefana (f); przeto nie chciał daley papieża urażać, urażonego nań zkądinąd, iż on dla ukarania Neapolitańczyków myślił złączyć ſię z ceſarzem, i zamęſcia còrki iego z bratem Stefanem pragnął (g). W marchii Brandeburſkiej od ſyna ceſarſkiego Ludwika poſiadaney, ziawiony z poſzeptu ksiąſząt Saſkich iakiś oſzuſt, ktòry ſię przewawſzy Waldemarem, oſtatnim tey marchii dziedzicem, iuſz od lat dwudzieſtu kilku zmarłym, iakoby dorząd gdzieſ pokutne życie prowadził utaiony, mieſzał i niſzczył. Alberta ksiąſzęcia Austrii Klemens papież nakłonił do ligi ſwo-

(d) *Postquam cautio de ſolvendis iisdem tribus millibus &c.* — Tranſakcyja Krakowſka wyſzey pod norą () cytowana.

(e) Zabity zdradą żony w roku 1345. dnia 20 Sierpnia.

(f) Liſt Klemenſa VI. do Ludwika. *Super eo quod poſtulas, ut tibi & preſato Stephano ger-*

mano tuo, preſatum regnum Sicilie dare & locare velimus. Datum Aviniono 11. idus Martii 1346. RAYNALD.

(g) Nie ukontentowanie papieſkie widzieć w liſcie iego do Ludwika cytowanym od RAYNALDA pod R. 1345. w Grudniu.

KAZIM. W.
R. P.
1346.

iey przeciwko Bawarczykowi. Takowe okoliczności ułatwiły drogę Janowi Czeskiemu z synem Karolem do Awenionu, dla otrzymania korony cesarskiej. Obiecał ią papież Karolowi: lecz pierwey obowiązał obu, że pokòy trwały z Kazimierzem uczynią (h), i że w zaszłych z koroną Polską sprzeczkach na decyzji stolicy apostołskiej przestaną. O tym swoim z Czechami postanowieniu oznaymił Klemens Kazimierzowi w liście swoim do niego pisanym (i), oświadczając mu zaprzysiężoną submissyą obu książąt, z poddaniem się karze dziesięciu tysięcy grzywien złota, iesliby oney nie dotrzymali (k). Przyłączył żądanie swoje, aby Kazimierz przyśłał także swoich plenipotentów, dla uczynienia podobney submissyi na rozładek apostołski: a do króla Węgierskiego i do arcybiskupa Gnieźnieńskiego dał osobne pisanie z upomnieniem, aby uchwalone dawniey zawieszenie broni między rzeczonymi królami tym czajem utrzymując, do zupełney obie strony zgody

(h) *Accessere hoc anno ad sedem apostolicam Joannes rex Bohemiae, & Carolus marchio, ut summo pontifici fidem obstringerent se rem catholicam, ac jura ecclesie tutaturos, ac bellorum causas cum regibus Siciliae, Francorum & Poloniae amoturos, si studiis apostolicis Bohemiae regiae imperium inferretur.* RAYNALD pod R. 1346.

(i) *Znayduie się ten list w*

RAYNALDZIE pod R. 1346. *Datum Avenione n. Kalendas Junii pontificatus anno V.*

(k) *Sub pœna decem millium marcarum auri. Promittentes, & ad sancta evangelia manu tacta iurantes eidem ordinationi, & voluntati stare, parere, ac tenere, perficere & complere, quicquid au-xerimus super his ordinandum, confectis nihilominus exinde instrumentis publicis.*

nakłaniali (l). Nie są nam wiadome dalsze skutki tej papieskiej negocyacji: bądź one potym w rzeczy samej nastąpiły: bądź papież szukał tylko zwłoki, aby Kazimierza i Ludwika Węgierskiego oderwał od ligi z cesarzem, którego panowanie wkrótce do domu Luxemburskiego przeniósł. Jakoż Karol zaprzyściągłszy Klemensovi podane sobie punkta względem wolności, prerogatyw i possessyi papieskich (m), nie długo potym w miesiącu Lipcu od elektorów duchownych i świeckich w Rentzu na tron cesarski podniesionym został (n): a w następującym miesiącu (o) oycza Jana pod Kressly w bitwie z Anglikami utraciłszy, Czeską koronę otrzymał.

XXV. Śmierć Jana Luxemburskiego, głównego nieprzyjaciela Polaków, a woyny Karola syna jego na wstępie panowania z Bawarczykiem i jego stronnikami, zabezpieczyła bardziez ieszczé królestwo od strony Czeskiej. Kazimierz będąc zawzse w przyiaźni i lidze z królem Węgierskim, posłał mu na pomoc ludzi swoich, mających iść do Włoch na ukaranie Joanny królowey, która

KAZIM. W.
R. P.
1346.

1347.

(l) RAYNALD tamże.

(m) Obacz w RAYNALDZIE tę przyśięgę.

(n) Albert Argentin: w kronice. *Procurante domino papa mense Julio circa Margavethæ, Rehdorf Tom. I. Scvip. Germ. na karę. 626. — In villa Rens prope Andernacum per schisma, ac postea Gallicæ regis subordinatiōne*

Treviris cesar appellatus, tandem a Valdivano Colonienſe archiepiscopo VII. Kalendas Septembris coronatus.

(o) Jan król Czeski zginął w bitwie z Edwardem królem Angielskim, przeciwko któremu pomoc dawał Francuzom. Ta klęska stała się w R. 1346. dnia 20 Augusta.

KAZIM. W.
R. P.
1347.

według powszechnego mniemania, pomogliśmy do zabicia Andrzeja króla i męża swojego (p), poszła za Ludwika hrabię Tarentu. Krzyżacy po traktacie Kaliskim utrzymywali zawarty pokój; a sami też mieli eo do czynienia z Litwą pod nowym mistrzem Henrykiem Dusner, który postawiony na miejscu Ludolfa z rozumu obranego, i wkrótce zmarłego, chciał nowy swój urząd wojeńskimi dziełami ozdobić (q), złączywszy się z Ludwikiem margrabią Brandeburskim na tę wyprawę. Te okoliczności dały sposobność królowi do przepisania narodowi swojemu pewnych prawideł w sądowych iurydykcyach. Nie była Polska bez rządu, a zatem bez praw cywilnych, wojskowych i sprawiedliwości, od tych czasów nawet, kiedy w przepaści jeszcze innych hord Słowiańskich ponurzona, a od znajomości piśmienney daleka, ledwo w powszechnym Słowian nadwiślanych imieniu ślady swojey bytności miała (r). Pierwiasłkowi iey książęta prawami

(p) *Per idem tempus Ludovicus rex Hungariae exercitum, in quo multi Poloni militarunt, duxit in Italiam.* KROMER na karcie 207.

(q) Długosz pod R. 1346. kładnie tę klęskę Litwy. VIOTODURANUS społeczesny poświęcił ją pod R. 1347.

(r) Do czasów chrześcijańskich w Polfcze za Mieczysławem I, nie mamy historyi na-

rodowej, z ktoreyby eo pewnego wiedzieć można było o rządzie, prawach i zwyczajach kraju naszego. Zdaje się jednak, iż iak inne hordy Słowian barbarzyńców, między Wolgą, Dunajem a Elbą leżące, tak i Polacy między niemi w wolności żyli, pod rządami głów starszych, do których szafunek sprawiedliwości należał. Jornandes biskup

oną, lub zwyczajami prawo zastępującemi rzą-

KAZIM. W.
R. P.
1347.

Gocki, pifarz szóstego wieku osadza w naszym kraiu Słowianów, Antów i Winidów. Te są jego słowa w R. V. de rebus Gothicis. In Scythia (mowa tu o Scyryi mniejszey, gdzie teraz Wołosza i kraie nadnieprskie nad morzem czarnym) In Scythia prima ab occidente seddit gens Gepidarum (gdzie teraz Spiż, Gepusia, Scepusia) Introitus illi (Scythia) Dacia est, (gdzie teraz Siedmigród) ad coronae speciem arduis alpidibus (góry Sarmackie) emunita. Juxta quarum sinistram latus, quod ad aquilonem vergit, & ab ortu Vistulae fluminis per immensa spacia venit; Vinidarum natio populosa confedit: quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutantur, Slavini & Antae nominantur. Slavini usque ad Danastrium & in boream Vistula tenuis commorantur. Hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Pontium mare curvantur, a Danastro extenduntur usque ad Danubium. Ad littus vero oceani, ubi tribus faucibus fluens Vistula sinibus ebibuntur. Vinidarii resident ex diversis nationibus huc aggregati.

Ci Słowianie Antowie i Winidowie, oycowie nasi, przed piątym iezcze wiekiem po Chrystusie w Polfcze rozplemieni, byli jednym narodem, i jednym ięzykiem gadali, iako

świadczy PROKOP pifarz szóstego wieku w Rozd. 14. woyny Gockiey. Una est utriusque Antis & Slavici lingua admodum barbara.

Tych wszystkich Słowian, powszechnym imieniem Vinidi, Sclaveni, Antae nazwanych, a na różne hordy podzielenych, rząd był w pierwiastkach gminny za świadectwem tegoż Prokopa. Et vero hi populi Sclavni inquam & Antae non uni parent vivo, sed ab antiquo in populari imperio vitam agunt, ac propterea utilitates & damna apud ipsos in commune vocari solent. Hordy tych Sławów drobne składały iedno nieiakieś ciało rzeczypospolitey: a każda rzeczypospolita nosiła inne nazwisko. Z początku było tych rzeczypospolitych trzy, iako się wyżej mówiło, Slavini, Antes, Vinidi. W dalszych czasach, gdy Słowianie od Wisły pomknęli osady swoje aż za Elbę, osiadłszy spustoszałą Germanią, po wyściu Saxonów z Longobardami do Włoch, namnożyło się więcej tych rzeczypospolitych. Między temi były naywiększe Lutyków czyli Wilków za Odrą dolną około morza, Syrbów między Odrą a Elbą średnią, Bohemanów czyli Czechów około Elby dolney, a podobno też i Polaków między Odrą, Wisłą i Bugiem. Wszy-

KAZIM. W.

R. P.

1347.

dzili. Za Chrobrego, który swój naród sta-

łkie te rzeczypołpolite rządziły się gminnie. Każda horda one składająca miała swojego starzega, albo pana, zapana, starostę, osudara czyli sędzię: a gdy wojowały, wodza sobie obierali, który w pokoju do życia prywatnego powracał. O Słowianach siedzących około Dunaju, Sawy i Drawy, nazwanych *Slawi Carantani*, pisze MONANDER protektor Greczyn pisarz VI wieku, iż oni mieli niejakiegoś Laura wodzem wojsk & *gentis principes*, to jest gubernatorów czyli starszych, którzy z nim o dobru krajowym radzili, wojnę lub pokój stanowili, i których potym Awarowie naród Huński zawojuwawszy, w niewoli przez kilkadziesiąt lat trzymali, nim onych niejakis kupiec z Belgium ofwobodził, nazwiskiem Samo Francus, którego potym królem obrali. O Syrbach i Bohemanach, mamy wiele świadczeń w historyi Franków, jeszcze za linii Morowingów wojny ze Słowianami prowadzących, a tym bardziej gdy linia Karolingów nastąpiła, i berło cesarskie wstrześli na zachodzie. Ludwik król Niemiecki w nuk Karola W. dwunastu razem tych wodzów czyli sędziów Bohemańskich zwalczył, i do chrztu przymusił. DYTMAR w księdze VI. wy-

rażnie powiada o Lurykach, że oni nie mieli królów; akto-by się z obywatelów krajowych poważyl do odmiany rządu, miano mu za grzech gardłowy. Toż samo widzieć i w HELMOLDZIE kronikarzu Słowiańskim. Ten sposób rządu gminnego musiał być i w Poliszce. BOGUFAL biskup Poznański choć z tradycyi gminney wiele baitek nakładł o swoich Lechitach i czasy pomieszał, wszelako w nim znajdujemy ślad gminowładztwa, i sądów krajowych. Jak inne Słowiańskie rzeczypołpolite, nim dla przemocy Franków i Niemców porzuciwszy rząd gminowładny, dożywotnich sobie wodzów obierali, z których potym wyszło samowładztwo, tak i Polacy rządziły się gminnie. Powiada BOGUFAL na karcie 24. *Primo itaque unde reges Lechitarum processerunt videmus. Tempore siquidem regis Afferi, cum Galli diversa regna & provincias invaderent, ac invasa occupassent; Lechite qui nullum regem seu principem inter se, tanquam fratres, & ab uno patre ortum habentes habere confecerant; sed tum duodecim discretiores & locupletiores ex se eligebant, qui quæstiones inter se coniungentes diffiniebant & rempublicam gubernabant, nulla tribus sive invita servitia ab aliquo exigentes, Gallorum impetum for-*

wnym uczynił, lub mało co przed nim, wzię-

KAZIM. W.
R. P.

1347.

midantes, quemdam virum strenuissimum, nomine Krak, cuius mansio tunc prope fluvium Wisla fuerat, sorte sibi divinitus inter fratres suos Lechitas attributa, in eorum capitaneum seu ducem exercitus, ut verius dicam: nam juxta Polonicam interpretationem, dux exercitus voievoda appellatur, unanimiter elegerunt: hic Krak, qui legitime corvus dicitur, victor effectus, per Lechitas in regem est assumptus. Tenże BOGURAZ podobne ma wyrazy względem rządu u Polaków gminnego i sprawiedliwości po śmierci mniemaney Wandy. Post decesum igitur Vandæ reginæ, multis annis Lechitæ rege carebant, sed tum voievodam & duodecem gubernatores eligebant usque ad tempora regis Alexandri. Cujus tempore quendam virum fortissimum aurifabri artificio, qui arte & industria plus quam fortitudine potentie Alexandri resistens, ipsum absque omni gloria de terris Lechitarum non sine confusione exire coegit.

Dobry BOGURAZ pomieszal dziwnie historią przez podchlebstwo ku narodowi swojemu, biorąc Gallów za Franków, Allwera z Alexandrem za królów Franków, albo Dagoberta, z którym Samo Francus Niderlanczyk oswobodziciel Słowian Karantanów wojował w pośrodku siódmego wieku, albo za Karola wielkiego, gdy

Frankowie szeroko państwo swoje rozszerzając, po zbitych Saxonach zburzyli i zholdowali całą Słowiańszczyznę od Elby aż do Wisły, iako pisze EGINHARDUS pisarz notariusz tegoż Karola wielkiego w życiu iego. Deinde omnes barbaras & feras nationes, quæ inter Rhenum & Vistulam fluvios Oceanumque & Danubium posite, lingua quidem pene similes, moribus vero atque habitu valde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias effecerit, inter quos fore præcipui sunt Velotabi, Serabi, Abotriti & Bohemani. Nie wchodzę ja tu w pismo, kto był ten Krak, kto Samon Francus fundator monarchii Słowiańskiej na zachodzie, zostawiając to objaśnieniu wieków pierwszych historii Polskiej. Z cytacyi BOGURAZA to tylko widzieć, że Lechitowie czyli Polacy mieli rząd dawniej gminowładny, nim dla bojaźni napaści Franków, wodzów sobie, a zатыm i królów dożywornich porobili. Z tego rządu, nie dobrze od oczów historii naszey zrozumianego, wyniknęła powieść o XII. voievodach, o których żaden z pisarzy przed Długozem nie wspomniał.

Byli to, iakom wyżej mówił, starci w narodzie sędziowie, starostowie, z których każdy w swoicy hordzie obywatelów

KAZIM. W.
R. P.

wfyzy religią, moc, porządek, dostatki i obyczaje,

1347.

sądził, nie mając w rękę ani władzy wojskowej, ani mocy nakazywania podarków, bo się to wolności sprzeciwiało. Jak się nazywali w języku rodowitym ci dwunastu *discretiores, locupletiores*, obierani od gminu, nie wiadomo nam jest z kronik naszych. Słowo *palatinus, comes palatii*, z urzędem do niego przywiązanym, jest obce, i ze zwyczajów Franków i Niemców później do kronik naszych wniesione: lubo i ten urząd palatynów nic innego nie znaczył, iak tylko pierwizłych slug pałacu czyli domu królów, którzy sprawy do dworu królów przychodzące, albo z niemi razem, albo z ramienia ich sądzili. Zdawałoby się jednak, że wzmiankowani dwunastu mężowie nosili imię *panów* czyli *supanów, sudarów*, stosując się do zwyczajów innych sąsiednich Słowian, Czechów, Bulgarów, Kroatów, u których prowincye, ziemie, powiaty, dawniej *zupaniami* i *sudami*, owszem i teraz *Bannatami* czyli *panatami* nazywają, tak iak u nas *paustwanami* dominia. Rufacy zaś Słowianie dotąd królestwa zowią *osudarstwami* z pierwiastkowego zwyczajui sędziów nad wolnemi narodami przelężonych. Ze w Polfcze naszym znaiome było to nazwisko urzędowe *supan*; świadczy to

choć w późniejszych nierównie i chrześciańskich już wiekach kronika *Montis Sereni* za czasów Leszka białego, iakosmy mówili w historii Tomie IV. na karcie 173. Był ten *supan* woiewodą Wielkopolskim: ponieważ dawniej u nas senatorom przydawano tytuły *panu Krakowski*, *panu Poznański*, i tam daley. Odmiana czasów, rządu, urzędów, okoliczności, nie zatara pamięci pierwiastkowych *supanów*, to jest sędziów kraiowych prowincyalnych.

Cóżkolwiek bądź: iak było w Rzeczypospolitey Lechitów 12 sędziów, tak być musiało dwanaście ziem, państw nad któremi oni mieli starzeństwo sędziowskie. Ciemność starożytna ukryła przed nami ich nazwiska. Woiewodztwa koronne, które dziś widzimy, jedne się potym uformowały z odrywków ziem większych dla wygody sądów, iako Lubelskie z części księstwa Sandomirskiego, Rawskie i Płockie z Mazowsza, Inowrocławskie i Brzeskie z Kujaw, z przyczyny działów księstw głoonych między Piastami rozplemionemi: drugie z późniejszego Prus, Pomeranii, Rusi i Podlasia nabycia. Wnosić jednak można, że ten podział dawney Lechii na dwanaście części trwał do czasów Boles-

gdy te dary wzięła, prawa też, które są źrzo-

KAZIM. W.
R. P.

1347.

flawa Chrobrego; który król z dawnego zwyczaju *habebat duodecim consiliarios*, jako świadczy MARCIN GALLUS, a my o tym w niższej nocie mówić będziemy.

Gdy więc za zdaniem BOGUSŁAWA, rzeczeni *duodecim discretiores questiones inter se conjungentes diffiniebant*, musiały tam być i sądy, a zatem i prawa albo raczej zwyczaje narodowe, które w nieznanomosci pisała, jak w innych sąsiadnych krajach miejsce pisanych zastępowały. KADŁUBEK powiada na karcie 606. że jeszcze przed panowaniem Kraka, gdy nie było książąt w Polsce, były już przepisy dla sędziów, lubo onemi przemoc możniejszych według woli swoiey władala *eratque justitia, quae plurimum prodesset ei, qui plurimum posset*. Te przepisy były właściwe narodu Słowiańskiego *Jus Slavonicum*, i różne od praw Niemieckich *Jus Teutonicum*, *Allemanicum*. — WITYKIND mnich żyjący w dzieciątym wieku, opisując początki narodu starych Saxonów powiada: iż Słowianie opanowali w ten czas kraje nad Elbą rzeką rozciągnięone, gdy Saxonowie z Longobardami opuścili swoje siedliska, wesli w szósty wieku do Włoch. *Et ideo Slavi aliis legibus, quam Sa-*

xones utuntur. — Jakoż w późniejszych wiekach Piastów na Szląsku i w Polsce panujących, widzieć liczne przywileje książąt, w których oni pozwalają duchownemu i świeckiemu stanowi przy nadaniu ziem *locave villas jure Teutonicum*, albo przenosić one *ex jure Slavonico, Polonico in Teutonicum*. Zostały więc w Polakach ślady dawnych praw narodu Słowiańskiego, z którego oni wychodząc, tak jak inne narody, teyż krwi Czesi, Morawcy, Bułgarowie, Rufini, Karwaci, Dalmatowie i inni, zatrzymali w udziale swoim prawa pierwotkowe. Nie wiadomy nam jest ten statut Słowiański w swoiey zupełności, i jaki był za królów i książąt chrześcijańskich w Polsce, dalekoż bardziej za pogańskich, a tym więcej za rzeczypospolitey przed ustanowioną monarchią. Bo co powiada KADŁUBEK, że Krak pierwszy monarcha, *rex ab omnibus consalvatus jura instituit, leges promulgat: sic ergo nostri civilis juris nata est conceptio, seu concepta nativitas: to prawodawstwo Krakusa, jeśli one było, być musiało tylko słowne, z którego się potem zwyczajnie porobiły. Oświeceniże narody Słowiańskie wieku tegoż z bliższości Allemanów i Franków, nie miały jeszcze legistów piśmienney, kiedy ani*

KAZIM. W.
R. P.

1347.

dłem istoty i szczęśliwości narodów wziąć musia-

u Franków, ani u Allemanów nie było pisane go statutu. Wiadomo jest albowiem, iż prawa Franków, Allemanów, Boioarów czyli Bawarczyków, dopiero pod Fryderykiem I. synem Kłodoweuza początek wzięły, a Karol wielki cesarz w IX. wieku żyjący, założył pierwszy fundament legiślacyi dla Saxonów i Westfalów, gdy ich zawoiował. A lubo Kozmas Praski jeden ze starożytnych kronikarzy Czeskich, żyjący w XI. wieku, śmieje twierdzi o swoim Przemyślawie z Libuflą żoną, iakoby on omnia iura, quibus haec terra utitur & regitur solus cum sola dicitur; zaprzecza mu to Putkawa Czech także dowodząc, że pierwszy z królów Czeskich Wacław spółczesny, i rywal Łokietka chciał wprowadzić do Czech prawa pisane, lecz tego przyjąć nie chcieli możniejsi, kraiowcy *Venceslaus his temporibus* (około roku 1294) *leges scriptas in Bohemia voluit observari: sed barones propositum ejus avertere studuerunt, ne juris invalescente rigere, fructus quem tollere consueverunt, ipsis amodo deperiret.*

Praw czyli zwyczajów starożytnych Słowian widzieć gdziegdzie utomki w dawnych autorach. Według Prokopa wyżey cytowanego, zbiegali się przedniejsi Słowianie

w sprawach więkzsey wagi, i *consulebant in commune*. Toż samo czynili Lechitowie przed monarchią, iakomy z Boguśala powiedzieli. Owszem i po ustanowioney monarchyi, Bolesław Chrobry zachowując zwyczaj przodków, za świadectwem GALLA, *habebat aduocatum consiliarios, cum quibus familiaris regni & consilii ministeria pertractabant*. W późniejszych nawet czasach, książęta Polscy, iako widzieć w różnych instrumentach publicznych, decydowali sprawy sądowe i polityczne, *de consensu & consilio baronum nostrorum*. KROMER powiada o Lechu (jeśli on kiedy w Polsce panował) iż *fundato principatu partim Gnesuae manendo, partim obeundo regiones jus dabat populo*. Zwyczaj ten zachowywał się w Polsce od czasów Chrobrego, że królowie i książęta jeździli po kraiu, a zastanawiając się po miastach, sądy tam naywyższe odprowadzali, iako to widzieć na wielu miejscach historyi narodowej. — Mógł jednak ten zwyczaj wyniszczyć nie od Lecha, ale od królów Rzymsko - Niemieckich, którzy dla spraw publicznych i sądów, jeździli po Niemczech, i w obranych miastach *habebant curias & placita*, iako to w kronikarzach obcych widzieć można. Nie wolno było

ła (s). Pomnażało się prawodawstwo pod nastę-

KAZIM. W.
R. P.

1347.

Słowianom dawnym budować w swoich dobrach zamków *castella*, według HELMOLDA, aby przez te zbrojne gmachy wolność i możność narodu uszczerbku nie brała. Przestrzegali tego zwyczaju książęta Polscy, zabraniając choć w przeciwnym zamiarze szlachcie, aby bez pozwolenia zwierzchności gmachów obronnych w swoich majątnościach nie stawili, iako świadczy przywilej Bolesława Pudyka dany w roku 1254 Klemensowi z Ruszczy. Pifarze Grecy, Perfirogenit cesarz, i Ignacy w życiu S. Nicefora patriarchy Carogrodzkiego, wspominają o przysiędze dawnych Sławów, iż oni dla utwierdzenia prawdy wodę pili. Znajdujemy w kilku przywilejach książąt Szląskich i Polskich Piaśtów zachowany ten zwyczaj przysięgi *per haustum aquae* iako w przywileju Henryka brodatego książęcia Wrocławskiego, danym mniszkom Trebnickim na Szląsku w roku 1208. *Fusus est Stephanus prout moris est haustum aquae ebibere. Sed ego patens veracitate sua precepi ei in scypho argenteo medonem propinari, & ebibit coram me & meis baronibus contra se in testimonium.* Zwyczaj też czyli prawo było u Słowian doświadczać prawdy żelazem rozpalonym, albo węglami

rozpalonymi, iako świadczy HELMOLD w historii tego narodu. To się nazywało *experiri, vomere, igne*. Mieli to i Polacy dawniejsi, iako się z wielu pilm starożytnych pokazuje. Prawa Słowian bronili stroże cudzołóstwa. Kary na winowayców ustanowione, trwały do czasów Bolesława Chrobrego, o czym pisze DYTMAR na początku księgi VIII. *Si quis alienis abuti uxoris vel formicari presumit, hanc vindicta subsequentis panam protinus sentit. In pontem mercati ductus, follem testiculi clavo affigitur, & novacula prope posita his moriendi sive de his absolvendi aura electio sibi datur.* Nie bawimy dłuższym wybadywaniem praw Słowiańskich czytelnika, który i z tych kilku przykładów wnieście, że ieszcze w pierwiastkach Polski być musiały prawa czyli zwyczaje, któremi się ona rządziła, nim z weyściem religii i monarchii lepsze i pewniejsze mieć poczęła.

(s) Religia chrześcijańska wniesiona do Polski przez Mieczysława I. oświeciwszy blażkiem swoim dzięki rozumy w poznaniu błędów bałwochwalńskich, uczyniła ten kraj znaiomszym sąsiędnim narodom, obyczajniejszym i rządniejszym wewnątrz. MARCIN GALLUS naydawniejszy z kronikarzów naszych powiada

KAZIM. W.
R. P.
1347.

pnemi królami i książętami, nadawaniem przy-

o poprzednikach tego Mieczysława. *Sed istorum gesta, quorum memoriam vetustatis oblivio aboluit, & quos error & idololatria defecavit memorare negligamus.* Znałome nam są z podania kronikarzów niektóre ustawy tego to pierwszego księcia chrześcijańskiego tyczące się kościołów. KROMER mówi, iż on *edicto regio* zniósł bałwochwaltwo, i bałwany potopić kazał; iż pobudował w niektóre kościoły, dzieściny im nadał, które do skarbu książąt od szlachty i chłopów należały. Jakie zaś było bałwochwaltwo Polaków, nim się do wiary nawrócili, i iaka ich gorliwość w obronie na potom, mówiliśmy o tym pod tego panowaniem.

Syn Mieczysława Bolesław Chrobry, może się sprawiedliwie nazwać fundatorem królestwa Polskiego i prawodawcą. Rozszerzając państwo swoje mieczem, nie zaniedbał ozdobić go porządkiem, uszczęśliwić go sprawiedliwością, i oświecić nauką duchowieństwa. — Mówmy krótko o wszystkich tych częścicach rząd powszechny kraiowy składających, i eśli w nich zasła iaka legiślacya.

Religia być nie może bez kapłanów: kapłani bez przyśtoynego oheyscia, powagi i bezpieczeństwa. Bolesław usta-

nowił kilku biskupów prócz Poznańskiego, który za czasów Mieczysława był kreowany pod imieniem *episcopus Poloniae*, wyznaczył im z dołożeniem się papieża pewne dycezye. *Ecclesias multas & episcopus per apostolicum, imo apostolicum per eum ordinavit,* mówi GALLUS. Nad wzytkiemi temi biskupami przełożył arcybiskupa Gnieźnieńskiego, w osobie Radzyna czyli Gaudencyusza, iako świadczy DYTMAR społeczefny. Dupomógł mu do tego Otton trzeci cesarz przyaciel, uściapiwszy królowi *iura regalia* do kreacyi biskupstw, które sobie cesarze zwyczajem wieków oowych w mniemaniu, iż wzystkiego świata są panami *reges regnum* przywłaszczali. Potwierdza to GALLUS na karcie 61. mówiąc o bytności Ottona w Gnieźnie. *Insuper & in ecclesiasticis, quidquid ad imperium pertinebat in regno Polonorum, vel in aliis superatis ab eo (Boleslao) vel superandis regionibus barbarorum, sine suorumque successorum potestate concessit; cuius pattonis decretum papa Sylvester sanctae Romanae ecclesiae privilegio confirmavit.* DEUGOSZ mówi, iż Bolesław *hominibus ecclesiasticis, (to jest chłopom kościelnym) omnium onerum, laborum & pensionum, regi & republicae praesentium immunitatem sempiternam*

wileiów, prerogatyw, excepcyi: opisywaniem w

KAZIM. W.
R. P.

1347.

jure concessit. To prawo Bolesława pierwiastkowe względem wolności dóbr duchownych, znajduje się w setnych nadaniach oryginalnych od następnych książąt dla duchownych potwierdzone: przeto o jego istocie wątpić nie można. Duchowni z powołania swiego służąc tylko kościołowi, nauczając lud słowami i przykładem, odbywając powinności stanowi przyzwoite, choć mieli obszerne dobra, nie zaprzękali się ich administracją. Prawa starożytne Franków, Niemców i innych narodów, przydawały zawsze przy fundacyach biskupstw, opactw i innych prelatur ludzi świeckich, do rządu dóbr duchownych, do ich obrony w sądach świeckich względem granic, possessyi, dziesięcin i innych spraw cywilnych. Tacy ludzie nazywali się *advocati ecclesiarum*, którym duchowni za pracę, bądź z ustawy swoich patronów czyli kollatorów, bądź z umowy z adwokatami, albo pewną kwotę pieniędzy i żywności dawali, bądź dla uniknienia ustawicznych kontraktów z niemi, pewną część ziemi wyznaczali. Ztąd wyzedł zwyczaj wyrostw *advocatarum* po dobrach duchownych. Częstokroć sami królowie i książęta brali na siebie obowiązek tego wyrostwa czyli

adwokacyi kościelney, iako był Karol wielki adwokatem kościoła Rzymskiego.

Ażeby więc nowo ufundowane biskupstwa miały swoje obrony w sądach świeckich, Bolesław przydał biskupom i opatom obrońców: a sam powszechnym duchownego stanu został adwocatem. Poczęły się kłótnie o dobra i dziesięciny razem z duchowieństwem młowi DAWGOSZ. Król iako adwokat nie tylko surowemi karami hamował napaśników, ale częstokroć, iako świadczy GALLUS na karcie 64. *si forte aliquis contra quemlibet amicorum & presbyterorum causam litigii inchoabat, vel si quidquam de ecclesiasticis usurpabat, ipse cunctis manu silentium indicebat, & sicut advocatus & patronus pontificum, causas ecclesie defendebat.* Było więc prawo adwokacyi kościelney, z praw zagranicznych do Polski od Bolesława wprowadzone. Co się tycze ieszcz religii, i ustaw iey zachowania, wspomina DYTMAR w księdze VIII, iż Bolesław prawo dzikie ustanowił na tych, co w poście z mięsem iedli. *Et quicumque post septuagesimam (post był dłuższy) carnes manducasse invenitur, abscissis dentibus graviter panitur. Lex namque divina in iis regionibus exorta noviter, potestate tali melius, quam jejuniis ab episcopis instituto corroboratur.*

KAZIM. W.
R. P.
1347.

nich powinności każdego stanu obywatelów, pod których

Sądowe iurydykcyje za Bolesława były już Polakom znaiome, a jeśli się nie mylą, od niego porządniey ustanowione. Nie umiom powiedzieć, jeśli ten wyraz GALLA: *habebat autem rex amicos XII. consiliarios & cum eis familiaris regni & consilii ministeria pertinebant.* — ściaga się do rady narodowey, czyli do sądu, i iacy to byli *consilarii XII.* KADEUBEK późniejszy od GALLA mówi o nich, że król ich rady zażywaiąc *hinc delinquentum culpas & districte noverat parcere & pie reservare.* Zdawałoby się, iż oni byli wojewodowie, iak u Niemców i Franków *comites palatii*; dla czego ich kronikarze nasi w łacińskim ięzżku ze zwyczajem zagranicznego *palatini* nazywaią. Niemieckich *palatinów*, iakoby pierwszych sług dworu *palatii* była powinność *comitari principem in palatio*, dla rady i dla szafunku sprawiedliwości. O urzędzie *palatinów*, iż oni do rozładzenia spraw należeli, widzieć w księdze HINKMARA *de ordine & officio palatii. Comitibus palatini inter cetera pene innumerabilia in hoc maxime sollicitudo erat, ut omnes legates, quae alibi ortae propter aequitatis iudicium palatium ingrediebantur iuste & rationabiliter decerneret &c.* Z tey przyczyny za Karola wielkie-

go sprawy przychodzące do sądu *palatinów* nazywaiy się *causae palatinae.* Ciż *comites palatini*, prócz sądowey iurydykcyi należeli do rady monarchów w interesach ośbich, i publicznych ściągających się. Mieli oni w sądach swoich *assessorów* nazwanych *scabini palatii*, ławnicy dworłey. Wszakże wolno było także monarchom siedzieć na tych sądach, iako z ramienia ich ustanowionych, i przez *palatynów* odprawowanych. Ludwik cesarz syn Karola W. mówi *in capitulari 3. Sciatis ob hanc causam nos velle per singulas hebdomadas, uno die in palatio nostro ad causas audiendas sedere.* Z pomnożeniem państwa Niemieckiego rozsyłali monarchowie swoich *palatynów* na prowincye od dworu odległe, gdzie sądzili sprawy, i mieli swoje miejscowe trybunały. *Speculum Saxonienum* mówi w K. III. *Quelibet provincia terre Teutonice habens suum Palansgraviatum* (to jest *comitatum palatinum*) *Saxonia, Bavaria & Franconia.*

Z tego co się przywiodło po części o *palatynach* zagranicznych, możnaby mówić, iż Bolesław obyczajem sąsiedzkim wyznaczył do sądów po prowincjach wojewodów, którzy iako pierwsi w kraiu urzędami

których oni warunkiem lub zakazem żyli (t). Lecz

KAZIM. W.
R. P.
1347.

comites palatii używani byli nawet do rady, gdy się przy boku pańskim znajdowali. Liczba XII. zdaje się iż oznaczają liczbę dwunastu prowincyi, królestwo pod ow czas składających, to jest podobno Krakowską, Sandomirską, Szląską, Pomorską, Kujawską, Łęczycką, Mazowiecką, Siemradzką, Poznańską, Kaliską, Gnieźnieńską i Pruską. Niektórych z tych ziem nazwiska widzimy w starożytnych kronikarzach, jako to *Poznań*, w DYTMARZE i GALL. *Gniezno* w tychże. *Seląsk* w tychże. *Pomeranią* z Kolbergiem i Gdańskiem w DYTMARZE i spółczcym pisarzu życia S. Wojciecha. *Kraków* w DYTMARZE. *Włocławek* w Kujawach w tychże. *Prusy* w tychże. — Reszta ich daie się widzieć w następujących po Bolesławie czasach, i w działach książąt.

O sędach wojewodzińskich po prowincjach *judicia palatina*, tudzież o sędach powiatowych *judicia castellanorum*, wspomina przywilej Bolesława Chrobrego, cytowany od PAFROCKIEGO w kleynotach herbownych, pod tytułem *Topor*: którzy wojewodowie i kasztelanowie, że mieli swoich zastępców, to jest *judices* & *subjudices*, tenże sam przywilej wzmiankuje.

Nie ufal jednak tak Bolesław

swoim wojewodom i kasztelanom lub ich subalternom, aby od nich lud uboższy nie doznawał ciężarów. U Franków i Niemców było prawo, że królowie, dla dokładniejszej informacji o czynnościach sądowych, mianowicie, gdy na sędziów zachodziły skargi, wysyłali ludzi sammiennych, mających, poufanych, dla weyrzenia w rzeczy, a częstokroć dla przywołania samych sędziów do dworu, aby się z postępów swoich usprawiedliwili. Ci posłańcy pospolicie nazywali się *missi regii*, *missi dominici*. Monarcha posyłający dawał im list wierzący, *credens tractorium*, albo *missaticum* z zaleceniem, aby w podróży podwoły im na miejscu, mieszkanie i wyżywienie, z wyrazem co im dawane być miało, wygodne przygotowano. To prawo wprowadził Bolesław do Polki, jako się widzieć daie wyraźnie z MARCIANA GALLA.

Przez *camerarios* rozumie bezpochyby GALLUS komorników królewskich, albo raczej dworzan, których starożytny powinności zostały teraz ślady w dworzanych, w listach dworzańskich, w posłach królewskich na seymiki: których ostatnich urząd tak ważny psonna teraz ceremonia zastępuje. Uciemżenia wiosek

KAZIM. W.
R. P.

1347.

ze niemafz nic pod niebem, ani tak doskonałe-

szlacheckich, a mianowicie miefzkających w nich chłopów, przez te poftafice dworzafskie, zależdżaniem koni i zbytkowaniem majątku wiefniaczego, dały okazją potym Kazimierzowi fprawiedliwemu do ufawy prawa przeciwko takim i tym podobnym uciemieżdżeniom, iako fię pod panowaniem iego mówilo, i w T. V. pod Łokietkiem, gdzie o marfzałkach.

Sądziłi więc fprawy woiewodowie po ziemiach, a po grodach czyli zamkach *castra*, kafztelanowie w obrębie fwoich kafztelanii. W tych fądach odbierali fprawiedliwość chłopci nawet, iako fię widzieć dać z wyrazów GALLA wyżey cytowanego. *Quodfi quando rufficus, pauper vel muliercula quaelibet.*

Prócz fądów prowincyalnych i powiatowych, były inne więkfe, nazwane w fтарытноfi *colloquia generalia, termini generales, placita generalia*. Składali te fady książęta ze zgromadzonemi urzędnikami koronnemi w pewnych czafach roku, w którym mieście i w iafkiej fię prowincyi podobafo. Szły pod rozfądek tego najwyższego trybunału wfzytkie fprawy przez apellacye, i traktowały fię na nim inereffa publiczne. Ten zwyczaj wyfzedł także z pańftw zagrani-

cznych Franków, Niemców i innych narodów. Cefarz, królowie i książęta składali takowe ziazdy, bądź w miastach, bądź na polu pod namiotami, iako ich prawa i zwyczaje zaświadczają. Nazywały fię zaś *placita*, iż tam za upodobaniem wfzytkich rzeczy fię ftanowiły: *termini*, że w pewnych czafach roku składane bywały. — *Colloquia*, iż fię na nich różne mowy i zdania fłyżęd dawaly. Aże poważne to zgromadzenie fiedziało w okręgu *in corona*; ftarzy Polacy nazwali to fądami *wieczowemi* od fłowa *wiecz* okrąg znaczącego. Zkąd i owa piefń ftarozytna za Bolesława od S. Woyciecha Polakom napisana. *Adamie ty boży knieciu, ty fiedziſz u Boga w wieczu*, to iefł w radzie. Wprowadził ten zwyczaj fądów Bolesław do Polfki zdaniem GALLA, iako fię pokazuje z iego wyrazów na karcie 65. *Ubi enim fuas ftationes fummque fervitium determinatum habebat, nec libenter in tentoriis ficut in domo & in campis, fed in civitatibus vel in castris frequentius habitabat, & quoties de civitate in aliam transferebat ftationem &c.* Wyrazy GALLA acz przyciemne, iż znaczyły pądróże Bolesława, który te fady wieczowe odprawował, przeieżdżając fię z mieyfca na mieyfce, potwierdzają zwyczaj Niemców i

go, coby w fobie iakowey nie miało wady; ani

KAZIM. W.
R. P.
1347.

Gallów. Słowo *servitium determinatum*, toż samo znaczy, co *servitium placiti*, to jest iż każdy wazal powinien był znajdować się na tych sądach. — Świadczy o tym dokument Konrada cesarza w roku 1145. *In trinus scilicet placitis generalibus quotannis servitium determinatum*. Słowo także *in tenitoriis, in campis, in civitatibus & castris*, znaczy miejsce, gdzie obyczajem tychże Niemców i Franków ziazdy te odprawowały się.

Widzieć ieszcze niektóre ustawy tegoż Bolesława względem rządu wojskowego. Nabudowałszy zamków pogranicznych, i osadziwszy one garnizonami pod rządem kasztelanów, *singulos, singulis castellis atque civitatibus*, jako świadczy GALLUS: ażeby te garnizony miały żywność należytą, nakazał chłopom okolicznym do iurydykcji kasztelana należącym dawać pewną miarę zboża, i nocne około zamków strażę odprawować: która powinność nazywała się *stróżą*. To zboże za świadectwem DEUGOSZA dawało się z łanu: żąd ieszcze wnosić można, że Bolesław kazał rozmiary poczynić gruntów między chłopami, stanowiąc prawo *consiliarii probantibus* *generalem edidit sanctionem, ut quilibet colonus seu kmeto, man-*

sum integrum colens, unam siliginis alteram avenae mensuras de purgato grano persolvat, & in propinquiora regalia horrea deducat in usum, vestitum videlicet & vestium militum eorum, qui castra commetanea administrabant.

KROMER powiada, iż tenże Bolesław rozporządził w kraju, jakim sposobem wojska w pole od woiewodów w prowadzenie być miały. *Ab hoc etiam regge, ipso statim initio regni descripta est equitibus Polonis militandi ratio per regiones atque satrapias, quas nostri vulgo palatinatus ac districtus vocant: ita ut ex praescripto certum numerum armatorum quilibet palatinus è detione sua ad expeditionem a rege indictam educeret.* Jak zaś liczna była ta milicya z woiewodztw świadczy GALLUS na karcie 62. *De Poznań namque mille trecenti loricati milites cum quatuor millibus clypeatorum militum. De Gnesna mille quingenti loricati, & quinque millia clypeatorum. De Vladislaw (z Kujaw gdzie Włocławek był dawniej stolica) castro octingenti loricati & duo millia clypeatorum. De Condek (nie wiadomo co znaczyło to miejsce) trecenti loricati, & duo millia clypeatorum. Hi omnes fortissimi & ad bella promptissimi Boleslai tempore procedebant. De aliis vero civitatibus & castellis nobis longus & infinitus labor est enarrare.* To tak liczne rycer-

KAZIM. W. tak świętego, czegoby przewrotność złym uży-

R. P.
1347.

stwo była bez pochyby szlachta, *ordo equestris, miles*, która się za Bolesława znacznie pomnożyła w Polsce. Albowiem ten monarcha przedsięwziął rozszerzyć państwo swoje mieczem, chciał mieć w nim iak najwięcej ludzi rycerskich zdaniam GALLA na karcie 66. *Querebatur tamen semper, quod militibus indigeret.* Jakoż w przeciągu panowania jego mówi tenże na kar. 62. *plures namque habebat rex Boleslaus milites loricator, quam habebat nostro tempore* (za czasów Bolesława krzywoustego) *tota Polonia clypeatos.* *Tempore Boleslai totidem in Polonia fere milites habebantur, quod homines cujusvis generis nostro tempore continentur.*

Dwoiakiem zaś sposobem pomnażał Bolesław kraj swój szlachtą, czyli ludem rycerskim. Uwalniał ludzi meźnych ze stanu chłopskiego, i nadawał ich *jure militari*, iako świadczy Długosz na karcie 124. *Curiam* (milicya nadworna) *denique suam non solum militum & baronum precipuorum, sed & libertorum, quos a servitute dissolverat, numero habebat stipendium & ornatum.* Zprowadzał też z zagranicy Niemców, Czechów, Morawców, i innych do kraiu, nadając im obywatelstwo i ziemie *titulo feudali*, aby z nich służyć wojsną

odbywali. Namienia o tym GALLUS na karcie 66. *Et quicumque probus hospes apud eum in militia probabatur, non miles ille sed regis filius vocabatur.* — Długosz powiada o bracie S. Woyciecha Poraju, iż on w Polsce osiadł. Herbów nasych i herbowników początki po większej części w powiatkach królestwa wyszły z zagranicy, iako zaświadcza PAPROCKI w księdze o *kleynotach*, i w gniaździe enoty.

Bolesław zdobywszy tyle krajów na zawiowanych Rusinach Czechach, Prusakach, Morawcach, Niemcach, Słowiańskie około Elby dzierżawy trzymających, miał z czego żołnierzom swoim rozdawać ziemie zwyciężonych narodów, z obowiązkiem służby wojennej. A mając też sam wiele dóbr do korony swojej należących oddzielał od nich znaczne części dla nagrody tychże. Ztąd potym te ziemie rozdawane odmieniały się w dziedzictwa, iako się u Niemców i u Franków *feuda imperii* z osłabieniem monarchii odmięniły. Ślady natury tych dóbr z początku feudalnych, zostaly w lennościach terazniejszych, i mały onych liczbie, dla częstey onych odmiany w dziedzictwa za przywilejami.

Tenże Bolesław wprowadził do milicyi kraiowey dwoiaki

ciem, i opacznym tłumaczeniem nie skaziła;

KAZIM. W.
R. P.

1347.

rodzaj ludzi zbrojnych, *loricatorum*, to jest ciężkiej jazdy, i *clypeatorum* lekkiej. Ten pierwszy zniesiony od iego prawnuka Bolesława śmiałego po kłesze z Prusakami, jako pisze GALLUS na karcie 72.— *Annectendum est etiam, quae causa fuit, quod de Polonia loricatorum usum aboleverit, quas antiquitus magni Boleslai exercitus ingenti studio frequentavit.*

Zwyczay czyli prawo podwód przypisuje KROMER ustanowieniu tegoż Bolesława. — *Equorum quoque dispositio et subvectio oppidis inuncta, per quam celerrime regi, si quid cognitu dignum, aut necessarium usquam in regno extitisset nunciaretur. Et rex vicissim, quae vellet iuberet, hujus regii est institutum. Podwodam vocamus lingua vernacula.* Ten zwyczay wprowadził Bolesław z Niemiec, gdzie podobne ustawy nazywały się *vektura, vebitura, subvectio, verveda*, iako zaświadczią różne piśma tego narodu starożytne.

(t) Wypisaliśmy w wyższej nocie, iakie były ustawy krajowe za czasów Chrobrego. — Następcy tego monarchy aż do Kazimierza wielkiego, że niektóre prawa czyli zwyczaje lub ustanowili, lub poznosili, widzieć także można z kronikarzyów naszych. Mieczysław II. syn Chrobrego, dopełniając oycowskiy ustawy względem

śądów prowincyalnych, mówi Długosz na karcie 181. *Et primum quidem in Ploensem terram descendit, et in illa audiendis expediendisque causis et querelis subditorum vacavit. Ab inde vero in alios Lanciciensis et Cujaviensis terrae districtus conversus ad solitam habitationem suam Gnesnam reddit.* Tenże król za powodem żony swoiey Ryxy Niemieckiej, iako świadczy Długosz na karcie 190. *Tam regalem, quam militarium villarum danias, suffragia collectus et tributa in singulis praecipue festivitibus pro mensa et coquina regis solutionem indixit.* To Mieczysława ustanowienie nie było iego wynalazkiem, ale zwyczajem wniesionym z zagranicy, gdzie w pewnych czasach chłopstwo tak dóbr książęcych i prywatnych duchownych i świeckich zwierchności krajowej daninę kuchenną w wosłach, baranach, i tym podobnych rzeczach oddawało. Takowe zaś daniny nazywały się *prandia, pastus, convivium, cenatica*. Szlachta wolna była w swoich wioskach od tey daniny. Przeto mając za rzecz nową i uciążliwą wniesiony ten zwyczay *ad villas militares*, bunt przeciwko Ryxie i synowi iey Kazimierzowi podniosła.

Zdaie się, iż Kazimierz, nazwany mnichem, zniość ten zwyczay od oycy i matki wpro-

KAZIM. W.
R. P.
1347.

stały się w przeciągu czasu ustawy i zwyczaje

wadzone. Co się zaś tycze, iakoby ustanowionego od tegoż króla zwyczaju, płacenia stolicy apostołskiej podatku nazwanego Świętopietrze, czyli grosz S. Piotra, mówiliśmy o tym obszernie w Tomie II. historyi naszej.

Za Bolesława śmiałego czytamy w GALLU na karcie 72. iż on był *conditor legum iniquarum*: lecz nie wyraża on iakie to były *leges iniquae*. Powieść GALLA następująca objaśnia to iakokolwiek. *Cum enim ad sua colloquia* (na sądy wiecowe) *conveniebant* (dworzanie) *curiales, prata & amonas hominum depascabant septa domorum comibuebant, quod ipse & sui primores, & ipsorum sequaces dicunt esse ius terrestre commune in praedictum universalis iustitia.* —

Wyrazy GALLA pokazują, że Bolesław dozwalał ucisku kmieci po wsiach okolicznych tego miysca, gdzie się sądy odprawowały, i że ten drapieżny zwyczaj wszedł w iakieś prawo *in ius terrestre commune*, to jest aby dworzanie królewscy i inna jego asystencya brała po wsiach co się ich podoba bez zapłaty. Bywały podobne sądy i za Chrobrego, iakośmy wyżey w nocie mówili: lecz się to działo bez ucisku ludzi ubogich: pod czas tych ziażdów mówi GALLUS na karcie 65. *nec quisquam eo transante bo-*

ves & oves abscondat &c. Prawo to weszło do Polski z obyczajów Franków i Niemieckich, iako zaśwjadczą różne zakazy książąt, i kary na tych dworskich *curiales* ustanowione, którzyby podobne bezprawia pełnić ważyli się. Tenże król postanowił, aby na prelatury krajowe obcych ludzi nie wybierano, iako widzieć w życiach biskupów Wrocławskich w SOMMERSEB. na karcie 181 pod Janem I.

Za czasów Władysława Hermana widzimy w liście Paschała II. papieża, piśanym do Marcina arcybiskupa Poloniarum, to jest Gnieźnieńskiego około roku 1102, że prawo przenoszenia biskupów z katedry jedney na drugą było przy królach, bez wiedzy stolicy apostołskiej: że arcybiskupi Gnieźnieńscy sądzili biskupów krajowych: i że biorąc palliusz z Rzymu, przyślegi nie wykonywali. — *Significasti frater carissime regem & regni majores adnivatione permotos, quod pallium tibi ab apocrisariis nostris (legat nuncyusz) tali conditione obtatum fuit, si sacramentum, quod a nobis scriptum detulerant juraver. Nonne predecessor tuus (Petrus) praeter Romani pontificis conscientiam damnavit episcopos (nie wiadomo iakiego). Quibus hoc canonibus, quibus conciliis legitur esse permittum. Quid*

prawodawców ciężarem dla ludu, a ochydą dla

KAZIM. W.
R. P.
1347.

super episcoporum translationibus loquar, que apud vos non auctoritate apostolica, sed natu regni presumuntur. Za tegoż Władysława Hermana, jako zaświadcza przywilej dany opactwu Tynieckiemu około R. 1120. Była taxa w sądzie zabitego człowieka 12 grzywien. Te pieniądze szły do skarbu królów: a gdy opaci Tynieccy zoltali od Bolesława Chrobrego fundowani, summa takowa z sądów klasztorowi była przyznana. Duodecem marcas argenti pro occiso homine solvendas: si inter homines ecclesie Tynecensis, quod absit euerit. Que omnia eidem ecclesie a Vladislao rege, & Judita regina concessa esse prefatus dux (Boleslaus) testabatur & a se & ab omnibus avis proavisque suis reverenter custodita.

Bolesław Krzywousty woiując przez całe swoje panowanie, nie miał podobno czasu do legislacyi; przestając na dawniejszych narodu swojego zwyczajach: lub jeśli jakie prawa postanowił, te nam nie są wiadome. Trzy iednak pisma starożytné za jego czasów dochowane, niósł ślad iakiegoś prawodawstwa. Widzimy w życiu S. Alberta pierwszego biskupa Pomeranii, pisanego od jego towarzysza, edykt tego książęcia do narodu Pomorzanów, w którym ustanawia, wiele ten kraj

miał ludzi przystawiać w czasie wojny. *Tota terra Pomeranorum duci Polonie, quicumque sit ille, trecentas tantum argenti marcas publici ponderis annis singulis persolvet. Si bellum ingruet ei (duci) hoc modo eum iurabunt. Novem patres familias decimum in expeditionem armis & impensis abunde procurabunt.*

Dwa przywileje za tegoż Krzywoustego nadane: ieden około roku 1120 klasztorowi Tynieckiemu przez Idziego kardynała legata w Polsce: drugi przez Innocentego II papieża około R. 1136 kościół Gnieźnieńskiemu, zawierają w sobie niektóre pod ow czas prawa czyli zwyczaje narodu. Widzieć w nich: 1. Ze podatki w Polsce, które w swoich garunkach były rozliczne, iako się niżej powie, nazywały się powszechnym nazwiskiem *pomocne* (auxilium). 2. Ze głowy zabitego człowieka była taxa 12 grzywien srebra, iako wyżej pod Władysławem Hermanem mówiono. 3. Widzieć w tychże przywilejach, że się dobra nadawały od książąt wespół z darowizną ludzi i ich dzieci na gruntach mieszkających: i że ci ludzie, nie byli tylko sami kmiemie *adsriptitii*, ale też innego gatunku *servi* służelni, to jest *tabernatores* kaczmarze, *pi-stores* piekarze, *lagenarii* hutni-

KAZIM. W.
R. P.
1347.

ludzkości. Oświeceniſze wieki, a w nich ugła-

cy, coci garkuchniarze, camerarii komornicy kmieciow, piscatores rybacy, pecorarii owczarze wołowcy. Widzieć także do iakich obowiązków chłopstwo to darowane było obowiązane. — Wszakże takowa sprzedaż ludzi z gruntami, nie była tylko zwyczajna Polakom, ale wzięta ze zwyczajow zagranicznych Niemcow, Frankow, i innych narodow: iako na swoim mieyscu niżej mowić będziemy. Tenże Bolesław krzywousty zostawując państwo swoje na kilku synow podzielone, ustanowił razem prawo supremacyi między niemi, to jest przy kim i iakim sposobem zwierzchność najwyższa zostawać miała. Mówiliśmy o tym w tomach poprzednich. Prawa tego od KADŁUBKA wspomnionego najiaśniejszym jest dowodem list Innocentego III. papieża pisany V. idus Junii, pontificatus anno XIII. to jest R. 1211. do Henryka atcyb, Gnieźnińskiego, w którym na doniesienie Henryka brodatego książęcia Szląskiego, przyznaie mu prawo do księstwa Krakowskiego i monarchii: lubo książęta Szląscy sami się tego prawa dawniej zrzekli. Significavit nobis dilectus filius nobilis H. dux Slesie, quod cum quondam B. dux Polonie certam dederit singulis filiorum suorum in Po-

lonia portionem, principalem civitatem Cracoviensem majori natu reservans instituit, ut semper, qui esset de ejus genere prior natu civitatem teneret eandem. Ita quodsi major decederet, vel cederet juve suo, qui post eum de toto genere major esset, ipsius civitatis possessionem intraret. Hoc autem perpetuis temporibus observari precipiens, per sedem apostolicam obtinuit approbati, omnes illos faciens excommunicatione peccelli, qui statutum hujusmodi auctoritate apostolica roboratum praesument violari. Unde nobis &c.

Pod synami Krzywoustego i wnukami pomnażała się, bądź dobra, bądź zła legisłacya. O Władysławie II. powiada KROMER, iż za niego Christina — uxor cum quaedam crudeliter, tum illud avare excoGITAVIT, ut homines oppidani & rustici statis & solemnibus feriis honoraria quaedam munera, nempe pullos, gallos, gallinaceas, anseres, ova, mel, avenam, porcos, triticum in cellam principis inferrent: quod cum semel, iterum atque tertium in gratiam principis non invitati facissent, Vladislaus lege, ut id deinceps perpetuum esset, sanxit. Rozumiem, iż tu Kromer mówi o dobrach szlacheckich, na które włożone ciężary za Miecysława II. i Ryxy powszechną w krain sprawiły rewolucyą. Władysław chciał to prawo wskrzęcić na ucisk

fkane z pierwiastkowej Sławów dzikości' umy-

KAZIM. W.
R. P.

1347.

stanu rycerskiego, która jednak ułtawa równy dla niego skutek, iak i daniny za Miecysławą, przyniosła.

Za Miecysławą starego, gdy na monarchią po bracie kędzierzawym nastąpił, iakie się wprowadziły zbytki do iurydykcyi sądowej, iakie zdzierstwa i kary pieniężne, mówiliśmy pod jego panowaniem, a KADŁUBEK to szeroco opisał. KROMER powiada, że Kazimierz brat i następca jego zaraz na początku panowania *vestigalia, labores cateraque onera, quibus instituentis Miecyslaus offenderat, sustulit; iudicia correxit: magistratuum licentiam coercuit: infinitamque potestatem circumscripsit.* Rzecz iednak do prawdy podobna, że lubo za tego monarchy, bądź przez jego rozkaz, bądź poblażanie, różne się dla prywatnych przykrości czyniły; — zaciągnął on gniew na siebie duchowieństwa i magnatów Polskich, że chcą przyprowadzić do pierwszej mocy monarchią, i rząd dobry wprowadzić, przedsięwziął wskrzęsić *iura ducalia, regalia, które jego poprzednicy mocno ostabili, nadawaniem świeckiemu i duchownemu stanowi wiele wolności i przywilejów, uchylających onych od powinności publicznych do pomnożenia intrat fisci, i*

do wewnętrznej obrony i polityki ściągających się.

Następca Miecysławą Kazimierz otrzymał od narodu imię sprawiedliwego z tej przyczyny, iż według Długosza był ustanowicielem *optimarum legum.* Nie wiadomy nam jest ten zbiór praw Kazimierzowych, prócz tych, które KADŁUBEK spólcześnie wypisał, o których mówiliśmy w T. IV. na kar. 36 i w dalszych; i które Alexander III. papież potwierdził. Są to zakazy różnych zbytków, które się w poselstwach dworskich, lub innych iakich urzędników, przemocą ich nad chłopsstwem w podrózach popełniały. Jest tam także prawo znoszące zwyczaj drapieżny zabierania po zmarłych biskupach lub innych duchownych wszystkich majątków. Wszakże musiał tenże król sprawiedliwy innych wiele praw postanowić; ponieważ Kazimierz wielki w przemowie swojej do statutu Wislickiego mówi: — *Accusatissima illa invictissimi Casimiri sintagmata & ordinationes efficacissime, quibus Romanorum exemplo res suas subditorumque honestis moribus illustrare voluit &c.*

Zdaie się, iż za tego Kazimierza, lub mało co przed nim, poczeło się wprowadzać do Polski prawo Teutońskie czyli Magdeburckie *jus Teuto-*

KAZIM. W.

R. P.

1347.

fy wzdrygały się na niektóre starożytne zwycza-

nicum, które przynosząc z sobą większą wolność dla prywatnych kraiu obywatelów, osłabiło powoli *ius Polonicum*, to jest *ius regale*, a z nim porządek, policją i władzę książąt panujących. Kazimierz był przez długi czas w Niemczech, dany w zakładzie Fryderykowi I. cesarzowi od brata Kędzierzawego, iakośmy mówili w T. IV. Wspomina on sam o tej swoiey gościnie w przywileju danym Wichfydowi około R. 1186. *Ego dux Casimirus Dei gratia cum fueram in terra Tentonica.* Panowie Niemieccy pod ow czas, tak duchowni iak świeccy, nabrawszy od cesarzów wiele dóbr lennych, czynili się powoli udziałnemi z feudataryuszów, i ledwo iaką cesarzom powinność *ratione feudi* pełnili. Niknęła władza monarchów w Niemczech. Duchowieństwo i stan rycerski w Polsce, korzystając z rozdziału Polski na różne głowy i onych słabość, chcieli naśladować Niemców, wyprawując sobie od książąt nadania dóbr różnych, i przywilejów uwalniających od obowiązków *ad ius Polonicum*, czyli *ius ducale* należących. Świadkiem jest tego wzmiankowany przywilej Kazimierza, w którym rzeczonemu Wichfydowi *convocatis suis baronibus in Cracovia, sua miseracione & consilio*

proborum virorum — contuli scilicet Sandeca, Osawicim & Sezzer, tria castra usque ad mortem. (to jest prawem dożywotnim) *Insuper dedi & hereditates, & in eis libertatem, que enim potest excipere ab omni exceptione iuris Polonici ad dominium ducem pertinentis & posteris suis, sicut nuncupatur.* Należęcie potym tłumaczenie, co to było *ius Polonicum.* *Nullum przewod ducat. Non provocari coram iudice castri (kasztelan, lub iego sędzia) nec coram castellano, nec etiam coram palatino, sed tantum coram domino duce. — Et etiam homines sui in hereditatibus eorum & ubique agniverit. Et posteris sui strozam non solvant, nec stan, nec przewod, nec custodem ad aliquas res ducis custodiendas, nec vaccam: & si contigerit ducem aliqua urgente necessitate stare in tuo, nec educas, nec pascas. Et quidquid pertinet de iure ad dominum ducem enim absolvimus, & posteros ipsius &c.*

Ten przywilej iasno pokazuje, co było *ius Polonicum*, i do iakich powinności dobra prywatnych i królewskie były obowiązane, jeśli na ich uchylenie nie miały osobnych przywilejów.

Podobne exempcyje *a iure Polonico* za Kazimierza otrzymywali duchowni, biorąc od książąt i prywatnych dobra rozmaite dla swoich kościo-

ie (u). Podział królestwa namnożywszy udział

KAZIM. W.
R. P.
1347.

ów, iako zaświadczią przywileie Miechowitów, wspomniane in albo patriarchali, Monacha patriarchy Jerozolimskiego około roku 1193. Wylczywszy tam Monach wśie klasztorne od różnych nadane, przydaie: *Notificandum duximus duos ex predictis Alucibus scilicet Meschonen magnum (Mieczysław - tary monacha) & Casimirum, Deo & glorioso sepulchro Jesu Christi filii ejus profalute anime sue, suorunisque omnium successorum in universis, que hic leguntur villis talem donasse dedesse, & tradidisse libertatem videlicet, ut ad expeditionem non eant, castrum non edificiant, porradne & strożam non solvant, monetario non obediant, powoz & podwoda non dent, & ab omni servili Polonico opere sint liberi.*

Takowe w następnych czasach od książąt szlachcie i duchowieństwu nadawane przywileie z licznemi dobrami, od stołu książąt oderwanemi, były okazyą że się pomnażały majątki i moc prywatnych obywatelów, a niekzemniasta powszechna królowa ekonomika pod strażą książąt zostawiona. Zaczęły zatym pustoszyć się zamki, niszczyć drogi publiczne bez rąk, od powinności *juris polonici* czyli *ducalis* uwolnionych. Skarb książęcy utracił swoje dochody z ceł, karczem, danin pieniężnych i

w rzeczach. Zamnożyły się łotrstwa i rozboie publiczne, że lud wiejski obowiązany *ex jure Polonico* do pogoni hultaiów, nie uczynił tey posługi. Prowenta *juris Polonici* z lasów; łowów, rybołóstwa, kruszców, soli, przeszły do prywatnych. Zmniejszyło się wojsko przez uchylene wiosek i miasteczek *ab expeditione publica*. Słowem, przez zmniejszenie *juris Polonici*, a wprowadzenie *juris Teutonici* po wsiach miastach i miasteczkach, lubo się pomnażali mieszkańcy przychodniowie w kraiu, wolności nowego prawa przywabiani z zagranicy; był to zysk dla prywatnych w ich dobrach, lecz nie dla rządu publicznego. Urodzeni w oyczyźnie wolney, życzeniwy iey z serca, aby Rzeczpospolita będąc panią wielowładną na seymach wstrzeżela dla siebie samey to *jus Polonicum*, które pod imieniem *juris Reipublice* moc iey, powagę, skarb, ekonomikę, wojsko i policyą do wysokiegoby stopnia przyprowadziła.

Wzmiankowane od nas *jus Teutonicum*, przychodziło powoli w głąb Polski ze Szląska, mianowicie zaś od czasów wypadów Tatarskich, Prusaków i Litwy w kraie koronne. Wyprowadzany od pogan lud wieśniaczy w niewolę, lub na mieyscu mordowany, zоста-

KAZIM. W.
R. P.
1347.

ných książąt, nawnosił wiele nowości zagrani-

wiał puste domy i rolę, na kró-
rych osadę i wyprawę książęta
nadawali prywatnym pozwo-
lenie zaciągać lud obcy prawem
Teutońskim, iako się z
św. przywilejów pokazuje,
mianowicie z uniwersalu Zie-
mowita księcia Mazowiec-
kiego w R. 1254. dnia 4 Augu-
sta. *Accedant itaque securi hospites
de quacunq; natione ad incolendas
terras — scientes quod omni
servitute ab iis relegata gauderunt
pleno iure Teutonico &c.* —
W języku naszym nazywalo
się to prawo, prawem Szrzedz-
kim, a Szlżacy nazywali go
ius non fori, novi fori. Nie wia-
domo nam jest, z kąd się wzięło
to nazwisko Szrzedzkie, kiedy o
nim nawet dawniejsi od nas kil-
kofer miekami nie wiedzieli.
Zaświadcza to prócz innych
ustawa arcyb. Gnieźn. R. 1355.
*Et quia jura Svedensia sunt nobis
prorsus incognita.*

O prawie czyli zwyczaju za
Lefzka białego względem od-
miany co trzy lata pieniędzy
w Polsce, wspomina list In-
nocentego III. papieża pisany
do Polaków. *Dat. Romę apud
S. Petrum nonis Januarii ponti-
ficatus anno IX.* to jest R. 1207.
*Ad nostram siquidem audientiam
noveritis pervenire, quod cum ex
consuetudine regionis, usualis mo-
neta per annum apud vos tertio
renovetur: & que primum in usu
fuerat demum reddatur vilior,*

*usu alterius succedente: vos eidem
apostolo censum debitum illo differ-
tis tempore persolvendum, in quo
moneta quam solestis vilior usus
erit &c.* Za tegoż Lefzka ksz-
żęta Polscy Lefzek sam, tu-
dzież Konrad Mazowiecki brat
iego, i Władysław Odonicz
czyli Płwacz książę Wielko-
polški, reasumując prawo po-
stanozione od Kazimierza spr-
awiedliwego, o którym wpo-
mina Alexander III. w bulli
swoiej do tego księcia, chwa-
ląc go, *quod constituit ne bona
decedentium episcoporum amplius
confiscarentur: reassumuiac mō-
wie to prawo: warowali ie-
dnak, ut si aurum vel argentum,
sive pretiosas vestes aut palafridos
(konie paradne) decedentium
episcoporum supradicti duces inve-
nerint, & episcopus decesserit in-
testatus, in suos usus omnia conver-
tantur.* Słowa to są Innocentego
III. w liście do arcybiskupa
Gnieźnieńskiego Henryka. —
*Datum Laterani 2. Kal. Maij
anno XIV.* to jest roku
1212.

Henryk brodaty książę Szlż-
ski, opiekun młodolentego Bo-
lesława Pudyka (omylnie in
Vol. leg. I. w przedmowie na-
zwany Probus, tak iako Wład-
ysław II. mylnie także nazwa-
ny Płwacz sputator) i rząd-
ca iego państwa, za świade-
ctwom DŁUGOSZA i KROME-
RA *utiliter multa de consilii*

cznych, trafunkiem bardziey niżeli prawem przy-

KAZIM. W.
R. P.

1347.

sententia constituit, leges quasdam improbas & pestilentes, quæ auxiliare, virginales & viduales dicebantur sustulit: meliores nonnullas sanxit: ecclesiarum immunitates confirmavit, in maleficos & calumniatores severe animadvertit. Długosz na karcie 660. powiada, że ta *lex improba auxiliaris*, nazywała się *pomocne*. Przywilej Idziego kardynała potwierdzający fundusz Tyńiecki około R. 1120. naucza nas, co się znaczyło to *pomocne*. *Et quidquid Polonico more pomocne dicitur, sive omnem censum quali vel quocumque nomine vulgariter nuncupetur.* To jest, że słowo *pomocne*, znaczyło w powszechności wszelki rodzaj podatków, czynszu, daniny, powinności. Przyszedł do nas ten podatek z zagranicy od Franków, Anglów i Niemców, pod nazwiskiem *auxilium*, co Francuzi zowią *ayde* — *droit d'aide*. Z początku był ten podatek przypadkowy nakładany od zwierzchności kraiowey na wazallów w czasie jakiey gwałtowney potrzeby publiczney, *ingruente necessitate*. Ukazywał się z czasem dwa iego rodzaje, ieden *auxilium legitimum* z prawa: drugi *auxilium liberum gratiosum*, z laski i dobrej woli. Pierwsze było w przypadkach, kiedy pan zwierzchni syna swego pierworodnego kreował rycerzem

militem faciebat: kiedy córke swoię pierworodną wydawał za mąż; kiedy sam będąc w niewoli okupu potrzebował. Potrzeba, chciwość, dziwaństwo, ambicya, przemoc, namnożyły porym różnych gatunków. Pan kazał: poddani wolę iego pełnić musieli. Zdanie się, iż Henryk okryślił ten podatek *auxilium*, do pewnych tylko okoliczności i potrzeb, aby zbytki książąt, niesprawiedliwym onego użyciem, poddanych nie ciemiężyli. Zostały i po Henryku niektóre powinności dziedzicow wieśniacze, iako to wyprawy żołnierskie, budowa lub naprawa zamków, naprawa dróg publicznych i tym podobne, które pod imieniem *auxilium pro munitione vel edificatione castri, pro defensione terræ, pro expeditione bellica*, u Niemców i Franków były znanome.

O drugich dwu prawach nazwanych *viduale* i *virginale*, zniezionych w Polsce od tegoż Henryka brodatego, mówiliśmy w T. IV. na karcie 280. Uczony Du CANGE in *Glossario Latin. mediæ ævi*, obszerniey o tym prawie panieństwa napisał pod tytułem *Marcheta*. Wyszło one ze Szkocyi: było znanome we Francyi i we Włoszech, gdzie poddani biorąc dziewczki, lub one wydając, płacili panom swoim

KAZIM. W.
R. P.
1347.

iętych. Każde księstwo rządziło się po swojemu.

pełną kwotę pieniędzy, albo dawali krowę, aby pierwzeczy nocy nie pretendowali. Włosi to zwali w Pedemoncie *cazzagium*: a Francuzi *cullagium*. Szczałek tego bezecnego obrządku został na Rusi pod nazwiskiem *kunicy*: bez pochyby *a jure cunnagii* pochodzący. Rozumiem, że podatek od dawnych Niemców i Franków do Polski wędrowny nazwany *zacca krowa*, wypłynął z rezye barbarzyńskiey legislacyi.

Około tegoż czasu żyjący Władysław Odoniecz, nazwany Płwaczem, książę Wielkopolski, wydał dla żydów przywilej, uchylając ich od różnych ucisków i napaści: którzy przywilej potym Kazimierz wielki, Alexander Witold książę Litewski, i Alexander król potwierdzili. Zda się jednak, że ciż żydzi ieszczę za dziada Odonicza tego, to jest za Mieczysława starego mieli warunek swowiego handlu i osób: ponieważ ten książę karał przywami czyniących im przykrość, iako świadczy *Kazimierz* na kart. 753. *Judeum scholares casu percussissent: septuaginta pene ab iisdem iudicibus tanquam sacrilegi adiciuntur.*

Pod Bolesławem nazwanym *Pudicus*, pomnożyło się prawo Teutońskie w Polsce po różnych mialtach i mialteczkach, z przyczyn wyżey od nas na-

mienionych. *KROMER* powiada, iż ten książę *civitatem Cracoviensem jure Saxonicis sive Magdeburgensis, quod Teutonice vocat, (quo pleraque oppida vicis & pagi utuntur in Polonia) stabiliverat. Episcopum Cracoviensem jure ducali esse in suis bonis jufferat*, to jest uwolnił dobra biskupie i prerogatyw króre ich udzielnemi prawie uczyniły. Zaświadcza to przywilej dany Klemenfowi z Ruszczy około R. 1252. z któregoz poznać można w jakim stopniu dawniey była wolność szlachecka. *Damus & perpetuo tradimus ei & omnibus posteris ejus utriusque sexus omnes libertates, quas nos in dominio nostro habemus. Ita quod omnes hereditates supradicti comitis Clementis patrimoniales, deservite & pecunia comparate sint liberę proventus ab omnibus exactionibus, solutionibus & angariis quocumque vocabulo censeantur. Habeat insuper idem comes Clemens & omnes posterij ejusdem potestatem iudicandi ad omnes sententias, juxta formam curie nostre, videlicet ad agnam, ad ferrum candens, ad duellum baculorum & gladiorum, ad suspendium, & mutilationem membrorum homines suos. Valeat preterea edificare in suis hereditariis*

Tenże fatalny podział ślubiąc powoli władzę

KAZIM. W.
R. P.

1347.

munitiones, castra, civitates pro libitu sua voluntatis. Liceatque sepe dicto comiti Clementi cum omni sua posteritate servire libere principibus quibuscunque vicinis & remotis, nulla obstante auctoritate, absque omni impedimento suarum possessionum. Ut autem haec nostra donatio &c. Actum publice in Cracovia 1252. Presentibus &c.

Nie rozumiem iednak, aby ten przywilej dany Klemensowi za łaską ofobliwą, był prawem dla innych, tak świeckich iak duchownych. Książęta Polscy w innych udziałach swoich, zostawowali częstokroć w nadaniach swoich niektóre powinności *juris ducalis*; tak iako w tymże roku Kazimierz książę Kujawski nadając rzem braci Łazarzowi, Bartłomiejowi i Wincentemu dobra *hereditatem Lanzino*, od samey tylko stroży ich uwolnił. Tenże tegoż roku uwalniając wśie biskupa Płockiego Pawła Sandzino i Opogi, *a powoz, vacca, solutione, stroża, aliisque angariis sive perangariis, tam praedialibus (z gruntu), quam personalibus (z powinności rączney służby)* zachował sobie śady chłopów. *Statuimus etiam, ut homines praedictarum villarum, solennmodo ad praesentiam principis cum in districtu Cujaviae fuerit, provocentur, & ab solo principe judicentur.* W roku zaś 1254.

approbowawszy darowiznę wśi niżej wspomnionych kościołowi Kujawskiemu uczynioną od Świętosława kasztelana Kujawskiego, przydaie: *salvo jure nostro & nostrorum successorum, quod nobis in eisdem villis haecenus competit.*

W tychże samych czasach, był zwyczaj i prawo starodawne, zabraniające świeckim darowizny dóbr dziedzicznych kościołom bez pozwolenia dziedziców, które prawo zkasował Kazimierz książę Kujawski. Widzieć to w jego wyroku. *Sententia pro ecclesia Vladislaviensi (Kujawski) super villis Slawsko, Darnowo, & quod liceat cuque nobili bona sua ecclesie testamentaliter legare. Actum Crusviciae A. D. 1254. feria 4 post assumpt. B. V. mense Augusto.*

Leszek czarny następca Bol. Pudyka nadał prawem Teutońskim miasto Sandomirz w R. 1286. iakośmy to widzieli w oryginalu chowanym w archiwum tego miasta. Widzieć także w zbiorze królewskim dyplomatycznym, inne tegoż książęcia w podobney materji przywileie. Przywilej dany klasztorowi Tynieckiemu w R. 1286. pozwalający lokacyi miast, zamków, wiosek prawem Teutońskim objaśnia wolności tego prawa. *Etiam de speciali nostra gratia damus eidem abbati ubicunque voluerit*

KAZIM. W.
R. P.
1347.

panujących, dźwigał powagę i moc kraiovych urzędników. Woiewodowie, kasztelani lub ich namiestnicy, mając w rękę sądy kraiove, zbytkowali w powierzoney sobie od tronu władzy: a tłumacząc prawa według woli swoiey, dla pożytków i względów prywatnych, cifenli lud uboższy przemocą (w) wyroków drapieżnych. Pożyteczni w zamiarze swoim, a dla obrony niewinności ustanowieni w każdym narodzie patronowie, sławczy się naimnezy tylko wymowy składem,

in bonis suis castra, civitates, villas jure Teutonico locare facultatem: eximentes ipsos homines, qui locati fuerint, ab omnibus pensionibus, exactionibus, & etiam ab omnibus juris Polonici consuetudinibus, nobis seu baronibus nostris cujuscunque dignitatis fuerint, reservatis: ita ut in foro earundem civitatum seu villarum, macella, tabernas, cameras vel mensas ubi panis venditur, & calciparias, libere concedimus conservandi. Causas quoque, potestate sui iudicii cives, nec non & villani, leve: & arduas judicabunt, reos criminis & maledicos qui reperti fuerint, pro qualitate cujuslibet criminis culpe debite puniendo: Addimus & etiam quod incolae ipsarum locationum, ad nullum iudicem vel qualemcunque officialem nostrae terrae citari debent, vel coram ipso respondere; nisi ad suum scultetum. Similiter in villis Polonicis homines ad scriptici vel liberi, ad nullius

praesentiam debent citari, nisi abbatibus, excepta hereditaria questione pro qua non aliter citabuntur, nisi per literam nostro sigillo sigillatam.

Ostatni przed Kazimierzem W. Władysław Łokietek, według Długosza w K. 9. Generalem omnium terrarum conventum celebravit, & prelatorum baronumque usu consilio certas ordinationes & edicta fecit. Nie wspomina Długosz, iakie to były ordynacye, i iekli one były na piśmie dane.

(u) Zniesiony za Kazimierza zwyczaj, że kto czyniąc przysięgę zaięknął się, lub zajął, i sprawę choćby naylepszą przegrywał. KROMER.

(w) Quibus legibus palatinorum, & iudicium infinita potestas, certis cancellis coercita est, ut ne ex moribus, aut libidine sua, sed e scripto jure deinceps iudicarent, KROMER.

dem, wynaydowali sposoby, aby się sprawy nigdy nie kończąc, nie ustające im zysku źródło otwierały (x). Już Kazimierz zaspokoił narod od zewnętrzney trwogi, przez zawarte z sąsiadami iakiekolwiek traktaty: zabezpieczył go po części budową lub naprawą miast i zamków: pomnożył dochody skarbu mądrą ekonomiką: zostawała tylko poprawa sprawiedliwości sądowej, i oczyszczenie oney od zageęszczonych zbytków; bez której słabe wszystkie swoje w uścześnie wieniu kraiu usiłowania być rozumiał (y).

XXVI. Takowym, i tym podobnym zdrojnościom, od DŁUGOSZA szeroce opisanym (z) zapobiegając Kazimierz, przedsięwziął złożyć powszechy zjazd z przedniejszych obywatelów i szlachty narodowej wszystkich ziem, dla ułożenia z niemi i ogłoszenia statutu całemu kraiovi służyć mającego. Jedność państwa wyciągała iedności rządu: przemoc możniejszych nad słabszymi hamulca prawa i prawność pewnych prze-

KAZIM. W.
R. P.
1347.

(x) Ex qua varietate actiones sua cause, nonnunquam post multiplices vexationes, altercationes remanent indecise, & quodam modo immortales. Słowa statutu. Certa etiam merces eis (palatim, iudicibus) & aliis administris iudiciorum constituta sunt, & ne quid præterea a litigantibus exigeretur, multaque, quas iudices arbitrato suo dicebant, & exigebant definita. KROMER.

(y) Et quia vel præcipue quemlibet hominem, virumque integrum ex instituto quodam deceat, non modo armorum fortitudine esse decoratum, sed etiam moribus & legibus armatum, cum nunquam alterius plerumque auxilio eget. Słowa statutu.

(z) Obacz DŁUGOSZA pod R. 1347.

KAZIM. W.
R. P.
1347.

piśmów i prawideł. Na ten koniec zebrała się rada narodowa w osobach biskupów, wojewodów, kasztelanów i innych urzędników (a) do Wiślicy w niedzielę szrodopostną, gdzie po ułożonych pierwey z niemi, i z ludźmi w prawach biegłemi, ustawach, napisać one, i za iednostayne wszystkim ziemskim i grodzkim iurydykcyom prawidło ogłosić rozkazał (b). Co w sobie ten zbiór praw nowych Polskich zawiera, i iaki był onych zamiar, wypisał to przedemną poważnym i uczonym piorem, w wydanym od siebie obrazie życia Kazimierza wielkiego, mąż zacny Michał Wandalin hrabia z wielkich Konczyc Mniuszcz, teraz marszałek wielki koronny. Znajdzie w tym dziele czytelnik naukę z rzeczy, a smak i sławość z porządnego i pięknego ich opisu: my do dalszych Kazimierza spraw przystępujemy. W tymże roku dokonał życia Jan Grot biskup Krakowski, sławny z odbytey legacyi do Awenionu w interessach narodu z Krzyżakami. Katedra Krakowska, iesli za iego staraniem nie otrzymała godności Metropolitańskiej (c), win-

(a) *Generalem & grandem apud Visliciam oppidum terra Sandomiriensis, pro die Dominico Letare conventum indicit, in quo convenientibus omnibus pontificibus; videlicet Jaroslaw Bogoria Gnesnensi archiepiscopo, Joanne Grotone Cracoviensi, Alberto Posnaniensi, Mathia Vladislavi-*

ensi, episcopis: nec non palatinis, castellanis, officialibus, & dignitariis omnium terrarum &c. — DŁUGOSZ.

(b) *In scriptum redigi & exemplari. DŁUGOSZ.*

(c) DŁUGOSZ na kar. 1084. Obacz wyżej.

na mu przyniesiony od stolicy apostołskiej palliufz dla niego i następców biskupów (d), którego dotąd używają. Zatargi jego z królem i nieprzysoyone poddanemu postępkowi fama stolica apostołska naganiała (e).

XXVII. Już od nieiakiiego czasu po zawartym naprzód z Krzyżakami, potem z Czechami przymierzu, używała Polska żądanej dla ukrzepienia w sobie lepszego porządku spokoyności. Zażłe wkrótce okoliczności obiecywały dalszą oney przewłokę. Jan Czeski zginął w potyczce z Anglikami pod Cressi. Ludwik cesarz nie dłu-

KAZIM. W.
R. P.
1347.

1348.

(d) Długosz tamże. Arcybiskupi Gnieźnieńscy nie chcieli dawniej przysięgać papieżowi przy odbieraniu palliufza. Zaświadcza to list Paschala II. papieża, pisany do Marcina arcybisk. Gnieźnieńskiego około R. 1102. *Significasti frater carissime regem & regni majores admiratione permotos, quod pallium tibi ab apostolicis nostris (legatow) tali conditione oblatum fuerit, si sacramentum, quod a nobis scriptum detulerant, jurares. — Ajunt omne iurandum a Christo Deo in evangelio esse prohibitum, nec ab ipsis apostolicis post dominium, nec in conciliis inveniri posse statutum &c.*

(e) RAYNALD w historyi kościelney pod R. 1338. powiada, iż ten biskup manu promptus ac temerarius pod bytność króla za granicą, att-

kował zbrojnie Annę królową w zamku, gdziejeden z ludzi jego w kaydanach siedział: że tenże pod bytność króla w kościele, bez żądnej jego winy, mszy odprawować nie kazał: że zebrane od duchowieństwa dzieściny mające iść do Awenionu dla papieża, zatrzymał. *Quibus querelis per motus pontifex (Benedykt XII) acerrime Joannem episcopum ab officio discedentem corripuit, & Casimiri regis & Anne regine gratiam — conciliare iussit. Tum Galhardum a carceribus (legat papieżki w sprawie z Krzyżakami) sedandis inter regem & episcopum Cracoviensem discordiis operam dare iussit. Regis iras blandis studuit mulceri literis, utque Joannem in gratiam admitteret, ac Polonum ceterum commendatum haberet, exoravit. —*

KAZIM. W.
R. P.
1348.

go po nim umarł w Bawaryi (f), oba dożywotni narodu Polskiego nieprzyjaciele. Następca na tron cesarski Karol Luxemburczyk, doznawszy za życia iezzcze poprzednika przeciwności w swoim wyborze, nie był spokojnym i po jego zezściu teyże korony piasłunem. Niechętni mu stronicy zeszłego Bawarczyka, Henryk arcybiskup Moguncki, Ludwik margrabia Brandeburski, Rupert Palatyn Rynuński, Eryk książę Saski, uznając za małoważną elekcyą Karola, zgodzili się na obranie cesarza w osobie Edwarda króla Angielskiego: a gdy ten ofiarę nie przyjął, zleli swoje wota na Fryderyka margrabię Miśni (g). Powstały woyny w Niemczech. Karol zatrudniony utrzymaniem praw swoich, szukał ponowienia przyjaźni z Kazimierzem: a król też oney nie odrzucił, chcąc mieć od cesarza pomoc wzajemną przeciwko Krzyżakom, nie pewnym zawsze w dochowaniu traktatów, a na pograniczu Kujawskim kłótliwym sąsiadom, tudzież przeciwko Ludwikowi margrabi Brandeburskiemu, do którego marchii z dawna Polacy mieli sprawiedliwe pretenzye. Pragnął też Kazimierz, korzystać

DŁUGOSZ na karcie 1084. namienia o przyczynie tych zayściów. *Molienti Casimiro regi in fundo & villa Cracoviensis ecclesie (Sokolniki) novum oppidum ex quo Skarbimiriensē oppidum propter propinquam viciniam desertum iri constabat erigere, pu-*

blice restitit, censurisque ecclesiasticis regem acaptis destitit.

(f) V. Idus Octobris pod R. 1347.

(g) Albert Argentyński w kronice i inni.

z tęg okazy, zabezpieczyć przy koronie część Szląska w udziale Bolkona Swidnickiego zостаigcą, który dotąd iefzcze trwał w wierności i posłufzeństwie królewskim iako lennik. Ziechały się strony do Namysława w Szląsku w miesiącu Listopadzie (h). Tam naprzód obiecana pod przysięgą wzajemna przyiaźń na przyszłe czasy, iaka iuż po wielekroć dawniej była zawierana (i). Umieszczony w tęg zgodzie Bolko książę Szląski na Swidnicy z obowiązkiem, iż go cesarz w żadney okoliczności przesładować nie będzie (k): a iesli iakie między niemi zachodzą spory, tych roztrząśnienie oddaie się do trzech lat na rozząddek Alberta książęcia Austryi (l). Zaręczył król cesarzowi, że pòki za iego pomocą dawnych królestwa Polskiego (m) granic od margrabiów Brandeburskich i Krzyżaków zabranych nie odzyszcze, nieprzyiaciół i rywałów cesarza posł-

KAZIM W.
R. P.
1343.

(h) Tranzakcya Namysławska znayduie się w archiwum królewskim w kopii. Datum in Namyslaw, oppido Vratislaviensis diocesis die S. Cecilie virginis (22 Listopada) A. D. 1343.

(i) Prout in antiquis literis nostrae concordiae, inter nos & eum aliquoties celebratae plenius continetur. Słowa tranzakcyi.

(k) Cessante omni discussionis materia. Słowa tranzakcyi.

(l) In iudicam discussionem domini Alberti Austriae, Sty-

riae & Carinthiae ducis infra triennium a die craftina. Słowa tranzakcyi.

(m) Specialiter etiam promittimus, quod medio tempore, quo per suffragium & iuvamen predicti D. Caroli Romanorum & Bohemiae regis, adversus Cruciferos de domo Teutonica, seu Bavaros in marchia Brandeburgensi manentes, metas regni nostri Poloniae non recuperaverimus, hostibus & armulis dicti regis non cooperari &c. Słowa tranzakcyi.

KAZIM. W.
R. P.
1348.

kować nie będzie. Za odzyskaniem iednak onych, wszelką pomoc dawać Karolowi przeciwko iakimkolwiek iego przeciwnikom, wyłączając iednak króla Węgierskiego, bierze na siebie obowiązek (n). A w przypadku zdobytych na nieprzyjaciółach Polskich krajów iakich, do korony nie należących, (po odzyskaniu iednak pierwey granic iey dawniejszych), te nowo zdobyte kraie między cesarzem a królem Polskim podzielone być mają (o). Na koniec po odzyskaniu rzeczonym za pomocą cesarką, obowiał się krol w teyże tranzakcyi nie pominać się więcey od Karola długu pewnego pieniężnego, który on mu był winien, i do którego się poręcznicy pisali (p).

1349.

XXVIII. Uścielały tym czałem drogę królowi do zdobycia reszty Ruskich krajów kłęski Litewskie. Henryk Dufner (q), mistrz wielki na początku roku zniszczył powiat Pistryński: a lubo Olgierd książę Litewskie naywyższy z książętami

(n) *Recuperatis tamen limitibus regni nostri promittimus &c.*
Słowa tranzakcyi.

(o) *Si qua adiutorio Dei, & praedicti regis (Romanorum & Bohemiae) suffragio mediante (moris regni nostri habitis prius & obtentis) aliqui occupatores de bonis & dominiis ad regnum nostrum Poloniae non pertinentibus exterminati & expulsi fuerint; medietatem honorum & dominiorum ejusmodi supra dicto Romanorum & Bohemiae regi, residuam vero*

nostris usibus decernimus applicandam. Słowa tranzakcyi.

(p) *Et praedictum regem & fidejussores ejus, qui nobis suis patentibus literis pro quadam pecunia summa promiserant de praedicta nullis unquam temporibus admonere.* Tranzakcyja.

(q) Długosz pod R. 1348. powiada, iż po zasłzey śmierci Dufnera, Winryk de Kniprode, chcąc swoje mistrzostwo oznaczyć zwycięstwem, wyzedł z wóyskiem przeciw-

Keystutem i Patrykiem, oddając Niemcom wet zawet, wpadli w Prusy, i wiele ztamtąd ludzi w niewolę zabrali, wszelako Krzyżacy większą im wkrótce szkodę przynieśli. Ośmielona Litwa świeżym w Prusach zaborem, weszła znowu w kray ten pod książęciem Smoleńskim, i ku zamkowi Labiow przyciągnęła. Zbił ją wstępny boiem kommandator mieyscowy: z którego pogromu gdy przywódzca z resztą uciekał, załamawszy się na lodach iakiejsi rzeki, sam z wielą swoich życie stracił (r). Pisarz spółczesny zagraniczny (s) odmiennie nieco o tym Krzyżaków zwycięstwie powiada. Jakoby mistrz, po kilkotygodniowym ziemi Litewskiej spustoszeniu, gdy do siebie powracał, napadła go Litwa we czterdzieście tysięcy zbroynych gdy już lody przeszedł, i przez też lody za nim puściła się. Ze Krzyżacy ufzykowawszy swoich, i zwiodłszy z pogaństwem bitwę, część jego na tychże lodach potopili, a do dwunastu tysięcy ubiwszy na placu, resztę w lafy zagnali. Ze dway bracia książęcia Litewskiego

KAZIM. W.
R. P.
1349.

ko Litwie. Omyłka to jest w Długoszu, ponieważ widzimy w roku następującym 1349 tranzakcją tego Dusnera z Kazimierzem, o której się niżej powie. Owszem sam Długosz w roku następującym powiada o wyprawie tego Henryka Dusnera do Litwy.

(r) Długosz na kar. 1086.

Lecz nie wymienia, jaki to był książę Smoleński. Rozumiem, iż to był ieden z książąt Litewskich, mający w udziale swoim to księstwo, albo który z Rusinów holdowniczych.

(s) Albertus Argentinensis pod R. 1348. *de mense Januario*. VIRODURANUS pod rokiem

1348.

KAZIM. W.
R. P.
1349.

ścigani w pogoni, gdy na drzewa uciekli, nie chcąc się poddać Niemcom, już siekierami pnie podcinającym, sami się na własnych pałach obwieśli.

XXIX. Lecz wróćmy się do Rusi. Trzymał Wołyńskie księstwo z Łuckiem i Włodzimierzem Lubard, a Brzeskie z Podlaszem Kieyftut książę Zmudzki i Trocki (t), oba synowie Gedymina. Korona Polska miała z dawnych czasów prawo do Wołynia, Brześcia i Podlasia. Wołyń czyli księstwo Włodzimirskie tylekroć Polakom za oycy i dziadów hołdownicze, oddał Kazimierz sprawiedliwy Romanowi, iakośmy w wyższych latach mówili. Trzymali po Romanie to księstwo Daniel z Leonem, syn i wnuk tego. Węgrowie wygnani, po krótkim panowaniu nad Haliczem Kolomana, mniemanych swoich do Rusi pretenzyi przez cały wiek zamilczeli. A gdy dom książąt Ruskich we płci męskiej zniknął, przypadła sukcesya przez matkę, państw tych dziedziczkę, na synów Troydena Mazowieckiego. Bolesław Troydenowicz książę Ruski nie trzymał wprawdzie ziem rzeczonych; bo Gedymin książę

(t) Brzeskie województwo i Podlasie należało dawniej do księstwa Trockiego, i trwało w tym udziale aż do Zygmunta starego i Augusta: z których pierwszy oddzielił Podlasie od Trok, i udzielił z niego zrobił województwo. Tenże Zygmunt

w Brześciu do Podlasia także należącym wojewodę kreował, dla wielkiej rozległości województwa Trockiego, że w nim wojewoda powinnościom swoim zadobyć czynić nie mógł.

że Litewkie zabrawszy pod ow czas Rusinom Kiiow, zabrał razem Wołyn z innemi ziemiami, pod Ruskim będącemi panowaniem, i one Lubardowi synowi swoiemu oddał: atoli przez ten niezbdny zabór nie stracili książęta Polscy prawa ze krwią sobie wlanego, a samych Rusinów uznaniem potwierdzonego. Kazimierz wielki obiąwży Ruś czerwoną po Bolesławie Troydenowiczu, za ustąpieniem sobie prawa sukcesyi od braci zmarłego, zaniechał na czas podbicia reszty, bądź że czałom i okolicznościom ulegać musiał, bądź wszedłszy w umowę z książętami Litewskimi synami Gedymina (u), zostawił przy nich doczeftną Wołynia, Brześcia i Chełma possessyą, pod warunkami w tranzakcyi zawartemi. Nie dotrzy-mali Litwini obietnic kròłowi, czyniąc częste wypad-y na Mazowfze, wiążąc się z Tatarami, a Ruskich starostów od kròła postawionych burząc przeciwko niemu. Wzmacniali się książęta Litewscy na Rusi, gdy król z Krzyżakami, Czechami, Tatarami i Szlązakami mając doczynienia, ciężkie od nich przez lat kilka ciofy znośli. Zaspokoione iakokolwiek rzeczy zagraniczne przez traktaty, a kłęski Litewskie otworzyły kròłowi drogę na Wołyn (w). Zebrałszy piechotę i jazdę wszedł na Wołyn: i naprzód Łuck z Włodzimierzem, zamki z powiatami swoieimi mocą

KAZIM. W.
R. P.
1349.

(u) Obacz wyżey pod ro-
kiem 1340.

(w) ЛОВКО w odpowiedzi
Austryakom na karcie 181.

KAZIM. W.
R. P.
1349.

opanovał: potym Brześć z ziemią do niego należąca: nakoniec dobywszy szturmem zamku Chełmskiego, ziemię tę także do korony przyłączył. Drobniejsze miasteczka i twierdze, widząc zamki główne w rękach królewskich, same się dobrowolnie poddawały. Kniaziowie drobniejsi, których wielu ieszcze pod ow czas było, wykonawszy wierności przyśięgę, przy swoich własnościach zostawieni. Wszakże dla zabezpieczenia od mogącej nastąpić iakowey rebellii, postawił król na zamkach główniejszych starostów swoich, a zostawiwszy tylko przy Lubardzie Łuck z powiatem swoim pod kondycją hołdu koronie, sam pełen sławy i zdobyczy wrócił się do Krakowa.

XXX. Cóżkolwiek bądź, ściśnieni orężem Polskim i Krzyżackim Litwini, wiedząc dobrze, iż ich sąsiedzi chciwość częstokroć swoją w zaborach krajów pozornym nawracania pogan tytułem kraść umieli (x); oświadczyli Kazimierzowi w nadzieję względniejszego z nimi postępowania, że chrześcianinami być chcieli. Kieystut Zmudzki odkrył myśl swoją królowi, pewien że to doydzie uszu papiejskich. Udała się nie raz ta pobożna zdrada barbarzyńcom, że ich w uciskach lub w zamiarach ambicyi Rzym ułudzony dźwigał. Jarośława i Daniela Rusinow, unii żądę zmyślających, a Mendoga z Gedyminem Litwinow od Polskich i Krzyżackich napaści ratowała stolica

(x) VITODURANUS w kronice.

apostolska, i na dostojenstwo królewskie wyniosła lub wynieść umyśliła. Kazimierz doniósł to Klemensowi VI. w Awenionie mieszkającemu: a Klemens uczyniłszy królowi dziękczynienie za nawracanie pogan (y), napisał list upominalny do Kieyfluta i braci jego, oświadczając wzajemnie protekcyą stolicy świętey, i czyniąc obietnicę korony, gdyby się z narodem swoim do wiary nawrocili (z). Wszakże to były zwodnicze Kieyfluta oświadczenia, żeby króla nadzieją religii na czas od poparcia wojny zatrzymał, a papieską protekcyą ziednał, iako się wkrótce mowić będzie. Wreszcie Kazimierz po odniesionych nad Litwą zwycięstwach, ażeby narodowi temu był straszniejszy, trwające dotąd zayścia między Krzyżakami a księstwem Kujawskim nową z nimi tranzakcyą zaspokoił. Jest to rozgraniczenie rzeczzonego księstwa od Pomeranii i ziemi Chełmińskiej, które DOGIEL w zbiorze swoim dyplomatycznym położył. Około tegoż czasu Kazimierz zawarł ligę i przyiaźń z biskupem Kamińskim w Pomeranii, do książąt Szczecińskich należącej.

KAZIM. W.
R. P.
1349.

(y) List Klemensa VI. do króla. *Magnificat anima nostra dominum, quod ipse corda nobilium virorum Kieyfluti, & Germanorum suorum ducum Lithuanorum tuo cooperante studio &c. Datum apud villam novam Avenionensis diocesis XVI. Kalendas Octobris 1349. w RAYNALDZIE,*

(z) List Klemensa. *Nobilibus viris Kieyfluti ejusque germanis ducibus Lituanorum. Gaudemus in domino, quod sicut charissimo in Christo filio nostro Casimiro illustri regi Poloniae intimante percepimus vos contra paganitis expurgatis erroribus. — Quos vos dictos populosque post-*

KAZIM. W.
R. P.
1349.

XXXI. Wszakże w pośrodku tych dla kraju pomysłności, począł się nieco uchylać od obowiązków religii. Nie miłą mu została od początku ożenienia Adelaida Haska, zacna i pobożna pani, lecz nie nader urodą od natury obdarzona. Osadziwszy ją w Zarnowcu (a), prowadził wolniejszy życie. Tajemne przestępstwa wzięły większą siłę z nałogu, a z nieczułości lub bojaźni tych, którym powołanie mówić przed tronem prawdę z respektem każe. Poddani patrzają na zwierzchność, i z niej obyczajów swoich pomiar biorą. Uyrzano po różnych miejskach w Opocznie, Czechowie, Krzeczowie nierządne domy, zapałów królewskich obelżywy przytułek i siedlisko. Postrzegli się biskupi niewczesnie: a gdy ich upomnienia skutku nie brały; Klemens papież powagi swoiey używać począł, i króla do odmiany obyczajów listami groźnemi nakłaniał (b). Możeby nie przyszło do skutków gniewu królewskiego, gdyby przestrogom powinna i uniżona towarzyszyła sfodycz; a prywatą się do nich nie wmieszala. Duchowni nabrawszy dobr znacznych od krolow i książąt, a uchy-

quam purificati unda baptismatis nostrae fidei receperitis documenta — intendimus apostolicis communitate praesidiis, favoribus prosequi, & auxiliis conspovere, vosque ac successores vestros titulo regio insigniisq; decorare etc. Datum apud

villam novam Avenionensis diocesis Anno D. 1349. XIV. Kalen. Octobris w RAYNALDZIE.

(a) Obacz wyżej pod rokiem 1341.

(b) DRUGOSZ na karcie 1088.

lając się w nich od powinności kraio wych, pomnażali ciężar mąętności królewskich i szlacheckich. Podatki, budowy zamków, naprawy dróg, wyprawy wojenne, opasy murami miast, i inne tym podobne dla publiczności usługi umknione od duchowieństwa zlewały się na świec kich. Władysław Płwacz książę Wielkopolski, doznał ztąd przed wiekiem nienawiści poddanych z utratą księstwa (c). Kazimierz chciał ciężary stanów porównać: a z tey okoliczności dał rozkaz Ottonowi z Pilcy wojewodzie i staroście Sandomirskiemu, aby z dobr biskupa Krakowskiego, pod ow czas Bodzanty z Jankowa, Złote nazwa nych, powinności kraio wych dopomniał się (d). Wyklął naprzód Ottona, a potym króla biskup Bodzanta. A że o wyroku biskupim donieść królowi lękali się bogatsi prałaci; podiął się fatalnego dla siebie poselstwa Marcin Baryczka wikary kościoła katedralnego Krakowskiego, i zuchwały prostack króla swoiego gromić słowami odważył się. Rozgniewany król zfucał go tylko: lecz ludzie bok pański otaczający, tyle podwyższaniem przestępstwa dokazali na królu, że w zapędzie gniewu rozkazał uwięzić księdza, a na per-

KAZIM. W.
R. P.
1349.

(c) Obacz w Tomie IV. na karcie 243. *episcopalis, que prope Sandomiriam consistunt, tributis laboribusque servire cogebat.* Długosz

(d) *Villas Zlotensis tenuit* na karcie 1089.

KAZIM. W.
R. P.
1349. *fwazyą iakiegoś Kochana domownika i poufalca
swoiego, w nocy go w Wiśle utopić (e).*

(e) DZUGOSZ, KROMER i inni *in die sanctæ Lucie*, to jest
w Grudniu

KONIEC KSIĘGI II.

TREŚĆ KSIĘGI III.

I. Litwa niszczy kraje koronne. Tranzakcyje z Ludwikiem Węgierskim. II. Dalsze teyże Litwy na Wołyniu zabory. Król prosi papieża o krucyatę na pogany. III. Biskupi ią głoszą. Ludwik na mocy dawniejszych traktatów prowadzi polilki do Polski. Królowie odzyskują Wołyń. Kksiążęta Litewscy poymani. Błędy Węgierskich pisarzów względem Rusi. IV. Kazimierz odzyskuje księstwo Płockie: słabość praw Czeskich: umowa o to księstwo z książętami Mazowieckimi. V. Kazimierz wysła do Awenionu posłtów: przyczyny tego poselstwa. Wrocławskie biskupstwo podległe metropolii Gnieźnieńskiey. VI. Litwa z Tatarami na Podolu. Sprzeczki książąt Litewskich. Węgrzy od nich w niebezpieczeństwie. VII. Ludwika chciwość w utrzymaniu przy swoiey koronie Ruskich kraiów: prosi o nie papieża. Warunki w darowiźnie papieskiey: konfederacya Wielkopolska. VIII. Lubard książę Litewskie plądruie Ruś i Wołyń. Niefnaski między królem a cesarzem względem Szląska i Mazowsza. IX. Król daie plenipatencyą Ludwikowi do ustąpienia Czechom Beuten i Kreucemburga, a do odebrania rezygnacyi praw mniemanych do Płocka i Mazowsza. — Rzecz tey negocycacyi, i innych spraw przy niey traktowanych. X. Ziemowit książęciem całego Mazowsza. Wiąże się z Litwą. Litwa napada na Ruś. Kazimierz udaie się do papieża. Chluba pisarzów Węgierskich względem Rusi. XI. Ludwik obraża naród Polski dzikiemi o Ruskie kraie tranzakcyami. Odmiana tych tranzakcyi. Ruś Polszcze przyznana. XII. Sukcesyia dla Węgrów utwierdzona. Negocycacye względem tey sukcesyji w Zantochu. XIII. Pakta między na-

rodem Polskim a Ludwikiem następcą ewentualnym w Budzie. XIV. Mazowfze koronie zapewnione. Ziemiowit oddaje w Kalifzu hołd królowi. XV. Litwa bierze się z Krzyżakami. Ligi i tranzakcyje różne między cesarzem i królem Polskim i Węgierskim. XVII. Król zrzeka się Jawora i Swidnicy: a cesarz Plocka z Mazowfzem powtóre. Potwierdzenie dawniejszych traktatów. Umowa na Krzyżaki i Brandeburczyki. XVIII. Rozporządzenia na Ruś. XIX. Adelajda królowa porzuca męża. XX. Śmierć Kunegundy córki królewskiej. Kłótnie w diecezyi Plockiej. XXII. Rozgraniczenie między częścią Litwy i Mazowfza. Ukaranie wojewody Poznańskiego Macieja. XXIII. Zaspokojenie stanu duchownego ze świeckim. XXIV. Tranzakcyje między królem i książęciem Mazowieckim. XXV. Klęska w Wołoszech. XXVIII. Wrocławskie biskupstwo przyznane metropolii Gnieźnieńskiej.

HISTORYI NARODU POLSKIEGO KSIĘGA TRZECIA.

I. **C**zyli to była zemsta boża za popełnione na kapłanie morderstwo, iako chcą niektórzy kronikarze (a), czyli Litwa dźwignawszy się na siłach po dawniej odniesionych klęskach chciała szkod swoich powetować; książęta Litewscy częstemi do Polski wycieczkami zniszczyli ziemie Łukowską, Radomską i Sandomirską, i niezmiernie ztamtąd łupy z mnostwem ludu do kriaui swoiego zaprowadzili. Mało pomogły zebrane z krajowego rycerstwa zbroyne kupy: ścigała wszędy Polskie uffy zwycięzka Litwa, i nigdzie im kroku

KAZIM. W.
R. P.
1350.

(a) DRUGOSZ, KROMER, MIECHOWCZYK.

KAZIM. W.
R. P.
1350.

sobie dotrzymać nie dając, pofzyla lub na miejscu mordowała. Krol widząc się być w takim przypadku, udał się do Ludwika Węgierkiego następcy i sprzymierzeńca swojego; lecz Ludwik gotując sam wyprawę walną do Włoch, w nadziei otrzymania krolestw Sycylii i Neapolu, podobnie żądnych dać nie mógł, i swoich tylko zysków z niefortunności Polskich szukał. Nie zdolny do obrony Rusi dotąd krwią Polską i prawami sukcesy nabytey, ażeby krola pocieszył, darował mu uroczystym piśmem w Budzie, albo raczej sprzedał krolestwo Ruskie: wszakże nie bez chytrłości i ciężkich obowiązków, sobie tylko i domowi swojemu pożytecznych. Nie mając żadnego potomstwa z Małgorzaty Czeskiej, chciał koronę Polską w przypadku dalszej nieplodności utrzymać przy Stefanie bracie rodzonym i jego potomkach. Lecz że mu żal było razem, aby Kazimierz mogący mieć jeszcze syna, a z tym korony swojej dziedzica, wespół z nią prawa mu do Rusi nie zostawił, warował sobie i bratu Stefanowi wolne tegoż krolestwa Ruskiego odkupienie, za sumę z krolom umowioną sta tysięcy czerwonych złotych; jeśli po życiu krola, syn jego ewentualny miał nastąpić. Przydany i drugi warunek: że w przypadku zeyścia Kazimierza bez potomków płci męskiej, Ruskie krolestwo już tymże prawem co i krolestwo Polskie do ich dziedzictwa przyjdzie. Namowiona przytym wzajemna pomoc i obrona przeciwko Krzyżakom

i in-

innym wszystkim, iakiekolwiek prawo do Rusi ro-
fzczącym, kiedy tylko zaydzie onych potrzeba.
Tym chytrym sposobem zabezpieczywszy sobie
Ludwik i Stefan Polskę z Rusią na czas dalszy, posłi
do Włoch, ciężar obrony od Litwinow przy Po-
lakach zostawując (b).

II. Jakoż wkrótce Olgierd, Kieystut, Lubhard,
tudzież inni bądź pokrewni, bądź hołdownicy
królikowie zgromadziwszy moc wielką Litwy,
Rusinow i Tatarow, podstąpili naprzod pod
Lwow, który iuż był Kazimierz murem i wašem
potężnym obwarował. Trudność dobycia mia-
ła obrocila pogaństwo do zrabowania tylko i po-
palenia okolic, a zaboru gminu w niewolę, lub
wycięcia niedoleżnych. Obrocona potem dra-
pieżna podróż ku Bełzowi, i zamek zdobyty.
Temuż losowi podpadły Włodzimierz, Chełm i
Brześć nad Bugiem z ziemiami swoiemi, bez za-
dneho prawie odporu, z tym większym dla
państw koronnych niebezpieczeństwem; iż nich
iako poblizszych mogli nieprzyiaciel prędsze i pe-
wnieysze czynić wypadu: a krol zabrawszy w
roku przeszłym ziemię Brzeską, zamek iey i mia-
sto iuż był począł murem ceglanym oprowadzać
(c). Albowiem zamek Brzeski od lat niepamiętnych

(b) Ta transakcyja znajduje się w arch. koronnym *sub transumpto*. Janusza dziekana i kanclerza Krakowskiego. Transumpt iey datowany w R. 1357.

*Cyacovia V. Kalend. Septembris. Samey zaś transakcyi data Bu-
da in qua festi Pasche (to jest 5
Maia) A. D. 1350.*

(c) Tenże. *Ea estare, to jest*

KAZIM. W.
R. P.
1350.

będąc Polskim dziedzictwem (d), był nieiako kluczem do państw koronnych: a dla posady swoiey po części dla bagnow niedostępney, i dwoma rzekami warowney, mógł łatwo pogańskie zapędy pohamować. Nie było innego środka do zapobieżenia dalszym niaizdom, iako uczynić tym czasem z Litwą pokoy, i ustąpić im Włodzimierza, resztę z Rusią czerwoną przy koronie zachowawszy (e). Tak nagle i potężne Litwinow nad Polakami zyski oczuciły zstępiony nieco roskoszami umysł królewski. Złączona Litwa z Tatarami, potrzebowała mocniejszego odporu, niżby go poganom sama Polska dać miała. Hańszo religii było z dawna zwyczajnym w Europie dla szerczących się pogan postrachem, a dla prawowiernych powodem do łączenia się swoich pod chorągwie krzyża. Kazimierz udał się przez polsy do Awenionu, prosząc u papieża Klemensa VI. o ogłoszenie krucjaty: a Klemens mając koronę Polską za hołdowniczą stolicy apostolskiey, był w obowiązku bronić oney przeciwko wszelkim niaizdom, aby z iey utratą zna-

w R. 1349. & tandem hycme, to jest na początku R. 1350.

(d) Obacz cośmy o tym mówili pod Bolesławem Chrobrym i Kazimierzem sprawiedliwym.

(e) Dominus Casimirus rex videns se eisdem Litvanis resistere non valere, quia cum ipso nunquam in praelium publicum conve-

nire voluerunt, sed tanquam lupi rapaces terras suas fortive vastantes, raptis praedis fugiebant, cum ipse Litvanis taliter concordavit, quod dimissa illis civitate & terra Vladimiriensi, sibi terram Lambertensem cum omnibus castris oppidis & villis jure domini reservavit. ANONIM archidyakon Gnieźn. na karcie 99.

cznych dochodów Świętopietrza nie utracił (f). Padało procz tego niebezpieczeństwo, aby toż pogaństwo pobawiwszy przyległe sobie Polaki, brojni swoiey na inne sąsiednie państwa nie ruszyło.

III. Na ten koniec wyszły listy z Awenionu do Jarosława arcybiskupa Gnieźnieńskiego i biskupa Krakowskiego, z zaleceniem ogłoszenia krucjaty, i rozdawania krzyżów (g) nietylko w Polsce, ale w Czechach i Węgrzech pogranicznych: a dla tym silniejszey pobudki, nadał papież różne łaski duchowne tym wszystkim, którzyby przez trzy lata pod znakami króla Polkiego służyć chcieli. Wcześniej też pod czas tych rozruchow Litewskich powrócił do Węgier Ludwik król ze Włoch, gdzie dla ukarania Joanny bratowey, podeyrzanej o zaboystwo męża Andrzeia (h), a razem dla pozyskania sobie królestwa Sycylijskiego dawniej był wyjechał. Ludwik mocą tranzakcyi Budzyńskiey, i iako ewentualny Polski z Rufią następcą, miał obowiązek bronić królestwa tego. Obowiązał się też był

KAZIM. W.
R. P.
1350.

1351.

(f) *Propter quod praefatus rex attendens, quod regnum est Romanae ecclesiae immediate subiectum, & etiam censuale &c.* List Klementa do arcybiskupa Krakowskiego i biskupa Gnieźnieńskiego w RAYNALDZIE. Datum apud villam novam 1351. idibus Maji.

(g) *Pradicationem crucis in*

regis & regni praedictorum auxilium per nostras literas auxilium concedenda. Papież w tym liście wspomina tylko Tatarow. W owych wiekach mieszano często inne narody z Tatarami przez nieznaomość częstokroć miejsc i narodów północnych.

(h) Obacz wyżej.

KAZIM. W.
R. P.
1351.

tenże Ludwik dawniej w Wyzohradzie (i) wespół z oycem Karolem, że nie tylko do odzyskania Pomeranii od Krzyżaków, lecz i do wszystkich innych krajów do korony Polskiej należących, a przez kogożkolwiek oderwanych, będzie własnym kosztem Polakom dopomagał. Na tym to fundamencie przybył Ludwik z wojskiem swoim na Ruś dla pomocy Kazimierzowi, zostawiwszy rząd Węgier Piotrowi Banowi, Emerykowi biskupowi Agryjskiemu, i Emerykowi Babekowi panom Węgierskim. Odprawiła się ta wyprawa pomyślnie. Polacy złączeni z Węgrami dobyli Włodzimierza, i cały Wołyń odzyskali. Poimani w bitwie Kieystut z Lubartem księżęta (k): z których pierwszy wkrótce z więzienia uciekł: drugi na słowo i zaręczenie dane na piśmie królowi od braci, że się na każde wezwanie ma stawiać, wypuszczony, słowa także nie dotrzymał. Dana

(i) Obacz pod rokiem 1339. *Promittebat Carolus, quod filius suus Ludovicus omnia spestantia ad regnum Poloniae, per quoscunque fuerint occupata & praecipue Pomeraniam, a Cruciferis vellet recuperare & evincere propriis sumptibus & expensis. Rex autem Casimirus regis praefati (Caroli) & suae sororis (Elizabeth) svasionibus & promissionibus animum inclinans praefatum Ludovicum sibi in successorem eligit — certis pacationibus & juramento. Promisit Ludovicus rex omnes metas regni Poloniae, seu terminos*

& praecipue Pomeraniam velle solus cum sua gente damnis & expensis propriis se recuperare. — ANONIM arch. Gnieźnieński na karcie 101.

(k) DĘGOSZ na kar. 1094. o samym tylko Kieystucie wspomina. KROMER poprawując DĘGOSZA powiada, że Lubart był wzięty. Podobnieysza do prawdy, że oba byli wzięci: ponieważ tenże DĘGOSZ na karcie 1150 mówiąc o Lubarcie, przydaie: *quippe qui superioribus bellis captus ad*

od Węgrow królowi z opifow przymierza (l) pomoc woyskowa, wprawiła Węgierskich pifarzow, tranzakcyi oryginalnych mniej świadomych w chlubne tego zwycięstwa bez towarzyftwa Polakow opify (m), a chlubnieysze iefzcze praw narodu fwoiego do Rufi popierania (n).

KAZIM W.
R. P.
1351.

cautionem fratrum suorum verbo & literis praestitam dimissus &c.

(l) *Armorum societate Polonis obstrictis.* PRAY w historyi Węgierskiej na karcie 87.

(m) *Rex eiektus ex Polonia Lituanis & recuperata Vladimiriensi provincia victoris nomen in Hungariam retulit.* PRAY na karcie 87. — Tenże nie czytawszy tranzakcyi Budzyńskiej w roku przeszłym uczynioney, przez króla Ludwik zrzekł się prawa do Rufi, darowawszy onę za pieniądze Kazimierzowi, a dziedzictwo iey sobie tak iako i Polaki zabezpieczywszy, powiada: że Ludwik dla tego dał posilki Kazimierzowi; *quod eam regionem juri Hungariae obnoxiam sciret.* Zapomniał też i na to, że Kazimierz wart był pomocy Węgierskiej, kiedy dla Ludwika uchylil od sukcesyji tronu pokrewnych książąt Mazowieckich; kiedy za Ruś sumę sto tysięcy czerwonych złotych wyliczyć obiecał; kiedy dla intereffów domu iego z Czechami, samego siebie związał, nie mając się żenić, chyba za ich zezwoleniem. Kiedy

nakoniec Litewskie i Tatarskie woyny sam znofil, zaślaniając Węgierskie królestwo od pogańskich najazdow.

(n) *Ceterum contra Lituanos christianis, & maxime regno suo Russiae insultantes personaliter cum exercitu copioso proficiscens Ludovicus, terris ipsorum & tenuit in magna parte devastatis, duce eorum capto, sed incontinenti sibi promissum de fidelitate & obedientia faciente, liberato ad Hungariam est reversus.* — Jan archidyakon Kikulewski. Zda się z powieści tego księdza, że Ludwik przy Rufi Litwę zawoiował, gdzie iednak stopy swoiey nie postawił, chyba w ten czas, gdy z innemi Niemcami zaproszony od Krzyżaków prożno chodził. Lub iefli ten książdz bierze *Lituanorum terras & tenetas* za Wołyń, co było w famey rzeczy, toć *regnum suum Russiae* prożne tylko imie nosiło, będąc od Litwy posiadane. Sprawiedliwiey od archidyakona PRAY powiada, że Ludwik *ex Polonia eiecit Lituanos.* BONFINI, błędny czestokroć, a o prawdę tak historyczną iak chronologiczną po-

KAZIM. W.
R. P.
1351.

My iak tym autorom, gdzie od prawdy chybiać zdaią się, wiary nie przyznaiemy; tak ani na swoich powieści częstokroć polegamy bez dowodów. Jakoż co Długosz nasz, a za nim Kromer mowią o zdradzie niektórych Polaków, to jest Piotra Pfonki z Babina i Ottona z Szczekarzewic, iakoby oni przerzuciwszy się do Litwy, ukazali poganiństwu mieliznę na Wiśle około Zawichostta, zdolną do przebrnienia; i że Litwa na ich się znakach zawiodłszy, wielką w ludziach swoich przez topielisko klęskę poniosła (o); to się z prawdą i z chronologią nie zgadza (p): lub iesli się

deyrzany autor, popłotszy dziwy na karcie 258. o parenteli krolow swoich i Polskich, powokrzyszawszy umartych, pomieszawszy dary, powiada niżej na karcie 269. *Compositis cum Veneto rebus in Lituanos expeditionem deinde suscepit, quippe qui non modo fructibus christianos, verum etiam Russice regnum Ludovico subiectum (iuż to bylo po rezygnacyi) assidue incursu-ribus infestabant. Ipse non per legatos hoc bellum gerere voluit, sed in Sarmatiam profectus universam provinciam (nie wiedzieć iaką: bo Sarmacya więcey znaczy, niż księstwo Włodzimirkie) occupavit, spoliavit, cepit tyrannum, eunque paulo post fida obsequia & quotannis pacis stipendia solvere pollicentem (nie wiedzieć kogo, czy Lubarda, czy Keyfuta) ample donatum ai-*

mist. Takie to sny prawi ten autor, zaniechawszy prawdy i dokładności.

(o) Ci zdracy upatrzyszwy bród na Wiśle, mieli w miejscu tykami wetkniętemi wyznaczyć. Rybacy trafunkiem postrzegłszy te znaki, one na inne miejsce przenieśli, gdzie była większa głębia. Litwa ostrzeżona od przewodników, gdy woyska swoje w bród ruszyła, wielu się z nich potopiło: książęta Litewscy Jagello ze Skirgallem kazali ściąć Pfizkę, iakoby ich umyślnie na to topielisko naprowadził.

(p) Autor, który Dussur-ga kończył, powiada na karcie 426, że w R. 1370. gdy Krzyżacy nad rzeką Rudawą znieśli Olgierda książęcia Litewskiego, przytomni w tej klęsce byli Jagello mańczy lat

to stało w ten czas, jeszcze Jagello z bratem Skirgellem będąc prawie w pieluchach, wodzami wojsk Litewskich być nie mogli.

IV. W przeciągu tej wyprawy Ruskiej otworzyło się Kazimierzowi pole do przywrócenia koronie części księstwa Mazowieckiego, którą dawniej Wacław książę na Płocku, przymuszony cisnąć się okolicznościami (q), poddał Janowi królowi Czeskiemu: a syn i następca jego Bolko czyli Bolesław, podobną oycowskiej uczynił także sibięką (r), poddając się Karolowi margrabi pod ow czas Morawskiemu. Wszakże ta wymuszona Czechom podległość, nie długo trwać musiała: ponieważ ten Bolko pomniąc na spólną krew z Kazimierzem, a sprawy księstwa swojego nierozdzielni być sądząc od szczęścia całego królestwa, wojsko nawet swoje z królem przeciwko Litwie prowadził w ostatniej wyprawie jako lennik, i tamże życia dokonał (s). Siostra Bolkona Anna była żoną Henryka V. książęcia Głogowskiego na Zeganie (t). Tym prawem niewieścim, mieysca sukcesji w Polsce między książętami nie mającym (u), otrzymał Hen-

KAZIM. W.
R. P.
1351.

22. a Witold 20. Urodził się więc Jagello roku 1348: a iakże mógł być z bratem młodszym Skirgellą wodzem w R. 1351.

(q) Obacz w Tomie V.

(r) Obacz pod R. 1341.

(s) Umarł R. 1351. *Absumptus est ex vita in ea expeditione* (przeciwko Litwie) *Boleslaus*

Mazovie & Plocensis dux, filius Vanconis, & in ecclesiam Plocensem relatus, illic sepultus. Długosz na karcie 1094.

(t) Henryk w zeznaniu swoim niżej cytowanym, nazywa Bolkona *Socer noster charissimus*.

(u) Obacz cośmy mówili wyżej pod R. 1335. gdzie mo-

KAZIM. W.
R. P.
1351.

ryk Głogowski od Karola cesarza i króla Czeskiego pozwolenie na obcięcie pozostałych ziem po Bolkonie (w), iakoby do szafunku Czecha należących. Część ta Mazowśza składała się z ziemi Płockiej, Wizkiej i Zakroczymskiej (x). Spadała ona na książąt Mazowieckich Ziemowita i Kazimierza synów Troydena prawem natury, iako braci stryeczno-rodzonych zmarłego (y). Kazimierz król znając dobrze, iż hołd Czeskiej koronie od Bolkona uczyniony, był wymuszonym (z), i że po jego śmierci to księstwo do niego iako do króla i z wierzchnika należało (a), mając też na to daną sobie prawa sukcesyi rezygnacyą od książąt rzeczonych Mazowieckich, a od stanów tegoż księstwa potwierdzoną (b), zawarł

wa była o tranzakcyi Wyższohradzkiej na kar. 32.

(w) Zaświadczenie Henryka, iako otrzymał od Karola część Mazowśza, znajduie się w MS. królewskich. Datum Piernis Anno D. 1351. in vigilia natiuitatis B. V. M.

(x) Tranzakcyja Kazimierza króla z książętami Mazowieckimi Ziemowitem i Kazimierzem Troydenowiczami. Datum in Plock 1351. Die Dominico proximo post exaltationem S. Crucis.

(y) Ad quos eadem terra (Plocensis) ducatus seu dominium ex linea consanguinitatis & collateralis pertinere noscebatur. Tran-

zakcyja Plocka wyżey cytowana.

(z) *Homagium fidelitatis per dominum Bolkonem olim ducem Plocensem nostrum consanguineum carissimum magnifico principi Carolo Bohemie regi de eodem dominio Plocensi, & territorii seu districtibus eiusdem, ob necessitatem ut fertur praestitum.* Słowa tranzakcyi Plockiej.

(a) *Quod ad nos — propter excellentiam maiestatis, quo in regno Poloniae omnino praesulgemus ordinatio, & quaeiibet disposito terrarum, ducatum & dominorum quorumlibet in illo consistentium ad nos pertinere noscitur.* Słowa tranzakcyi Plockiej.

(b) Słowa tranzakcyi. *Ex*

z temiż książętami tranzakcyą w Płocku. Mocą tey tranzakcyi przyłączył do korony ziemie Płocką, Wizką i Zakroczymską pod następującemi kondycyami. Obiecał naprzod książętom czynić staranie u Karola króla, aby rzeczzone księstwo od hołdu Czelkiego zostało uwolnione. Czego ieśliby nie dokazał (c), tedy one do książąt ma powrócić: a książęta wzajemnie zamek i ziemie Sochaczewską, lennym prawem od króla wziętą (d), oddać mu będą powinni. Ze ieśliby król umarł bez potomstwa pci męskiej, księstwo Płockie ma zostać w posiadłyi książąt bez żadnego komukolwiek obowiązku hołdu udzielne i nie podległe (e). Ze w przypadku zabrania od nieprzyjaciół, lub zniszczenia i odarcia zamków rzeczzonego księstwa Płockiego, król będzie w odpowiedzi za szkodę: a książęta na ow czas w spokojne i wieczyste dzierżenie zamek z ziemią Sochaczewską otrzymaią. Nadto obiecał król zostawić Elżbietę matkę zmarłego Bolkona przy swoiey oprawie na dobrach w ziemi Płockiey, a w powiatach Zakroczymskim, Wyszogrodzkim

KAZIM. W.
R. P.
1351.

plenitudine nostre regie majestatis — ex resignatione & litere nepotum nostrorum — ac etiam Bavarii seu nobilium terrae predictae.

(c) *Quodsi id facere, quod abfit. &c.*

(d) Rozumiem, że Kazi-

mierz oddał ziemie Sochaczewską i Wizką tym książętom po śmierci Ziemowita książęcia na Sochaczewie, i syna jego tegoż imienia na Wiźnie, zmarłych w roku 1344. — 1345. Obacz tablice.

(e) Taż tranzakcyą.

KAZIM. W.
R. P.
1351.

i Płońskim opisaney (f). Co gdyby Elżbieta umarła za życia królewskiego, dobra iey zapisowe po prawey stronie Wisły w Płockim, Zakroczymskim, Płońskim i Wyszogrodzkim do króla, a po lewey w powiecie Gostyńskim leżące do książąt Ziemowita i Kazimierza należeć mają. Nakoniec potwierdzone w teyże tranzakcyi wszystkie przywileie i prawa od dawnych książąt stanowi duchownemu i świeckiemu nadane, z włożonym na króla obowiązkiem, ażeby w księstwie Płockim nie innych stanowił starostów, iak tylko w ziemi tameczney urodzonych. Około tegoż czasu zniefiona i wywołana z Polski sekta biczowników, za staraniem Jarosława arcybiskupa i biskupów kraiowych (g), którzy w roku przeszłym synod w Kaliszu złożyli.

1352.

V. Tym czasem urażone śmiercią Baryczki duchowieństwo, pomnażało nienawiść obywatelów ku królowi. Zły przykład ze skazanego na śmierć bez występku i sądu przynależytego kapłana i obywatela, poruszył boiaźnią wszystkie stany. Potrzeba było sferzając się nienawiść

(f) *Quidquid in terra Plocensi & territorio Zakroczymsi, Ploński & Wyszogradiam Sc.* Tranzakcyja.

(g) Ci fanatycy przybyli w wielkiej gromadzie z Węgier, uchyliwszy się ztamtąd dla zarazy powietrzney do Polski. Chodzili po ulicach obnaży-

wszy się do pasa, i smagali się okrutnie. Pozor pokutnego życia zaśnaniał tey sprośney trzody bezwstydy z kobietami, które też do wsteczniejszego bractwa należały. Ostrzeżona o tym zwierzchność duchowna, wyгнаła z kraju to obyczajów i religii powietrze. Długosz.

łagodnością, dobrodziejstwami i pokutą ułagodzić. Dobry król z przyrodzenia, uznał się być winnym Bogu iako chrześcianin, a poddanym iako porywezy sędzia. Wspominano z żalem kilka już takowych w domu panującym. Piałto w przykładow: iako Smiały krwią świętego biskupa, Konrad Mazowiecki zaboystwem kapłana Czapli, Łokietek zpoliczkowaniem Nankiera biskupa, podobnie na imie swoje wiekopomną plamę wrzucili. Kazimierz uprzedzając dalsze umyśłow rózniatrzenie, wysłał do Awenionu Alberta kanclerza Dobrzyńskiego, i razem proboszcza Bocheńskiego (h), prosząc u Klemenfa papieža o pokutę i rozgrzeszenie. Były procz tego inne ieszcze przyczyny tego poselstwa. Jan król Czeski otrzymałwszy dla biskupa Praskiego, podległego dotąd metropolii Mogunckiej, dostoyność arcybiskupią przez niechęć ku Henrykowi Mogunckiemu, stronnikowi Ludwika cesarza, i przez emulacyą z Polską (i), zamysłał za życia ieszcze swojego odciągnąć od metropolii Gnieźnińskiej biskupstwo Wrocławskie. Karol iego następcą bardziey to ieszcze popierał, chcąc mieć tę dyceczyą do arcybiskupstwa Praskiego przyłączoną. Procz tego żądał król od papieža, aby

(h) Ten to sam Albert, który był plenipotentem króla w sprawie z Krzyżakami, iakośmy mówili pod R. 1339, -- Nim się złączyły w iedno cia-

to królestwa różne prowincye i ziemie udzielne książąt zdrobniałych, każdy z nich miał w udziale swoim kanclerza.

(i) *Scrip. rerum Aust. Pezzi.*

KAZIM. W.
R. P.
1352.

na pomnożenie wojsk krajowych przeciwko najeźdźcom Litwy i Tatarów, wolno mu było przez cztery lata z dobr duchownych dziesiąty grosz wybierać. Długosz powiada, że Albert kanclerz otrzymał rozgrzeszenie dla króla po przyjętych od niego obowiązkach, satysfakcyi kościołowi przez fundacyę i nadania różnych wolności (k): i że tenże papież po przełożonych sobie w konfyskorzu przyczynach, prawo podległości dyecezyi Wrocławskiej Polskiemu metropolicie ztwierdzających, wyrokiem swoim tę podległość na zawsze przyśądził (1). W lat kilka potem Karol Rzymfki i Czeski król dał na siebie autentyczne pismo Kazimierzowi, że nie będzie nalegał u stolicy apostolskiej, aby rzeczona dyecezya od metropolii Gnieźnieńskiej odłączana była (m). Rzecz do prawdy podobna, iż to papiekie przyśądze-

(k) Długosz na kar. 1095. Z tej okoliczności poprawujemy omyłkę naszą w T. IV. gdzie mowa o zabiciu Czaplę przez Konrada książęcia Mazowieckiego. Powiedzieliśmy albowiem, iż Konrad nauczynienie zasobyć obrażonemu kościołowi, darował Łowicz arcybiskupom Gnieźnieńskim. Znaydujemy wyższe przywileje przed zabirym Czaplą, już wzmiankujące o Łowiczu należącym do arcybiskupstwa. Bulla Innocentego II. w roku 1136. approbująca fundacyą Gnieźnieńską, wyraźnie mó-

wi. *Item Lowicz cum decimis & villis &c.* Przywilej też Leszka białego i innych książąt, obicucie arcybiskupowi, *quod per Lowicz non transibimus.*

(1) *Sanxit perpetuo & decrevit.* Długosz na kar. 1096.

(m) Ta tranzakcyja znayduje się w DOGIELU. *Quod pro scissione Vratislaviensis ecclesia, a Gnesnensi metropoli facienda pro parte nostra vel eorundem successorum nostrorum apud sedem apostolicam nunquam laborabimus quibuscumque temporibus affuturis.* Datum Noremberg 1360. VII. Kalendas Augusti.

nie miało za cel, aby dyecezya Wroclawska pod ksiąztwami Polskimi Świętopietrze płacąca, przefzedłszy pod iurydykcyą arcybiskupa Czeskiego i panowanie Niemców, nie została uchyloną od zwykłej z dawna opłaty (n), o co się przed kilką laty Jan Czeski z Karolem synem będąc w Awenionie u papieża Benedykta usilnie starał (o). Otrzymał tenże Albert od Klementa pozwolenie dziesiątego grofza z dobr duchownych dla wzmagającej się coraz potęgi Litwy i Tatarow.

VI. Olgierd najwyższy książę Litewskie, niechętny Polakom i Węgrom onych sprzymierzonym, o zabranie Wołynia, tudzież o więzieniu Keyfluta z Lubardem, myślił o zemście na obu krolow. Właśnie też pod ow czas grassuiąca frodze w Tartaryi Kapczackiey od lat kilkunaflu zaraza powietrzna, przymusiła to pogaństwo uchylić się z głębi koczowisk swoich ku brzegom Donu i Dniepra, gdzie sobie już odtąd trwalsze mieszkanie około brzegow morza czarnego i w Perekopie założyło (p). Olgierd, który się w ie-

KAZIM. W.
R. P.
1352.

(n) Długosz między dowodami Alberta kanclerza, kładnie i ten: *Dum certum esset ecclesiam Vratislaviensem, & juris, & dotationis atque gremii regni Poloniae ac Gnesnensis ecclesie esse, sola denarii S. Petri, si de cetero evidentissima documenta silerent, praestatione.*

(o) Karol cesarz w życiu swoim. *Processi una cum patre meo (z Montpellier) versus Ave-*

nionem ad papam Benedictum XII. ad concordandum cum eo de denario S. Petri, qui datur in diocesi Vratislaviensi, nec tamen fuit concordatum: sed remansit in discordia.

(p) LE CLERC w historyi Moskiewskiej pod R. 1352. — *Tatars pour l'eviter s'etoient retirés sur les bords du Don & du Boristhones. Cette epoque funeste & celle de leur etablissement à Pe-*

KAZIM. W.
R. P.
1352.

dnym czasie Krzyżakom i Polakom oganiać musiał, a przeciwko nim Tatarzy pod chorągwie swoje częstokroć zaciągał, nie omieszkał i w tym razie użyć ich pomocy. Poczęła się wojna od Podola. Mieli do tego kraju, jako do Ruskich książąt należącego, a przez sukcesyją na książęta Mazowieckie spadłego, prawo Polacy (q). Lecz

rekoop. Sc. RAYNALD w historyi kościelney pod R. 1352. powiada z Marcusza Willana o tym samym przypadku, ale zamiast powietrza głód polożył. *Atrax enim famas ipsos (Tartaros) cogerat pristinas sedes abicere, atque in Profelaviam magno terrore bellico irruerant Sc.*

(q) Podole teraznieysze, to jest ziemia zawierająca w sobie trzy powiaty, Kamieniecki, Latyczowski i Czerwonogródzki, była w IX. wieku posiadana, ile się zdaje, przez naród Słowianow Drewlanow. Wiozyl na nich poddaństwo Swiętosław syn Ihora, a ociec Włodzimierza W. Trzymali tę ziemię potomkowie tego monarchy wespół z Rusią czerwoną, białą i Wołyniem, będąc często Iennikami Polskiemu; często się też z władzy książąt Polskich wybiłając, gdy się podala okoliczność, mianowicie po podziale Polski na różne głowy, z sobą niezgodne, i domowemi wojnami osłabione. Nie wiadomo nam jest, kiedy się ta część Rusi nazwała Podolem, i dla cze-

go? Zdawałoby się, iż dla różnicy od Rusi górney *superior*, wzięła imię Podola, to jest Rusi dolney. SCHENDEL doktor lekarskiej sztuki za Zygmunta I. mówiąc o Tatarskich i Tureckich na kraie Polskie zagonach przydaie: *Nam terra, quae post Russiam vadit, quam gens Podoliam vocat, tota exusta, & in solitudinem redacta est.* Granice Podola być musiały dawniej obszernieysze, rozciągając się po nad Dniestrem aż do morza czarnego, i do uścicia tej rzeki pod Alkiermenem czyli Białogrodem: a za tym dawnieysze Podole mogło zamykać województwo teraznieysze Braclawskie, i część Tatarszczyzny. SARNICKI w K. VI. powiada, że dawnieyszy Tatarzy przed Olgierdem, który ich wygnał, *Podoliam vestigalem sibi magna ex parte reddidissent unde Bakota, Balukley, Czapeckiey, Kucumiey, Kaczybtey, & alia prodigiosa nomina minutarum arcium Podolicarum Scythicam pavorum & foveitatem resonantia, quae pulsus Tartaris ad hanc diem perseverant.* Z powie-

ści Sarnickiego, który żył przed 200 lat, pokazuje się, że województwo Braclawskie teraźniejszy, tak iako i kraje nad Dniestrem dolnym Tatarskie, były częścią Podola. STRYKOWSKI zaś na karcie 469 i 470 wyraźnie Braclaw nazywa miastem Podolskim. Tenże STRYKOWSKI edycyji Warszawskiej na karcie 184 powiada, że Wołodar książę Przemyski, który z Bolesławem krzywoustym wojował, zostawił dwóch synów, z których jednemu Włodzimierzowi dał w podziale Podole ze Swinirodem, drugiemu Rościszawowi księstwo Przemyskie. Znać że pod ow czas powiat Zwinogrodzki należał do Podola czyli Rusi dolney. Po najechaniu Wołynia i księstwa Kiiowskiego przez Gedymina księcia Litewskiego, nie wiadomo nam iest iesli Podole weszło w ten łup zwycięzki. Podobniejszy do prawdy, iż one należało do dzielnic Ruskich książąt, potomków Leona na Rusi czerwonej panujących, a zatym i do Bolesława Mazowieckiego ich przyrodzonego następcy.

Długosz na karcie 1096. powiada, iż za Kazimierza W. Podole należało do korony: i że Olgiard książę Litewski z zadrósci ku temu królowi Rusi czerwonej po Bolesławie Troy-

denowiczu trzymającemu Podole przez Tatarzy niszczył. — Wszakże Tatarzy Kapczacy włożywszy iarzmo na Rusiny Zadnieprskie, i rozlawszy się szeroko po nadbrzeżach morza czarnego, rościli sobie iakieś panowanie i do Rusi przednieprskiej. Agdy Litwinom równie ielzcie iak łami poganom nie szkodzili niazdami swoimi w księstwie Kiiowskim, lub szkodzić nie mogli dla mełstwa Mindowa namiestnika Gedymina ochrzczonego na Ruską wiarę, wywierali zapędy swoje na dalszą Ruś, to iest Podole i Czerwoną, mniemając one mieć sobie holdowniczymi. Swiadczy to list króla Łokietka do papieża Jana XXII. wyżey od nas cytowany pod R. 1325. gdzie ten król utrzymując przy possessyi Rusi wnuka Bolesława po śmierci dwóch ostatnich książąt, i broniąc go od napaści Tatarów, żądał u stolicy apostołskiej ogłoszenia krucyaty. Tych Tatarskich do Rusi czerwonej i Podola pretenly ślady znajdujemy w kronice VITODURANA wyżey od nas nie raz cytowaney. Jakoż poznać ztamtąd, iż Tatarzy zaraz po śmierci ostatnich dwóch książąt, narzucili Rusinom *duos paganos*, których wkrótce oni potruwfy, skłanili się do przyięcia Bolesława Mazowieckiego. Bronił Bole-

KAZIM. W.
R. P.
1352.

wem, rozumiał być i Podole do miecza swego należącym. Olgierd następca Gedymina na wielkie księstwo Litewskie, przeproszywszy tam wciśkające się Tatarzy, oddał tę prowincyą synom Koryata brata swoiego rodzonego (r), uchylając powoli liczne rodzeństwo od Litwy w kraie dal-

fze,

staw państw swoich od niszczodow pogańskich: wszelako za świadectwem STRYKOWSKIEGO, trzymali oni na Podolu swoje bastaki dla odbierania haraczu od Rusinow tamedycznych. Zdaie się, iż ro Podole haraczami Tatarskimi uciśnione, było po więkzhey części tą ziemią, która się rościaga po Nadniestrzu aż do uycia teyrzeki w morze czarne, i graniczy z wojewodztwem Braclawskim. Ponieważ, jakośmy wyżej mówili, i te kraie dawniey Podolem czyli Rusią dolną były nazwane. Taż część Podola, gdzie teraz jest wojewodztwo Podolskie, była podobno wolna od dani pogańskiey, albo tylko czasami od Tatarow nagabana. — Trzymał onę Bolesław polkiżył, a po nim Kazimierz wielki zabrał. Swiadczą to Ruskie kroniki od DEGUINAW T. III. na karc. 354. cytowane, że w ten czas Podole było w possefji Kazimierza, gdy około R. 1353 Olgierd książę Litewski *engagea les Mogols a venir vassagers la basse Russie, appelle Podolie,*

qui estoit alors sous la domination de Casimir roi de Pologne. Jakoż od stu prawie lat od daty wzięcia Podola przez Kazimierza W. nietylko Ruś czerwona mająca w sobie wielu katolików, ale i Podole do iurydykcyy i dycezyi biskupa Krakowskiego należało. Swiadczy to list autentyczny biskupow Polkich, pisany w roku 1320. Rtdy się chowa w klasztorze Franciszkanow Lwowskich, iako pisze SKROBISZEWSKI *in vitis archiepiscoporum Haliciensium.* Myli się zatem STRYKOWSKI powiadając, że Kamieniec od książąt Koryatowiczow był założony. Prócz cytowanego albowiem listu biskupow, dawnieysza ieszcze wzmianka o Kamieńcu jest w Długoszu na karcie 623. pod R. 1218, kiedy Kamieńczanow książęta Czerniechowscy z Polowcami zniszczyli.

(r) Zyl ieszcze sam Koryat, i panował w Nowogrodzkim, iako widzieć w tranzakcyy pod R. 1358. między Olgierdem i książęciem Mazowieckim Ziemowitem. O tey Olgierda sy-

fze, aby tam sławy i zysku szukali. Konstanty Koryatowicz książę Podolskie Polakom sprzyiał: czego dowodem myśl Kazimierza króla przeznaczenia go do sukcesyi korony Polskiej (s): bądź sobie przymioty jego zdolne do berła ulubił; bądź pomocą jego pretenzje iakiekolwiek Litewskie do Podola umorzyć zamierzał. Fedor Koryatowicz brat Konstantyna, sam nie chciał być hołdownikiem sryia Olgierda, i o udzielnym państwie zamysłał. Aże go Olgierd do powinności przymusił przedsięwziął, szukał wsparcia od Ludwika króla Węgierskiego (t), gdzie też skarby swoje powywoził (u). Rozgniewany Olgierd na synowca, wszedł na Podole z Tatarami (w), i zamki tameczne Braclaw, Skalg, So-

KAZIM. W.
R. P.
1352.

dom Koryata darowiźnie powiada STRYKOWSKI, lecz biorąc żywcem powieści swoje z kronik Ruskich, ich też omyłki chronologiczne położył, iakośmy nie raz to postrzegli, cofając więcey dzieściciu lat historją.

(s) Obacz pod R. 1339.

(t) STRYKOWSKI na karc. 387, ale się myli mocno kładąc zamiast Ludwika oycy jego Karola, i morząc Konstantyna. Raynald i Mateusz Willanus, nazywają tego Fedora *Proscavianus rex*, a państwo jego *regnum Proscaviae*. PRAY nie doszedłszy, co się to znaczyło, opuścił okoliczności, i tylko o zwycięstwach Ludwika nad

Rusią pisze, żadney o Polakach wzmianki nie czyniąc, aby swoim królom, iak dawniey Lodomeryą w roku przeszłym, tak teraz Podole piorem podbił. *Proscavia Willana*, jest toż samo co Braclaw.

(u) STRYKOWSKI przez grubą omyłkę umorzył w Węgrzech tego Fedora: lubo na innym miejscu powiada, że Fedor po oycu Koryacie nastąpił na księstwo Nowogrodzkie w Litwie. Tranzakcy wyżey od nas pod notą (c) cytowana świadczy, że Koryat żył ieszcz w R. 1358.

(w) DRUGOSZ pod rokiem 1352. — STRYKOWSKI na karcie 387.

KAZIM. W.
R. P.
1352.

kolec i Smotrycz, poofadzane od Fedora Wołochami dobył: a Tatarzy też zwykłe sobie na Podolu porobiwszy łupieństwa, iuż do Siedmigrodu i wgląb królestwa Węgierskiego wpadać zamysłali (x). Wifzące nad Węgrami niebezpieczeństwo za danie przytułku zbiegłemu Fedorowi nie cierpiało dalszey zwłoki. Ludwik na proźby Braclawskiego królika (y), a bardziey dla ochrony państw dziedzicznych, dał rofkaz Andrzejowi woiewodzie Siedmigrodzkiemu, ażeby wyszedł przeciwko poganom, i nie dając im wstępu do Siedmigrodu (z), w cudzey ziemi z nieprzyjacielem bitwę ztoczył. Andrzej wszedłszy na Podole, stawił pole Tatarom z Litwinami: bitwa tak była okrutna, że obu stronom fił i broni do dalszey potyczki nie stało: a lubo Węgrzy nabili wielkie mnoſtwa Tatarow, dla przemagającej iednak liczby pogan, rozeszły się stróny z klęską wzajemną. Wrocili się wkrótce Tatarzy za Dniepr: a Węgrzy okazawſzy chęć ich gonienia, wſtrzymali się od dalszey wyprawy dla niedostatku żywności (a).

(x) *Rurſum enim frequentifſua barbarorum colluvies partim fame, partim Lituanorum præcibus ex Aſia penetrabilibus excita vaſtaſtis Ruſſis & ſchiſmaticis ad Tranſilvaniam appropinquare ferebatur.* PRAY na karcie 92.

(y) *Tartari in Proſclaviam (Braſlaviam) magno terrore irruperant: qui ne in interiores terrarum (Siedmigrod) penetrarent*

vocatus in auxilium a Proſclavo vege infideli (Fedor był chrzeſcjaninem, ale religii dyzunickiey. Błędna ſtarożytność częſto takie tytuły różnowiercom nadawała) cliente Hungaricæ regis Ludovicus &c. Rayn.

(z) *Hoſti extra limites regni occurſuro jubet.* PRAY na karcie 92.

(a) RAYNALD. PRAT.

VII. Ofwobodzony od zagonow Tatarskich Siedmigrod, i oczyszczone z tychże Podole, pomnożyło w Ludwiku chęć i do tey części Ruskiego niegdyś kraiu, który Litwini z Kazimierzem trzymali powyganiawszy ztamtąd Tatarow. Powszeczne pod ow czas było rozumienie, że papież i cesarze mieli moc rozdawania według woli swoiey między książęta prawowierne wsfyzskich ziem od pogan, lub od rożnowiercow, a czasem i katolików posiadanych. Taką władzą, do okoliczności zawsze stosowną, poprzednicy papież raz Litwę Czechom i Rusinom; drugi raz Rus Litwinom; a Jadźwingow czasem Polakom, czasem Krzyżakom: cesarze zaś królestwo Polskie Czechom (b), Prufy Krzyżakom oddawali. Ludwik odbiwszy Tatory na Podolu od swoiego Siedmigroda, żądał od papieża, aby mu pogańskie i dzywnickie kraie darował. Była to obszerna nader i powszechna proźba: bo pod tym imieniem mieliby Węgrzy prawo do połowy świata. Wszakże papież lubo to uczynił; warował iednak, aby ta darowizna cudzemu prawu do państw darowanych szwanku iakiego nie przyniosła (c). Tegoż roku na początku miesiąca Września panowie i szlachta Wielkopolska zebrawszy się do Poznania, uczynili między sobą związek czyli konfederacyą,

KAZIM. W.
R. P.
1352.

(b) Obacz w wyższych Tomach.

(c) *Quummodo ex largitione apostolica, vel alias in eis non sit*

alicui specialiter jus quassum. List Klemensa VI. do Ludwika. —

Datum Avenione idibus Julii. w Praiu i Raynaldzie.

KAZIM. W.
R. P.
1352.

pierwszym, ile wiedzieć możemy, od początku monarchii przykładem (d). Obiecali sobie oni miłość, braterstwo i wzajemną pomoc przeciwko wszelkim ludziom, wyjąwszy króla (e), przeciwko któremu żadney ligi i związku czynić nie myślą: ale owszem wszelkie mu posłuszeństwo i służby dopełniać pragnąc, oręż swoy na jego nieprzyjacioly obrocić przedsiębiorą. Mocą tegoż związku braterskiego, każdy obywatel winien będzie ieden drugiego bronić, i nigdy nie puszcząc szabli, krwi i życia nie żałując (f). Nie wiadome są nam przyczyny tey konfederacyi Wielkopolskiey: zdaie się, iż ona wyniknęła ze świeżo ustanowionych w Wiślicy praw od Kazimierza, tyjących się rękoiemstwa, iako to z wyrazow iey widzieć można (g). Być mogło atoli, że Wielkopolanie widząc monarchę swoiego w ciężkich od Litwy i Węgrow okolicznościach, przysięgli się na powszechną kraiu obronę.

(d) Oryginał tego związku jest w arch. koronnym. *Actum & datum Posnaniae Dominico die proximo ante festum natiuitatis S. Mariae 1352.*

(e) *Unanimiter contra quempiam assistere, dumtaxat domino nostro rege excluso.*

(f) *Gladio vita & rebus omnibus assistendo.*

(g) *Insuper cum aliquis nostrum, forma iuris non praecedente,*

impignoratus fuerit, extunc domino nostro regi sepefato & domino capitaneo, qui pro tempore fuerit huiusmodi pignus exbrigando debemus humiliter supplicare. Itaque per supplicationem huiusce modi nihil, quod alit, perficientes impignorato sine iure ut praesertur taxam communem solvere dampnum ex huiusmodi impignoratione perceptum tenemur totaliter & complete. Słowa tranzakcyi wyżej cytowanej.

VIII. Albowiem nie ustały wycieczki Litewskie i w roku następującym. Lubard książę Litewskie, człowiek niespokojny, i w obietnicach po tylekroć zawodny, szukał zemsty na królu, iż on wespół z Ludwikiem Węgierskim odebrał zamek i ziemię Włodzimirską. Przed rokiem zbity z Kieystutem pod Włodzimierzem, obowiązał się z nim wespół zachować w pewnym czasie pokoy z koroną. Złamana przysięga: a w iednym prawie czasie, gdy Olgierd z Kieystutem i Patrykiem włóści Krzyżackie około Refzla palił (h); Lubard w miesiącu Marcu zebrawszy zbrojne kupy, i przebiegłszy Wołyń, oparł się aż o Halicz, gdzie frogie zdzierstwa i okrucieństwa popełnił: schroniwszy zaś na mieyscach bezpiecnych bogate plony, wkrótce z większym ielszcze woyskiem aż ku Zawichołstowi przepadł, i podobne bezprawia porobił (i). Zdaie się, że Lubard w tymże czasie zabrał znowu Polakom ziemię Włodzimirską czyli Wołyńską, iako się w dalszych latach obiaśni Król widząc tak częste od Litwy napady, dla zabezpieczenia Mazowfsza iey także przyległego, miasto

KAZIM. W.
R. P.
1355.

(h) Długosz pod R. 1355.

(i) Napadł Lubard na Halicz, według Długosza die VII. mensis Julii: a na Zawichołst die IX. Septembris. Wspomina o tym napadzie HENRYK REUDORF współczesny in annalibus w T. I. Scrip. German. FREHERA na karc. 638. lubo datę tey klęski daie w roku

przełzłym. Anno 1352. in Martino Tartari & Rutheni pagani (pomięztał Litwę z Rusinami) cum multis legionibus armatorum contra regem Cracovie intrant Poloniam: & unam civitatem (Halicz) vicerunt, & terram & homines devastarunt. Tandem armatorum multi sunt occisi, & reversi sunt ad terram suam.

KAZIM. W.
R. P.
1353.

Płock z zamkiem mocnymi murami oprowadzić rozkazał. Wziął on to miasto a z nim księstwo Płockie przed dwoma laty po śmierci Bolkona, iako wyżej mowiono, obowiązawszy się tranzakcyą z książętami Mazowieckimi zawartą, że dokładać będzie starania, aby to księstwo przez oycę Waclawa Czechom w hold oddane, zostało z niego uwolnione. Poczynała z tey okazji stygnąć znowu przyjaźń między królem i cesarzem, tym bardziej ielszcze, że cesarz ożeniwszy się z Anną iedynaczką Henryka księżęcia Szląskiego na Jaworze, brata rodzonego Bolesława Swidnickiego bezpotomnego, obu urodzonych z siostry królewskiej Małgorzaty Łokietkowny; a korony Polskiej holdownikow i sprzymierzeńcow, dwa te księstwa z posagiem po żonie sobie przeznaczył (k). Miał do nich prawo Ludwik Węgierski, będąc także z Elżbiety Łokietkowny urodzony. Lecz mieli nierównie więkksze Mikołay syn Bolesława Ziembickiego czyli Munsterberfskiego, a brat stryeczno-rodzony wyżej rzeczonych książąt, iako dziedzic po mieczu, obyczaiem narodu Polskiego; gdzie sukcesyie księstw dziedzicznych na głowy męskie choć poboczne spadały. Wszakże Kazimierz mógł także do nich rościć pretensyie, pożyczyszy Bolesławowi Swidnickiemu

(k) Tranzakcyja Niemiecka, przez którą Bolesław Swidnicki ustąpił Czeskiej korony i Pawle R, 1353, w Swidnicy i Jaworze, jest w SOMMERBERGU na kar. 364. pod datą Szrody po SS. Pie-
trze i Pawle R, 1353, w Swidnicy.

znaczne summy pieniężne, i straciwszy nań wiele, gdy praw iego i niepodległości Czechom w kilku z niemi potrzebach bronił. Wreszcie Swidnica lenna koronie Polskiej po zeyściu Bolesława wrocic się była powinna do szafunku króla, tak iako Płock już się wrocil, mimo wymuszane od Czechow na zdrobniałych i niezgodnych książętach obcemu panu poddania się.

IX. Zapobiegając dalszym z tych okoliczności mogącym nastąpić rozruchom, tudzież dla innych interesów ziechali się do Wiednia do Alberta księcia Austryi cesarz, król Węgierki i Ludwik margrabia Brandeburki (1). Kazimierz chcąc uchylić zupełnie pretensye Czeskie do księstwa Płockiego, zachowawszy ieszcze przy sobie prawo do Swidnicy i Jaworu (m), dał plenipotentcyą Ludwikowi Węgierkiemu iako następcy, aby z cesarzem względem Płocka tylko traktował (n). Ułożona rzecz w Wiedniu między stronami, wkrótce się obiawiła w Budzie w Węgrzech przez pisma publiczne (o). W piewszym Ludwik ustąpił Czechowi praw swoich, z iakiegokolwiek powodu do Jaworu i Swidnicy, sobie iako królowi

(1) Kronika Zwetleska *in Script. Austr.* PEZA.

(m) Tranzakcyja, przez którą Kazimierz ustąpił praw swoich do Swidnicy i Jaworu, znajduje się w Sommerbergu, ale we trzy lata później, to jest R. 1356. iako się niżej powie.

(n) W tranzakcyi Budzyskiej niżej cytowanej Ludwik powiada, że traktuje *auctoritate procuratoria, qua in hac & in omnibus infra scriptis & eorum quolibet nomine & vice dicti regis Poloniae nostri fratris plene potimur.*

(o) PRAY na karcie 93.

KAZIM. W.
R. P.
1353.

Węgierskiemu i koronie swoiey należących. (p). W drugim tyczącym się królestwa Polskiego, te z obu stron nastąpiły umowy i obowiązki. Oświadczają Ludwik, iż cesarz z prawdziwey ku królom Polskiemu i Węgierskiemu miłości, obu im (q) spólnie, tudzież ich następcom i dziedzicom, księstwa Płockiego ze wszystkimi do niego przynależnościami i prawami, które cesarz jako król Czeski mógł mieć do Mazowsza, ustępuje (r). Ze wzajemnie Ludwik następca ewentualny korony Polskiej, mając od Kazimierza plenipotencyą do tego aktu, jego i swoim imieniem (s) wraca cesarzowi, jako królowi Czeskiemu dwa miasta Beuthen i Kreucenburg ze wszystkimi wazallami, mieszczanami, ludźmi i mieszkancami, uwalniając ich od przysięgi, powinności i holdu, do których byli dotąd koronie Polskiej i iey następcy obowiązani. Ze przez też samą tranzakcyą uwalniając się król Czeski oraz książę Bolesław Swidnicki, jako zastępcy i poręcznicy (t) od wszelkich

(p) *Quae nobis regno seu corone Hungariae in dictis ducatibus, quamvis ratione, competunt &c. Datum Budae Anno D. 1353. Calendis Junii.*

(q) *Nobis ambobus heredibus & successoribus nostris Hungariae & Poloniae regibus. Tranzakcyą VI. Kal. Junii Budae 1353.*

(r) *Ducatum Plocensem cum appendiciis, dominis & pertinentiis suis, nec non omnia jura, quae sibi in praedicto ducatu Plocensi,*

& aliis principatibus Masovia competunt.

(s) *Nostro & dicti regis Poloniae nomine — restitimus.*

(t) *Ipsamque regem Romanorum & Bohemiae, nec non Illustr. Principem D. Bolkonem ducem Swidnicensem, fidejussores & compromissores ipsorum, ab omnibus debitis, in quibus praefato regi Poloniae, per literas seu alio quovis modo obligati noscuntur, nomine & vice (Casimiri regis) quibus*

długow przez nich u króla Polskiego zaciągni-
 nych, a od Swidniczanow, lub iakichkolwiek księ-
 stwa tego obywatelow zaręczonych. Nakoniec
 zapewnia Ludwik cesarza, iako na potwierdze-
 nie tey uczynioney z nim umowy, otrzyma list
 od króla Polskiego w przeciągu czterech miesię-
 cy (u). Z tym wszystkim Kazimierz, lubo dał
 Ludwikowi swoię plenipotencyą do usłapienia
 Czechom Beuten i Kreycburga za zrzeczenie się
 ich pretenzy do księstwa Płockiego i Mazowfza,
 dopiero we trzy lata potwierdził to Budeńskie po-
 stanowienie, poki od Ziemowita ksiąźcia Ma-
 zowieckiego hołdu nie odebrał, aby Karol Cze-
 ski iakiey w tey mierze trudności nie uczynił.
 Nie długo potym Ludwik król Węgierski poślubił
 sobie (w) w tymże mieście Budzie Elżbietę,
 corkę ksiąźcia Bośni, urodzoną z synowca Kazi-
 mierza, otrzymawszy od papieża dyspensę dla
 bliskiego z nią pokrewieństwa (x). Miał pier-
 wey za sobą Ludwik Małgorzatę corkę Karola ce-
 sarza, zmarłą przed trzema laty w niepłodności.
 Łękał się Karol, aby ten nowy Ludwika związek

KAZIM. W.
 R. P.
 1355.

*supra liberos & quietos dimitti-
 mus & penitus absolutos: nomi-
 natim & expresse cives Swidni-
 censis, seu alios quoscumque ho-
 mines ducatus ejusdem, ab omni-
 bus promissis, que occasione ta-
 lium debitorum pro parte duci-
 present, regi predicto Poloniae
 fuerunt voce vel scripto, presen-
 tibus absolventes, Tranzakcyą.*

(u) *Insiper promittimus &c.*

(w) *Vigesima die mensis Junii. Długosz.*

(x) *Długosz. Kazimierz książe Gniewkowski, dziad tey Elżbiety po marce, był bratem stryieczno-rodzonym Elżbiety Łokietkowej, marki Ludwika Węgierskiego.*

KAZIM. W.
R. P.
1353.

ze krwią Polską nie był mu w czasie dalszym iakową przeszkodą w zamiarach nayobszernieyżey domu swoiego w Europie władzy, przez wyszukiwane z pokrewieństw sukcesyve. Zabezpieczył był sobie dawniey Ludwik przez oycę Karola Węgierskiego koronę Polską, w przypadku niepłodności Kazimierza (y). Ożenił tegoż Kazimierza Jan Czeski z Haską, z którą iako szpetną nie spodziewał się długiego pożycia i potomstwa: przez co koronę Polska bardziey się ieszcze do Węgier przybliżyła (z). Aże Ludwik nie miał dzieci z Czeszki, któreby w czasie swoim dwa wielkie krolestwa odziedziczyć mogły; przeto Karol, iako dawniey wyciągnął Kazimierza na słowo, że się bez rady krolow Czeskich nie ożeni; tak w tey okoliczności otrzymał od Ludwika przyrzeczenie, że gdyby on z nowego tego małżeństwa synow lub corki spłodził, tedy ich żenić lub wydawać nie ma, bez wiedzy i zezwolenia tychże krolow (a). Tak to daleko дума, na ciemnoty losow przyszłych, samym tylko przedwiecznym wyrokom wiadomey niewzględna, monarchę tego zapędzała. Uczyniona w teyże tranzakcyi liga odporna i zaczepna przeciwko wszelkim ludziom, wyiawszy Kazimierza króla Polskiego i

(y) Obacz wyżej na karcie 78.

(z) Obacz wyżej na karcie 117.

(a) Quodsi aliquando filios, filias obtruncemus infuturum, quod

illos vel illas maritatio, seu nuptiæ copulare volumus nec debemus, quibuscunque personis absque prædictorum regum Bohemæ consilio.

Alberta księżęcia Austriackiego (b). My łącząc publiczne sprawy z domowemi, przydadymy do tegoż roku, co pisze Długosz (c): że na sęchylku wiosny dziwnie piękney i jasney, nastąpiły przy końcu Maja frogie zimna, które osypawszy śniegiem na dwa łokcie wylokim wszystkie zboża, wielką boiaźń głodu w rolnikach sprawiły. Podobąo się niebu odmienić to natury cudowisko w dobry skutek: śniegi owe, ztawwszy w przeciągu dni sześciu, nietylko wzrastającym już kłofom szkody nie przyniosły; ale zostawując po sobie tłustą na polach wilgoć, do dziwnego wzrostu i plenności dopomogły.

X. Rok następujący zebrał ze świata Kazimierza księżęcia Mazowieckiego, syna Troydena (d). Złało się po zeyściu jego całe prawie Mazowsze na brata starszego Ziemowita: bo procz Czerska, Rawy, Liwa i Gostynina, na które ziemie królowi wierność jako hołdownik wykonał (e), przyzły nań po bracie Sochaczew, Warszawa, Wiskitki, Ciechanow, oba Nowedwory nad Narwią i Pisią ze swojemi ziemiami. Albowiem Płock, Wizna i Zakroczym spadły nań i na brata po Bolkonie Wankowiczu były królowi

KAZIM. W.
R. P.
1353.

1354.

(b) *Adversus unumquemque hominem regem principem — exceptis illustribus Casimiro rege Poloniae & Alberto duce Austriae amborumque heredibus. — Datum Bude Anno Domini 1353. die 15. Septembris.*

(c) Na karcie 1098.

(d) Umatł roku 1354. 26. Listopada, pochowany w Płocku, Długosz.

(e) Tranzakcyja tego Ziemowita w Długoszu na karcie 1100.

KAZIM. W.
R. P.
1354.

Kazimierzowi od nich ustąpione, iako się wyżej mowiło (f), pod kondycją, że one miał wyiąć z podległości koronie Czeskiej. Lecz ten Ziemowit duchem iefzcze Czeskim technący, a narodowi swojemu nie nader chętny, że dom jego w sukcesyji na tron Polski pominięto, lubo przed śmiercią iefzcze braterską królowi wierność z lenności zaprzyściągł, i lubo król księstwo Płockie nań spadające, dożywociem tylko wzięte z haraczow Czeskich oswobodził; zabrawszy po bracie rzezoną puściznę, hardy z nabytku ziem tak licznych, zwlekać począł winne królowi hołdu zaprzyścięzenie. Trwał ten upor do końca roku następującego, tym szkodliwszy dla oyczyzny, iż ten książę z Litwinami wiązać się począł, gdy króla cierpliwego inne tym czasem sprawy zatrudniały. Jakoż Litwini, nie przestając naiazdow na ziemie Krzyżackie, ponieważ w tym roku zniszczyli Warmię (g), nie zaniedbywali też i Polskich kraiw. Naiazdy ich tym były częstsze i strasznieysze, że trzymając spółkę z Tatarami, od Podlasia i Rusi wypadali (h). Było to nowe niebezpieczeństwo dla obu królestw Polskiego i Węgierskiego: lecz Polski dla bliższości sąsiedztwa bardziey tykało, a Węgrzy się też lekali, aby pogaństwo zabrawszy Podole i Ruś Polską, wgląb kraiu do Siedmigródu, iako iuż było

(f) Obacz pod R. 1351.

(g) DEUGOSZ na kar. 1039.

(h) List Innocentego VI do arcybiskupa Gnieźn. VII. idus Novembris Pontific. anno II.

przed rokiem uczyniło, nie wpadło. Kazimierz przełożywszy Innocentemu VI. papieżowi przez listy i umyślne poselstwo wiszącą od pogan burzę (i), prosił go, aby przez wzgląd na to królestwo ostatnie z chrześcijańskich (k), cały od pogan ciężar znośzące, a do tego stolicy apostołskiej groźz Piotrowy płacące, książąt i królów Eurpeyskich pobudzał, i krucyatę ogłosił. Wszakże nim doszedł odpis z Awenionu, potrzeba było wynieść w pole z woyskiem, i Węgrów do pomocy zaprościć. Pray historyk Węgierski powiada, że Ludwik zebrałszy wielkim (l) staraniem woysko niezmierne, złączył się z woyskiem Kazimierza: i że przebiegłszy część Rufi za Bohiem, wszedł do Tatarskiej ziemi ze dwomakroć sto tysięcy iazdy: że tam iakiś Tatarski carzyk młody, a nad obyczay narodu swoiego grzeczny i dowcipny, nie chcąc toczyć wojny z Węgrami, dobrowolnie się Ludwikowi poddał, i wiarę chrześcijańską przyjąć obiecał (m). W tey powieści Praya z Mateufza Willana wziętey, więcey jest chluby, niżeli prawdy: ponieważ ani się podobno Ludwik ofobiście w

KAZIM. W.
R. P.
1354.

(i) *Nuper charissimus in Christo filius noster Casimirus rex Pol. illustris per literas & nuncios suos nostro apostolatus patefecit, quod gentes persula Tartavorum & Lituanorum &c. List wyżej cytowany.*

(k) *Regnum Poloniae, quod a fidelibus habitatur, est in ultimis christianorum finibus constitutum.*

— *Romana ecclesie immediate subiectum & etiam censuale.* — List wyżej cytowany.

(l) *Comparatis incredibili studio cepit Casimiro Poloniae regi se conjunxit & peragrata Russia parte, quae ultra Bugnum flumen est, ducenta equitum millia Tartariae infudit na karcie 94.*

(m) PRAY tamże.

KAZIM. W.
R. P.
1354.

tey potrzebie znajdował, ani woyska tak licznego nie posłał, iako się z listu iego w roku następującym pisanego do Kazimierza iasnie pokazuje (n). Lecz kronikarze Węgiercy, bez rozważy piśm społecznych, takim orężem na papierze Litwę bili, iakim prawem Rusi panowanie sobie przywłaszczali.

1355.

XI. Pewnieysze między tymże Ludwikiem a Kazimierzem w roku następującym zasfzły przy mierza i umowy względem rzeczoney Rusi. Od czterech iuż lat zawarta była między Ludwikiem królem i Kazimierzem tranzakcyja w Budzie, w w której, iako wyżej mowiono (o), Ludwik nie mając sam potomstwa, a w przypadku niepełności chcąc dla brata Stefana iuż z Bawarką ożenionego, i dla iego następcow tron Polski zabezpieczyć, darował Kazimierzowi dożywociem królestwo Ruskie, albo raczey sprzedał za sto tysięcy czerwonych złotych. Dał mu na to Kazimierz piśmo, iako tę summę ma wypłacić za ustąpienie praw do Rusi rzeczoney (p). Wszelako obowiązali się Węgrzy w teyże tranzakcyi,

(n) *Promittimus, ne si pro-
curat aliquo negotio impediti in
ipsa expeditione personaliter inte-
resse nequeamus, gentes tamen am-
pliores, quam alias consuevera-
mus, impetiri promptos nos offe-
rimus. Datum Budæ 1355. 24
Januarii.* Rzecz do wiary nie
podobna, aby Ludwik dawszy
Polakom 200000. — iefzcze

większą onego liczbę obiecy-
wał.

(o) Obacz pod R. 1350.

(p) Tranzakcyja Budzyńska
w roku 1355. zaświadcza o tym
długu. *Debitum quod nobis occa-
sione regni Rutenorum tenemini:
quod ante recognovistis, & super
quo mediantibus literis vestris exi-
stistis obligati.*

że jeśli Kazimierz mieć będzie syna, a ten syn nastąpi na królestwo, będą mogli Ludwik i Stefan lub ich potomkowie wrocić sumę i Ruś na siebie zabrać. Tak dzika tranzakcyja, podstępowa, niedowiarstwa i niesprawiedliwości pełna, poczęła odrażać Polaków od Ludwika i jego domu. Coż albowiem znaczyła darowizna ziemi cudzey? do której jeśli Węgrzy jakie prawo tworzyli; takie i Litwa naieżnicza, a tym bardziej Polacy będący w posiadłości starożytney za zeznaniem samychże Węgrów (q) z dawna mieli? Dawać też królowi dożywociem królestwo, brać od niego obligi na sumę tak wielką, a w przypadku nie zostawienia dziedzica płci męskiej dwa razy korzystać i z wziętych pieniędzy i zaboru z królestwem Polskim Rusi, zdawało się niegodnym, uciążliwym i honor narodu Polskiego hańbiącym frymarkiem. Ludwik bojąc się, aby to złych skutków za sobą nie pociągnęło, szukał rady zdrowszey. Postępki jego z Polską względem Rusi zdawały się ofla-
biać prawo sukcesyi. Zaprzyściął on Polakom w Wyszohradzie wespół z oycem swoim Karolem, nietylko odzyskać od Krzyżaków Pomeranię własnym kosztem, ale i wszystkie inne kraje przez kogożkolwiek od Polski oderwane (r).

KAZIM. W.
R. P.
1355.

(q) Ludwik w tranzakcyi Budzińskikey roku 1355. w Budzie uczynioney, obiecauie nie odbierać summy sta tysięcy czerwonych złotych za Ruś

od Kazimierza *donec possessorem pacificam seu dominum; prout predecessores vestri habuerunt, optime vallaveritis.*

(r) *Omnia spectantia ad re-*

KAZIM. W.
R. P.
1355.

Nie wiele pomagał Ludwik królowi do odzyskania Pomeranii: a Ruś, starożytny królów i książąt Polskich mieczem zdobytek sobie przywłaściwał, którą z mocy paktów odzyskiwać był powinién. Polacy też zaprzyśgając mu przysłaż sukcesyją i posłuszeństwo, warowali sobie uchylenie się od niej za niedotrzymanie wzajemnych obowiązkow (s). A gdyby i za życia iego w wierności trwali, sukcesyją warowana tylko była dla synow nie dla corek (t). Nie miał ich Ludwik niepłodny dotąd: a Stefan brat iego książę Dalmacyi przed rokiem zmarły, syna tylko iednego Jana małoletniego zostawił. Na ułatwienie rzeczonych trudności zaprosił Ludwik Kazimierza do Budy na początku roku bieżącego, gdzie z nim nowe uczynił względem Rusi i sukcesyji domu swojego postanowienie. Odmieniona tranzakcyja przed czterema laty uczyniona, i skaffowany obowiązek wykupu królestwa Ruskiego, w przy-
padku

gnum Polonia per quoscunque fuerint occupata. — Promisit Ludovicus rex Hungariae omnes metas regni Poloniae, seu terminos & praecipue Pomeraniam velle solus cum sua gente damnis & expensis propriis se recuperare adstrinxit. ANONIM arch. Gnieź. który żył w ten czas, na karcie 101.

(s) *Si & in quantum ipsis per eundem dominum promissa serventur.* Tenże tamże.

(t) *Sibi que viceversa proceres & nobiles regni Poloniae, & suis tantummodo filiis, quos si habebit promiserunt.* Tenże tamże. Ze corki od sukcesyji były wyłączone w tym postanowieniu, i dopiero one potym przypuszczone zostały, zaświadcza to sam Ludwik w przywileju danym Polakom w roku 1374. który się znajduje in Vol. Leg. I. na karcie 57: *Masculinam prolem tantum.*

padku jeśli król syna mieć będzie, Ludwik obiecał być nienatętnym wierzycielem, i chciał tylko, aby Kazimierz w ten czas mu sumę sto tysięcy oddał, kiedy w zupełną i spokojną królestwa Ruskiego, tak iak przodkowie jego królowie Polscy trzymali, weydzie possessyą (u). Ułożone przytym i inne interessa. Pozwolony kupcom Polskim, Węgierskim, lub iakiegokolwiek innego narodu wywoz soli Polskiej aż do miast Węgierskich Sarus i Liptowy, bez żadney przeszkody i opłaty (w). Obiecana też pomoc wojskowa przeciwko niazdom Litewskim obościcie i z więkzemi siłami, niżeli w roku przeszłym była dana (x).

XII. Wzajemnie Kazimierz za ustąpione sobie królestwo Ruskie przez siebie opłacone, tak iak mu dawniey ustąpił Jan Czeski królestwa Polskiego (y) wyjąwszy pieniądze, ponowił prawo

KAZIM. W.
R. P.
1355.

(u) *Nos Ludovicus Dei gratia rex Hungarie. Vobis serenissimo principi domino Casimiro eadem gratia Polonorum regi illustri, avunculo nostro predilecto assimimus & promittimus ac spondemus, quod debitum quo vobis occasione regni Ruthenorum tenuimini, quod ante recognovistis, & super quo mediantibus literis vestris nobis existitis obligati a vobis non repetemus, nec vos impetere intendemus super ipso vel illud exigere donec possessionem pacificam, seu dominium, prout predecessores vestri habuerunt, obtinere valueritis regi prenotati. Sed cum*

illam obtinneritis Deo auctore volumus ut debitum ipsum plenarie prout tenemini persolvatis, Dat. Buda 24 die mensis Januarii A. D. 1355.

(w) List okolny do wszystkich stanów Węgierskich dany od Ludwika w tej materji znayduje się w archiw. koron. Datum Buda in festo conversionis S. Pauli anno domini 1355.

(x) List Ludwika tegoż. — Datum Buda die 24 mensis Januarii 1355.

(y) Obacz wyżej pod takim 1355.

KAZIM. W.
R. P.
1355.

sukcesyji dla domu Węgierskiego. Przydana w tym ponowieniu Budzyńskim (z) obietnica przyięcia nietylko dziedzicow męskich ze krwi Ludwika; lecz w ich niebytności, syna Stefanowego Jana, w przypadku żeby Kazimierz płci męskiej po sobie nie zostawił (a). Wyznaczony procz tego zjazd do miasta Zantocha w piętnaście dni po świętach wielkonocnych, na który sam Ludwik o sobiście miał przybyć, dla przyięcia przyięgi od stanow koronnych (b), lub matkę Elżbietę na ten akt posłać, ieśliby go sprawy iakie ważne nie zatrudniały. Nie stawił się Ludwik w Zantochu: przeto dał matce Elżbiecie plenipotencyą, i posłał z nią wielu panow Węgierskich na mieysce wyznaczone. Nie zdarzyło się nam widzieć, iakim

(z) Ze król Kazimierz był w Budzie o sobiście: zaświadcza to list Ludwika w Budzie roku 1355. *duodecima die mensis Aprilis*, w którym Ludwik daie plenipotencyą matce swojej Elżbiecie siostrze króla, aby iechała do Zantocha na odebranie przyięgi od stanow koronnych. *Ad petendum recipiendum & exigendum juramentum juris successionis per universos prelatos, duces, barones, — de ipsius domini regis beneplacito voluntate & consensu exhibendum, illustrissimo principi domino Carolo genitori nostro carissimo felicitis memorie profere ipso ac nobis nostrisque heredibus exigenti, mediantibus efficacissimis instrumentis & literis exhibi-*

tis ad prefata, innovandum & per predictum D. regem Polonia in anno D. 1355. scilicet 23 mensis Februarii Bude in domo nostra regia innovatum.

(a) *Nobis & heredibus nostris ex nostra femove descendantibus, vel illis non existentibus inchoyo principi domino Joanni duci, nato olim domini ducis Stephani fratris nostri pie recordationis in casum, ubi serenissimum principem D. Casimirum — sine heredibus masculini sexus decedere contigerit. Słowa tranzakcyi.*

(b) *Ad quindenas pasche nunc venturi affectuosissime inuitati ad civitatem Zandoch personaliter accedere. Słowa plenipotencyi daney dnia 12. Kwietnia 1355.*

kształtem uczynione było od stanów koronnych to zaprzysiężenie. Atoli one nastąpić musiało; ponieważ stany Węgierskie na tymże zieżdzie zaprzysiężły królowi Kazimierzowi (c), osobiscie tam będącemu, iż uczynione między nim dawniej a Karolem postanowienia względem sukcesyji jego synów, tudzież świeższe umowy względem następstwa Jana syna Stefana, lub jego potomków płci męskiej, w swoiey mocy trzymać będą, i do onych utrzymania wszytkimi siłami dopomagać (d).

XIII. Nie długo potym w miesiącu Czerwcu wyprawione od króla poselstwo do teyże Budy dla odebrania od Ludwika potwierdzenia dawnych paktów, między oycem jego Karolem i obywatelami Polskimi, sukcesyją synom jego przyznającemi zawartych. Sprawowali ten urząd imieniem narodu wybrani Jan kasztelan Woynicki herbu Leliwa, Floryan proboszcz i kanclerz Łęczycki, Piotr woyski i Pelka podkoniufzy Krakowscy. Dany w ich osobach całemu stanowi rycerskiemu przywilej w następującey osnowie. Obowięzuie się Ludwik, że w czasie wstąpienia

KAZIM. W.
R. P.
1355.

(c) Instrument oświadczenia panów Węgierskich po wyrazach wszytkich nazwisk. — De consensu mandato beneplacito & voluntate serenissimorum principum D. Ludovici regis & domine Elizabeth regine Hungarie genitricis — vobis excellentissimo

principi Casimiro — Polonorum regi personaliter recipienti promittimus. Datum in Zandoch in vigilia SS. Philippi & Jacobi 1355.

(d) To zaprzysiężenie wyżej cytowane znajduje się w archiwum koronnym sub transumpto.

KAZIM. W.
R. P.
1355.

fwoiego na tron Polski, żadnych nowych ciężarów, iakie król panujący i ociec jego Władysław Łokietek, nadopisy praw i wolności, nadanych od poprzedników swoich, dla pewnych potrzeb na dobra duchowne i świeckie wkładali (e). Ze te tylko przy stanie rycerskim i duchowieństwie zostaną opłaty, które się dawniej do skarbu królewskiego wnosić zwykły (f). Jeżeli zaś mieszczanie (wyjąwszy jednak stan szlachecki) w czasie nagłej potrzeby zechcą jaką uczynić składkę, ta od nich nie będzie mocą wymuszana. Podroże królewskie po kraju w jakimkolwiek czasie przedsięwzięte, nie będą przez dobra duchowne i szlacheckie bez ich zezwolenia: ani ten zwyczaj będzie pieniędzmi opłacany (g). A w przypadku

(e) Ten przywilej nieznajduie się in Vol. Leg. lubo go Długosz całkiem położył. — Datum Buda 24 mensis Junii A. D. 1355. Myśmy położyli pod tą datą, nie mając w ręku oryginału. Zdawałoby się jednak, jeśli się nie mylmy, że ten przywilej dany był nie 24 Junii, ale raczej 24 Januarii na początku tegoż roku, kiedy inne transakcye z Ludwikiem były czynione. Później albowiem wyprawować w pół roku nowe poselstwo: po co pierwej ściągać naród do Zantocha na wykonanie wierności Węgrzynowi, kiedy jeszcze on dla narodu, biorąc od niego i zabezpieczając sobie

sukcesyją, żadney łaski nie uczynił.

(f) *Nullas collectas seu exactiones — sed his contenti erimus, que ipsi consueverunt solvere ab antiquo, vel que ad cameram regiam seu ius regale consuevit pertinuisse seu constabit.*

(g) Mowa tu o powinności nazwaney *statio* stan, to jest, iż dziedzice wiosek obowiązani byli przeieżdżających przez ich dobra królów i książąt, ich samych i dwory ich karmić. Odmieniła się potym ta powinność w opłatę pieniężną. Podatek ten był ciężki z tej miary, że choć król czy książę nie przeieżdżał, każdy jednak musiał zapłacić za to. Znay-

przejazdu, wszystkie potrzeby dworu ze skarbu jego podejmowane być mają. Wyprawy wojenne jeśli się jakie zdarzyły za granicą państwa, nie będą czynione kosztem obywatelów: lecz wszystkie w tej okazyi podjęte od nich wydatki panujący lub jego następcy zastąpić będą winni (h). Wreszcie gdyby Ludwik lub synowiec jego Jan zeyść mieli bez zostawienia potomstwa płci męskiej (i), na ow czas wszystkie pakta, konwencye, dyzpozycye i ordynacye, zaprzysiężenia wierności lub iakiekolwiek obowiązki ściągające się do sukcesyi korony Polskiej, tym samym niższeć i upadać powinny: a żaden inny procz wyrażonych wyżej prawa do niej mieć nie będzie. Owfzem obywatele Polscy wolnemi zupełnie zostaną, wyjąwszy obowiązek wrocenia summy pięćciu tysięcy kop grofzy Czeskich, danych od Karola oycy Ludwika w czasie zaślubienia starszey corki krolewskiej (k) Janowi Bawarskiemu: która summa,

dujemy często w starych przywilejach uwalnianie od rych stacyi dobr duchownych, owfzem obowiązki królów, że przez ich dobra nie będą przeieżdzać. Widzieć w przywileżu książąt Władysława Plwacza, Leszka białego i Konrada danym kościołowi Gnieźnienskiemu. *Et quod per Lovicz non transibimus.* Zwyczaj ten stacyi, po dobrach opacich trwał do czasow Jagellońskich. Praktyka jego wezšla z Niemiec i Francyi.

(h) To prawo nie wojowania za granicą swoim kosztem mieli Czesi, iakośmy mówili pod rokiem 1345.

(i) *Demum si quod absit nos vel dominum Joannem nepotem nostrum ducem absque herede masculi sexus decedere contingat &c.*

(k) *Salvis solutionibus quinque millium sexagenarum grossorum Bohemicalium in clyte domine silię seniori eiusdem domini regis tempore navitationis ipsius, prout per predictum genitorem nostrum assumptum fuerat per*

KAZIM. W.
R. P.
1355.

w przypadku tylko śmierci Ludwika i Jana bez potomstwa męskiego, a przez to upadku prawa sukcesyji, królom Węgierskim wrocona być ma: inaczej zaś Polska od iey wypłaty wolną na zawsze zostanie. Naostatek Ludwik potwierdziwszy wszystkie, iakiekolwiek były czynione między nim, oycem iego Karolem a Kazimierzem tranzakcyje, zabezpiecza wszystkie stany Polskie, że w ich wolnościach, swobodach, nadaniach, przywilejach, żadnego uszczerbku nie poniosą.

XIV. Po Węgierskich tranzakcyach, Ruskie państwo dla Kazimierza i korony, sukcesyją dla domu Ludwika, a wolności dla narodu Polskiego zabezpieczających, przedsięwziął Kazimierz zapewnić koronie swojej Mazowfz. Księstwo to, z wojewodztw terażniejszyh Mazowieckiego, Płockiego, Rawskiego, Chełmińskiego, oraz ziem Gostyńskiej i Sochaczewskiej złożone,

nos plane & integra eidem personis. Mowa tu o małżeństwie Elżbiety urodzonej z Anny Litewki, która pierwszą rżną w dzieciństwie była zaręczona Janowi Bawarskiemu, synowi Henryka i Malgorzaty Czeszki, w roku 1335. w Wyżohradzie, i której król Kazimierz ociec obiecał zapłacić posąg pięć tysięcy groszy Praskich, iako mówiono wyżej na karcie 37. Promittentes & statuentes pro ipsa primogenita nostra donationem propter nuptias,

quinque milia sexagenarum grossorum denariorum Pragensium. Tę sumę wyliczył Bawarczykowi za szwagra Kazimierza Karol król Węgierski, iako się z tey tranzakcyi pokazuje, bez pochyby dla pociągnięcia króla do przyznania sukcesyji korony Polskiej synom swoim, iako widzieć z dalszego ciągu tranzakcyi. Elżbieta zaręczona Janowi, po zaśnięciu iego śmierci w roku 1341. wydana była za Bogusława książęcia Szczecińskiego w roku 1343.

pozedłszy w udział Konrada pierwszego, trwało pod jego synami i wnukami nieoddzielnie od królestwa Polskiego. Bo lubo w Polfcze nie było króla, było jednak królestwo, którego części posiadając różni książęta Piastowie uznawali nad sobą zwierzchność Krakowskich, według ustawy Krzywoustego oycy wszystkich: lub przynajmniej ta zwierzchność według rzeczoney ustawy do nich należała. Panowanie w Polfcze Wacława Czecha, było epoką dla książąt Polsko-Szląskich do rozpoczęcia scyflly od królestwa Polskiego, a poddawania się obcemu berłu, mimo prawo narodu kardynalne, i nierozdzielny z królestwem dotąd związek, tak ze krwi, iako ziedności ciała Rzeczypospolitey pochodzący. Jan król Czeski, nakłoniwszy różne zdrobniate Szląskie książęta do uczynienia sobie bezprawney subiekcyi, a rozporem ciała tego koronę swoią Czeską większą Szląska i Luzacyi częścią pomnożywszy, zamierzył był sobie uczynić podobno szymę i w Mazowfzu, za pomocą niewiernych Polfcze i niewdzięcznych Krzyżaków. Od roku 1329 Wacław książę Mazowiecki na Płocku dał zły przykład, poddając się Janowi Czeskiemu (1) ponieważ: a iego też pokrewni książęta czyniąc z zardrości ligi przeciwko Łokietkowi, wiązali się z Krzyżakami. Łokietek dziedzic Polski całej, a potem król koronowany i monarcha opierał się do

KAZIM. W.
R. P.
1355.

(1) Obacz w Tomie V.

KAZIM. W.
R. P.
1355.

zgonu swojego Czechom i Niemcom, utrzymując prawa korony swojej przeciwko ich w Śląsku i w Mazowszu uzurpacyom. Kazimierz iego syn i następca, gdy smutnemi skolatanego i ledwo złączonego w jedno ciało królestwa okolicznościami przymuszony, praw swoich do zwierzchności nad książętami Śląskiem odstępil, chciał przynajmniej Mazowsze i panujących w nim książąt poddaństwo koronie, iako pan zwierzchni zabezpieczyć. Uznał on nie ważną Wacława i syna iego Bolkona Czechom subiekcyą: przeto uczyniwszy przed czterema laty rozporządzenie względem pozostałej Mazowsza po śmierci Bolkona części (m), na Ziemowita i Kazimierza książąt Mazowieckich, iako stryecznych prawem natury spadającej, i otrzymawszy zupełną rezygnacyą praw mniemanych do Mazowsza od Karola cesarza i króla Czeskiego, wkrótce potom od tychże książąt powinne hołdu i posłuszeństwa z ziem od nich dzierzanych otrzymał zaprzyśiężenie (n). Zmarły świeżo (o) Kazimierz

(m) Obacz pod R. 1351.

(n) Ze ci książęta zaprzyśięgli homagium królowi, świadczy to tranzakcyą Ziemowita w R. 1355. *Actum & datum Cracovie die S. Joannis evangeliste 1355.* Słowatey tranzakcyi w Dawgoszu całkiem znaydują się. *Nos Zemovitus — protestamur ab excellentissimo principe Casimiro Dei gratia illustri*

rege Poloniae patris nostri dilecto — omnes terras quas — olim dux Casimirus pie memorie frater noster habuit. — Et quae ex ipsius morte ratione feudali, quod ipse domino regi proffiterat jure obtinuerant. — I daley. Immo ammus insuper feudum per nos olim domino regi factum &c.

(o) Umarł w R. 1334. 26 Listopada. Dawgosz.

KAZIM. W.
R. P.
1355.

bezpotomny zostawił w sukcesyi bratu Ziemowitowi część do siebie należąca: przez co ten Ziemowit ieden tylko z książąt Mazowieckich pozostały, a wszystkie ich udziały trzymający powszechnym księstwem Mazowieckiego książęciem został. Podeyrzana była królowi wiara tego Ziemowita, tak wielką dzielnicę mającego. Rościł on procz tego pretensye do Rusi, iako z teyże Ruski co i brat jego Bolesław Troydenowicz urodzony, lubo mu Kazimierz dawniey księstwo Bełzkie prawem hołdowniczym koronie wypuścił, przyłączywszy do niey księstwo Ruskie. Obywatele Mazowieccy sprzykrzywszy sobie dwuwieczne prawie pod zwierzchnością udzielných książąt panowanie, zawsze łupieństwu sąsiadów Litwinów, Prusaków i Krzyżaków podległe, bez rządu pewnego i mocy naywyżey, zasmakowali sobie rząd Kazimierza, spokojny, czynny, gospodarny i sprawiedliwy (p). Poznał to Ziemowit: a przeto zaniechawszy myśli próżnych, do tego uznawszy niegodność podłego obcym poddaństwa (q), postanowił zupełnie uznać się korony Polskiej hołdownym książęciem. Umowiony z królem czas tego obrządku w Kaliszu w dzień S. Jana ewangelisty. Przybył sam książę osobiście z wielą panami Mazowieckimi, i Klemensem biskupem Płockim (r). Odprawił się ten akt przed

(p) Długosz na kar. 1099. | *alicujus feudi & subjectionis jugo*
(q) *Tu ppe rarus antiquam sine* | *contaminare. Długosz tamże.*
firpis nobilitatem & libertatem | (r) Musi być omyłka w

KAZIM. W.
R. P.
1355.

królem na maieſtacie ſiedzącym i w ſzaty królew-
ſkie ubranym. Złożone u tronu chorągwie ziem-
ſkie: a Ziemowit wykonawſzy przyſięgę monar-
ſze i koronie (s), tą co przyrzekł, piſmem pu-
blicznym potwierdził (t).

XV. Ze biorąc z daru króla ſpadłe na ſiebie ziemie
po bracie Kazimierzu, to ieſt Warszawę, So-
chaczew, Wiſkitki, Ciechanow, Nowygrad,
nad rzeką Piſią i Nowydwor (u), iako od rzeczo-
nego brata prawem hołdownym trzymane, tym-
że prawem zatrzyma (w). Ze ponawia obowiązki
ſwoie hołdownicze, zaprzyſiężone dawniej od ſie-
bie królowi (x) z zamkow, miast i ziem tymże
prawem wziętych, iako to: z Czerſka, Rawy, Li-
wa i Goſtynina (y). Ze ze wſzyſkich tych ziem
winien będzie ludźmi ſwoimi pomagać królowi
przeciwko wſzelkim jego nieprzyaciołom, bądź
poganom, bądź chrzeſćcianom. Ze bez woli kró-

Długoszu, gdzie zamiast
Klementa Mikołaj położony.
Ten Mikołaj z Gulczewa,
wſtąpił na katedrę dopiero po
Janieſławie Wrońſkim i Bernar-
dzie Dominikanie intruzie,
miedzy króremi była ſprzecz-
ka kilkoletnia, iako to wi-
dzieć w LUBIENSKIM *in vitis*
epiſc. Plocenſium.

(s) Długosz obſzernie o
tym.

(t) Obacz tę tranzakcyą w
Długoszu pod R. 1355. —
Aktum & datum in Kaliſz.

(u) Nad zbiegiem Narwi i
Wiſty.

(w) *Eo iure, quo feudales ſi-
milis dominia ſponſione homagii
domino preſtita tenere conſueve-
runt.* Słowa tranzakcyi.

(x) *Innovamus inſuper fen-
dum per nos olim &c.*

(y) Kieſtwo teraznieyſze
Mazowieckie liczy ziem dzie-
ſięć, — które dawniej w
mniejszy liczbie będąc, po-
tym ſię pomnożyły dzielami
kſiążąt Mazowieckich potom-
kow Ziemowita.

lewskiej żadnych związków i umów czynić nie ma z nikim, a naybardziej z Litwinami. Aże zamek Płocki, był dawniej od króla pufzczony iemu i bratu jego Kazimierzowi prawem zastawnym za sumnę dwoch tysięcy grzywien pieniędzy Polskiej wagi (z); przeto uwalnia króla Ziemowit od obowiązku wrocenia tey summy, i zamek mu Płocki z ziemią oddaie pod tą kondycją, aby on znowu po zgonie królewskim iemu, lub jego następcom dziedzicom był powrocony, choćby król potomstwo płci męskiej po sobie zostawił. A na ow czas z rzonego zamku Płockiego i ziemi, samym tylko potomkom królewskim książęta Mazowieccy hold oddać obowiązani będą. Co się tycze dobr w dożywotnim dzierżeniu wdowy Waclawa niegdyś książęcia Płockiego w powiatach (a) Sochaczewskim i Gostyńskim zostających, te po iey zgonie Ziemowit otrzyma: inne zaś z drugiej strony Wisły będące (b) król obeymie: a po iego zeyściu do Płocka powroczą. Nakoniec wszystkie darowizny w ziemi Płockiej od króla poczynione w swoiej mocy zostaną. To się stało przy końcu roku bieżącego: na którego początku wspomina Długosz o burzeniu ziemi Zmudzkiej około Miednik przez Krzyżaki, i o spaleniu zamku Ragnety pożarem przypadkowym (c).

KAZIM. W.
R. P.
1355.

(z) Po 48 groszy na grzywnę.

(a) *In districtibus Sochaczewiensis & Gostyniensis.*

(b) Obacz tranzakcją pod R. 1351. do tego interessu ziągającą się.

(c) Długosz pod R. 1355.

KAZIM. W.
R. P.
1356.

XVI. Wszakże Litwa za wodzą książąt swoich Olgerda, Keystuta i Patryka oddając wet za wet Krzyżakom, na wstępie roku następującego całe Prusy zniszczyła (d). W tychże czasach stanęła w Wiedniu Austryackim nowa liga między Ludwikiem Węgierskim i Albertem książęciem Austrii przeciwko wszelkim państw ich naieżnikom (e), w której i Kazimierz król został pomieszczony, i w której przyrzekają pomienieni książęta, iako nikomu na państwa jego powstającemu posłtów żadnych nie dadzą (f). Był to interes Bawarski, tyczący się owej Małgorzaty Maltuzy; która lubo się z Janem synem Jana Czeskiego rozwiodła, i za Ludwika Bawarskiego poszła, upominała się u Ludwika Węgierskiego o sumnę, którą przy iey pierwszym zamęściu z Czechem ociec Ludwika Karol dać obiecał (g). Wszakże według wszelkiego podobieństwa złączył się z pretensjami Bawarskiemi i Polski interes. Przed trzema laty (h) zawarł Ludwik dwie tranzakcyje z Karolem cesarzem królem Czeskim. W iedney z nich ustąpił Karolowi praw swoich, które mieć mógł, iako król Węgierski do Jaworu

(d) DRUGOSZ. *In vigilia S. Agnetis.*

(e) Ta liga znajduje się w hist. Węg. PRAIA pod R. 1356. *Datum Vienna nona die Januarii.*

(f) *Convenimus & concordavimus, quod contra avunculum*

ipsius (Ludovici) inclitum principem dominum Casimirum regem Poloniae nulli preestabimus auxilium vel juvamen. Słowa tranzakcyi.

(g) Obacz PRAIA pod rokiem 1356.

(h) Obacz pod R. 1353.

i Swidnicy z powodu matki. W drugiej, iak sam zeznaie, mając na to tylko plenipotencyą od Kazimierza, rzekł się praw iego do Kreycburga i Beuthen: za co Karol miał mu ustąpić pretenyi swoich do księstwa Płockiego. Kazimierz nie uczyniwszy plenipotentem Ludwika do rezygnacyi Swidnickiey i Jaworskiej, nie dał dotąd Karolowi zrzeczenia swojego do księstw rzeczonych; wiedząc dobrze podobno, że Karol wiele aż nader zyskał, gdy za mniemane prawo do Płocka miał ustąpić sobie Beuten z Kreycburgiem. Przeciwnie Karol nie mając do tychże księstw zrzeczenia króla, który więcej miał prawa do nich niżeli Węgrzyn, do tego nie odebrałszy dotąd od niego, iako pryncypała rezygnacyi Kreycburga i Beuten, którą mu Ludwik we cztery miesiące zapewnił, prawa też swoje do Mazowsza odzyskiwał. Obraziły go nadto świeże ksiąząt Mazowieckich poddania się królowi, i zaprzysiężone od nich koronie hołdownictwo. Z tey przyczyny wydał dyploma (i) cesarskie, przyznawające koronie Czeskiej Szląsk z wyrażeniem ksiąząt Szląskich, między któremi położył księstwo Mazowieckie i Płockie (k). A tegoż samego czasu Gerlak elektor Moguntki, wielki domu Luxemburskiego przyjaciel, i iego promocyą na miey-

KAZIM. W.
R. P.
1356.

(i) *Diploma Caroli IV, Rom. Imper. & Bohemie regis, quo Bohemie Silesiam addicit. Datum Pragæ A. 1355. Indictione 8 septi-* | *mo idus Octobris. Znayduie się to dyploma w SOMMERSEN.*

(k) *Principatus Mazowie & ducatus in Plotzko.*

KAZIM. W.
R. P.
1356.

fce żyjącego Henryka wyrokiem papieskim postanowiony arcybiskup, rzezoną Szląska inkorporacją potwierdził (1). Wierzyć można, że na zaspokojenie tych zayściow między rzezonemi monarehami, Ludwik z Albertem na zieżdzie Wiedeńskim, zapewniwszy Kazimierza o swoiey dla niego przyiaźni nakłonili razem, aby zaczęta względem Płocka i Szląskich pretenzyi tranzakcyą kończył.

XVII. Jakoż na dokończenie rzezoney zgody stanęły w Pradze na początku miesiąca Maja różne między cesarzem a królem postanowienia. Naprzód, co się tycze obu tranzakcyi przed trzema laty między cesarzem i Ludwikiem Węgierkim zawartych, ażeby one cesarskim nawet zeznaniem były stwierdzone, Karol czyniąc zadofyć żądaniu Kazimierza (m), wypis onych królowi pod swoią pieczęcią wydać rozkazał. W drugim

(1) To potwierdzenie znajduje się w BALBINIE historyku Czeskim. — w GOLDASCIE i rękopiśmie starym królewskim. Datum in Novemburg A. D. 1355. in die B. Lucie virginis. w Grudniu. Wylicza pochlebny GERLAK między książętami Szląskimi principatum Mazovie & ducatum in Plotzk.

(m) Carolus IV. — Notum facimus univervis quia magnificus princeps dominus Casimirus rex Polonie illustris, frater noster charissimus maiestati nostrę sup-

plicavit attente, quatenus sibi literas quasdam, quas a serenissimo principe domino Ludovico rege Hungarie illustri fratre nostro recepisse dinoscimur sub sigillis nostre auctoritatis faceremus sub originalium copiari teneribus: quarum tenor sequetur. Następią dwali listy Ludwika względem Jaworu i Swidnicy. 2 Względem zrzeczenia się cesarskiego praw do Płocka. A na końcu Nos ad prefati regis Polonie nostri fratris petitionis instantiam &c. Datum Praga A. D. 1356.

piśmie zeznaie Kazimierz, iako cesarz ustępuie mu wespół z Ludwikiem, tronu Polskiego następcą przeznaczonym, księstwa Płockiego, oraz wszystkich innych praw tak do niego, iako do księstwa Mazowieckiego rozczonych (n): a wzajemnie król ustępuie mu i koronie Czeskiej miaft Bitzen (o) i Kreycburga. W trzeciej (p) zrzekają się tenże król wszystkich praw swoich, które on i korona Polska ma lub mieć może do księstw Jaworskiego i Swidnickiego. Aże królowi nie była dotąd wypłacona summa 'dwoch tysięcy kop grofzy Praskich, obiecana mu od Henryka landgrafa Haskiego w posagu corki Adelaydy (q); Karol cesarz, którego ociec Jan to niesforne małżeństwo zkleił, wziął na siebie obowiązek wypłaty

KAZIM. W.
R. P.
1356.

Indict. IX. Kal. Mai regnarum nostrorum anno X. Imperii vero secundo. (licząc od koronacyi).

(n) *Tranzakcyja w Pradze 1356. in die beatorum Philippi & Jacobi apostolorum. Nos Casimirus Dei gratia rex Poloniae & Russiae nec non — Pomeraniae terrarum & ducatum dominus & haeres notum facimus. Nobis ambobus heredibus & successoribus nostris Poloniae & Hungariae regibus ducatum Plocensem cum appendiciis dominio & pertinentiis suis, nec non omnia jura, quae sibi in praedicto ducatu Plocensi & aliis principatibus Mazoviae competunt, rite donavit, sicut in literis factis desuper lucidius continetur. W lat 95. to jest w R. 1460. dnia 24. Grudnia Jerzy*

Podiebradzki król Czeski, zrzekł się także Mazowsza, iako widzieć iego w tey mierze list dany pod datą rzeczona.

(o) W teyże tranzakcyi.

(p) *Trzecia tranzakcyja pod tąż datą co i druga. Ducatus Swidnicensem & Jawoviensem cum omnibus eorum supra dictis, dominiis & pertinentiis, nec non omnia jura, quae nobis regno & corone Poloniae in dictis ducatibus quavis ratione competunt, seu valebunt competere, rite dedimus ac praesentibus sponte & liberaliter erogamus, renunciantes expresse pro nobis, heredibus ac successoribus nostris regibus Poloniae omni juri &c.*

(q) Obacz pod R. 1341.

KAZIM. W.
R. P.
1356.

oney we dwu leciech (r). Król zaś oświadczył, iż odtąd Henryk mając w cesarzu wierzyciela i zastępcę, iemu samemu wypłacić rzeczoną sumę będzie winien (s). Przy tych umowach i opisach ponowił Kazimierz dawnieyszą tranzakcyą swoię w Namysławiu przed siedmią lat z cesarzem zawartą (t) względem obiecanej od niego pomocy przeciwko Krzyżakom i Bawarczykom, trzymającym marchię Brandeburską, po znaczney części od Polki oderwaną. Przydane są do teraznieyszey inne niektóre okoliczności, to jest: że przeciwko tym wzmiankowanym nieprzyjaciółom cesarz w osobie swoiey, gdy będzie można, albo w osobie Jana brata swoiego ma przeprowadzić sześćset kiryśników przed żniwami lub w każdym innym czasie. Ze iesliby król za pierwszą wyprawą granic państwa swoiego od Krzyżaków i Brandeburczyków nie odżył, winien będzie cesarz na rek wizycyą królewską posłać mu powtornie czterysta tychże ludzi zbroynych, własnymi

(r) *Carolus — notum facimus — quod Casimiro regi Pol. in duobus millibus sexagenarum gressorum Pragensium pro illustri principe — Henrico Landgravio Hassie consanguineo nostro, ac dicit regis socero occasione dotalitii, rationaliter obligamur — promittimus — de summa predictae pecuniae unum mille sexagenarum à data presentium infra hujus au-*

ni spatium, & mille sexagenarum infra annum sequentem &c. Datum Praga 1356. octavo die Mai &c. Ta tranzakcyja znayduie się w archiwum Króla Jmci.

(s) Zaświadczenie Kazimierza. Datum Praga 1356. in die Inventionis sanctae Crucis.

(t) Obacz pod R. 1348. tę tranzakcyą Namysławską.

właſnym koſztem wyſtawionych i płaconych, którym iednak król żywność ma doſtarczyć. Ze ſię ta pomoc, w przypadku nie odzyskania granic powrotnie, ma tylekroć dawać od ceſarza, ile razy iey król potrzebować będzie. Co ieſli król zabrane ſobie ziemie odzyszcze; w ten czas dopiero a nie pierwey ceſarzowi ſam pomagać będzie przeciwko iego nieprzyaciołom, wyjąwszy Ludwika Węgierskiego, iako w dawnieyſzey umowie było warowano. W przypadku zaś odmowienia przez ceſarza za rekwizycyą królewſką rzezczoney pomocy, winni będą on i iego dziedzice, lub Jan brat iego, ieſliby na tron Czeſki naſtąpił, wrocić to wſzytko cokolwiek ſię im w teraźnieyſzych transakcyach uſtępie w ziemiach i pieniądzech (u). Czyli zaś królowie Czeſcy uiścili ſię królowi Polſkiemu i iego naſtępcom w daniu pomocy odzyskania od margrabiow Brandeburſkich, tudzież innych kraioſw koronie zabranych, w dałſzych czasach okaże ſię. Wreście to poſtanowienie Praſkie zdaie ſię iż było uczynione za ſprawą Jana Jury woiewody Sandomirſkiego, któremu król miał oko na obroty Litewſkie, gdy ſam do

KAZIM. W.
R. P.
1356.

(u) Si vero, quod abſit prædictum ſuffragium nobis per nos requiſitus facere, vel mittere neglexerit, externo pro eodem ſuffragio, quoties neglexerit, ipſum, vel filios ſuos, ſi quos habuerit domino permittente, aut eo abſque hæredibus decedente, illuſtrem principem D.

Joannem marchionem Moraviae fratrem ſuum prædictum, in eum caſum ubi ſibi in regnum ſucceſſerit, debebimus & poterimus anovere &c. Actum & datum Prage anno domini 1356. in die beatorum Philippi & Jacobi apoſtolorum.

KAZIM. W.
R. P.
1356.

Pragi ziechać nie mógł, dał plenipotencyą, aby imieniem iego nie zakończone iészcze z cesarzem intereśsa kończył (w).

XVIII. Uwolniwszy Kazimierz od pretensyi Czeskich Mazowſze, uſtąpieniem reſzty Szląſka pod kondycyą, a Ruſkie pańſtwa od Węgierskich za umowioną ſummę, udał ſię do urzędzenia wnątrznego królestwa przez różne w nim uſtawy pożyteczne. Pan i dziedzic Ruſi (x), naprzód miasto iey główne Lwow prawem Teutońskim nadał, uchyliwszy od niego prawa Ruſkie (y), i uſtanoſiwszy woſta czyli adwokata, przed którymby mieſzczanie w ſprawach więkſzych i mnieyſzych z prawa Teutońskiego odpowiadali: a woſt ſam z tegoż prawa przed ſamym tylko królem ſprawował ſię (z). Aże to miasto miało oſadników z różnych narodow, iako to Ormia-

(w) Znayduie ſię w archiw. królewskim ta plenipotencya *in die Simonis & Jude* bez daty roku. Wyrazy iey atoli ukazuia, że Jura do Pragi był poſtany.

(x) Od lat dzieſięciu wdziec na rytulach królewskich przydatek. *Ruſſicque dominus & haeres.*

(y) Ten Kazimierza przywilej z nayduie ſię w metrykach koronnych ſub tranſumpto Władyſława IV. Symon Zimorowicz Ormiańin, ſekretarz miasta Lwowa, mąż uczony, i

wielki poeta, zebrałszy wſzyſtkie przywileie dawnych królów miastu Lwowu ſłuſzące, podał one do approbaty króla Władyſława IV.

(z) *In conſolationem itaque dictae civitatis & ipſius fidelium incolarum augmentum domus — jus Teutonicum, quod vulgo Magdeburgenſe appellatur. Removenter ibidem omnia jura Ruthenicalia & conſuetudines Ruthenicales, — Abſolvimus inſuper — ab omnibus juridiſtionibus palatinorum, caſtellanorum, judicum, ſubjudicum, miniſterialium.*

now, Rusinow, Żydow i Tatarow (a). Kazimierz dogadzaiąc ich żądaniu, pozwolił aby się oni swoiemi prawami sądzili, przy zostawieniu iednak wolności udawania się do prawa Magdeburbskiego, ieśliby tego chcieli (b). Wszelako na ich sądach narodowych, woyt mieyski zawsze miał prezydować (c). Nadane procz tego od króla rzeczonemu miastu grunta, siedmdziesiąt łanow Frankońskich w rożnych ziemi gatunkach zawieraiące (d), z których sześćdziesiąt płacić mają do skarbu królewskiego corocznie na dzień S. Marcina po dwadzieścia cztery grosze z łanu, a dziesięć wolnemi zostaną dla pastwisk mieyskich około Bielohofzcza (e). Zakazał nakoniec król budowania komużkolwiek karczem w przeciagu

KAZIM. W.
R. P.
1356.

(a) *Et licet toti civitati praedictae — tribuimus jus Magdeburgense, tamen ex speciali nostro favore aliis gentibus habitantibus in eadem civitate videlicet Armenis, Judeis, Saracenis (Tatarzy) Ruthenis &c. O Żydach kiedy do Polski i na Ruś weszli, mowiliśmy wyżej w tym Tomie na karcie 13. Ormianie przybyli na Ruś za czasow ieszcze Boleśława Śmiałego, około dwóch wiekow przed założeniem Lwowa, iako zaświadczy list księżęcia Ruskiego Dymitra położony całkiem w potwierdzeniu przywileiow Ormiańskich od Władysława IV.*

(b) *Licetum sit eis praedictio jure coram avvocato & perfvni.*

(c) *Tamen praesidente avvocato civitatis ejusdem judicio ipsorum.*

(d) *Dictae civitati pro melioratione ejusdem septuaginta mansos Franconicos in silvis & mericis pratis & pascuis &c.*

(e) *Sexaginta volumus esse censuales singulis annis pro festo S. Martini, a quolibet manso pro censu nobis solvendo 24. grossos computando Rutenicales — Reliquos decem mansos in loco vicino civitatis ante dictae, quod vulgiter Bielohofzcza appellatur, dimitemus eis pro pascuis sine cujuslibet pecuniae solutione.*

KAZIM. W.
R. P.
1356.

mili iedney od miasta, aby się tym dochody iego z trunkow nie zmniejszyły (f). Ten przywilej dany w Sandomirzu (g) w obecności wielu panow Polskich i Ruskich, a między niemi Jana proboszcza Gnieźnieńskiego i kanclerza Ruskiego. Wszakże te wszystkie dla dobra publicznego przystugi, przyćmiały domowe króla zdroźności.

XIX. Zmierziwszy sobie od dawnych czałow Adelaydę Haską (h), osadził ją wkrótce po swoim ożenieniu w Zarnowcu, zamku murami od siebie obwiedzionym: gdzie lubo ta pani wszelkie względy, i należyte stanowiu swojemu obęyscie miała; rzadko atoli w czasie piętnastoletniego blisko rozdziału swojego (i) do widzenia męża była przypuszczoną (k). Takowey wżgardy ciężar pomnażały nieustające króla niewierności (l): a świeży iego postępek iuż i cierpliwości miarę przebrał. Bywając często w Pradze u Karola cesarza (m), rozkochał się tam w iedney szlachetney i urodą sławney paniencie, nazwiskiem Rokiczana. Zprowadzona do Krakowa,

(f) *Ut nullus tervigenarum religiosorum civitatisium, aut aliarum quarumcumque personarum locet limites, aut edificet tabernam vel tabernas per unum milliare mensuratum ab eadem civitate distantem.*

(g) *Datum Sandomiriae feria VI. infra octavam festi Pentecostes anno domini 1356. Presentibus*

Joanne doctore decretorum preposito Gnesnensi & cancellario Russiae.

(h) Obacz wyżej pod rokiem 1343.

(i) *Annis prope quindecim.* — Długosz na karcie 1209.

(k) Długosz.

(l) Obacz Długosza pod R. 1349.

(m) Długosz na kar. 1110.

nie chciała żyć z królem z pierwszych ieszcze małżeństwa więzow nie uwolnionym. Oszukała niewinną prostotę haniebna mnicha iednego chytróść (n). Jan opat Tyniecki, poufałością króla, a oycowstwa duchownego poważnym urzędem zaszczycony (o), sławczy się powołania i powinności swoiey zdraycą, ubrany w szaty biskupie, udał powagę pasterza Krakowskiego, i tym powierzchowności pozorem panienkę ułudził, iakoby w stan małżeński za dyspensą wnieść mogła (p). Adelayda niegodnością tego postępku pobudzona, nie chciała więcey żyć w Polsce. Napisała do oycy Henryka z prozbą, aby ją do Hassyi kraiu rodowitego odprowadził. Nie bronili Henrykowi starostwie królewscy wywiezienia królowey. Kazimierz chciał z nią rozvodu: a mając też zabezpieczony posąg

KAZIM. W.
R. P.
1356.

(n) Długosz na kar. 1110.

(o) Kazimierz w przywileju swoim, danym w roku 1362. klasztorowi Tynieckiemu nazywa go *venerabilis vir dominus Joannes abbas monasterii Tynecensis confessor nobis carus*. Obacz SZCZYGIELSKIEGO *in historia Tynecensi*. Lecz SZCZYGIELSKI miecza historią i chronologią: bo położyłszy swoy przywilej pod datą R. 1362, gdzie się Jan opat wyraźnie wzmiankuje, kładnie śmierć jego w R. 1359. Poprawia on błąd swoyniby kładąc drugiego Jana opatem po śmierci Stefana zmar-

tego w R. 1362. dnia 26 Lipca, który to Jan miał dać królowi iadącemu na wojnę Ruską i Litewską pieniądze. Lecz od R. 1359. do R. 1362. nie było żadney wojny z Litwą i Rusinami: więc musiał to być tenże ieden Jan opat dwa razy położony. Sam SzczygIELSKI kładąc po Janie pierwszym dwu opatów Stefana i Alberta powiada, że o nich żadney pewności nie znajduie.

(p) *Muliers episcopum Cracoviensem credente*. Długosz na karcie 1110.

KAZIM. W.
R. P.
1356.

od Karola cesarza w roku przeszłym, wyjazdu nie bronił (q). Wyiechała królowa z oycem do Haffyi, i przez lat iefzcze kilkanaście żyjąc, sprawę z mężem u stolicy apostołskiej popierała (r), poki iey śmierć nie zafzła. Wrefczcie nie była długo w łaskach królewskich Rokiczana. Wypatrzyli chłopięta komorni, że miała na głowie parchy, i królowi donieśli; który ją od łoża i dworu oddaliwszy, żył potym z Esterą żydowską, i dwóch z niey synow Niemirę i Pełkę zplodził, iako się niżej mowić będzie.

457.

XX. Przemilczały dzieie narodwe o sprawach króla i narodu w roku następującym, wzmiankując tylko o zayściach książąt Szląskich (s) iuż od korony odpadłych, a śmierci Kunegundy corki Kazimierza, z Anny Litewki urodzoney, którą król dawniey był posłubił Ludwikowi nazwanemu *Romanus*, od mieysca urodzenia w Rzymie,

(q) Wyiechała królowa z oycem XVII. *Kalend. Octobris.* Daugosz.

(r) Daugosz powiada na karcie 1110, że Adelayda po swoim wyieździe do Haffyi *non post longum tempus diem obiit.* Tenże kładnie śmierć iey pod R. 1357. i że tegoż roku król ożenił się z Jadwigą księżniczką Głogowską, corką Henryka V. Błąd to jest oczywisty. Król nie był iefzcze żenym w R. 1364. ponieważ oryginal tranzakcyi zawartej w tym

roku 13. Listopada z Ludwikiem Węgierskim, wyraźnie mówi o Kazimierzu. *Quodsi aliquam filiam principis in uxorem sibi duxerit, ex qua prolem masculinam duntaxat legitime procreaverit &c.* Zyla też iefzcze Adelayda w R. 1365. iako zaświadcza list Urbana V. w tym roku pisany do Kazimierza, w którym mu żyć z nią przykazuje, iako się niżej objaśni.

(s) Daugosz pod rokiem 1357.

fynowi Ludwika cefarza (t). Początek dalszego roku uyrzał kłotnią w kościele Płockim względem biskupa. Po śmierci Klemenfa zmarłego niedawno (u), obrała kapituła obyczajem wieków owych Jana czyli Janisława Wronskiego, z łona swoiego kanonika, a Jarosław arcybiskup Gnieźnieński obranie to potwierdził. Lecz mnich ieden imieniem Bernard Dominikan, Mazur szlachckiego stanu, dopadłszy Awenionu, i nakłamałszy Innocentemu IV. iż to biskupstwo nie czyni więcej nad trzysta czerwonych złotych dochodu (w), tudzież zamilczawszy o okolicznościach broniących mu promocyi, otrzymał od papieża rzezoną katedrę. Zaniesione od Kazimierza skargi do stolicy apostołskiej na intruza, iż nietylko kłamał, ale mając oycę zdraycę i wydawcę miasta Sandomirza Litwinom (x), a za to z potomstwem swoim do trzeciego pokolenia na

KAZIM. W.
R. P.
1358.

(t) Obacz wyżej w tym Tomie.

(u) Długosz położył śmierć tego Klemenfa pod R. 1357. a elekcyą złożył następcy die 7 Aprilis. Łubieński prawdziwą datę kładnie śmierci Klemenfa pod R. 1358. ponieważ znajdujemy w przywilejach kapituły Płockiej, żyjącego jeszcze tego biskupa R. 1357. dnia 18 Lipca. Nie mógł więc być obrany Janisław od kapituły w tym roku w Aprylu.

(w) List Innocentego do biskupów Polskich. Datum

apud villam novam Avenionensis diocesis 2 idus Augusti pontificatus anno VIII. To jest roku 1360. Położył go całkiem Długosz. Tamen prefato Bernardo de praemissis penitus mendaciter suggerente. Nos suggestione & taciturnitate huiusmodi circumstantiis &c.

(x) Ac genitor Bernardi pro eo quod civitatem Sandomiriensem &c. Słowa listu papieskiego. Nie wiadomo nam iest, kto był oycem tego Bernarda, Zda się, iż on wydał Sandomirz Litwinom w ten czas, gdy Lu-

KAZIM. W.
R. P.
1358.

hanbę i wywołanie z kraiu zkazanego, nie mogli żadnych dostoięństw kościelnych posiadać. Trwała ta zwada przez dwa lata, w czasie którym Bernard kościoła i królewski nieprzyjaciel (y), nie oddawszy bulli królowi, iako zeznaniem samego papieża kollatorowi (z), szukał protekcyi u zagranicznych króla i narodu nieprzyjacioł. Napisał zatym Innocenty list do arcybiskupa i biskupow Polskich, oznajmując, iż ponieważ rzeczony Bernard uznany był w Awenionie przez delegowanego do weyrzenia w sprawę kardynała Franciszka tytułu świętego Marka, za winowaycę, gwałciciela praw, przeto oni obwieścić mu mają, aby się w czasie trzymiesięcznym w Awenionie stawił. Obrotny mnich, a partyą podobnych sobie niespoyników wsparty, przewichrzył ieszcze lat kilka, nie dopuszczając possessyi Janisławowi, który dopiero w roku 1364. wziął święcenie od arcybiskupa, i spokojnie biskupstwo otrzymał. Wszakże na nim, ledwo dwa lata przesiadziawszy, miał następcę Mikołaja z Gulczewa. Tośmy napisałi okoliczniey, dla objaśnienia niektórych obecnych i dalszych dzieiow, gdy mowa będzie o ustanowieniu sądow Magduburskich

bard z inną bracią w R. 1349. według Długosza ziemię Łukowską, Radomską i Sandomirską zniszczyli.

(y) List papiejski.

(z) *Non ad presentiam ejusdem regis, a quo castra & loca ejusmodi & omnia bona temporalia dictae ecclesiae in feudum tenentur noscuntur.*

w Krakowie przez Kazimierza, do którego Mikołaj dopomagał (a).

XXI. Wzruszona tym sposobem spokoyność na Mazowszu kłótniami duchownemi nadgrodziła się zabezpieczeniem granic tego księstwa z strony Litwy. Kieystrut książę Litewski, na Zmudzi, Trokach i Grodnie panujący, miał przyjaźń i pokrewieństwo z książęciem Ziemowitem Mazowieckim (b). Zachodziły częste spory o granice między powiatem Grodzińskim, a ziemiami Wizką i Goniądką do Mazowsza należącemi. Litwa mając co doczynienia z Krzyżakami, którzy im i tego roku cały prawie kray zniszczyli (c), chciała żyć w przyjaźni z Ziemowitem. Złożony zatem zjazd w Grodnie za zezwoleniem obu stron. Kieystrut imieniem Olgierda brata, iako najwyższego księcia, tudzież Jawnuty, Koryata, Jerzego (d), i innych książąt starszych, wyznaczył na tę kommissyą graniczną dwóch książąt. Patryka i Woyszwiła (e) z panami Litewskimi

KAZIM. W.
R. P.
1358.

(a) Obacz niżej pod rokiem 1365.

(b) Transakcyja między Keystrutem i Ziemowitem. *Datum & actum in Grodno feria 3. intra octavas S. Laurentii 1358.* W tej transakcyi nazywa Keystrut Ziemowita *amicus noster specialis & frater*. Ociec Ziemowita Troyden urodził się z Litewki, a Janusz syn Ziemowita miał za sobą corkę Keystruta.

(c) Długosz pod rokiem 1358.

(d) *De consensu fratrum nostrorum — Holgeradi supremi principis Litvanorum, nec non ducis Jawnutonis, ducis Koryati, ducis Georgii ceterorumque seniorum ducum etiam Litvanie.* Słowa transakcyi. Nie wiadomo nam kto był ten Jerzy, czy Koryatowicz, czyli Narymuntowicz synowiec Keystruta. — Słowo *brat frater* nie konie-

KAZIM. W.
R. P.
1358.

Aykszą, Olizarem i Waskonem Kerdejewiczem; a Ziemiowit Mazowiecki Wykoszona Czerfkiego, Mrocza Raciążkiego, Niemię Sochaczewskiego, Gotarda Kamieńskiego kasztelanow; tudzież Stefana sędziego Sochaczewskiego; który ziechawszy się do Grodna, pewne a w szczególności w tranzakcyi wyrażone granice między rzeczonemi ziemiami ustanowili (f). Wszakże nie było spokoyności w Wielkieypolszcze. Zagęściły się po niej od nieiakiiego czasu złodzieystwa i rozboie, tym liczniej i zuchwaley, iż ten, który z obowią-

cznie między panującemi znaczyrodezeństwo: ale go często królowie dla równości stanu używają. Obacz genealogią tych książąt na początku Tomu VI.

(e) *Duces & bojaras nostras videlicet super Patryki Woyszwiłt & Aykszy, Olizar, & Waskonem Kerdejewiczi Patryk książę Litewski był synem Keystuta jednym z siedmiu, a podobno i Woyszwiłt, po którym w R. 1387. pozostałe dobra oddał król Jagello bratu swojemu Skirgallowi. Bojarowie w Litwie znaczyli też samo co szlachta, milites armigeri, iako to widzieć w przywileju króla Jagella danym w roku 1387. Vilne die cinerum narodowi Litewskiemu. Universis & singulis Litvanis armigeris sive bojaris — ut videlicet quilibet armiger sive bojaris fidem assumens catholicam &c.*

(f) *Inter terram Litvania & districtum nostrum Grodensem, & terram ipsius ducis Semoviti Masowiensem, & districtus ejus Viannensem & Goniadzansensem fecerunt, & per loca atque flumina infra scripta signaverunt, graniciaverunt ac limitaverunt. Primo ac principaliter incipiendo in vulgari a Kamiennybrod directe ad Raygrad, & a Raygrad directe eundo per fluvium Meta & a Meta directe per fluvium Bebrza, & a Bebrza directe ad Targowisko, & a Targowisko directe eundo ad uyscie welikey stugi, & eundo per eundem fluvium usque ad verticem rivuli seu fluminis maley Sucholdy dicti, & vertice ejusdem maley Sucholdy deorsum eundo per ipsum fluvium directe usque ad fluvium seu rivulum Szprzasla, & eundo deorsum per eundem fluvium directe usque ad Popelowo siedlisko, & a Popelowo siedlisko directe ad Nowothinczan.*

zku pierwszeństwa w kraiu, miał być sprawiedli-
wości przykładem, sam został złoczyństwa przy-
wodczą.

XXII. Był to Maciej Borkowicz herbu Na-
piwonnia wojewoda Poznański. Dawał on na-
przed przytułek hultajstwu, korzystając z lu-
pu: a gdy się pierwiastkowe zbrodnie udawa-
ły, został sam rabusio w herzfem. Zginę-
ło z rąk jego wielu ludzi szlachetnych, a między
innemi Benjamin wojewoda (g). Upomniony
od króla, dał na siebie pismo (h) potwierdzają-
ce dawniejszą wierności przysięgę: lecz że
słowa nie dotrzymywał, zproawdzony do Ka-
lifza, usłyszał wydany na siebie dekret śmierci
dzikiej i nieścychaney. Albowiem wtrącony w
Olsztynie do głębokiej więzy, gdy nie mając in-
ney przed sobą strawy, procz wiadra wody a
wiązki siano, z głodu, własnego ciała wścickły
pożerca, nędznie umarł. Niektorzy mówią (i),
że ten Maciej obwiniony był przed królem, o ta-
iemne około żony jego zaloty: lecz Adelayda Ha-
fka już pod ow czas w Polfcze nie była: a krol
też dawniejsz mało o nią dbając, chyba ztąd tylko

KAZIM. W.
R. P.
1358.

*facere, ubi finales gades, sen li-
mitos terrarum nostrarum & ipsius
ducis Semoviti Masovie concurrerunt
& conclusæ sunt.*

(g) Anno domini 1354. occidi-
tur Benjaminus palatinus Polonie
(nie wiedzieć iaki), a Macko-
ne ibidem etiam palatino, & a San-
divogio & a Skora. ANONIM

archidyakon Gnieźnieński na
karcie 93.

(h) Długosz na kar. 1116.
*Quamvis enim per literas paten-
tes sigillo suo munitas &c. To
pismo Macka Borkowicza jest
w oryginalu w arch. koronn.
Actum & datum Sivadice feria 6.
post diem Cinerum anno D. 1358.*

(i) Długosz na kar. 1116.

KAZIM. W.
R. P.
1358.

pozoru zemsty szukał za inne wojewody przewi-
nienia. Rzecz do prawdy podobna, iż Maciey
procz naiazdow i rozboiow, skryte iakowes prze-
ciwko krolowi bunty przysposabiał: czego do-
wodem być może ow przed kilkąlaty Wielkopo-
lanow związek (k) mający na czele tego woje-
wodę; w ktòrym lubo dostojenstwo krolewskie,
od wszelkich nieprzyacielskich krokow widzieć
wyłączone: wszelako nowość rzeczy w narodzie
ieszcze od dziedzica i monarchy rządzonym po-
deyrzeniu iakiemuś podpadała. Cożkolwiek bądź,
nie długo potym krol Jana brata Maćkowego
za knowanie rebelii stracić kazał, a dobra jego
Czacz i Koźmin na skarb obrocil. Syn zaś tegoż
Maćka do marchii Brandeburskiej zbiegły, gdy
na pograniczu łupieństwa i pożogi roznosił, mor-
dując szlachtę i kupcow, oskoczyli go w Kostraczo-
wie chłopci, i z całym jego słuźaftwem zabili (l).
Tegoż roku Kazimierz, spokojny pan i dziedzic
Rusi, będąc w Sandomirzu nadał nieiakiemu Sy-
monowi i Lainowi braci w ziemi Przemyskiej
dobra swoje Stobno (m), a obrany za sędzięgo
sporow między Ziemowitem Mazowieckim i
Janem biskupem Poznańskim o dzieściny za-
szłych, roztrząsnąwszy one wespoł z Macieiem

(k) Obacz wyżej pod ro-
kiem 1352.

(l) DEUGOSZ na kar. 1116.

(m) Donacya oryginalna
w archiwum koronnym, Nos

*Casimirus dei gratia rex Poloniae
— Pomeraniaeque, dominus & ha-
res Russiae. — Datum Sandou.
in die B. Margarethe 1358. Prae-
sentibus &c.*

biskupem Kuiawskim i Władysławem książęciem Gniewkowskim, uczynił biskupowi sprawiedliwość (n).

KAZIM. W.
R. P.
1358.

XXIII. Nie mnieyszą gorliwością tegoż króla zaspokoione kłotnie duchowieństwa ze stanem rycerskim w dyecezyi Krakowskiej w roku następującym. Obywatelstwo tey ziemi przekładało często dworowi ucjążenie stanu swoiego względem sposobu wybierania dzieścicin, tudzież sądow duchownych, a zatrzymywania od biskupa rocznych dochodow z wakujących beneficjow na fabrykę kościoła katedralnego Krakowskiego, i innych podobnych. Zaliło się niemniey duchowieństwo na stan świecki, o zatrzymywane od niego dochody kościelne, lub onych frymarki (o). Nankier biskup Krakowski rozpocząwszy dawniey budowę świątyni katedralney, otrzymał od kapituły zezwolenie, aby na dokończenie gmachu tego, wzmiankowane wyżej intraty obracane były. Trwała ta fabryka blisko lat czterdziestu, i tego roku dopiero była zakończo-

1359.

(n) Długosz na kar. 1117. Znajduie się w arch. kap. Poznańskiey dekrer królewski — Privilegium Casimiri regni Poloniae, tanquam arbitri in causa inter Ziemowitum ducem Masoviae & Varsoviae, ac Joann Episc. & capitulum, quo declarantur & definiuntur sequentia. 1. Dux debet permittere decimas ecclesiae Posnaniensis in terra sua. 2. Conceditur facultas kmetonibus libe-

ris transendi ex bonis ducalibus ad bona episcopi & ecclesiae Posnaniensis, & e converso. 3. Dux solvat episcopo pro decimis raptis & damnis 100. marcas, & 80. marcas multa. 4. Dux manteneat omnia & singula praedecessorum, sua propria & fratris Casimiri privilegia.

(o) In redditione & emptione decimarum. Długosz na kacie 1118,

KAZIM. W.
R. P.
1359.

na. Żądano daley przedłużyć platę, dla wynadowanych potrzeb. Świeccy chcieli mieć koniec tego podatku, aby pokrewni im duchowni nie będąc więcey obowiązani do całorocznych składek, a raczey te pieniądze u siebie mając, obfitszą z nich puściznę po sobie zostawiali. Kazimierz na zaspokoienie tych kłotni, złożył zjazd około SS. Troycy w Krakowie, i przyzwał nań Jarosława arcybiskupa Gnieźnieńskiego dla zgody biskupa i duchowieństwa ze świeckimi. Obrani pośrednikami król z arcybiskupem (p), ułożywszy spory zaśle w rzeczonych dziesięcinach, sądach i kłątwach, oraz fundacyi nowych kościołow i innych spraw, wydali rozrządzenie, według którego tak duchowni względem świeckich, iak świeccy względem duchownych odtąd sprawować się mieli (q). Procz tego uchylona składka z beneficjow na fabrykę kościelną: a ziemiom Lubelskiej, Sieciechowskiej i Łukowskiej dana wolność od dziesięcin na lat trzydzieści, z przyczyny, że w nich Tatarzy z Litwinami wielkie spustoszenia poczynili. Przydane są w tymże uwolnieniu inne postanowienia do dziesięcin ściągające się (r).

(p) *Casimiro Poloniae rege, & Jaroslawo Gnesnensi archiepiscopo fideliter mediatorum vicem agentibus. Daugosz.*

(q) To rozporządzenie położone *in Vol. Leg. I.* na karcie 99.

(r) Tę Rodzantę biskupa zgodę, położyl Daugosz cakiem pod R. 1359. Znayduie ona także *in Vol. Leg. I.* na karcie 98. lecz tam położona fałszywa data, iakoby pod R. 1369. Czego dowodem, że w

XXIV. Uprzedziła nieco te duchowne spory, zawarta między królem a Ziemowitem książęciem Mazowieckim trzecia tranzakcyja (s). Ściągała się ona do zamku Płocka i ziemi jego okoliczney. Gdy po śmierci Bolkona Wankowicza (t) zmarłego bezpotomnie, przypadała sukcesya na stryechnych jego braci Ziemowita Czerskiego i Kazimierza (u); uczynili ci książęta z królem umowę, mocą której dostała się ziemia Płocka wespół z Wizką i Zakroczymską królowi pod pewnemi obowiązkami (w). Nie długo potym król zażądał tymże książętom rzeczony zamek Płocki we dwu tysiącach grzywien srebra. Zaszła śmierć Kazimierza Mazowieckiego, zwaśniła Ziemowita z królem, dla zwlekanego holdu, który on z braterskiej części na siebie spadłej zaprzyścić był powinien. Zaspokoila te zatargi tranzakcyja Kaliska (x). Ziemowit przyśiągł królowi z części braterskiej, i uwolnił go od długu na zamek Płocki zaciągniętego, przywracając nazad króla do possessyi. Wzajemnie król przyrzekł Ziemowitowi, że po śmierci swoiey zamek rzeczony z zie-

tym roku już nie żył Bodzanta, zmarły trzema laty pierwej, jako to widzieć w Długoszu.

(s) Jedna była w R. 1351, druga w R. 1355. Obacz pod temi latami.

(t) Bolesław czyli Bolko syn Waclawa książęcia na Pło-

cku, którego Wankiem zwano, umarł roku 1351.

(u) Ziemowit z Kazimierzem byli synami Troydena brata rodzzonego Waclawa. — Obacz genealogie.

(w) Obacz pod R. 1351.

(x) Obacz pod R. 1355.

KAZIM. W.
R. P.
1359.

mią do Ziemowita miał powrócić, z tym tylko warunkiem, aby Ziemowit lub jego następcy następcom króla pći męskiej, a nie komu innemu hołd czynili. Podobało się królowi dawniejszą tranzakcją swoją potwierdzić teraz imieniem własnym (y) w Łowiczu z ustąpieniem w niej Ziemowitowi z jego potomstwem powiatu nazwanego Zapilcze (z), leżącego między rzekami Pilicą i Radzimierzą w powiecie terazniejszym Radomskim. Zdaie się nam, iż ta darowizna być musiała uczyniona Ziemowitowi za ustąpienie królowi od niego prawo do Rusi, które on miał jako urodzony z księżniczki Ruskiej, córki czyli siostry Leona, ostatniego z panujących książąt Ruskich, i którego prawa dawniej (a) królowi ustąpił, biorąc od niego księstwo Bełskie, partym od Litwy naiechane i zabrane.

XXV. Oznaczył się tenże sam król kłeską podjętą w Włofzech, a początkiem podległości tego

(y.) Tranzakeya roku 1355. była tylko pod imieniem Ziemowita. Nos Ziemovitus &c. Terazniejsza zaś, toż samo prawie co i pierwsza, zawierająca, jest pod imieniem króla. Nos Casimirus &c. Habita consideratione debita ad sincere dilectionis affectum, quo serenissimum principem ducem Semovirum, ducem Masovia & dominum Civitensem nepotem & omnialem nostrum — prosequimur, omnia

& singula privilegia, ac omnia in eis contenta, sibi per nos ratione homagii data & concessa innovamus, ratificamus &c. Actum in Lowicz in die S. Valentini (w Lutym) martiris A. D. 1359. Presentibus &c.

(z) Za rzeką Pilicą. Territorium dictum Zapilcze situm inter fluvium Radomiriam & Piliczam &c. Ten przywilej znajduje się w MS. Króla Jmci.

(a) Obacz pod R. 1340.

tego narodu koronie Polskiej: który że w pozniefzych czasach do części dzieiow kraiowych wpływać będzie, godzi się o nim iakąkolwiek dać wiadomość. Kray za dolnym Dniestrem leżący, teraz pospolicie Wołoszczyzną nazwany, a na dwie ziemie Multańską, bliższą Polfzcze, i Wołoską dalszą dzielący się (b), był częścią Dacyi starożytney w pierwfzym wieku po Chrystusie. Traian cesarz podbiwszy państwa Rzymskiemu te barbarzyńców siedlika, utworzył z nich prowincyą: a zprowadzone powoli do nich Rzymskie osady, część tam obyczajów i języka łacińskiego wniósł (c). Nieustanne w postępie czasów, wędrownych z północney Azji i Europy Rzymskiego państwa naieżników ku Dunajowi dolnemu przechody, powroty i doczesne sadowilka, uczyniły ten kray gościnnym bardziey nie-

KAZIM. W.
R. P.
1359.

(b) *Valachia in duas nunc partes divisa est. Utraque a meridie Danubium, ab occidente Transylvaniam contingit. Qua versa in septentrionem ad Tyram (Dniestr) fluvium, nostravumque terrarum confinia vertit, Moldavia dicitur. Fluvius Moldava modicus licet, ibidemque Soffova aqua emoriens, tamen innotent terra evaluit: majorque pars ejus Moldavia nominatur: nisi qua montes ab oriente procurrentes, ultra nomen hoc submovent, veterique appellatione ibi tantum Valachia manet, quae etiam nunc*

Transalpina vocatur. Nostris (Polonis) contra propior pars Valachia, altera Moldavia dicitur. Innocenty Petrycy de Bello Chotimensi w R. 1621.

(c) W języku teraznieyszey Wołoszy słyżec wiele słow łacińskich, choć dawnością czasów i mieszanią różnych narodów tam potym osiadających, śkaliczonych. CYNNAMUS w historyi Jana i Manuela Komneonow cesarzow Carogrodzkich powiada na karcie 283. Imperator (Emanuel) Leonem Batatzen nomine aliunde cum

KAZIM. W.
R. P.
1359.

flanowney dziczy przytułkiem, nizeli pewną rządzą i ograniczoną narodu iakiego osiadłością. Hunnowie, Goci, Słowianie, Bulgarowie, Rufini, Połowcy, Antowie, Pieczyngowie, tudzież inni świata rozboycy przebywali tam, lub cofali się według okoliczności, iak Rzymiski oręż cefarzow wschodnich napierał ich lub sam się umykał. Imię Wołochow dało się słyszeć dopiero we dwunastym wieku Ery chrześciańskiej w pisarzach Greckich (d) pod nazwiskiem Blachow: lubo łacińscy kronikarze w wyższych datach o nich wspominają (e) pod temiż Flawow, Blachow, Plaukow wyrazami. Byli to wrzeczy samey Połowcy, narod z Azji przybyły, który po Pieczyngach zbliżywszy się ku Dnieprowi, a daley i Dunajowi, Ruskie, Polskie, Węgierskie, i dalsze kraie zadunajskie naieżdżali. Pisarze spótcześni lub późniejszy, ięzyka obcego nieświadomi, pierwiastkowe to lub od Rusinow Pieczyngom nadane imię tych Połowcow w inne kształty przemienili, i które potym w Wołochow się obrocilo. Węgrzy ich w pismach swoich Olochami, Turcy Iflachami (f), nasi Wołochami zowią: lecz z in-

exercitu alio magno & Blachorum ingenti numero, qui quondam fuisset coloni Italorum memorantur exlocis ponto Euxinovicinis irrumperere Hungariam iubet.

(d) Obacz Cynnama świadectwo w nocie wyższej.

(e) ANONIM pisarz życia S. Ottona Bamberckiego i Kozmas Praski. Obacz Tom II. historyi naszej na karcie 394.

(f) Obacz niżej list Karola króla Węgierskiego.

nych źródeł to nazwisko, przez koniektury bar-dziej niżeli prawdziwie wywodzą (g).

KAZIM. W.
R. P.
1359.

XXVI. Cożkolwiek bądź, iak trudno jest do wysledzenia, iaki miała kształt rządu, iakich mie-fzkańców, i komu podległych Wołoszczyzna bliżko przez dwanaście wieków; tak tylko wie-dzieć możemy, że za czasu Władysława Łokie-tka, to jest na początku czternastego wieku, już Wołosza miała swoich książąt czyli gospodarow. Węgierscy królowie od czasu nawrocenia swojego narodu za S. Stefana, nie prześlawali korzystać z zaboru różnych ziem królestwu w swoim pograni-

(g) Długosz pod rokiem 1359. omylnie mowi: *Valachorum majores & aboriginarii de Italia regno pulsi, genus & natio Polstorum esse fuisseque creduntur.* Długosz zapatrzywszy się na iakiekolwiek podobień-stwo Wollków narodu staroży-tnych Rzymian, którego już i pamięci nie było za Trajana cesarza, wywodzi Wołochow od nich. Jest to prawda, że na Wołoszczyźnie wiele w ie-zyku tamiecznym znajduje się słow łacińskich: ale ten język pozostał w części osadników Rzymskich, których Trajan do Dacyi zaprowadził, nie od Wollków, o których żadna historia nie świadczy, aby mie-li być kiedy wynnani ze Włoch. Część tych osadników pozos-tała od pierwszego wieku Ery chrześcijańskiej, utrzymała się

w późniejszych czasach w swo-ich potomkach, mimo tyle przemian narodow dzikich: a gdy tam nakoniec Polowcy czyli Pławci, Blachi albo Wla-chi osiedli, język swoy staro-żytny z narodem panującym pomieszala. My w naszym ie-zyku nie mamy historyi, lub starożytnych dokumentow, zkadbyśmy dociec mogli, iak starzy Polacy *Italia*, i czyli ten kraj Włochami nazywali. Zdawaloby się, iż początek nazwiska Włochow wypłynął od łacinników, których Słowia-nie Lachami nazywając, ścia-gnęli i na narod Italow to naz-wisko. Być mogło, że i Wo-lochow, iako oryginalnie choć po naydrobniejszey części Rzymianie, wzięli z rezy przy-czyni to imię: wszakże po-dobniejsza do prawdy, że oni

KAZIM. W.
R. P.
1359.

cznych od Słowianow, Bulgarow, Rascow, Serwow, Bośniakow, owżem od Rusinow posiadanych, i dla pomnożenia kraiu tytułow korony swojej. Religia, haśto pod ow czas powżeczne na pogany i różnowierce, dawała prawo możniejszy do niazdow, pod powabnym nawrocenia i obyczajności pozorem. Karol z domu Francuskiego krol Węgierki, lubo miał od Bożorada woiewody Wołoskiego hold sobie postąpiony (h), za namową jednak Tomazsa woiewody Siedmigrodzkiego, i niejakiegoś Dyonizego zapragnął zdobyć samą ziemię. Wypraszał się pokorny Wołoszyn od prześladowania; a gdy mu Karol zabrał zamek Zenryn, on tey mu nawet zdobyczy ustępował, i siedm tysięcy grzywien srebra obiecał, byle tylko od napaści dalszey był wolnym. Odrzucił Karol ofiarę Bożorada, mówiąc ze wzgardą, iż tego owczarza swojego z ie-

idąc od Połowcow, Flawow, Blachow i Vlahow (tak ich Niemcy zowią) imię to przez odmiany językow zatrzymali. Bo iesli Łacińscy i Grecy piszarze dla tego Wołochow Vlachami, Blachami zwali, iż ci Blachowie byli rodu Łacińskiego czyli Rzymskiego, toćby i samych Italow alio Rzymian, tymże co i Wołosza nazwiskiem oznaczali. Przecież nie znaydujemy nigdzie, aby się kiedy u nich narod Italow znaydował pod nazwiskiem

Blachow, a to tylko zostało przy Włochach od tego czasu, kiedy tam Połowcy osiadali. Obacz o tym różne koniekrury położone od JANA LUCYUSZA w historyi Dalmacyi i Kroacyi w K. VI. Rozdz. 5. Stefana Zamofium *de Dacia* na początku Wolfganga Luzyufza *de Migrationibus gentium*, i cośmy w Tomie II. historyi naszej na karcie 394 powiedzieli.

(h) TURCZ w historyi Węgierskiej.

go pastuchami za brody z kryówek wyciągać będzie (i). Nie pozsta bez kary duma. Karol zapędziwszy się z wojskiem w dzikie pustynie, musiał prosić pokoiu u Wołoszyna, aby refztę ludzi i koni głodnych od zguby ocalił. Lecz Bożorad zasadziwszy swoją Wołoszę w wąwozach, kędy Węgrzy znuzeni powracali, napadł na zabezpieczone wiarą publiczną wojsko, i przez kilka dni w tych ciałnotach mordując, zniósł one prawie do szczytu, tak dalece, że ledwo sam król w obcym odzieniu dla niepoznaki z pogromu fromotnie uciekł (k).

XXVII. Od tego czaŃu przeŃali Węgrzy czynić się panami Wołoszczyzny: a Bożorad spokojny blisko lat trzydziestu państwo swoje synom zoflawił (l). Wszakże wkrotce po jego śmierci urosła zwada między następcami. Stefan jako starszy miał pierwsze prawo do sukcesyi: lecz Piotr brat jego więkŃzą ku sobie miłością narodu, a pomocą Węgrow wsparty, gdy stronników braterskich boiarow kraio wych przyciągnąc do siebie nie mógł, wygnawszy ich wespoł ze Stefanem, sam Wołoszczyznę opanował. Szukał wygnaniec pomocy od Kazimierza, prosząc aby go na państwo przywrocil, i wkładając na siebie obowiazek (m), tudzież na wszystkich następnych po sobie woiewo-

KAZIM. W.
R. P.
1359.

(i) TURO CZ, BONFINI. | Klęska Węgrow w Wołoszczy-
(k) TURO CZ, BONFINI, | źnie była w roku 1330.
PRAY, obszernie o tym, | (m) DŁUGOSZ, KROMER,
(l) Umarł około roku 1359. | MIECHOWCZYK.

KAZIM. W.
R. P.
1359.

do w, iż ziemia Moldawska w wierze, posłuszeństwie i podległości tak krola, iak iego następcow krolow Polskich wieczyście zostawać będzie. Przyjął Kazimierz, za pochwałą rady swoiey, ofiarę Wołoszyna, i ścignął woyska z ziem Krakowskiej, Sandomirskiej, Lubelskiej i Rnskiej, prowadzić onym Stefana do kraiu swoiego rozkazał. Wesli Polacy na początku miesiąca Lipca za granicę (n); gdzie naprzod lekkie z nieprzyjaciółkami szczęśliwie potyczki zwodzili; ponieważ Piotr nie chcąc wydawać wstępney i otwartej bitwy, szukał sposobu aby przeciwnikow zdradą pokonał. Miało woysko dążące wgląd kraiu przechodzić przez lasy, w ziemi Sepenickiej leżące; które dla suchey i nie płodney posady swoiey nazywały się *Płoniowy*, albo płonne mieysca. Tam Piotr czyniłszy zasadzki, rozkazał, kędy tylko był przechod, ponacinać drzewa, aby się ledwo na pniach trzymać mogły. Skoro nasi wesli w owe knieie, Wołosza z obu końcow tey posieczy ruszyła drzewa, które waląc się wzajemnym ciężarem, jednych żywcem ztarły, drugich pokaleczywszy, w ręce nieprzyjaciółom podały. Mało kto uszedł z owego drewnianego pogromu. Wzięte 3 wielkie chorągwie ziemskie, Krakowska, Sandomirska, i Lwowska, a innych pomniejszych dziewięć, które szlachetne woioownikow domy (o) Toporow, Leliwcow, Li-

(n) *Post diem SS. apostolorum Petri & Pauli.* Długosz. | od różnych familii Polskich, któreich herby na chorągwiach
(o) Były to wyprawy dane | nosiły: W późniejszych na-

łow, Rawitow, Gryfow, Szraniawitow, Habdańcow, Pułkożow i Strzemieńcow wystawiły. Kazimierz z kłęski swoich załośny pośłał do Wołoch o wykupno więźniow, i żądania skutek otrzymał. Między innemi byli Nawoy z Tenczyna syn Andrzeia woiewody Krakowłkiego, i Zbigniew z Oleśnicy dziad owego Zbigniewa, który potym na katedrze Krakowłkiej z dostojnością kardynała siedział.

KAZIM. W.
R. P.
1359.

XXVIII. Pomyślniejszym nieco torem szły w roku następującym interessa z Czechami. Cesarz będąc w Norymbergu, na potwierdzenie dawniejszey swoiey z królami Kazimierzem i Ludwikiem umowy, względem zrzeczenia się wszelkich pretenzji do księstwa Płockiego (p), wydał list pod imieniem i pieczęcią swoią (q): i tegoż dnia uczynił publiczne na piśmie oświadczenie, iako żadnego kroku czynić nie będzie u stolicy apostołskiey,

1360.

wet, owszem naszego prawie wieku historykach znajdujemy, że na potrzeby publiczne, prócz zwyczajnych zaciągów obywatele majątkami i urzędami znakomity, nie wyliczając biskupow, kosztem swoim chorągwie wystawiali. Bodayby ten przykład był naśladowany: a tożone od możniejszych koszty nieużyteczne na zbytki, i wyiazdy zagraniczne, raczy się na pomnożenie sil krajowych obracały.

(p) Obacz wyżey pod latami 1354. — 1356.

(q) Carolus — Notum facimus. — Ducatum Plocensem cum appenditiis dominio & pertinentiis suis, nec non omnia jura que nobis in prædicto ducatu Plocensi, & aliis principatibus Mazoviae competunt, ipsi rite donavimus & donamus — nullis juribus in dicto ducatu dominio & pertinentiis nobis aut nostris heredibus & successoribus regibus Bohemie reservatis. Datum Nuremberg anno 1360. Jadic 13. 7 Kaled. Augusti. Znajduie się kopia tey transakcyi w archivum królewskim.

KAZIM. W.
R. P.
1360.

aby biskupstwo Wrocławskie, niegdyś w Polfcze, i od królów Polskich fundowane, miało być przez niego lub jego następców królów Czelkich od podległości metropolii Gnieźnieńskiej oddalone (r). Atoli wkrótce ztrapiła narod powszechna w Europie kłęka. Wszczęte powietrze morowe przędzłszy Węgry i Czechy, wdarło się do Polski około S. Michała: a grassując w iestieni, i znowu się w dalszym roku odzywiał, straszne w obywatelach wszelkiego stanu sprawiła zniszczenie. W samym Krakowie do dwudziestu tysięcy trupów liczono: wsie zaś i miasteczka pomniejszye nierownie większą stratę poniosły.

(r) *Carolus — promittimus* nostrorum, apud sedem apostolicam nunquam laborabimus, quibuscumque temporibus assuturis. Datum Nurember, Jak wyżej.
abique dolo, quod pro scissione Vratislaviensis episcopatus a Gnesnensi metropoli facienda pro parte nostra, vel eorumdem successorum

KONIEC KSIĘGI III.

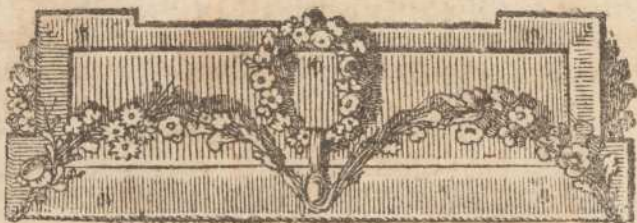
TREŚĆ KSIĘGI IV.

I. **W**oyny Krzyżaków z Litwą. Król zgodę czyni z biskupem Krakowskim. II. Dalsze wojny Litwy z Krzyżakami. III. Głód w Polsce. Mądrość i opatrność króla. IV. Niezgody między Węgierskim królem i cesarzem. Kazimierz obrany pośrednikiem pokoju. V Turcy górę biorą w Syrii. Papież Urban V. zamyśla o krucjacie, i chce godzić królów. Umowa względem zgody. Piotr Cypryjski przejeżdża przez Polskę. Król go oraz Waldemara Duńskiego zaprasza na wesele. VI. Uroczystość wesela w Krakowie Elżbiety Pomorzanki wnuki króla z cesarzem. Przymierza wzajemne. VIII. Nieśnaski i proces z Adelajdą. Tranzakcyje z Ludwikiem Węgierskim. Założenie akademii Krakowskiej. IX. Król iako pan zwierzchni odwiedza Pomeranią i inne dzierżawy Krzyżackie. Gniewkow do korony przyłączony. — Różne przypadki Władysława białego książęcia Gniewkowskiego. X. Rozporządzenia w Wielkieypolszcze. Hrabiowie na Drezdenku i Santoku uznają króla i jego przodków panami swoimi. XI. Jurydykcyja sądowa ustanowiona w Krakowie; bez apellacyi do Niemiec.

XII. Król rzuca Adelaidę, i żeni się z Jadwigą księżniczką Głogowską. — Zganiony od Urbana V. papieża. XIII. Wyprawa przeciwko Litwie. Transakcyje względem Wołynia z książętami Litewskimi. XIV. Król we Lwowie. Ormianom pozwolone sprawowanie ich obrządku. Przypadek w Bitomiu. Zaniedbanie dobywania kruszców. XV. Litwa pustoszy Mazowsze. XVI. Kazimierz w Węgrzech. Ponowienie przy mierzow. Biskup Lubuski wyznaie się być poddanym króla. XVII. Szwanek królewski na łożach: wpada w gorączkę: iedzie do Krakowa. XIX. Gorzey się mieć poczyna: pisze testament. XX. Umiera: iego postać i różne dzieła.

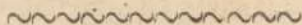

HISTORYI

NARODU POLSKIEGO

KSIĘGA CZWARTA.

Tymczasem gdy mor i nędza niszczyła państwa koronne, Krzyżacy roznośli miecz i pożogi po Litwie. Odprawiwszy w roku zeszłym dwie pomyslane dla siebie wyprawy, z których w iedney znajdował się Ludwik margrabia Brandeburski z innemi posilkami Niemieckimi (a), roz-

KAZIM. W.
R. P.
1361.

(a) Długosz pod rokiem 1360. kładnie trzy wyprawy Krzyżackie na Litwę, iedną pod kommendą marszałka *Sekindekop*, bez daty kiedy ona była. Drugą *hyeme jam appetente*: trzecią *eadem hyeme*. O dwóch że się stały w roku 1360. nie przeczę. O trzeciej rozumieć

muszę, że była na początku roku 1361. ponieważ Keyflut wzięty był dopiero tego roku, iako świadczą dawniejsi kronikarze od Długosza. Wreszcie zima każda zajmuie koniec iednego roku, a początek drugiego.

KAZIM. W.
R. P.
1361.

poczęli trzecią na schyłku zimy. Winryk de Kni-próde mistrz naywyższy umyślił pomknąć daley woyska swoje w kraie Ruskie Litwinom podległe (b), iako iefzcze mniey zepfute, a w ludzie i majątki zamożniejszye, z kąd była nadzieia więkzszego łupu i niewolników. Obrany za wodza tey wyprawy Henryk Kramfeld (c), wprowadziwszy za granicę swoich Niemcow, gdy mu czasy dżdżyste daley ciągnąć zabroniły, obrocił się na rozboj ziemi Litewskiej. Zaskoczyli go w tey podróży książęta Olgierd, Keystut i Patryk. Ztoczona bitwa: przegrali Litwini: a co gorsza, że nieiakis Henryk Ekkersberg Krzyżak zwaliwszy włócznią Keystuta z konia, wziął go żywcem w niewolę (d). Drugi zaś wodz Litewski imieniem Patryk,

(b) *In Russia terras, quae & Litvania vocantur.* Długosz. Zdaie się, iż tu mowa o Rusi, którą nazywamy białą albo czarną, to jest o wojewodztwach Połockim, Mińskim, Nowogrodzkim. Wszakże podobniejszy do prawdy, że Długosz rozumie przez Rus Polłasię i Brześć Litewski bliższy Krzyżaków, i gdzie była dzielnica Keystuta.

(c) Długosz na kar. 1130. Kontynuator Dusburga na karcie 424. mówi, iż to był Gerhard Kranichsfeld.

(d) Długosz na kar. 1130. Kontynuator Dusburga mówi, że Keystuta wzięto *in venatione*. Gruba to omyłka druku albo pisarka. Raczej miał po-

tożyć *in zelitatione* w harcu w szarmyśle. Teodor de Niem prawie współczesny powiada o tym w swoiey kronice pod R. 1361. lecz o tych mniemanych łowach słowa nie mowi. *Hoc anno per FF. ordinis B. Mariae Teutonicorum captus fuit Kinstud rex Litvanorum, & positus sub carcere castri B. Mariae, & eodem anno fuga elapsus evasit.* — Herman Korner Dominikan nie także nie namienia o polowaniu. *Kinstud rex Litvanorum captus in die Palmatum per magistrum & fratres de domo Teutonice terre Prutzie secundum ehronicam Lubicensium & mansit in captivitate in castro Marienburg usque ad festum B. Lucia, & tunc clam elapsus de manibus*

zrzucony także z konia od Konrada de Hoberg, ledwo za przyskoczeniem swoich obroniony, życie i wolność unioś. Zaprowadzony Keystut do Malbörga, przesiedziawłszy w kaydanach w więzy zamkowej przez dwa dni (e), wyszedł z niewoli za staraniem jednego Litwina Michała Aloff, przydanego mu do usług, który przyjąwszy dawniej wiarę chrześcijańską w Malbörgu przebywał. Odział go Michał w płaszcz biały z krzyżem czarnym, iakiego muśi zażywali, i poddawszy mu konia, ułatwił ncieczkę. Nie poznany książę od licznych widzów, za Krzyżaka go mających, skoro dopadł łafów, rzucił konia; a sam w dzień tułąc się po bagnach, nocą zaś kończąc drogę, trafił zamtast Litwy do Mazowsza. Poznany od Anny corki, a żony Janusza księżcia Mazowieckiego (f), odprowadzony był do Litwy na dalsze

KAZIM. W.
R. P.
1361.

eorum, evasit favore custodum pecunia corruptorum.

(e) Nie zgadzają się pifarze względem więzienia Keystuta, to iest wiele razy on był poimany w tym roku, i iak długo za każdym razem siedział. Kontynuator Dusburga powiada, iż *captus in vigilia Palmarii*, to iest w Marcu dnia dwudziestego siedział w Malbörgu, i uciekł *in profesto S. Elizabethæ*. Siedziałby zatym blisko siedmiu mieścy — Kornerus więzi go do S. Łukasza, to iest 18 Października. Naydawniejszy Teodoryk de Niem powiada

tylko, że *eodem anno fuga elapsus*. Zdaie się, iż Długosz naysprawiedliwiey położyl dwoifte zchwytanie Keystuta, iedno na wiosnę, drugie w iesieni. Co mniej dbali o rzeczy zagraniczne kronikarze w iedno złożywszy, więzili tego księżcia przez pultroce. Długosz o pierwszym więzieniu powiada, iż one trwało tylko dwa dni, *Molestias captivitatii biduo tantummodo perferens*.

(f) *A filia germana Anna alias Danutha ducissa consorte Janissii Mazoviae ducis &c. Długosz na karcie 1131.*

KAZIM. W.
R. P.
1361.

przypadki. Albowiem tegoż roku, gdy pod iefień wpadłszy do Prus, niektóre zamki Krzyżackie popalił (g), a z łupami i więźniami, między którymi był kommandor Gdański Jan Kollin, wracał się do Litwy, pościągłi go dway kommandorowie Restemberga i Bartenfzteynu. Rozpoczęta potyczka. Keyflut na czele swoich mężnie się biąc, zrzucony z konia od Wenera de Windeken, pieczo się Niemcom odcinał, i temuż Wenerowi konia zabił. Wszakże raniony od kommandora Niezawskiego, znowu się w niewolę kommandorowi Bartenfzteynu dostał. Ratoowało go i w tym razie szczęście: ponieważż przepuściwszy strażników, wypuszczony od nich z drogi uszedł (h). To my o Litwie. Uczynione zaś w państwie koronnym dwie fundacye, jedna akademii Krakowskiej, druga metropolii Lwowskiej od Kazimierza króla, iako nie w swoim czasie od Długosza i Kromera położone (i), dalszym

(g) Zamek *castrum Joannis* (*Joansburg*) — *castrum Ekkersberg* — *castrum Dantzik* (Gdański) Długosz.

(h) Długosz i inni.

(i) O akademii Krakowskiej mowić się będzie niżej pod R. 1364. O metropolii zaś Lwowskiej pod R. 1375. To tylko teraz namienić należy dla okazania błędu daty Długoszewskiej: iż cytowany od niego Jakub Swinka arcybiskup Gnieźnieński umarł około R.

1313 — a Urban V. papież obrany był w R. 1362. 28 Września. A iakże w R. 1361 w Kwietniu, mógł Swinka zmarły, u papieża jeszcze nie obranego otrzymać pozwolenie na erekcyę metropolii Lwowskiej? Nie zostawiając rzeczy bez determinacyi, krotko teraz mowiemy. Ze Ruś od czasow Henryka brodatego, iako mowiono w Tomie IV. należała do iurydykcyi biskupow Lubuskich aż do R. 1375. którego

się latom zachowują. To pewniejsza, że tegoż roku w miesiącu Listopadzie, po niezaspokoionych ięszcze zupełnie między królem a Bodzantą biskupem Krakowskim sporach, dotyczących się dzieśięcin, i innych duchownych interesów, Jarosław arcybiskup wydał nową ordynacyą, która te sprzeczki zakończyła (k).

II. Polka zażywała pokoju wewnątrz i zagranicą, zapatrując się tylko na wszczęte wojny między sąsiednią iey Litwą i Krzyżakami.

KAZIM. W.
R. P.
1361.

1362.

roku Grzegorz XI. papież wyjąwszy ten kraj z pod iurydyki Lubuskiej erygował tam 4 biskupstwa Halickie, Przemyskie, Łuckie i Chelmskie na żądanie Ludwika króla Polskiego, i Władysława księcia Opolskiego: i z tegoż roku tenże Grzegorz erygował metropolią Halicką, i wkrótce przeniósł z Halicza katedrę do Lwowa. Temu jednak przeczyć nie można; iż Kazimierz wielki dostawił Rusi, wiele tam kościołów na budował, za pomnożeniem katolików z osadami Polakami, i nawroceniem się dyzunitów. Ze bywali tam biskupi, mianowicie z zakonu Franciszkanów i Dominikanów, których papież dla misji wyświęcać kazali: ale ci biskupi byli tylko tytularni, bez dobr i katedr, lubo sobie mogli prawo iakie przyznawać, którego im jednak biskupi Lubuscy bronili,

utrzymując swoją na Rusi iurydykią. Z tych to biskupów tytularnych należących do *konfraternii peregrinantium*, ufundowanej od Innocentego IV. mieszkających po klasztorach, a poświęconych dla potrzeb potrzeb Ruskich, poczyniły się różniczne trudności w historyach, względem e-rekeji biskupstw Ruskich, obzradku łacińskiego, poki się porządne biskupstwa z pewnemi dycezyi swoich granicami i pewną nad nimi metropolią Lwowskiego iurydykią nie ustnowiły. Ale się to stało później za Ludwika i Władysława Jagellę, iako się niżej powie.

(k) Obacz tę ordynacyą in Vol. Leg. na karc. 96. Ale tam data nie położona, którą Długosz wymienił. *Actum 13 da-tum in Wieliczka VIII. Idus Novembris sub anno domini 1361. Praesentibus &c.*

KAZIM. W.
R. P.
1362.

Winryk de Kniprede mistrz wielki wtargnąwszy w kraie dzielnicy Keystuta na wstępie wiośny, i one zferoko zniszczywszy, podstąpił pod Kowno, mia sto murami i zciekiem rzek wielkich Niemna z Wilią szuką i posadą warowne (1). Ułatwiło się oblężenie Niemcom zbiciem poprzedniczym woysk Litewskich, które Olgierd, Keystut i Patryk na odsiecz przyprowadzili. Bronił mężnie zamku Woydat syn Keystuta, i wielkie w podstępuiących pod mury nieprzyjaciółach szkody poczynił. Lecz Krzyżacy ofzańcowawszy swój oboz mocnym wałem, a przekopy zalawszy wodą z tey strony, zkład na nich Litwa, gromadząca się po pierwszej rozlypce mogła natrzeć, popierali bezpiecznie oblężenie nieustannym z dział biciem; tak dalece, że Keystut widząc bliskie miasta wzięcie, prosił o umowę. Krzyżacy ofiarowali Litwinom wstępną bitwę: a nakoniec po kilkotygodniowym szturmie wywaliwszy mury, wzięli mocą zamek w fobotę przed wielkąnocą. W tym oblężeniu zginęło Litwy do trzech tysięcy. Woydat syn książęcy ze trzydziestąszesnią ludźmi przednieyszemi w niewolę wzięty: samo miasto spalone i zruynowane: któremu też losowi wkrótce podpadły

(1) Wspomina o tym oblężeniu Kowna Teodoryk de Niem społeczesny prawie w kronice swoiey. *De mense Martii fratres praedicti ceperunt castrum regis Lituanorum Caui in vigilia Pasche, in quo filium regis*

(Keystuti) & sociorum ejus circa 37 ceperunt: & circa duo millia occiderunt. — Długosz powiada, że Krzyżacy zbili Litwę feria 5. ante Dominicam Reminiscere, to jest w post,

inne dwa zamki Pisten i Wielona. Mistrz z kil-
kaśet niewolników i wielkim plonem wrocil się
do Malborga (m).

KAZIM. W.
R. P.
1362.

III. Woyna Litwę burzyła, a głod Polskę.
Przy końcu wiosny, gdy osiane ozimina i iarym
zbożem pola kwitnąć poczynały, wylała pułnoc
tak burzliwe wiatry i deszcze obfite; że trwająca
przez czas długi płućliwa chwila, otrząśszy kwiat
z kłosow, i popsuwszy młodociane wszelkiego
ziarna zawiązki, płonną tylko słomę rolnikom
zostawiła. Rozniosła się po całym królestwie ne-
dza i skwierk powszechny. Przeworny król, a
baczny zawsze na nieprzewidziane zdarzenia,
trzymał po wszystkich prowincyach pełne szpi-
chlerze dla przygody. Udawali się potrzebni do
pewnego źródła, biorąc zboże za lekką cenę: a
kto pieniędzy nie miał, płacił usługą publiczną,
pracując około budowy zamkow, opasow mura-
mi miast, naprawy drog walnych, stawiania gma-
chow, ściągania w kanały wod (n), tudzież in-
nych pożytecznych robot, które król gospodarny
od wstępu swoiego na tron pomnażać nie prze-
stawał. Takowa dla rodzaju ludzkiego dobro-

(m) DEUGOSZ i inni wy-
żey wzmiankowani,

(n) KROMER powiada, że
w ten czas *multae piscinae, aggre-
ves, et aqueductus multis in lo-
cis facti*. I że między innemi
robotami rozpoczęty był ka-

nał od Krakowa aż do Bochni
na pięć mil długi, przez kró-
ryby za w puszczeniem wody
Wiślaney mogły się prowadzić
zboże, drwa, sol, i inne towa-
ry. Wszakże przydaie Kromer,
że tego kanału nie dokończono.

KAZIM. W.
R. P.
1362.

czynność, rozniosła sławę imienia jego po Europie, a skarb dworny wielkimi dochodami napełniwszy, poważnym go i mocnym w sąsiedzkich państwach uczyniła.

1363.

IV. Zaświadczył to rok następny sławnym dla narodu pośrednictwem monarchy tego, do zgody między cesarzem i Ludwikiem królem Węgierskim. Powstały między niemi niechęci z prywatnych między graniczącemi z sobą poddanemi sporów. Ludwik wyprawił poselstwo do Karola, żądając sprawiedliwości. A gdy Karol w rozmowach z posłami wtrącił nieprzyzwoite na matkę królewską Elżbietę Łokietkównę słowa, iakoby nieuczciwe życie wiodła; pomnożona zniewagą matki uraza Ludwika, pociągnęła za sobą odgrożki, i wkrótce wojnę otwartą. Gotował się na nią Węgrzyn, zawierając przymierza z sąsiadami. Złożony zjazd w Prezburgu (o) w roku przeszłym, na którym się i Kazimierz znajdował (p). Tam uchwalony wzajemny przyjaźni i obrony związek między królami Polskim i Węgierskim, a książętami Austrii Rudolfem, Fryderykiem, Albertem i Leopoldem, tudzież Meynhardem książęciem Bawaryi (q), i wkrótce poczęły zciągać wojyka

(o) Tranzakcyja Prezburska położona od Dogiela pod datą *Possonii ultima die mensis Decembris 1362.* jest omylna, ponieważ wspomniony w tej tranzakcyi Fryderyk książę Austrii

umarł na początku Grudnia. Więc pewniejsza data w Praiu. *Die ultima Februarii.*

(p) PRAY pod R. 1362.

(q) *Nos Rudolphus Sc. una cum excellentibus & magnificis*

woyska ku Trenczynowi. Było przedsięwzięciem Ludwika wnieść do Moraw, a tym czasem czekać na posiłki Polaków, i wciągnąć do ligi swoiey Bolkona książęcia Swidnickiego. Lecz Kazimierz nie był w stanie pomagać Ludwikowi dla głodu w kraiu w tym roku zaszłego: a cesarz też potężne naprzeciw Węgrów woysko przygotował, i obozem pod Brodą w Morawie stanął. Zdało się stronom przed dobytciem oręża pomyśleć o środkach pokoju. Jakoż wysłany Bolko Swidnicki do Trenczyna od cesarza tyle u Ludwika dokazał, że Węgrzyn wyprawił do obozu Czeskiego Mikołaja Kenth woiewodę i Stefana Bebek sędzięgo zadwornego, aby oni o dalszą spokojność umowy czynili. Kazimierz zaś, ponieważ sam nie mógł iechać osobiście do cesarza, dla niebezpieczeństwa od Litwy i Tatarów, chcących korzystać z zaszłych między chrześciańskimi partiami niesnasków, wyprawił tam Jana Jurę woiewodę Sandomirskiego, i dał mu do traktowania plenipotencyą (r). Wszakże przez cały czas zimowy stojący na pograniczu Morawskim Węgrzy pod sprawą Władysława książęcia Opolskiego, i Piotra Bana, broń zdala gotową nieprzyjaciółom okazowali.

KAZIM. W.
R. P.
1363.

principibus domino Ludovico & Casimiro.

(r) *Nor Casimirus — rex Poloniae — Pomeraniae dominus & haec terra Russiae notum facimus*

— quod cum nos propter diversa & multum ardua nostra nostrisque regni negotia, & specialiter infidelium Litvanorum perfidiam, qui diu nocturne cura pervigili

KAZIM. W.
R. P.
1363.

V. Takowe w państwach katolickich rozruchy pobudziły Urbana V. świeżo na papieństwo wyniesionego (s), do pojednania królów. Wzmagą się na wschodzie potęga Turków przez gnuśność cesarzów Carogrodzkich, a zayścia domowe książąt Europejskich, którzy po pierwszych krucyatach Syryą, Palestynę, i inne poblizkie im kraie opanowali, wygnawszy pogaństwo. Piotr król Cypryjski, syn Hugona, objawszy tron po oycu przed dwoma laty, umyślił wkrzescić zatarte wiekami przodków męstwo, i powzeczna na Turki w Europie podnieść chorągiew. Szczęśliwie oręża jego w Azji mnieyszyz pierwiastki, którym złączony z kawalerami Rodyjskimi, teraz Maltańczykami, miasta Satalii dobył, i już do Kalcedonu się przybliżał, wzniciły w nim tym większą chęć do rozpoczęcia krucyaty, a w papieżu do iey ogłoszenia i poparcia. Przedsięwziął zatem odprawić podróż do Awenionu: naprzód morzem czarnym do Wołoch, potym lądem przez

cogitant & intendunt, qualiter terras nostras, & homines regni nostri predicti invadere possent — hac vice cum serenissimo — Carolo — personaliter non possemus conventire, licet tamen multa & ardua cum ipso haberemus tractare, & finaliter terminare — quare nobiles & strenuos viros dominum Czenkonem de Lipa regni Boh. Marschalcum & Jafconem dictum Jura Palat. Sandom. — Ta plenipotencya jest bez daty roku

w arch. królewskim. *Actum Cracoviae in die Simonis & Judae.* Zdaie się jednak, iż dana była roku 1362. ponieważ w niemy wspomina się niebezpieczeństwo od Litwy, dla którego pisał król wkrótce do papieża Urbana, iako się niżej mówić będzie.

(s) Umarł Innocenty VI. R. 1362. 12 Września. Obrany Urban tegoż roku miesiąca 20 dnia.

Polkę i daley, dla pobudzenia książąt w podróży, a ułożenia z papieżem planty powłzechney (t). W tymże samym czasie Waldemar król Duński, obruszywszy na siebie miasta w Niemczech nadmorskie handlowne, Wandalskiemi, a potem Hanfetyckiem nazwane (u), przedsięwziął także podróż do Awenionu przez Pomeranią Szczecińską, dla ułożenia z nimi zgody, za pośrednictwem papieża, i dla weyścia w ligę przeciwko Turkom (w). Te tak pomyslnie do uprojektowaney krucjaty początki, którey Jan król Francuski miał być głową, tudzież rozruchy Włoskie wzięte od Wikontych i Bernebona, które papież zamysłał pokroić przez cesarza, żeby się wojną domową Czechow z Węgrami nie trudniły; wyprawił Urban w poselstwie do Węgier Piotra bisku-

KAZIM. W.
R. P.
1363.

(t) DAUGOSZ i KROMER wspominając o bytności Piotra króla Cypryjskiego w Polsce, zamilczeli z takich on powodów był w Krakowie. Zapewne weśle wnuczki Kazimierza Elżbiety Pomorzanki z Karolem cesarzem nie było Cypryńczykowi powodem do przejazdu z Cypru do Krakowa. — Obacz RAYNALDA historją kościelną. — HENRYK PANTALEON w historyi Maltańskiej powiada, że Piotr przybył do Genii, a potem iezdził po różnych krajach dla ziednania pomocy na Turkow. Ale ten przyjazd do Włoch

już był po widzeniu się z papieżem w Awenionie w miesiącu Marcu i Kwietniu. Wreszcie Pantaleon mięsza szafy, i popełnia często anachronizmy.

(u) Obacz historją Duńską Pontana, i kościelną Raynaldada.

(w) List Urbana do Waldemara w Raynaldzie pod rokiem 1363. Pod którym też rokiem widzieć cytacją manuskryptu Watykańskiego, i życia Urbana V. papieża, gdzie się opisuje bytność w Awenionie królów Cypryjskiego i Duńskiego.

KAZIM. W.
R. P.
1363.

pa Weletryjskiego (x) dla pojednania królów. Nieustawały jednak przygotowania wojenne. Bo gdy z iedney strony Kazimierz zgromadzał Rusinów i Tatarów (y), a dla więkzey mocy zapraszał Duńczyków i Pomorzanów do tegoż związku (z), Karol z drugiey czekał na nich w gotowości. Bądź to była praca legata Piotra, który do Krakowa, Budy i Pragi bez ustanku przejeżdżał się, bądź żądza pokoju, i lekkość przyczyn związek iego targających, zdali się królowie na rozśadek Kazimierza i Bolkona Swidnickiego (a), aby oni zażłte między niemi spory ułagodźili (b). Nie chciał w rzeczy samey Kazimierz tey wojny, mając co do czynienia z Litwą; i wiedząc dobrze, że cesarz owdowiały śmiercią Anny (c) księżniczki Głogowkiewy, żądał pojąć w małżeństwo Elżbietę Pomorzankę wnuczkę iego, iuż to dla umocnienia związku krwi z królami, iuż dla pe-

(x) List Urbana do tego legata. Datum Avenione IX. Kal. Februarii pontificatus anno primo. Myła się więc DŁUGOSZ z KROMEREM, czypiąc tym legatem Jana iakiegoś Franciszkana. *Joannem ordinis minorum — sodalem Franciscanum, Raynald przydaie Piortowi dwóch współ-legatów Gwidona biskupa Aqueńskiego, i generała Dominikańskiego.*

(y) DŁUGOSZ, KROMER, MIECHOWITA.

(z) DŁUGOSZ i inni.

(a) *Nos Casimirus — & Bolko*

notum facimus, quia serenissimus princeps & D. Carolus IV. — ac illustris — Joannes marchio Moraviae ab una. Et serenissimi principis domini Ludovicus rex Hungariae, Rudolphus, ceterique sui fratres duces Austriae parte altera, super omnibus eorum controversiis — in nos tanquam in arbitros, seu amicabilem compositores compromissunt. Actum & datum Cracoviae in vigilia B. Lucie virginis gloriose 1363.

(b) Ta ugoda potwierdzona w roku 1364 w Lutym.

(c) Umarła roku 1362.

wnieyszego na potym pokoju w domu, aby i papiełkie interesa we Włofzech popierał, i uproiektowaney na Turki woynie nie przeskadzał. Pragnął na koniec Kazimierz zobowiązać sobie papieża w przyspieszeniu rozvodu z Adelaydą Haską, która mu u stolicy apostołskiej przeskadzała (d). Uchwalony zatym naprzód zjazd do Krakowa na wstępie roku i wesele Karola (e).

VI. Kazimierz chcąc ten akt ślubny cesarza z iak naywiększą obchodzić uroczyścią, zaprosił nań krolow: Ludwika Węgierkiego, Piotra Cypryjskiego, i Waldemara Duńskiego (f); z których pierwszy, iakośmy wyżej mowili, iadąc z Wołofzczyzny przez Ruś i daley do Awenionu, ieszcze Krakowa nie przebył (g). Drugi mając także wy-

(d) RAYNALD pod rokiem 1365.

(e) Czas tego wesela położyl DŁUGOSZ pod 1363. in Carnisprivio, to jest w zapusty, wyrażając, iż na nim znajdowali się królowie Cypryjski i Duński. Toż samo potwierdza ANONIM archidyakon Gnieźnieński pisarz spółczesny. A. D. 1363. convivium maximum in civitate Cracoviensi fecit &c. Myła się więc Izak Pontanus w historyi Duńskiej, kładąc to wesele w Pradze. Carnisprivium zaczynało się dawniej w niedzielę, nazwaną septuagesima, która prapadała w ten czas 30 Stycznia, to jest dwoma tygodniami przed terazniejszemi

zapustami. Wszakże lubo Polacy otrzymali pozwolenie dawniej zaczynać post po niedzieli nazwanej quinquagesima, zostało nazwisko carnisprivii przy dawnym czasie. Miał czas zatym Piotr Cypryjski, i Waldemar przybyć do Awenionu na końcu Marca, choć wesele to trwało przez dni 20. Oprzybyciu tych królów obacz Raynalda pod rokiem 1363.

(f) DŁUGOSZ z KROMEREM kładą omylnie zamiast Waldemara III. Zygmunta, o którym nie widzimy wzmianki w historyach.

(g) DŁUGOSZ powiada, że pod rokiem 1363. Rex Cypri

KAZIM. W.
R. P.
1363.

ieżdząc do tegoż Awenionu, zaiechał do Szczecina do Bogusława książęcia Pomeranii, dla umowy z nim w interesie miast Wandalskich czyli Hanzeatyckich (h). Przybyli także do Krakowa Ludwik Węgierski przez Sandecz i Bochnię, Otton książę Bawarski, Bolesław na Swidnicy, Władysław na Opolu książęta Szląscy, Ziemowit książę Mazowiecki, tudzież inni świeccy i duchowni książęta: a na koniec Bogusław książę Pomorski na Szczecinie z córką Elżbitą w towarzystwie króla Duńskiego Waldemara. Nadiechał też Karol cesarz z Pragi, którego na granicy przy Bitomiu przyjąwszy wysłani od króla liczni panowie koronni, prowadzili przez Będzyn i Olkusz do Krakowa, opatrując wszystkie potrzeby w tej podróży. O milę od miasta wyiechali konno na przyjęcie cesarza czterey królowie z książętami w pośrodku niezmiernego ludzi mnostwa, na to rzadkie w świecie widowisko zebranego: a gdy już byli od siebie o kilka staj, cesarz zsiadłszy z konia, szedł ku królom, co też i oni uczynili, i tak się z sobą pieczo złączyli. Płakali wszyscy z radości przy miłym sobie wzajemnie uściskaniu: a lud im przytomny łez wylewać dopomagał, ciesząc się z przyjaźni głów ukoronowanych, na któ-

Petrus mori Leonino (czarne) usque in Valachiam velius tandem per continentem (lądem) terras videlicet Valachie & Rusie, abunde omnibus necessariis

per Casimiri regis precesseos procuratus.

(h) Długosz nazywa tego Bogusława dux Stolpensis.

rych związku szczęście narodow zapewnione być widział. Wsiadłszy potym na konie, iechali do miasta, przed którym spotkał monarchow Bogusław książe, okazując przyślą małżonkę cesarzowi, gronem licznym stroynych niewiaśc i dziewic otoczoną. Zeszła dnia reszta na prowadzeniu gości do miasta dla poprzedzających wiadz ich rycerskich orszakow, a duchownych i mieyskich zgromadzenia.

VII. Honor narodu kazał, aby tak znakomici goście z należytą ich stanowi wspaniałością byli przyięci i podeymowani. Król w skarby zamozny, w gospodarstwie rządny, w utrzymywaniu dostoiensstwa korony okazały, miał do tego aktu wszelkie przygotowanie. Miasto Krakow, siedlisko z dawna ksiąząt i królów, liczyło się w ten czas co do liczby i bogactw mieszkańcow (i), a wspaniałości domow między pierwfzemi w Europie. Przyięły go do ligi swoiey miasta handlowne, Hanzeatyckimi nazwane (k). W takiey murow rozległości i mnośtwie gmachow, pomieścił król wygodnie kollegow swoich, ksiąząt i wszystkie ich dwory z Piotrem legatem papieskim. Z wygodą łączyl się przepych w zlocie,

KAZIM. W.
R. P.
1363.

(i) Liczbę obywatelow ztąd poznać można, że w mieście w czasie powietrza na 20,000 ludzi umarło.

(k) IZAK PONTANUS w historyi Duńskiey na karcie 494. pod Woldemarem III. Co zna-

czy Hansa, zład się nazwały naprzód kilka miast nadmorskich handlownych, do której Hansy przystąpiło ich potym 77. w różnych państwach Europy, obacz *Glosar. Latinit. uczzonego Du CANGE.*

KAZIM. W.
R. P.
1563.

frebrze, iedwabiach, powozach i kosztownych stołach: a czego kraj nie miał, już Wenetowie z Genuńczykami; bogatych towarow Indyjskich na morzach Perskim, Arabskim, szrodziemnym i czarnym samokupcy, Europie dostarczali. Nad wszystkimi sługami, do opatrowania potrzeb gościnnych od króla wyznaczonemi, przodkował Mikołaj Wierzynek rayca Krakowski, szlachcie herbu Łagoda, urodzeniem Niemiec od Renu, (1) który skarbem królewskim zawiadując, wszystkich rad, rozporządzeń, i ustanowienow jego był ucześnikiem i wykonaczem. Prócz wygod domowych, każdemu aż do zbytku szafowanych, wystawiano codzien w około rynku beczki z trunkami, naczynia ziadłem, i owies dla rozszarpania gminowi. Trzeciego dnia po wiechaniu królów, nastąpił ślub w kościele katedralnym za błogosławieństwem Jarosława arcybiskupa, a w przytomności legata papieskiego. Pofag dla cesarzowej wyznaczony od króla w summie stu tysięcy złotych (m). Przez całe dni dwadzieścia trwały biesiady, różne igrzyska, posyłania gościom kosztownych upominkow od króla, który przewyższywszy bogactwami poprzednikow swo-

(1) Był on razem stolnikiem Sandomirskim, iak go nazywa kwir Kazimierza dany Karólowi Morawskiemu w R. 1543.

(m) Centum florenorum milia, Długosz. Jeśli się nie

myślę, były to czerwone złote, które dawniej nazywano florens od monety złotej, litey około roku 1352 we Florencyi pod znakiem kwiatu lilijowego flos, zkąd ta moneta złota wzięła imię florens.

ich, wspaniałość tronu swojego przewyższającą podziwienie hojnością chciał pod ow czas światu okazać. Nie pospolitą też w dziełach narodowych zostawił pamięć Mikołaj Wierzynek. Szafarstwo skarbu królewskiego, a przytym przemyśl i handlowne zyski uczyniły go najmaiętniejszym w kraiu obywatelem. Chętniwi Niemiec zapragnął mieć w domu swoim krolow na obiedzie. Nie odmowili mu tey łaski monarchowie, pewni darow, i nadgrody honoru. Wierzynek sadząc gości do stołu, otrzymał pierwey od nich pozwolenie, aby według swoiey woli miejsce każdemu naznaczył. Liczne dobrodzieystwa wzięte od króla i pana swoiego, były mu powodem do posadzenia naprzod Kazimierza: po którym cesarz, a daley królowie Węgierski, Cypryjski i Duński, tudzież po nich inni książęta udzielnicy miejsca swoje zasiedli (n). Długosz powiada, iż Wierzynek na tym obiedzie do sta tyfięcy czerwonych złotych królom i książętom w upominkach rozdał. Wreszcie po zakończonym tym weselu zawarte były miedzy królami różne przyjaźni, i wzajemney obrony przymierza (o): a na Turkow i inne pogany uchwalona liga (p).

KAZIM. W.
R. P.
1363.

(n) *Casimivum — primum & superiorum locum — secundum Carolum Romanorum & Bohemie regem, tertium Hungarie, quartum Cypri, & ultimum Davie, accipere jussit — ratione reddita* | &c. DŁUGOSZ.
(o) DŁUGOSZ pod rokiem 1363. lecz nie wymienia w iakich punktach.
(p) RAYNALD pod rokiem 1364.

KAZIM. W.

R. P.

1363.

W jakich zaś punktach zgoda ta Czechow z Węgrami i Austryakami była ułożona za pośrednictwem Kazimierza, zaświadcza to zeznanie Karola cesarza w roku następującym na piśmie w Brunie ogłoszone (q).

1364.

VIII. Wszystko się dotąd wiodło dobrze królowi; lecz nie usławała troskliwość, że przywracając narodowi swojemu sławę, spokojność i porządek, nie widział ze krwi swojej potomka płci męskiej do następstwa. Adelayda Haska siedząc za granicą u oycy (r), przekładała ustawiczne skargi w Awenionie u stolicy apostołskiej, bądź z gniewu na króla, że odrzuciwszy żonę, nierządne życie prowadził; bądź zażyczyła, że król myślił o rozwodzie, aby się z inną złączył. Jakoż Kazimierz w rzeczy samej myśląc o rozdziale z Adelaydą obrocil już oczy na Jadwigę księżniczkę Głogowską, córkę Henryka piątego. W takowym zamiarze, a nieustającej jeszcze nadziei zostawienia syna, zawarł nową transakcyę w Krakowie z Ludwikiem Węgierskim, który na początku Maia do stolicy tey przybył. Oświadczył w niej Ludwik, że lubo poprzedniczemi umowami (s) królestwo Polskie po śmierci Kazimierza

(q) To zeznanie znajduje się w PRAIU na karcie 121. — *Actum & datum Brunæ in die S. Scholasticae virginis* (10 Lutego) A. D. 1364.

(r) Jużesmy poprawili omyłkę DAWGOSZA pod rokiem 1356. iż Adelayda, którą on u-

morzył wcześniej, żyła jeszcze w roku 1365, iako zaświadczaią listy upominalne Urbana V do Kazimierza, dane raz w roku 1363, drugi raz w roku 1365. Obacz Raynald.

(s) Mowiono o nich wyżej pod rokiem 1355.

bez potomstwa męskiego spaść miało na Ludwika, wszelako iesliby król wszedł w związki małżeńskie z iaką księżniczką (t), i z niey syna spłodził, ten tylko po nim na królestwo ma nastąpić: córka zaś iesliby iaka była, posagiem tylko ma się kontentować (u). W tymże miesiącu (w) założone są początki akademii Krakowskiej, matki nauk w Polsce, a źródła nieustającego sfawnych w oyczyźnie mężów, których ona w każdym stanie wydając, dotąd narodu zdobić i zasilać nie przestaie. Były dotąd w Polsce po różnych mieyscach szkolki prywatne, od biskupow

(t) *Nos Ludovicus — Quod licet regnum Poloniae ex renuntiatione & obligatione per Casimirum — pluries nobis facta post tempora vite ipsius ad nos debeat cum pleno iure pertinere. Nos tamen voluntati suae annuentes ex nunc admittimus, quod si aliquam filiam principis sibi in uxorem duxerit, ex qua prolem masculinam duntaxat legitime procreaverit, ipsam sibi succedere in praedicto regno Poloniae, tamquam verum heredem quavis obligatione ejusdem regni non obstante — Datum Craconia in festo S. Stanislai martyris A. D. 1364.* Oryginał znayduie się w archivum koronn.

(u) *Ita tamen quod in casum quo dictus dominus rex — non filium sed filiam habuerit legitimam — eam cum debita solemnitate nuptui tradere promittimus & pollicemur.* Słowa tranzakcyi.

(w) Dawgosz tę fundacyą

położył pod R. 1361. wspominając o potwierdzeniu iey przez Urbana V. Lecz Urban ieszcze w tym roku nie był papieżem, a Jakub Swinka arcybiskup Gnieźnieński, którego tenże Dawgosz wspomina, iakoby z rozkazu tegoż Urbana rzezoną fundacyą potwierdził, iuż umarł w R. 1313. Omyłka to gruba. Pewniejszą tey fundacyi mamy datę w R. 1364. na zielone świątki, z oryginalnych przywileiow akademii, które Jmé X. Hugo Kollątay kanonik katedralny Krakowski i rektor teyże generalny, procz innych wielu prac użytecznych dla dobra nauk, wydrukować rozkazał. Fundacya akademii Wileńskiej dziełem jest wielkiego króla Stefana Batorego: lecz o tey późniejszye pisać będą. Nam wspomnieć z ukontentowaniem na-

KAZIM. W.
R. P.
1364.

kraiowych po więkŝzey części utrzymywane (x). Woyny domowe od dwochset prawie lat nieustające, roznoŝąc ŝczęk oręŝa, głuszyły głos ow dobroczynny nauk, który niewinnym w dzikie ŝerca, a twarde umyŝły wŝiękaniem, tworzył w nich powoli ŝmak pokoju, obyczajności, porządku i przemysłu, a z nich wynikających dla powszechności uŝytkow. Sąsiedzi Czeŝi poznawali tę prawdę, dźwignęli przedkilką laty w ŝtolicy ŝwoiej Pradze akademią za powodem Karola IV. ceŝarza (y). Rudolf ksiąŝe Auŝtryacki czynił tegoŝ roku ŝtanie, aby papieŝ Urban V. przychylił ŝię do iego zamiarow w ufundowaniu podobney ŝkoly w Wiedniu (z). Kazimierz zaŝpokoiwŝy wewnątrŝ i zewnątrŝ królestwo, uzbrowiŝy ie zamkami i prawami przeciwko obcym i domowym gwałtom, chciał przez chwalebnią ŝaŝiadow emulacją uwieńczyć prace ŝwoie zaŝzczeniem nauk. Na ten koniec wydał diploma

leży, o godnym iey takŝe rektorze Jmć X. Marcinie Odlanickim Poczobucie kanoniku Smoleńskim, astronomie J. K. Mci kawaler orderu ŝwiętego Stańŝława, Europie z dzieł matematycznych ŝnającym, który tą akademią rządzi. Aŝe ŝława nauk i onych dobrego rozporządzenia wracać ŝię winna do ŝwojego ŝródła; nie zgaŝnie nigdy imie w dziełach i pamięci narodu STANISŁAWA AUGUSTA KRÓ-

la Połskiego, i brata iego MICHAŁA prymaŝa, z których pierwŝy wŝtrzeŝił obumarłe nauki w kraju: drugi czuyną i dzielną w komiŝyji edukacyney prezydencyą one dźwiga i pomnaŝa.

(x) Obacz o tym w Tomach poprzedniczych.

(y) Akademia Praŝka w R. 1347. potwierdzona od Kłemensa VI.

(z) RAYNALD pod rokiem 1364.

publiczne, mieysce, rząd, bezpieczeństwo i dochody dla uczących się wyznaczające, a nowy ten swoy fundusz porównał ze sławnemi pod ow czas w Padwie i Bononii akademiami (a). Nastąpiła tegoż czasu submissya miasta Krakowa, iako ten króla przywilej w całości swoiey dotrzymać obiecuie (b): Urban też papież na proźbę królewską, powagą stolicy apostołskiej tę szkołę główną potwierdził (c), i list do króla w tey samey okoliczności z pochwałami iego napisał (d). Nie wzięła atoli skutku zupełnego ta królewska fundacya (e): a sława iey dopełnienia dopiero w lat trzydzieści cztery Władysławowi Jagelle z żoną Jadwigą zachowana (f), w następnych zaś

(a) Początek tego dyploma. *Ea quae ex regalis magnificentiae.* Jest w nim artykułow 39. *Act. Cracoviae in die Pentecostes A. D. 1364. Praesentibus Andrea Cracoviensi, Joanne Sand. Palatinis &c.*

(b) Początek tey submissyi *Exedit omnino Reipublicae. — Actum Cracoviae in die Pentecostes 1364. Praesentibus his testibus Joanne dapifero Sandomiriensi, Nicolao Wirayngi, Nicolao Edlingi &c. aliis quam pluribus consilium saepe dictae civitatis nostrae Cracoviensis tangentibus fidelibus & fide dignis.* Z tych podpisow poznać, że i szlachta byli raycami Krakowskimi.

(c) Bulla Urbana V. zaczyna się. *In suprema dignitatis apostolicae specula. Datum Ave-*

nione Kalend. Septembris pontificatus anno II.

(d) List ten zaczyna się. *Decet regiam celsitudinem. — Datum Avenione Idibus Septembris pontificatus anno-II.*

(e) *Quod tamen morte Casimiri interveniente non fuit prosperatum, nec donatio ipsa & dotatio sortita effectum.* Długosz na karcie 1129.

(f) Przywilej Władysława dany w tym roku znayduie się w akademii Krakowskiej. — Król STANISŁAW AUGUST w tym roku, w którym piszemy, wskrzeszając pamięć przodka swoiego Władysława, między innymi obrazami, dzieła królów przednieyże wyrażającemi odmalować rozkazał dla ozdoby sali narodowey w zam-

KAZIM. W.
R. P.
1364.

czasach od STANISŁAWA AUGUSTA pomnożona (g).

1365.

IX. Rozciągnęła się troskliwość króla i do innych części państwa. Utrzymując zwierzchność i powagę swoją w ziemiach Krzyżackich, odwiedził tę prowincyą, lennym prawem zakonowi usłupioną (h). Taka albowiem między zakonem a królem była umowa, aby mistrz uznając go za pana, pewne mu daniny w rzeczach i pieniądzach z ziem od siebie posiadanych postępował. Przyjął króla w Malborgu mistrz Krzyżacki Winryk, oddając mu należyte posłuszeństwo, i niektóre z nim umowy poczynił (i). Zdało się, iż te umowy czynione były względem poskromienia spólnego Litwy, której książęta ustawiczne do ziem Krzyżackich czynili wypadu, i wzajem od Krzyżaków

ku obraz fundacyą akademii oznaczający. Wynalazek i gust monarchy tego wykonał pięknym pędzlem Marcel Bacciarelli, sławny wieku naszego w sztuce malarzkiej nasz Polski już obywatel.

(g) Pod panowaniem królewskim stanęło nowe tej akademii rozporządzenie. Zprowadzeni z zagranicy, lub kosztem króla wydoskonaleni w obcych krajach nauczyciele: pomnożone dochody tychże inkorporacyą probostwa Miechowickiego.

(h) Obacz pod R. 1343. Kazimierz wę wszystkich przy-

wileiach swoich pisał się *Leres Pomerania*.

(i) A. D. 1365. *Rex Poloniae Casimirus venit in Marienburg, & habuit consilia cum magistro generali Winrico, quem magister honorifice pertractavit.* Kontynuator Dusburga społecznego Jagellówi. Hartknoch w nocie swojej na tę powieść kontynuatora twierdzi, iż król ięździł do Prus dla przypatrzenia się zamkom Krzyżackim, aby podobne u siebie stawil gmachy. Błąd ten wyciągniony z Długosza Kromera i Neugebawra. Spółczesne świadectwa od nas przywiedzione pod R.

ścigani i naieżdżani byli (k). Przyłączona też tego roku zupełnie ziemia Kujawska do korony, za ustąpieniem i zaprzędaniem iey części, należącej do dzielnicy Władysława książęcia Gniewkowskiego. Rzecz tak się miała. Ziemomysł książę Kujawski na Inowrocławiu, brat rodzony Łokietka, a stryi Kazimierza króla, zostawił z Salomei Pomorzanki trzech synów. Przemyśławowi dostał się powiat Bidgoski: Leszkowi Inowrocławski, Kazimierzowi Gniewkowski z kasztalania Słońską, a ziemia Michałowska wszystkim trzem do podziału. Leszek zaprzędawszy bezprawnie Krzyżakom swoją i braterską dzielnicę w ziemi Michałowskiej (l) umarł bezpotomnie. Nie zostawił też potomstwa i Przemyśław. Po samym Kazimierzem została córka Elżbieta, zaślubiona potem Stefanowi królowi Bośni, i Władysław od włoſow białych nazwany białym. Dziedzic po oycu Gniewkowa, po bracie Bidgoszczy a z daru królewskiego Inowrocławia, z obu zaś lenny i poprzyśięgły korony Polskiej hołdownik (m), nie chciał się zachować w obrębach swojej powinności czyniąc się udzielnym. Gwałtowny w postępkach swoich i prawu nieposłuszny, gdy w

KAZIM. IV.
R. P.
1365.

1343 okazują, że król odwiedził Prusy, jako pan zwierzchni dla odbierania hołdu.

(k) Obacz Długosza pod R. 1364. 1356.

(l) Obacz w Tomie V.

(m) *Casimirus rex duci Vladislao albo, juvenem Vladislaviam dedit in feudum.* ANONIM archidyakon Gnieźn. na kar. III. *Castrum & civitatem Bidgostensem a rege in feudum acceptat.* DŁUGOSZ.

KAZIM. W.
R. P.
1565.

pewnym o granice powarku zabił Stanisława Kiwałę sędziego Kuiawskiego, a na zapozwanie do sądu królewskiego stawać nie chciał, pod pozorem że go król przesładuje, i dzielnice mu iego wydrzeć pragnie; uczynił rezygnacją Bydgołzczą. Wystąpił z zamętu gniewliwego umysł począł postępkę żałować; lecz nie w czas: bo król powiatu raz wziętego wrocić mu nie chciał. A on też wkrótce, gdy mu żona nie płodna, córka Alberta książęcia Strzeleckiego na Szląsku, którą niewymownie kochał umarła, bądź z tęsknoty, bądź niepokojności wrodzonej, przedawczy pozostały Gniewkow za tyśiąc czerwonych złotych, udał się na włoczęgę. Wierzyć można, że ten Władysław, będąc naybliższym krwi królewskiej (n), gdy widział nadzieie swoje do sukcesyi tronu Polskiego wybraniem Ludwika Węgierskiego, a chęcią króla do nowego małżeństwa uchylone, pomnożonym ztąd żalem układow dopełnił (o). Puścił się naprzod do Jerozolimy dla odwiedzenia grobu bożego: za powrotem przemieszkiwał na dworze cesarskim: a gdy się w tym roku Krzyżacy na Litwę wyprawiali, wojować im i zwyciężać pogany pomagał (p). Naostatku poiechawszy do Awenionu do Urbana papie-

(n) Ociec iego Kazimierz był bratem stryiecznym króla. Obacz tablice genealogiczne.

sa antypapy do tego Władysława, już z Cyftera mnicha Benedyktyna. O czym będzie w dalżym czasie.

(o) Długosz. List Klemen-

(p) Długosz.

papieża; mimo wiadomości sług i towarzyszków uszedł do mnichów, i kapturem się Cysterskim w diecezyi Kabillonńskiej w rzędzie laika przyrzucił, aby potym z niego do Benedyktynów w Dywionie przeszedł, a daley zbrojny z mnicha rycerz w Polfcze nowe zawieruchy wzniecał.

X. Tym czasem Kazimierz wrociwszy się do Krakowa, kończył pożyteczne około dobra publicznego starania; a naprzód względem Wielkieypolski. Przed stem lat (q) Bolesław nazwany Pius książę Wielkopolski, wydawszy synowicę swoię konstancyą Przemysławownę za Konrada margrabię Brandeburskiego dał z nią w posagu kafszelanią Santocką wyiawszy zamek. Wkrotce Konrad opanował tę fortecę; a gdy się oto rozpoczęła woyna, stanęła umowa między stronami, aby ją rozwalić, tak iako i zamek Drezdenko dla uchylenia wypadów żołnierskich, a ztąd kłótni wzajemnych (r). Mimo uczynione pokoju zawarcie, Otton nazwany długi, brat stryieczny Konrada, dzwignął na pograniczu zamek Sulentz, aby z niego dalsze w Wielkieypolfcze czynił zabory, a ziemię Santocką, w posagu tylko docześnie otrzymaną, na dalszy czas mocą domowi swojemu zabezpieczył. Nastąpiły wzajemne nieprzyjaćelstwa. Polacy zepfuli Sulentz: Brandeburczycy nowy zamek przy starym Santoku poslawili: Bo-

KAZIM. W.
R. P.
1365.

(q) Obacz pod rokiem 1250 | (r) Obacz pod R. 1265, —
w Tomie V. na karcie 68. | 1266.

KAZIM. W.
R. P.
1365.

Jeśław zburzone dawniey Drezdenko odbudował: Otton go dobył: lecz Przemysław II. objawſzy po śmierci ſtryia Bolesława całą Wielkopolskę, znowu Santoka, z Drezdenkiem dostał (s). Gdy ſię tym ſpofobem ta część Wielkieypolski zabierała i powracała; margrabiowie nie mogąc ſię zabezpieczyć w utrzymaniu rzeczonych ziem Polskich, zabili w Rogoźnie Przemysława króla: a po tym przypadku korzyſtając z zamieſzkow narodu, iuż i więcey kraioiw przywłaſzczyli (t). Wszakże Łokietek, bądź w tym czasie, kiedy z Litwą Brandeburczyki grocił, bądź gdy z książętami Pomeranii wſzedł w przymierze (u), odzyskał uczynione przez margrabiow uzurpacye. Zostały zawsze aż do Kazimierza wielkiego Santocki i Drezdeński zamki, które on puścił lennym prawem Dobrogostowi, i z bracią iego Arnoldem, Ulrykiem i Bartoldem. Ci obywatele otrzymawſzy od króla dar rzeczony, uczynili w Krakowie publiczne zeznanie, iako te zamki z dawna do korony Polskiej należały. Ze biorąc one, winni będą wspomagać króla przeciwko wſzytkim iego nieprzyjaciołom. Ze nigdy ſię nie ſprzeciwią, aby król w nich garnizonow ſwoich nie oſadzał. I że nakoniec, na wſzelkie zawołanie iego, lub iego ſtarosty, dodadzą ludzi, kiedykolwiek zaydzie potrzeba trzymane od nieprzyjacioł ziemie koronne do właſności Rzeczypospolitey przywracać (w).

(s) Obacz pod R. 1272.

(t) LEUTINGER na karcie
658. — GARCJUS na kar. 98.

(u) Obacz w Tomie V.

(w) *In nomine domini amen.*
Cum de jure quilibet potius domi-

XI. Nastąpiło wkrótce nowe rozporządzenie sądowej iurydykcyi w mieście stołecznym Krakowie. (x) Nadał to miasto prawem Teutońskim Bolesław nazwany wstydlwym (y). Szerzyło się powoli to prawo po różnych miastach koronnych, dla pociągnięcia obcych osadników, których prawo Polskie, lubo ze zwyczajów Niemców, Franków i innych narodów monarchicznych wzięte, iako podciągające gmin pod rozmaite powinności publiczne i prywatne, odrażało.

KAZIM. W.
R. P.
1365.

no suo naturali, quam extraneo fideliter obedientiam in omnibus licitis & honestis exhibere teneatur: noverint igitur tam praesens aetas, quam futura, quod nos Dobrogostus una cum fratribus nostris — vero velo justitiae inclinati, considerantes gesta progenitorum nostrorum quomodo & qualiter ipsi cum castris videlicet Dresen & Santok ad coronam regni Poloniae olim pertinebant, & quae intra limites ejusdem regni sunt inclusa, cum territoriis eius junctis eadem castra videlicet Dresen & Santok cum adjacentiis ipsarum ex nunc ab excellentissimo principe. — Castrum in feudum verum recipimus &c. Actum & datum Cracoviae die S. Mariae Magdalene A. D. 1365. Praesentibus &c. Ta tranzakcyja znayduie się w oryginalnym w arch. koronnym i w Dogielu. — Ci wzyscy wzmiankowani bracia byli z familii de Ost, iako świadczy proces miedzy Krzyżakami i królem

Jagellą w roku 1422. w którym widzieć, iż jeden z nich Ulryk hrabia na Drzeniu, rebellią podniósł przeciwko królowi, i uciekł do Krzyżaków.

(x) To rozporządzenie względem sądów Magdeburckich położył Długosz calkiem pod R. 1356. *Actum & datum Cracoviae in crastino S. Francisci.* Zdaie się nam, iż ta data jest mylna: ponieważ w rzeczonym przywileju wspominaią się przytomni Nicolaus episcopus Plocensis, Sbilutus episcopus Vladislaviensis. Wiadomo jest z samegoż Długosza i przywilejów oryginalnych kapitulnych, że Mikołaj nastąpił po Janie Wrońskim zmarłym w R. 1365. dnia 4 Lipca, a Maciej biskup Kujawski rezygnował biskupstwo Zbilurowi w roku 1364. iako pisze tenże sam Długosz.

(y) Obacz w Tomie IV.

KAZIM. W.
R. P.
1365.

Sądziłi po rzeczonych miastach, miasteczkach i wsiach Teutońskich woytowie *advokatami*, i sołtyśi *skultetami* nazwani, wespoł ze swoiemi ławnikami (z). Aże od tych sądow częstokroć zachodziły apellacye od stron do sądu Magdeburgskiego nie bez obelgi narodowey, i wielkich kosztow z utratą kraiowych pieniędzy; zniósł tę apellacyą Kazimierz, i w mieście Krakowie ustanowił naywyższy czyli prowincyalny sąd Teutoński, do którego by wszystkie sprawy od mniejszych sądow z całej Polski przychodziły. Sąd rzeczony złożony być miał z woyta w prawie biegłego, i siedmiu wybranych mieszczan okoli-

(z) Gdy prawo Teutońskie do miast i wiosek Polskich wniesione były; odmieniła się z nim sądowa iurydykcyja, a zamiast woiwodow, *palatini*, i kasztelanow *castellani*, lub ich sędziow i podsędkow, osoby mieyskie i wieyskie do swoich już sądow właściwych należeć poczęły. Z tego to powodu królowie i książęta nadając lokacye miast i wsi duchownym i świeckim zawsze one wylączali, a *judicium palatinorum, castellanorum, judicium, subjudicium* — Ustanowieni po wsiach i miasteczkach woytowie lub sołtyśi, którzy gmin sądziłi, z apellacyą jednak od ich sądu w niektórych przypadkach do wyższey iurydykcyi, to jest do króla, książęcia, lub biskupa, opata, dzie-

dzica, kiedy oni od królów swoich donataryuszow mieli przywileie. Po wsiach ten Niemiecki magistrat nazywał się *scultetus* sołtys, albo iak mówi *speculum Saxonicum, praefectus rusticorum*. Słowo to *scultetus* wzięte ze starey Niemczyzny, w której *schuld* znaczyło, grzech, winę, karę; ponieważ tych rozoznanie do sędziiego mieyskiego należało. Ci sołtyśi czyli *sculteti* mieli od dziedzicow, lokuiących wsie nadawane sobie pewne grunta dziedzictwem, ażeby lepiej powinność swoię pełniłi, i chłopow dostrzegali. Po miastach zaś i miasteczkach byli *advocati*, niekoniecznie ludzie gminni, ale często ze szlachty, iako widzimy w licznych starych przywileiach.

cznych przez starostę (a). Od którego sądu iesliby do króla zaszła apellacya; pod ow czas wyznaczonych od niego po dwu raycow z miast sześciu, to jest Krakowa, Sandecza, Bochni, Wieliczki, Kazimierza i Ilkufza, ostateczny i nieodzowny wydadzą wyrok. Wszakże wszystkie dla dobra publicznego przystugi przyćmiały się nieco domowemi króla zdrożnościami.

XII. Zmierziwszy sobie, iako mowiono nie raz wyżej Adelaidę, i dopuściwszy wyiazdu z Polski, żył rozwiązley z pogorszeniem narodu, zawsze otwarte oczy na pana mającego. Wzgardzona Adelayda chciała być zawsze żoną, choć w odległości. Lecz iak to był interes Czechow i Węgrow, aby król potomstwa męskiego nie miał, będąc tym małżeństwem niesfornym uwiązany; tak on nadziei nigdy nie tracąc, mimo wydane od żony pozwy do stolicy apostolskiej, i rozpoczęty proces w Rzymie przed delegowanym od Urbana Idzim kardynałem tytułu S. Marcina de Montibus, ożenił się z Jadwigą księżniczką Głogowską. Zły przykład, dany przed Ludwika z Bawaryi cesarza, który powagą i dekretem świeckim rozwiodł Małgorzatę Karyncą z Janem królewiczem Czeskim, i one synowi swo-

KAZIM. W.
R. P.
1365.

(a) Wyliczają się te miasta w postanowieniu Kazimierza za Bochnia, Wieliczka, Dobczyce, Lipnica, Myślenice, Ilkufz, Wolbrom, Lipniki,

Suliszew, Irzmsnowice, Bodzanow, Kałonna, Rabezyce, Skawina, Rybna, Biszki, Brzesko, Kunow, Głogowiec, Pobodziska i inne.

KAZIM. W.
R. P.
1365.

iemu Ludwikowi Brandeburskiemu poślubił (b), mógł być powodem Kazimierzowi do naśladowania. Namiętności ludzkie szukają zawsze wsparcia zapędów swoich w wynajdowanych przyczynach. Pogorszony przestępstwem bliskością pokrewieństwa Jadwigi (c), i udaniem zmyślonym, iakoby papież dał rozwód, i w pokrewieństwie dyspensę (d). Na prozbę zatym Adelaydy napisał Urbano Kazimierza list upominalny, w którym deklarując małżeństwo jego nieważnym, rozkazuje mu, aby Jadwigę porzucił, a pierwszą żonę do Polski sprowadził (e), z pogrozką w przypadku nie posłuszeństwa, kończenia w Rzymie pro-

(b) O tym mowiono w R. 1342. Obacz Raynalda w historii kościelney pod tymże rokiem.

(c) List Urbana do Kazimierza położony całkiem od Raynalda. Datum Avenione III. Kal. Octobris A. D. 1365. pontificatus anno III. Pradziad Jadwigi Henryk urodził się z Salomei Wielkopolskiej ciotki Kazimierza. Mogło być inne iakie pokrewieństwo: lecz to nam nie wiadome. Urban w liście swoim powiada, że to małżeństwo króla było cum consanguinea in gradu prohibito.

(d) Quod tu qui dudum — Adelaydem reginam Poloniae illustrem consortem tuam contra regie majestatis debitum a tuo rejecisti consortio, pro libitu voluntatis (super quo ipsa regina contra

te in Romana curia justitiam suam prosequitur) mala malis accumulans, & invereconde obubilans serenitatis regie claritatem: nuper asserens pro te in hujusmodi causa in dicta curia fore definitivam sententiam promulgatam & certam dispensationem obtinuisse ab apostolica sede, quod cum alia contrahere posses in gradu prohibito, quamvis praemissa omnia careant veritate, cum quadam tua consanguinea de facto matrimonium contraxisti, eamque tanquam tuam uxorem ad complexus nefarios admixisti in damnationem anime tue &c. List wyżej cytowany.

(e) Mandantes — quatenus incunctanter eandem superinductam ex toto dimittere, praefatamque Adelaydim — ad tuam cohabitationem recipere &c. List wyżej cytowany.

cessu zaczętego przez delegowanego kardynała, i kary prawami kościelnemi przepisanej. Nie mamy wiadomości, iak się ta sprawa zakończyła. Zdaie się jednak, iż zaszła wkrótce śmierć Ade-
 laydy królowey za granicą, ułatwiła te trudności; i że papież po iey śmierci małżeństwo krolewskie z Jadwigą potwierdził.

KAZIM. W.
 R. P.
 1365.

XIII. Jakożkolwiek rzecz się miała; w nastę-
 pującym roku uczynił Kazimierz walną wyprawę przeciwko Litwie na końcu miesiąca Czerwca (f). Kłeski Litewskie odebrane w poprzedniczych la-
 tach od Krzyżaków, a nieustające tegoż narodu wojny z zakonem (g), dały nadzieję królowi, do łatwiejszego zemfzczenia się nad Lubar-
 dem, który w przeszłych czasach (h) znaczną część Wołynia zabrał (i). Ciągnęło woysko przez ziemię Bełzką. Trzymał ją od króla prawem hołdowniczym Jerzy (k) Narymuntowicz. Ten, że się oświadczył, iż w posłuszeństwie i wierności

1366.

(f) Długosz, Kromer.
 (g) Długosz pod rokiem 1366.

(h) Obacz pod rokiem 1352 — 1353.

(i) Obacz pod rokiem 1353.

(k) *Feudalis & subiectus*. — Długosz. Nie powiada Długosz czyni synem był ten Jerzy. Strykowski go nazywa Narymundowiczem, synowcem Olgierda. Traktat pokoju niżej cytowany wspomina dwóch Jerzych, lecz także nie wyra-

ża kto oni byli. Zdaie się, iż ziemia Bełzka oddana była tym prawem Litwie w roku 1340. iakośmy pod tym rokiem mogli w tranzakcyi między królem i książętami Litewskimi Jawnutą, Keyfutein, Lubardem i dwoma Jerzemi Koryatowiczem i Narymundowiczem uczynioney. W tey tranzakcyi wyraża się, że Krzemieniec *arcein Narymuntowicz in sequastro habebit* Przy Kazimierzu zaś mógł ten Jerzy trzymać i

KAZIM. W.
R. P.
1366.)

koronie zachować się pragnie, zostawiona przy nim dzierżawa dożywotnia (l). Nie doznała tej łaskawości ziemia Włodzimierka, Wołyńską z dawna nazwaną (m). Niewierność Lubarda i kilkokrotne jego rebelle były powodem królowi, że zniszczyłszy ten kraj, i pobrawszy przedniejsze zamki Łuck, Włodzimierz i Oleśko (n), tymże zapędem oręża i ziemię Chełmską odzyskał. Nie wiadome nam są przyczyny, czemu Litewskie książęta nie uczynili żadnego oporu wojskom Polskim. Zdać się jednak, iż dźwigając na sobie potęgę Krzyżaków, nie byli silnemi oporu dwom mocnym nieprzyjaciołom. Wewnętrzne też niezgody między stryjami a synowcami (o), z których młodzi Polakom sprzyiali, być musiały

ziemię Belzką: ponieważ w R. 1366. gdy książęta Litewscy czynili pokoy z królem, tenże sam Krzemieniec z Belzem i innemi niżej wyrażonemi ustąpiony był koronie.

(l) *Rex ipsum in servum & homagialem principem suscipit: & terram Belzensem feudali jure, ad vite duntaxat tempora tenendam concessit. Długosz.*

(m) *In terra Vladimiriensi, que etiam vetusto nomine Wołyńska appellatur. Długosz na karcie 1150.*

(n) Długosz tamże.

(o) Olgierd, Lubard, Keystur i Jawnuta byli stryjami rozdżonemi Jerzego i Alexandra Koryatowiczow, i Jerzego Na-

rymuntowicza. Ze ci młodzi książęta trzymali stronę Polaków zaświadcza to ugoda między królem i niemi z jedney strony, a Olgierdem Keysturtem, Lubardem i Jawnutą z drugiey w te słowa. *Ecce ego dux magnus Olgierdus cum suis fratribus, cum Keystuto, Jawnutho, Lubarto, & cum suis liberis conclusimus pacem cum suo fratre rege Poloniae Casimiro, & ex gratia Dei cum duce Georgio & altero Georgio, & Alexandro. Ta ugoda znayduie się w oryginalu w archivum koronnym: lecz bez daty mieysca roku i dnia. Wszelako z opisu tej wojny przez Długosza, zdać się, iż była uczyniona w roku 1366.*

przyczyną do szukania pokoju z królem, i zawar-
cia zgody. Stała ona w tey ofnowie. Lubard
miał wziąć ziemię Łucką ze wszystkimi powiatami
i osiadłościami z dawna do niey należącemi,
to jest Stożek, Daniłow, Zakamień, Szumesk,
Ofrog, Połonne i Miedzyboże (p). Procz zie-
mi Łuckiey przydana Lubardowi ziemia Włodzimirska
z miastami Wetły, Lbiaż, Czarny-horodek,
Kamień i Mielnica (q). Dla króla zaś dostać się
miały zamki Włodzimierz i Łuck (r) z powiatami
Horodelskim, Lubomskim, Turzyńskim, Ratneńskim,
Kofzerskim i Włuczyskim (s). Ustąpił nadto
Olgierd naywyższy książę z Lubardem bratem
koronie Polskiej Krzemieńca, Peremila, Oleska,
Bełza, Grabowca, Chełma, Szczebrzefzyna i Łopatyna (t). Zawarte ieszcze

KAZIM. W.
R. P.
1366.

(p) *Pax autem in formam coaluit hanc. Lubardo Lucevortensis terra cum omnibus territoriis primævis & villis, quemadmodum fuit a principio.* Stożek &c. Słowa zgody.

(q) *Insuper ad Lucevortiam renunciat rex Vladimiriense territorium: Wetły &c.*

(r) Wyżey cytowana zgo-
ga wspomina tylko o Włodzimierskim zamku. *Vladimiria autem cessit in partes regis.* Długosz przydaie i zamek Łucki. Wreszcie ze słow transakcyi wnosić można, że Łuck sam dostał się królowi, ponieważ w niey wspomina się tylko *Lucevortensis terra*; Liczne są

w historyi przykłady, że królowie ustępując powiatow lennym possessorom, zachowywali dla siebie zamki główne, i swoiemi one garnizonami osadzali, dla utrzymania *supremi dominii* ziem puszczonych, i onych w powinny posłuszeństwie utrzymania.

(s) *Cum his territoriis, Horodel, Luboml, Turzymisk, Raten, Kofzer, Włuczym.*

(t) *Dux autem magnus cum suo fratre Lubardo renunciat regi Krzemieniec &c.* Dla zgodzenia Długosza z tą transakcyą rozumieć można, że król osadziłszy Łuck z Włodzimierzem swoiemi garnizo-

KAZIM. W.
R. P.
1366.

w teyże ugodzie inne umowy. Ze w czasie wojny, któraby król i wielki książę przeciwko nieprzyjaciółom prowadzili, Lubard im wojskiem swoim dopomagać będzie: sam także wzajemną pomoc od obu otrzyma. Ustanowieni sędziowie pogranicznicy w okoliczności zachodzących kłótni między poddanymi, ze strony króla Krot. Lubelski podkomorzy, i Rafał komorny królewski: ze strony Olgierda Olizar: a od Lubarda Iwan Mostyszynki. Ci sędziowie ziechawszy się do Horodla nad Bugiem, sądzić i karać mają Polaków Polskim, a Rusinów Ruskim prawem. Łowy zwierza i ryb, tudzież zbieranie innych ziemnych i wodnych pożytków na cudzej ziemi wzajemnie poddanym zakazane (u). Nakoniec zabezpiecza-

nami, i oddawszy one pod straż *baronibus Poloniae in tennam*, zostawił ziemię Chełmską i Bełską pod prawem lennym Jerzemu Narymuntowiczowi, a część Wołynia Alexandrowi i Jerzemu Koryatowiczom.

(u) *In terra regis ubi ejus venatorii saltus — Vicissim regis subditi per terras magni ducis — neque in Keyfutii, & Jawnutii, & Lubardi terris &c.* — Z tych wyrazów tranzakcyi daie się widzieć, że Jawnuta brat Olgierda, wyzuty od niego z wielkiego księstwa, miał dobra na Wołyniu. Kronikarze Ruscy; dają mu syna Michała Izasławskiego. Widzieć jego

submissyą oryginalną w archiw. koronnym, daną Władysławowi Jagelle królowi w R. 1386. w Krakowie w Lutym, gdzie się pisze *dux Zaflaviensis*. O drugim synu Jawnuty Symonie wspomina tranzakcyja Władysława Jagelle z Krzyżakami w R. 1411. Ztąd należy poprawić błąd Strykowskiego, który tego księżęcia zabitym być mieni pod Wilnem w akcyi z Witoldem około R. 1390. Oba ci książęta synowie Jawnuty byli książętami Zasławskiemu na Wołyniu, nie na Zasławiu w Mińskim, ile dochodzić można z possessyi Jawnuty na Wołyniu, o czym zaświadcza tranzakcyja wyżej cytowana.

ęc possessye Olgerda i Keystuta dodano, aby król do Brześcia i Kamienicy w teraźniejszy woiwodztwie Brześciańskim, a na Podlasiu do Drohiczyzna, Mielnika i Bielska, iako ziem Keystutowych, tudzież do Kobrynia z powiatem do Olgerda należącego, żadnego odtąd prawa nie miał (w).

XIV. Zabęszczona w kraiach Ruskich przymierzem Litewskim spokojność, dała pochop królowi do pomnażania tey prowincyi w ozdobę, moc i handel. Budując lub naprawując miasta, przywabił do nich z zagranicy osadników, lub zamieszkałych, obroną ich praw i religii w obywatelstwie utrzymywał. Gdy Saraceni niszcząc wschodnie państwa, cisnęli mieczem tameczne narody, przeniosło się wiele familii Ormiańskich na Ruś ięszcze za książąt Ruskich. Dawali im protekcyą ci książęta; a przez nich mnożyli handel krajowy. Poźniejszy Turkow na tymże wschodzie zwycięstwa i rozboie mnożąc uciski w obu Armeniach, więcey ięszcze ludzi tego narodu na Ruś wprowadziły. Kazimierz pozwołiwszy im przed kilką laty (x) wolność sądzenia się swoimi prawami we Lwowie, będąc w tym mieście tego roku przytomny, dał wolność religii; a biskupowi ich Grzegorzowi mieszkać w tey stolicy Ruskiey dopuścił (y). Rzecz do prawdy podo-

KAZIM. W.
R. P.
1366.

(w) *Rex nihil juris habiturus unquam in Keystuti arces, in Brest, Kamienica, Dorobiczyn, Mielnik, Bielsk — Kobryn magni ducis.* | (x) Obacz wyżej na kar. | (y) *Nos Casimirus — Notamus facimus, quod ob probitatem vite Domini Gregorii episcopi Ar-*

KAZIM. W.
R. P.
1367.

bną, że Ormianie będący we Lwowie i po innych miastach Ruskich, lubo swoy narodowy, iak i teraz obrządek mieli; nie podlegali temu odzłupieniu, które ich naród w królestwie Armenii pod ow czas rozdziałało (z). Tegoż roku mieścianie Bitomscy w ziemi i dyecezyi Krakowskiej, bogaci wydobywaniem ołowiu i srebra, a z tego powodu, iak pisze Długosz, hardzi i zuchwali (a) popełnili frogie zaboystwo na Piotrze z Kozła plebanie swoim. Dzika nierostropność księdza, a duma magistratu dała okazyą tey zbrodni. Wzywany pleban na obrady mieyskie, wziął za urazę, że go iakby z powinności iakiey, nie przez znakomitszego iakiego delegata, lecz przez woźnego wołano. W pewnym dniu takiego obwieśczenia, rozkazał Mikołaiowi z Piskowic kaznodziei iść z najswiętzym sakramentem do ratusza: który tam przyzedłszy, udarł część komzy, i załawszy stoł tą szmatą, postawił na nim monstracyą, a po nieiakiey chwili do kościoła odniośł. Uraził mocno ten postępek ma-

menorum & legalitatis industriam, quibus apud nos fide dignorum testimonio commendatur, eidem domino Gregorio in nostra civitate Lemburga residentiam personalem faciendi, in suo jure & fide permanenti, & ipsis utendi modo & consuetudine Armenorum datum & concedimus omnimodam facultatem &c. — Datum in Lemburga in vigilia B. Agnetis 1367. Ten przywilej znajduje się w metrykach koron. sub

transumpto Władysława IV.

(z) Obacz Raynalda w historii kościelney.

(a) *Montibus & foveis Bythoniensis oppidi in terra & diocesi Cracoviensis sitis, plumbum argento permixtum in abundanti copia fundentibus, oppidanis quoque Bitomiensis uberrimo lucro ex montibus hujusmodi assidue provenienti vehementer ditatis &c.* DŁUGOSZ na karcie 1152.

gistratowych. Wkrotce za powodem nieciakie-
goś Lorenca rzeźnika, porwani z plebanii księ-
ża, ofadzeni w publicznym więzieniu, smaga-
ni potem, i w sławie utopieni zostali. Zapozwa-
ny od Floryana biskupa Krakowskiego magistrat,
i wyklęty, po dwuletnim interdykcie otrzymał od
stolicy apostołskiej fublewacyą: zbrodnia karą
pieniężną i fundacyą ołtarza ukarana. Długosz
powiada, że od tego czafu, bogate na tym miej-
scu kruszce zniknęły (b). My wierząc, że spra-
wiedliwość boska występki ściga i karze, przypy-
suiemy upadek zysku z tych skarbow ziemnych
niedbalstwu i uboſtwu mieſzczan, który wypro-
żniwſzy ſwoie dochody na sprawę w Awenionie
i w Polſzcze, zaniechać musieli dalszey roboty,
nie mając ſposobu do iey utrzymania.

XV. Cożkolwiek bądź: tym czaſem nieusta-
jące Litwy z Krzyżakami bitwy i wzajemne napa-
dy, pomieſzały ſpokoyność koronną. Winryk
miſtrz Krzyżacki uczyniwiſzy w roku zaprzeczłym
(c) trzy walne wyprawy, zniſzczył księſtwo Tro-
ckie, i Zmudź do działu Keyſtuta należące. Tenże
wkrotce wyprawił z licznemi woyskami Henry-
ka Szyndekopa marſzałka: który rownie wielkie
ſzkody w pięciu powiatach Litewkich poczynił,
i zapędziwiſzy ſię aż ku Kownu, wiele ludzi i była

KAZIM. W.
R. P.
1367.

1368.

(b) *Ab eo autem tempore* | *ſtillicidium fertur deſeciſſe.* DŁU-
plumbi & argenti vena in monti- | *GOSZ.*
bis aveſtata & ſuccifa, & omni
minorum predictarum uſus & | (c) 1366. DŁUGOSZ.

KAZIM. W.
R. P.
1368.

z kraiu wyprowadził. Czyli Keystut miał iaką urażę do zięcia swojego Ziemowita (d), czyli iak chcą niektórzy (e) rozumiał, że te Krzyżackie napady stały się z namowy biskupa Płockiego Mikołaja, zostało Mazowsze ofiarą zemsty. Keystut mimo zawarte z królem mała co przed tym przymierze, zgromadził liczne boiary (f) z Trok, Grodna, Brańka i Suraza: wszedł troiśtemi szlakami do Mazowsza, i pod Pułtuskim nagle stanął (g). Niewarowne miasto łatwo poszło na łup i spalenie. Więcey było trudności w dostaniu zamku, którego garnizon, i ci, którzy z miasta lub okolic dla bezpieczeństwa usli, potężnie bronili. Litwa nie mogąc dostać mocą tey twierdzy, otoczyła ją na około stofami wielkimi pozostających od zgorzeliśka mieyskiego niedopalków: wzniecony ogień straszny potrzaskał mury, a obrońcy wewnątrz zamknięci nie mogąc znieść gorąca, albo się na mieyscu skwarzyli, albo uciekać musieli. Tym sposobem zniszczony zamek do fzczętu: a poimani w ucieczce częścią wybici, częścią w niewolę posli. Keystut, nim przeszło na odsiecz woysko Mazowieckie, z płonem do Litwy ufzedł. Tak pisze Długosz: zdaie się jednak,

(d) Janusz syn Ziemowita miał za sobą córkę Keystuta.

(e) STRYKOWSKI edycyi Warsz. na karcie 409.

(f) STRYKOWSKI na karcie 409.

(g) To miasto z okolicznym powiatem swoim było już w posleśty biskupow Płockich za Konrada I. książęcia Mazowieckiego, iako świadczą stażytne przywilcie Kapituły.

że Litwa zniszczywszy Pułtusk, wiele innych miast koronnych w tymże czasie zburzyła. Albowiem Urban papież pisał list w roku następującym do Jarosława arcybiskupa Gnieźnieńskiego (h), w którym wyliczywszy niektóre miasta od pogaństwa zburzone (i), pozwala na prozbę królów Polskiego i Węgierskiego, jako ewentualnego następcy, ażeby duchowieństwo w Polsce uczyniło składkę pieniężną na poprawę tych miejsc zruynowanych (k). Rzecz do prawdy podobna, że w tymże czasie Tatarzy, spółkę z Litwą trzymający, szkody na Wołyniu i na Rusi poczynili: chyba że papież zwyczajem i niewiadomością owych czasów Litwę w pogaństwie iezcze będącą z Tatarami pomieszał. Archiwa narodowe zaświadczaią o potwierdzonym tegoż roku przez Kazimierza

KAZIM. W.
R. P.
1368.

(h) Datum apud montem Fiasconem idibus Mai 1369. Pontific. anno VII. Ten list znajduje się w Raynaldzie.

(i) Nuper charissimi in Christo filii nostri Ludovicus Hungariae, & Casimirus Poloniae reges illustres nobis significare curarunt, quod cum nuper inter ipsum regem Poloniae ex una parte ac nonnullos schismaticos ac perfidos infidèles ex altera treuga penderent, & serparentur hinc ipseque rex Poloniae nullum eorum infidelium formidaret insultum: ijdem infidèles ex innata eis malitia & execranda fallacia in terra ejusdem regis super hoc improvisi subito

clandestine ac hostiliter irruerunt, terras ipsas depopulando, & earum incolae captivando, necando, & mulieribus abutenso, ecclesias profanando ac etiam destruyendo. Et inter alia mala & damna, quae in dicto regno patnaverunt & intulerunt, castra Vurtez, Polanosa, Rotemburcb, & Polcosko Cracoviensis diocesis, utique nobilia & fortia occuparunt & funditus destruxerunt, & alia mala innumera commiserunt &c. Datum apud montem Fiasconem idibus Maij, anno domini millesimo, trecentesimo, sexagesimo, nono, Pontificatus nostri anno VII.

(k) Raynald pod R. 1369.

KAZIM. W.
R. P.
1368.

króla przywileiu kawalerow teraz Maltańskich na dobra iin w Wielkieypolszcze przez książęta tameczne nadane, którym przywileiem rozległość granic koronnych i possessye Rzeczypospolitey ztwierdzaia się (l).

1369.

XVI. Na początku roku następującego król wyjechał do Budy do Ludwika siostrzeńca, dla ułożenia z nim niektórych interesów. Kronikarze nasi nic o tym nie wzmiankują. Zdaie się, iż na tym zieżdzie królów uchwalona była spolna obrona przeciwko Litwie i Tatarom, iako się mowiło w poprzedniczym roku 'ze śladu listu Urbana papieża. Niemnieyszą przyczyną tegoż wyjazdu była zakłócona śmiercią Barnima III. Pomerania, a skryte Karola cesarza zabiegi, aby marchią Brandeburską, przez Ottona Bawarczyka trzymaną, dla swoiego domu pozyskał: co dopiero w lat cztery do skutku przyprowadził. Nadto tenże Karol szerząc coraz bardziey swoię potęgę, zabrał księstwa Swidnickie i Jaworskie po śmierci zasłych w roku przeszłym Bolesława książęcia, bezpotomnego, po którym sukcesya na sryiecznych księztw Głogowskich należała. Tyle zasłych razem okoliczności były powodem obu królom widzenia się i zawarcia przymierza nowego (m). Ponowione na nim dawnieysze postanowie-

(l) Obacz BEKMAMA in appendice Hist. Ord. Melit.

(m) To przymierze zasłynie się w archiw. koronnym

w oryginale. Actum et datum Bude servia 4 Cinerum 1369. Docet te tranzakcyą położylin Codic. Dipl.

nowienia: uchwalona wzajemna obrona przeciwko wszelkim iakiegożkolwiek stanu i godności ludziom, a mianowicie przeciwko Karolowi cesarzowi (n), iesliby oni kroki iakie nieprzyjacielskie w Polfcze lub Węgrzech przedsiębrać chcieli. Nadto warowali sobie oba krolowie, że ieden bez drugiego ani wojny, ani pokoju stanowią, ani w iakie związki wchodzić, ani małżeństw między krewnemi zawierać mocen nie będzie, bez poprzedniczego na to wszystko stron zawierających tę zgodę zezwolenia. Nie długo potom w tymże roku Kazimierz uczynił zgodę z biskupem Lubuskim Piotrem, którego poprzednik Henryk mając sprawę z królem o zabrane przez niego dobra w Polfcze, do katedry Lubuskiej należące, proces w Awenionie przewiodł. Krol założywszy apellacyą do papieża od dekretu na siebie ferowanego przez Mikołaja kardynała biskupa Tuskułańskiego, exekucyą jego zostawił. Margrabiowie Brandeburscy zabrawszy Polakom część ich dzierżaw z Lubuszem do Wielkieypolski należącym, dali pochop i biskupom miejscowym, że się z powinności ku królom Polskim, iako panom przyrodzonym i fundatorom kościoła wyzuć chcieli. Następca Henryka Piotr nie chcąc z monarchą dalszych sprzeczek, uczynił z nim zgodę w Kaliziu na początku roku przeszłego (o) za medycacyą

KAZIM. W.
R. P.
1369.

(n) *Nullo penitus excepto & solum Romanum imperatorem &c. excluso, & specialiter contra magnificum principem dominum Ca-*

(o) Tranzakcyja oryginalna znayduie się w archiwum ko-

KAZIM. W.
R. P.
1369.

Jarosława arcybiskupa, a Floryana Krakowskiego, i Jana Poznańskiego biskupów. Lecz ponieważ w rzeczonyj ugodzie zasfzły niektóre niedokładności; przeto dla uniknienia wszelkich na potym sporów; biskup zieczawszy do Krakowa dał uroczystą submissyą, iako mając dobra w Polsce do kościoła swojego należące, uznaie króla za prawdziwego pana i patrona swojego. Inne ugody tey okoliczności na piśmie zawarte, starożytność nam w oryginalu zachowała (p).

ronnym. Actum & datum Ciacovicæ 25. Junii 1369.

(p) Słowa tranzakcyi. Verum quia per oblivionem in dicta concordia, de infra scriptis articulis mentio aliquantulum non habetur, per quod timetur dicto domino nostro regi Poloniae, vel ipsius regnicolis in futurum, de quo toto corde doleremus, posse praedictum generari; promittimus tenere praesentium & spondemus, dictum dominum regem, ac ipsius terras & homines, cuiuscunque conditionis existant, nullatenus vigore dictae sententiae, ullo unquam tempore impetere, molestare, vel quomodo libet impedire, imo praefatae sententiae renuntiamus & renuntiamus expresse per praesentes. Item recognoscimus dictum dominum regem Poloniae, nostrum & ecclesiae nostrae Lubicensis, ratione bonorum in regno & dominio dicti domini nostri regis constitutorum, verum domi-

nium & patronum, & ideo percepta omnia & singula, ac expensas, ad quas dictus dominus rex, nobis & capitulo nostro praedicto, per dictam sententiam fuerat condemnatus, ponimus in gratia ejusdem domini regis, sperantes in dubie, ipsum virtute nobilitatis suae, etiam non coactum, nos & ecclesiam nostram magnificentia regia consolari, qui etiam si nihil faceret, quod non credimus, pro eisdem, ipsa tamen percepta & expensas ab eodem domino rege petere nolumus in vita vel in morte, nec notamus eundem propter hoc, vel suos homines sive terras, incidisse in aliquas suspensionis, excommunicationis vel interdicti sententias, latus ab homine, canone, vel statuto, & si forte notari possint incidisse quomodo, consentimus ipsum, homines & terras suas ab iisdem absolvi, etiam ad cautelam, per quemlibet superiorem idoneum, & interdictum huiusmodi relaxari.

XVII. Rok następujący ostatnim był życia Kazimierza i Piaśtow na tronie Polskim od lat kilkufet panujących. Przezimowawszy król w mieście Krakowie, wyjechał na wiosnę do Wielkieypolski, gdzie przez całe lato przemieszkwał, mający przepędzić iesienną porę w księstwie Sandomirskim i na Rusi na zabawach myśliwskich. W tym zamiarze obrócił drogę z Wielkieypolski na księstwo Sieradzkie, na początku miesiąca Września, i wstąpił do Przedborza, które miasto, a w nim dwor dla siebie wspaniale zbudował (q). Dzień to był poświęcony narodzeniu matki Bożej, kiedy królowi przyzła chęć polowania na ielenie. Niektórzy z bogoboynych dworzan radzili panu, aby dla ufzanowania uroczystości, na inny czas tę zabawę odłożył. Przyjęta rada z pochwałą wierności; i już powoz zaprzężony miał odchodzić: lecz jakiś niecnota (r) poszeptem upatrzoney gdzieś na ustroniu nieprzystoyney rozrywki, odwrócił dobre przedsięwzięcie. Wyjechał król do lasów: a nazaiutrz gdy nieostroźnie i skwapliwie po krzakach ielenia dojeżdżał, spadł z konia, i ciężką ranę na lewym goleniu odniósł. Zawieziono go do dworu na wylzukaney gdzieś poblizy wieśniaczey koleisie. Lata, otyłość, szwanek na nodze i utrząśnienie, wprawiły w gorączkę, którą iednak wkrótce pilność lekarzow

KAZIM. W.
R. P.
1370.

(q) ANONIM archidyakon | (r) *Tamen quodam nequam*
Gnieźnieński na karcie 99. | *homine. Tenze.*

KAZIM. W.
R. P.
1570.

nadwornych uskromiła. Za polepszeniem zdrowia kończona podróż do Sandomierza. Król w iedzeniu mniej pomiarkowany, gdy mimo zakazy doktora Henryka z Kolonii grzybami się, orzechami i innemi owocami obciążył, a częstych nadto łaźni zażywał, wpadł znowu w gorączkę, i gorzey się mieć niżeli w Przedborzu począł. Nie przeszkodziła atoli ta słabość, ażeby według rady lekarzów, do Krakowa nie wyjechał. W tey podróży sprawiła w nim większą niemoc zimna woda, którey się chciwie napił, i ledwo na pół żywy przybył do Chrobizan, do domu Grota kasztelana Lubelskiego (s) herbu Rawicz.

XVIII. Pomnożona gorączka zdawała się być wszystkim śmiertelną: przecież nazajutrz staraniem tychże medyków przyszedłszy nieco do sił lepszych, udał się do Koprzywnicy. Dworzanie i inni słudzy pana kochający, widząc go być nie zdolnym do iazdy w powozie, wfadzili do lektyki, i na przemiany go niesli aż do klasztoru Cysterfów, w którym przez ośm dni spoczynku zażywał. Tam uczynił ślub, że jeśli do zdrowia przydzie, podźwignie z ruin kościół Płocki, zbudowany od przodków pod wezwaniem S. Zygmunta, i pewney liczbie kapłanów przy nim należyte da opatrzenie. Jakoż myśląc już o tym

(s) ANONIM na karc. 99. | iest pewniejszy: bo społcze-
DEUGOSZ powiada na karcie | sna, i od oczewistego świadka
1160. ad militem curie sue Go- | pifana.
uorkonem. Powieść Anonima |

wcześniej, dał rozkaz archidyakonowi Gnieźnieńskiemu (t), ażeby tam kogo posłał dla oglądania murów: a on to zlecił Janowi ze Skrzywna kapelanowi królewskiemu. Za polepszeniem zdrowia iechał król z Koprzywnicy do Osieka dworu swego. Henryk doktor ścisłą dyetę przepisał: lecz Maciey inny teyże professyi, mimo zakazow kolegi, pozwolił królowi napić się miodu, z którym napoiem gorączka i większa słabość wrocila się (u). Przybywszy do nowego Korczyna, które miało zamkiem i pięknemi gmachami ozdobił, znowu się lepiej mieć począł używaniem lekarstw, i w dobrym zdrowiu iechał do Opatowca, gdzie się przez wiele dni zdrowo bawił. Zdawało się Macieyowi naysposobniejszye miejsce do dalszey kuracyi w Krakowie. Król w pierwszym dniu tey podróży utrząśniony w powozie wpadł w frybrę, która w ciągu swoim odmieniacząc paroxyzmy, w ostatnią go słabość wprawila. W tym stanie przybył do stolicy dnia 31 Października (w): a nazaiutrz dnia pierwszego Listopada spytał się przez archidyakona Gnieźnieńskiego stoiących w pokoju lekarzow, czyli się już znaydował w Krakowie?

KAZIM. W.
R. P.
1370.

(t) Tak sam o sobie pisze w kronice na karcie 99.

(u) *Contra magistri Henrici — voluntatem domino regi Medonem indulgit bibere.* Anonim. Z podobnego przypadku, i pozwolenia w chorobie wina przez doktora Symoniusza,

przeciwko zdaniu drugiego doktora Buccelli obu Wlochow, umarł wielki król Stefan w Grodnie 1586.

(w) Omyłka jest w Długoszu *die prima Octobris.* Anonim przytomny polozył to przybycie *penultima die.*

KAZIM. W.
R. P.
1370.

XIX. Zapytanie królewskie wzięte było od Macieja doktora za iakieś rozumu pomieszanie. Lecz król na to odpowiedział. „Wiem ia bardzo dobrze, że się znajduię w Krakowie: lecz utyskuię na obietnic waznych zawod i mylnosc, ktorzyście mnie w tym mieście skuteczniejszemi ziołami, i innemi lekarstwami, iakie się powsiach nie znajduią, ratować przyrzekli. Zawstyżeni medycy oświadczyli panu, że wszelkich używać będą sposobow do uczynienia mu folgi. Wszakże król czuiąc się być coraz słabszym, żądał od nich rzetelney wiadomości, aby mu śmieie powiedzieli, iesli ta choroba jest śmiertelną, dla uczynienia względem duszy swoiey starania, i domu rozporządzenia. Obiecywane pochlebnie długie życie nie ziednało u króla wiary. Dnia trzeciego Listopada z rana o wschodzie słońca przyzwał do siebie Floryana biskupa Krakowskiego, Władysława księżcia Opolskiego wnuka swoiego z siostry (x), tudzież Elżbietę księżnę Swidnicką swoię siostrzenicę (y), z wielą duchownych i świeckich, przed ktorcami mowil głośno skład apostołki, *wierzę w Boga*, i zaraz testament ułożył kazał. Zapisał naprzod

(x) *Vladislans dux Opolia ex filia sororis prefati regis natus.* Ten Władysław urodził się z Bolesława II księżcia na Opolu, i Elżbiety córki Karola Roberta króla Węgielskiego, i Elżbiety Lokietkowny.

(y) Urodziła się z Bernarda księżcia, i Małgorzaty Lokietkowny. Hubner w tablicach genealogicznych opuścił tę Elżbietę.

Annie i Jadwidze corkom, spłodzonym z Jadwigi Głogowskiej połowę wszystkich sprzętów w szatach, złocie, srebrze i kleynotach: a drugą połowę ich matce (z). Kazimierzowi wnukowi z córki Elżbiety i Bogusława, książęciu Szczecińskiemu księstwa Sieradzkie, Łęczyckie i Dobrzyńskie z zamkami Kruszwickim, Bidgoskim, Bałachowskim i Wałeckim (a) legował. Dwóm synom z nieprawego łoża spłodzonym Niemirze i Pełce z Ester żydówki, tudzież innemu z innej Janowi Bogucie wśie Kutaw, Jurzyncz i Drugnią darował. Zbigniewowi z Przedborzem i Pakoźcem synom Zbigniewa z Brzezia, Władysławow królewski z włościami niektórymi dostał się. Jan Zaklika wziął zamek Miedzyborze w Sandomirskim księstwie; Jacek Zorawski Podgaie, a Paweł z Łodzi Niekłay (b). Inni dworcy i domownicy inne dobra i woytostwa pobrali. Katedra Krakowska wzięła krzyż złoty, drogiemi kamieniami sadzony, ze znaczną częścią drzewa świętego, który dawniej ze Lwowa był zabrany (c). Archikatedra zaś Gnieźnieńska srebrny relikwiarz i biblię; a kościół Poznański relikwiarz srebrny także

KAZIM. W.
R. P.
1370.

- (z) Długosz, ANONIM. | mie edycyi Sommersberga
(a) Długosz, Leczw Anonimie edycyi Sommersberg. | wszystkie te nazwiska pokazane
kładną się omyłki drukowe. | czono w druku.
Cum castris Crasinenf, Bidgostrenf, Kalutow & Welin. Było to królewskie patrimonium.
(b) Długosz W Anonimie edycyi Sommersberga | (c) Obacz pod rokiem 1340.
Anonim taxuje ten krzyż dziesięć tysięcy florenorum: 40 jest czerwonych złotych.

KAZIM. W.
R. P.
1370.

z ramieniem S. Kozmy męczennika w podarunku wzięła. Testamentu exekutorem Jan Suchywilk ze Strzelca dziekan Krakowski, kanclerz koronny wyznaczony.

XX. Po rozporządzonych rzeczach doczesnych, jako gospodarz domu; chciał umrzeć Kazimierz jako chrześcianin i katolik. Odprawił spowiedź, wziął święty wiatyk, i zwyczajne u mieraiącym namaszczenie: a nakoniec dnia piątego Listopada w sali dolney (d) na południe w zamku Krakowskim, rano o wschodzie słońca w przytomności krewnych, slug i duchowieństwa umarł. Ciało zmarłego, trzeciego dnia (e) zaprowadzone do grobu przez arcybiskupa Gnieźnińskiego Jarosława, a Floryana Krakowskiego i Piotra Lubuskiego biskupow, pochowane po prawey stronie ołtarza, gdzie widzieć dotąd nadgrobek w kościele katedralnym osobę jego, i twarz jaką miał za życia, wyrażający (f). Miał Kazimierz lat wieku swego sześćdziesiąt, panował lat trzydzieści siedm. Był on wzrostu wysokiego i oty-

(d) *In sala bassa. Długosz.*

(e) *Septima Septembris, Długosz.*

(f) *KROMER* powiada, *ubi extat adhuc eius monumentum eum imagine sculpta in marmore.* Długosz mówi, iż ten nadgrobek był postawiony dla króla od stanów Rzeczypospolitey. *Corpus deinde exanime non in paterno sarcophago, sed in speciali loco, in latera dextro, prope*

maius altare terrae mandatum est. Arbitrantibus univetsi statibus singulari eum decorandum mausoleo, qui singulari in patriam. Et ecclesiam Cracoviensem usus est ebavitare. Quod successu temporis sumptu regio, tabulis, imaginibusque marmoreis faciem etiam regis Casimiri, qualis vivens apparere solebat, exprimentibus, ornatum est. W tym czasie gdy to piszemy, z okoliczności po-

ly; włośow gestych i kędzierzawych; brody dłu-
giey, mówił głośno, lecz nieco zaiękliwe.
Wstawily go bardziey dzieła w pokoiu znakomite,
niżeli woienne sprawy. A przeto z tamtych za-
służył sobie bardziey na imie *Wielkiego*, to jest
z budowy wspaniałych i pożytecznych gmachow;
dźwigania zamkow i miast; opasow ich murami;
rozrządzenia wnętrzney kraiu ekonomiki, i innych
przezornego króla i baczneho gospodarza czynow
(g). Ziednał sobie procz tego miłość powsze-
chną we wszystkich stanach, hoynością, sprawie-
dliwością, łaskawością, łatwym każdemu przy-
stępem, a bogatym i wspaniałym, iak na króla
przystało, w domu i podrozach obeysciem. Inni
mu z postaci i wzrostu nadane imie *wielkiego*,
przeciwnym oycu Władysławowi spofobem być

KAZIM. W.
R. P.
1370.

stawionego w teyże katedrze
mausoleum dla Jana III. z wo-
li, i nakładem panującego nam
króla STANISŁAWA AUGU-
STA, Jmé X. Michał Sołtyk
dziekan Krakowski, archidya-
kon Zawichostski, urodzeniem,
nauką i cnotą mąż znakomity,
wskrzyszając pamiętkę kró-
lów i innych ludzi zacnych,
w katedrze pogrzebionych, ze-
brał napisy wszystkie grobów
tam znajdujących się, i one
porządkiem ułożył; niektóre
zaś nadgrobki bez napisow, a
między innymi Kazimierza W.
wiadomościami historycznymi
obiasnił, i do druku podał.

Jest to dzieło dopełniające pra-
cę niegdyś Starowolskiego ka-
nonika teyże katedry, podty-
tułem: *Monumenta Sarmatarum*.

(g) DŁUGOSZ, KROMER
i inni. Gaszold wojewoda Wi-
leński dedykując zbiór praw
Litewskich od Zygmunta I. u-
chwalonych, które w rękopi-
śmie znajdują się w arch. kró-
lewskim, tak zaczyna. — *Si
quondam gens ingenna Polona re-
gi suo Casimiro magno indidit hoc
nomen magnus, ex ea potissimum
causa, quod nonnullis civitatibus,
& castris studio eius erectis acce-
ferit Reipublica &c.*

KAZIM. W.
R. P.
1370.

rozumieją, pomyliwszy się podobno na nie dobrze zrozumianych wyrazach prawdziwey łaciny (h). Dzieła tego króla, których szacowne ślady dotąd widzimy, sprawiedliwiey to imię do zasług iego i przymiotow wielkich stosować każą, niżeli do wzrostu, bez wielkości duszy mało znaczącego.

XXI. Albowiem ten monarcha, potargawszy nie wywikłane owe dawnych zwyczajow i szkodliwey legislacyi na plątanie i zagubę drobniejszych obywatelow siła; prawa iasne, czyste, do wszystkich stanow stosowne, albo poprawione zachował, albo nowe utworzył. Skargi i potrzeby uboższych nietylko cierpliwie słuchał, ale onym dzielnie zaradzał. Nie zbytowali za iego panowania dziedzice dobr nad pracowitym wieśniactwem (i). Znał dobrze kmięć do roli urodzony powinność poddanego i stan swoy: lecz nie czuł się być bydłciem. Dla tey przyczyny nazywano tego pana *królem chłopow* (k), że ich

(h) Dawano książętom różne nazwiska dla różnicy ich postaci, lub przymiotow osobistych, jako to, *calvus, crassus, brevis, longus, altus, loricatus, saltator*, i tam daley. Lecz to słowo *magnus* służy bardziey do przymiotow duszy, niżeli do ciała. *Magnus Alexander, vir magnus*: bo chłop duży nie nazywa się *vir magnus*, ale raczej *procerus*.

(i) *Illius temporibus nullus no-*

bilis pauperi audebat facere violentiam, sed in statere aequitatis omnia dirigebantur. Anonim społeczesny.

(k) *Vulgo rusticorum, seu plebeiorum rex vocabatur.* KRÓMER, DEUGOSZ. — Sprawca świata i natury podzieliwszy naród ludzki na różne osobiste przymioty, podzielił go razem na różne stany i kondycye, aby jedni rządząc, drudzy służąc, wzajemną sobie byli pomocą i

ciemieżyć nie dopuszczał. Zabraných w czasie wóyny, lub napadow nieprzyacielskich w nie-

KAZIM. IV.
R. P.
1370.

wsparciem. Ile pamięć człowieka zasięgnąć może wiadomości, bądź z podania oyców przez usta pokoleńców do najpóźniejszych prawnuków przechodzącego, bądź z zostawionych pism najdawniejszych, były w każdym narodzie i kraju udzielne stany ludzi, do pewnych powinności z chęci, potrzeby, prawa, lub przypadku przywiązanych: a między temi stanami stan gminny, to jest część ludzi mniej szlachećmi, jak mniemanie niostło, sprawami bawiących się. Lacińscy różnych wieków i narodów kronikarze nazywali go w powzięchności *plebs*, a w szczególności *plebs urbana*, i *plebs rustica*, dla różnicy gminu po miastach handlem i rzemiosłami, a po wszach uprawą roli, lub innymi cięższymi robotami zaprzętionego. My tych ostatnich nazywamy *chłopsstwem*, *wieśniactwem*, *rolnikami*, *kniećcami*, *poddanemi* w terażniejszym sposobie pisania i mowienia w języku naszym. Mówię w terażniejszym języku, ponieważ nie wiadomo nam, jak ten gatunek ludzi pracowitych nazywały pierwsiastkowe wieki po Polku, ile gdy dawne przywileje pisywały się po łacinie: a najstarożytniejsi też kronikarze nasi pisząc dzieje narodu łacińskim także językiem, acz często grubym i barbarzyń-

skim, *chłopsstwo* nazywali, *rusticus*, *villanus*, *colonus*, *colonecus*, *adscriptitius*, *servus*, *operarius*, *agrestis*, *villicus*, *conditionalis*, *tributarius*, *originarius*, *kmets*, *robaggio*, i tam daley.

Dla lepszego poznania stanu i powinności tego rodzaju ludzi, należy nam naprzęd obiasnić w jakim znaczeniu u starożytnych brały się te *chłopsstwa* łacińskie lub barbarzyńskie nomenklatury.

I. *Rusticus* wieśniak, nazwisko najpowszechniejsze znaczący człowieka mieszkającego na wsi, i bawiącego się uprawą roli. *Rusticus dictus operarius, qui rus vel terram operatur*. Mówi Wilhelm Brito in *vocabulario*: albo *rusticus a rure*, quoniam rus est tibi curae. *Villicus a villa, quia res disponit in illa*. *Dicitur agrestis ab agro: fit litera testis*, iako pisze Ebhardus.

II. *Colonus* osadnik, tak nazwany od słowa *colonia*, znaczącego domostwo wieśniacze z gruntem dostatecznym do jego wyżywienia z familią. Izidor w K. IX. Roz. 4, a z niego Papias powiada: *Ze coloni sunt cultores advena, dicti a cultura agris: sunt enim aliunde venientes, atque alienum agrum locatum tenentes, ac debentes conditionem gentali solo propter agriculturam sub dominio possessoris, pro eo, quod iis locatus est fundus*. Ci osadnicy *coloni* byli pospolicie ludzie przy-

KAZIM. W.
R. P.
1370.

wolę ludzi swoich własnym kosztem wykupował. Nauki użyteczne, handel i przemysł rozkrzewiał.

przychodni z kądinąd *advena*, stan i mieszkania swoje dla różnych przyczyn, które wylicza Salwinus w K. V. *de gubern. dei* opuszczający; często wolni z urodzenia *liberi franci*; ale z gruntem dziedzica, *dominii possessoris*, powinność służebniczą *conditionem servilem* na siebie i potomstwo swoje przyjmujący: to jest, iż według proporcji ziemi, do której się przywiązali, obowiązawali się albo czynsz płacić dziedzicowi, albo mu w pewne dni robić. Był zatym stan tych przychodnich osadników średni między ludem wolnym zgoła *ingenui*, to jest, ani z urodzenia, ani z przyięty kondycyi nikomu nie podległym, a między ludem niewolniczym nazywanym, *servi*, *mancipia*, których prawo wojny, poymanie, lub kara za występki, niewolnikami uczyniły.

III. *Originarius, originalis*, według Izydora i Papiusza, jest też samo, co chłop rolniczy z rodziców lub dziadów osadników do roli przywiązanych idący, i powinności ich z gruntu od dziedzica im wymierzonego odbywający. Dla tej przyczyny starożytne pisma nazywają takich ludzi *coloni originarii, originaler, originali inquilinatus, obnoxii & tributarii*. Jak osadnicy *coloni*, tak tych osadników potomkowie *originarii*, brali po polu od dziedziców

część ziemi do uprawy i żywienia swego, nazwaną *mansam*, to jest stan po nazwemu, mający w sobie 12 *ingera* (morgów), to jest tyle ziemi, ile iej przez rok chłop dwoma bydłętami uprawić może.

IV. *Adscriptitius*, czyli *ascriptitius*, jest też samo, co chłop przybyły z kądinąd, *advena, aliunde ortus*, który u jakiego pana dziedzica bierze część ziemi; na niey osiada; a pod obowiązkiem płacenia czynszu, lub roboty dworowi, *adscriptibus gleba*, wpisuje się w liczbę ludzi rolniczych, i onych przyjmie kondycją. Papias tak o nich mówi: *adscriptitii, qui captis dant aliquod pretium, to jest płacą od głowy. Prawo Saskie, speculum Saxonicum* powiada o nich: *ascriptitii honorum, hoc est, homines seu rustici ad bona pertinentes*. Byli zatym *adscriptitii* też samo, co osadnicy *coloni*, do roli przywiązani, i w rejestr wpisani, czyli inwentarzowi tych panów, na których gruncie siedzieli. Stan ich pierwiasłtkowy był wolny co do osob, to jest, że nie byli *servi* z urodzenia, ale tylko z kondycyi i obowiązkow, iako mówi Bradon w K. I. Roz. 11. *Qui quidem (homines) dicuntur glebae adscriptitii, & nihilominus liberi, quia licet faciant opera servilia, eum non faciunt ea ratione personatum, sed ratione tenementorum*.

Surowości w ukaraniu winowayców rzadko używał: lecz publiczne występki ostro karał. Pol-

KAZIM. W.
R. P.
1370.

V. *Villanus*, nazwisko chłopca osiadającego na części gruntu pańskiego, iako wyżej mowiono, który grunt pospolicie nazywał się *villa*, iako pisze uczony du Cange *in glossario medii ævi*. *Villani proprie apud scriptores ævi inferioris, qui villes seu glebas adscripti sunt, & villis ac servilis habentur conditionis, & ut servi in commercio erant, & cum villis, & præditis veniebant.*

VI. *Tributarius*, nazwisko chłopca wieśniaka osadnika, wzięte od jego powinności, iż osiadając na gruncie dziedzica jakiego, był obowiązany do płacenia czynszu, iako pisze du Cange, *coloni liberi obnoxie licet conditionis, ut qui ad tributa, & serviles operas tenentur.*

VII. *Conditionalis*, nazwisko chłopca wieśniaka osadnika, wzięte od jego kondycyi, to jest obowiązku panu dziedzicowi płacenia czynszu lub robocizny, za to, że na jego gruncie osiadł.

Te i tym podobne nomenklatury, z opisów wyżej wyrażonych znaczą, iż tenże sam człowiek na gruncie pańskim siedzący, był *rusticus*, iż rolę sprawował: był *colonus*, że osiadł na gruncie cudzym, i grunt ten uprawiał *colabat*: był *originarius*, iż się urodził z rodziców rolników: był *adscriptus*, że się wpisał w inwentarz czyli rejestr ludzi około

roli pracujących: był *villanus*, że gruntu pewną miarę *villam* zarabiał: był *tributarius* i *conditionalis*, że z gruntu rzeczonego pewne powinności odbywał *propter conditionem servitii ex agro.*

Takowych ludzi gatunek był w całej Europie zwyczajny, nietylko w Polszcze nazwy, iako zaświadczaią nadania duchownym i świeckim różnych książąt Europejskich, mianowicie Niemieckich, Francuskich i Angielskich. Mówmy teraz o stanie i powinnościach tych ludzi zagranicznych.

Mówiliśmy już wyżej pod tytułem *colonus*, iż pierwiastkowi ci osadnicy bywali pospolicie *advena*, to jest przychodniowie, którym przypadek, potrzeba, nędza, lub dobra wola dawłszy powód do opuszczenia *loci natalis* miejsca rodziny, zaprowadziwszy na grunt jakiego pana dziedziczny, nie wyzwały ich z pierwiastkowej wolności; i że przymując z gruntem obowiązki służebne, byli wprawdzie sługami panów swoich z kondycyi przyjętey *ex conditione loci*, lecz nie byli niewolnikami *servi*, *mancipia*, z ekstrakcyi czyli rodu. S. Grzegorz wielki, który żył w VII. wieku, pisząc o dzierżawach Żydowskich, i w nich będących chłopach, mówi w K. III. liście 21. *Hi vero, qui in possessionibus*

KAZIM. W.
R. P.
1370.

skie królestwo dawniejszymi wojnami i innymi kłóstkami z bogactw i mieżkańców wyni-

eorum (Judeorum) sunt, licet & ipsi ex legum restrictione sunt liberi, tamen quia colendis eorum terris diutius adhaeserunt, ut pote conditionem loci debentes ad colenda, quae conservaverunt, ruina, permanent, pensionesque praedictis (Judaeis) praebant, & cuncta, quae de colonis vel originariis, jura percipiunt, extra quod nihil eis amplius amentis indicatur.

Setne są przykłady w starożytnych piśmach, cytowanych od du Cange o wolności kolonów pierwzych. Wojny, powietrza, zabory ludu przez niazdy nieprzyjacielskie, i inne przypadki, lud rolniczy po wsiach dziedzicznych niszczące, były powodem, aby dla zaludnienia i upraw dóbr swoich mniej uciążliwe dla zwabienia osadników stanowili kondycye. Jakoż zdaie się, iż z początku u Frankow i Niemcow, owszem i u Anglikow, iak dwoiakie po wsiach i folwarkach dziedzicow bywały grunta, jedne nazwane *agri, praedia, mansi, villa dominica, dominicales*; to jest, które sam pan sobie wyrabiał, i z niego dom i dwór swój żywił; drugie *mansi, villa, agri colonares, serviles*, to jest, gdzie więśniacy osiadali, i dla siebie one wyrabiali; tak też dwoiakie gatunek ludzi rzeczone grunta sprawujących. Jedni się nazywali *servi, censuales, servi aratores, servi massarii*, to jest,

masse seu praedii addicti; a ci swoje tylko grunta zarabiali, i z nich daninę placili, lub kiedy się tak z panami umowili, pewnych dni na pańskim gruncie pracowali. Drugi zaś *servi ministeriales*, albo *mancipia non casata*, to jest, iak u nas teraz czeladź domowa po dworach do rzemiosł zdalna, albo *parobcy*, imię wzięte od nazwiska Słowiańskiego *rab* niewolnik, iakoby *pański rob*, którzy pańskie grunta *villas dominicas* uprawiali. Tych ostatnich była pospolicie kondycya niewolnicza, z urodzenia, kupna; z sądu za zbrodnie, poymania w czasie wojny; ponieważ takich dawniej iak kupować, tak przedawać prawa lub zwyczajnie pozwalały, Europa od czasu upadku Rzymskiego państwa na zachodzie była nieustannym przemiany narodow, wojen i rozbojow siedliskiem. Zbrojni barbarzyńcy Goci, Wandalowie, Frankowie, Longobardzi, Saxonowie, Słowianie, Mauroowie, pfluąc stare narody, stanowią nowe, przeganiając lud rolniczy z miejsca na miejsce, wprowadzili niewolnictwo i frymark podobnych sobie stworzeniom. Wszakże po ufundowanych już królestwach, a ugłaskanych nieco obyczajach religij chześciańską i naukami, poczęło się powoli usuwać niewolnictwo osob w Europie, a zwyczajcy

frzezone, uczynił ludniejszy, przez lokacye prawem Teutońskim wsi i miasteczek na gruntach

KAZIM. W.
R. P.
1370.

poczęli poznawać, że zdobywszy ziemię, nie mogli z niej korzystać bez nowych osadników. Dawano więc iakąkolwiek wolność poymafcom, i na gruntach ich osadzano: a gdy liczba pracowników niedościerała obszerności dzierżaw, ściągano obcych i wolnych zachętem spólnego pożytku i bezpieczeństwa.

Rzeczenni *servi, coloni, glebae adscripti*, nie byli bez praw, sądu i wolności. Chłop na gruncie sobie wydzielonym siedzący, był dziedzicem *heres*, iako widzieć w wielu starożytnych piśminach. Widziemy to *in capitulis Caroli calvi tit. 36, cap. 30. Et quoniam in quibusdam locis coloni, tam fiscales (należący ad fiscum, do dóbr i skarbu króldw) quam & de castis Dei (do kościołw) suas hereditates, id est mansa, que tenent, non solum suis paribus, sed & quibuscunque hominibus vendunt &c.* Widziemy w księdze *consuetudines Burbonenses*, iż chłopci tameczni mogli dzieciom swoim w małżeństwie poftanowionym, majątek swój ruchomy i nieruchomy darować: mogli też innym chłopom tenże sam majątek przedać, darować, lub go przemieniać bez woli nawet dziedzica; z tym iednak warunkiem, aby te kontrakty czyniły się w iednej wsi do iednego pana należący, i żeby się te grunta ludziom wol-

nym nie przedawały. Pan na tym nic nie szkodował, byleby mu czy od Piotra, czy od Pawła gruntowa powinność i postuga była czyniona. U dawnych Frankow chłopci wolnemi byli co do osoby, *si dimissa mansata (sam grunt) alio se transferet. — Spec. Sax. w K. IV. de feudis*. W niektórych przypadkach prawem pospolitym opisanych ciż sami chłopci, którzy z kondycyi swojey, *ex conditione glebae & operarum* byli *servi*, mogli zupełną swoją wolność odzyskać: to jest, iako widzieć *in capitulis Carolinis: si percussit quispiam oculum serui sui, aut ancille, aut lufcos eos fecerit, dimittat eos liberos pro denno, quem erunt. Dentem vero si exusserit seruo, vel ancillae suae simili sententia subiacebit.* W Polfczeze nawet nalezey, iako to widzieć w statucie Kazimierza W. Wislickim, wolno było kmieciowi porzucić pana w pewnych przypadkach tam opisanych. Nie wolno też było bez sądu i dekretu sędziego śmiercią karać swojego chłopca: *si quis seruum proprium sine conscientia iudicis occiderit, excommunicatione vel penitentia biennii reatum sanguinis emundabit.* Jak chłopci, tak ich panowie byli pod prawem pospolitym. Pan, będąc sam narodu lub panującego feudataryusz, bądź *dux*, bądź *comes*, bądź *baro*, pełnił z da-

KAZIMIR
R. P.
1370.

tak swoich, jak szlacheckich i duchownych, do
obowiązku na kaszubiach i innych krajach, których

nych sobie dóbr od cesarzów, królów powinność krainową, *servitium militare*, albo *servitium anke*: chłop, jako donataryusza sluga, pełnił *servitium rusticum*: lecz nad obiema było prawo, które tym powinnościom czas i miarę przepisywało. Naywyższa zwierzchność krainowa była tego gwarantem i dozorcą.

Wszelako zbytki, duma, i przemoc dziedziców częstokroć tych kolonów zamieniała w stan niewolniczy, przez przywłaszczenie sobie prawa nad osobami i majątkiem. Zali się na to wspomniony wyżey *Salvianus* w księdze *de gubern. Dei. Illud gravius & acerbius, quod additur huic malo* (to jest potrzebie żywności i usługi na cudzym) *servitium malum. Nam suscipiuntur advenae: sunt praedictio habitacionis indigenae* (prekrypcya zamieszkania): *& quos suscipiunt, ut extraneos & alienos, incipiunt habere quasi proprios, quos esse constat ingenuos, vertunt in servos.* Zaczęło się to w Niemczech naybardziej około X. wieku z odmianą i osłabieniem rządu monarchicznego. Pod panowaniem Karola wielkiego i potomstwa jego, poki książęta rzeszy Niemieckiey, nie mając ieszczę dziedzicznych tytułów *duków, komesów, margrabiów*, i tym podobnych, a z nimi państw udzielnich,

byli tylko slugami *palatii* dworu monarchow, albo dozorcami, czyli starostami pogranicznymi z ramienia cesarzow; a będąc na tych urządach ruchomych, brali od nich ziemie z urządami po zgnębionych Saxonach i Słowianach; prawo powszechne było pomiarem wzyśkich stanow ludzi i ich powinności: i czyniła się im sprawiedliwość. Lecz kraie Salskie podbite od Karola, będąc Niemieckimi, nie poszły w liczbę niewolniczych. Ten monarcha zostawił dawne wolności i prawa zawojuowanym Saxonom, i porównał ich z prawami zwyciężkiem. Sami Słowianie do Wisty prawie zholdowani od Karola, zostawali powoli celem nienawiści i okrucieństwa, jako lud obcy językiem, krwią i zwyczajami. Cesarze z domu Salskiego iuz przez elekcyą na tron Rzymsko-Niemiecki wybierani Henryk Pfafznik z Ottonami, będąc sami dziełem przemożnych iuz panow Niemieckich, pomnażali ich majątki i władzę w stanie duchownym i świeckim, przez nadania, dobr i przywileiow bezgranicznych, mianowicie w krajach Słowiańskich, aby więte od nich berlo synom i wnukom swoim z ichże wyboru zostawili. Uformował się z monarchii stan arystokratyczny, z udzielnymi książąt zło-

kórych w znaczney liczbie obcy garnęli, łagodnością praw, i nadzieją własności dla siebie i

KAZIM. IV.
R. P.
1370.

żony, w jakim go teraz widziemy. Cesarz został idealnym monarchą, kiedy swojego dziedzicznego państwa nie miał. Każdy z większych i mniejszych książąt w tey nowey rzeczypospolitey zostawszy panem prawie absolutnym, stanowiął w sobie prawa, iakie się podobają: a chcąc się w mocy i dostatkach zrownać z temi, kórych powaga, zazdrość i ambicya iatrzyła, ciemniżył lud uboższy. Tych uciskow doznawał naybardziej lud Słowacki, którego kraie zabierając powoli dukowie, margrabiowie i hrabiowie Niemieccy, obracali w stan niewolniczy mieszkańców; tak dalece, iż ztąd pospolicie urosło nazwisko *Slovus*, niewolnikom tylko służące, w barbarzyńskiej wiekow owych łacinie używane: z którego Frankowie wzięli swoje *Pesclave* i *Pesclavage*, dla różnicy od narodu swojego, gdzie lud wolny w teyże grubey łacinie *homines franci, liberi*, nazywano. Zażywali Niemcy tych Sławow do nayuciąźliwszych usług: cisnęli ich robotami i podarkami wymyślnemi: osoby ich nawet zaprzędawali. DYTMAK Sas biskup Mersburski żyjący pod Ottonami powiada w K. III. *Tum omnia vestram prius ecclesiam respicientia, divisa sunt miserabiliter Sclavonica ritu familia, quae accusa-*

ta venundando dispergitur. Naywięcey jednak doznali Słowianie nadelbiański niewolniczey doli za Alberta Urfa margrabi Brandeburskiego, i Henryka Lwa książęcia Sackiego we dwunastym wieku, iako o tym szeroko pisze Helmold w historyi Słowiańskiej.

Tak obfite z uciłku gminu Słowiańskiego zyski wrażyły chęć panom Niemieckim do szukania ich w swoich towarzyskich kolonistach, osadzonych na pustych gruntach, gdy się Słowackie chłopstwo wgląd za Elbę i Odrę od swoich tyranow umykało. Poczęli dziedzie pomnażać prace ręczne *manu operas* swoich osadników, i przynaglać ich, prócz danin różnych, do pańszczyzny dwornej, aby role odlogiem nie leżały, które pierwey po naywiększej części niewolnicza ręka uprawiała. Te pańszczyzny czyli roboty we dworze pańskim *in curte, in curia*, albo na iego gruncie *in villa, mansis, agris dominicis* były zwyczajne wszystkim narodom w Europie, w Niemczech, Francyi, Anglii, owszem we Włoszech i Hiszpanii. Nazywano one *opera, manu opera, corvata, corvada*, Słowiańskie narody zwazy ią *robotą* czyli *robotą*, od słowa *rab* Ruga, niewolnik, służebnik, znaczącego. Zdaie się, iż przez innych przyczyn niesposobność

KAZIM. W.
R. P.
1370.

potomków swoich przychęeni. Cafe Podgorze
Ruskie i Małopolskie, tudzież inne mieysca po-

wypłaty, dla rzadkości pieniędzy, i onych wielkiego od panów na poddanych nakładu, była okazją do odmiany czynszów w robociznę. Wszakże przedzey można wierzyć, iż la kome dwory mające więcej zdolności do sprzedania produktow *in villis dominicalibus*, i onych zpienieżenia, niżeli wiesniak ubogi familią obciążony, a wexonr swoich i obcych podlegleyszy, wolący mieć więcej robornikow na swoim *dominikacie*, niżeli nie dopłatnych czynszowników. Zząd poszło, że te *opera*, *correata* w pewnych tylko czasach piefzo, z siekierą, kosą i grabiami, lub bydletami, wozem plugiem, bądź w miefąc, bądź w roku po razy kilka, lub raz na tydzień, panom według umowy a gatunku i ilości gruntu należne, odmieniły się w licznieysze. Znaydujemy w pismach starożytnych zagranicznych *servos biduanos*, *triduanos*, *quotidianos*: to jest, iako tłumaczy uczony du Cange: *qui tres dies sibi, & totidem in dominicali serviebant: quomodo biduani, qui duos tantum dies, & qui nullo tempore a servitio immunes sunt, quotidiani dicuntur.*

Osadnicy chłopci w Niemczech, ktorzy na osady do panów przychodzili, bierali po spolicie gruntu *manum mansum*, który *mansus* składał się ze

dwunastu morgow *jugera*, czyli *banaria*, albo też *dimidium mansum*, *dimidium colonam*, i według proporcyci służyli i opłacali panu bądź pieniędzmi, bądź rzeczami. *Chronicon Bowsense* powiada na karcie 574. *Debet vero iste mansus porcum & arietem, sex panes, & sex sextarios vini, carropavam (wóz) & omnes consuetudines, quas dominus persolvere debent servi.* Instrument starożytny w R. 1195 cytowany od Ughella mówi. *Debet sex mannas (garść) lini, & missatica, (podwoły, pofyki) & opera quinque: tres ex his in persona, duas in alia cum bobus.* Te i sę inne tym podobne w starożytnych pismach wyrazy okazują, że u Niemcow i Frankow chłopci nie tylko z gruntow trzymanych dawali pieniądze i daniny w rzeczach, ale nawet własnemi osobami pańszczyznę, to jest usługę panom w ich domach i podrozach na gruncie pańskim pełnili. Idźmy już do Polskich zwyczajow, które od Frankow i Niemcow przodkowie nasi wzięli.

Od ustawy królestwa naszego był między stanami krakowemi stan chłopski: bo ktorzyby królów, szlachtę i miasta sta żywił, gdyby nie było ręk uprawiających rolę? Słowianie oycowie nasi przybyże do kraio w dawney Sarmacyi i Germanii, obyczajem podobnych

graniczne, różnych teraz rzemieślników pełne, są to ofady pierwiastkowe tego dobroczynnego

KAZIM. W.
R. P.
1370.

fobie państwa Rzymskiego najeźników Hunnow, Gotow, Alanow, Awarow, Frankow, bawiąc się sami dziełami rycerskimi, i do nich zaszczyt szlacheństwa przwiązując, lud od siebie podbity przy plugu i ziemiościach zostawili. Starzy kraiom mieszkający zostali chłopstwem, Zachodzi tu tylko kwestya, iacy to byli chłopci? do czego byli obowiązani? i pod jakim prawem żyli. Nie mamy w historyi dokładney o tym i porządney wiadomości: wnosić atoli można z uwagi niektórych pism starożytnych, że chłopci w Polsce (mówię w Polsce, bo do czasow Kazimierza W. nie było przy nas Rusi, a do Jagelli Litwy) byli poddanemi gruntu, co do kondycyi służebniczey, *ex conditione glebae*, iak u Niemcow i Frankow *coloni, originarii, villani*, siedzący na pańskiej roli, a z niey do czynszu i innych powinności ręcznych obowiązani. Sąsiedzi Niemcow i Frankow, wzięliśmy od nich wiele zwyczajow, iako od polerowniejszych nieco iuż ludzi. Zdawałoby się, iż tych chłopow nazywała naydawniejsza starożytność, iak i teraz zowiemy *kmieć* (*kmeto*). W ięzyku naszym rodowitym znajduie się to nazwisko w pieśni S. Woyciecha, *Jadanie ty Boży kmieciu, ty siedziś; u Boga w wiech, Dłu-*

gosz powiada, iż za Bolesława Chrobrego *kmieć* *kmetho*, z każdego lanu *mansum*, który sprawował, był obowiązany dostarczać co rok pewną miarę zboża do szpichlerzow królewskich na wyżywienie garnizonow pogranicznych, który podatek nazywał się *stroza*. Byli więc kmiecie w Polsce od czasow Chrobrego: a że ciż do pewnych panow posług *opera serviles*, byli obowiązani z gruntu, nazywała ich taż starożytność w barbarzyńskiej lacinie *robagiones*, to iest robotnikami, słowem wziętym z *rak*, znaczącego sługę lub niewolnika. Kondycya tych kmieciow że była taż sama co u Niemcow i Frankow *adscriptorium*, to iest obowiązana do pewnych dziedzicom powinności, zaświadcza to stary przywilej klasztoru Tynieckiego dany od Krzywoustego około R. 1120. gdzie się opisują rzeczzone powinności. Wyliczywszy Idzi kardynał wszystkie wsi opackie, i w onych zamieszkałych kmieci *adscriptorium* po imieniu, przydaie, iż ci ludzie panom swoim *tributum*, & *strozom cum pomone solvant, curiam* (dwor, folwark) *sepunt: duas domos* (chłupy) *quolibet anno faciunt, quatuordecim ulnarum: quilibet ipsorum quinque capetia* (kopa) *metere, & ad horreum deducere, & quilibet quinque curvus sani sal-*

KAZIM. W.
R. P.
1370.

króla. Język tych ludzi nieco przygrubszy, a ja-

care, & adducere singulis annis tenetur: curvus in Timciam ducere, quotiescunque opus fuerit. De cimas trituvare, & ad claustrum ducere, quatuor diebus omni anno arare & arpicare &c.

Nadania od królów i książąt Polskich dobr do korony należących, od nich stanowi szlacheckiemu i duchownemu poczynione tawnie okazują w faktach przykładach, że chłopstwo było obowiązane do pewnych powinności według pomiaru trzymanyh gruntow. Te zaś powinności, jak wyżej mowiono, były, tak płata pieniężna, iako posługa dworowi w robociźnie na gruncie pańskim. Nie było wszelako na to pewnego prawa co i kiedy miał czynić kmięć osiadły. Zwyczajnie stanowiły tę powinność. Z takimi ciężarami król, książę, lub inny dziedzic trzymał dobra, z takimi one darował, przedał, lub zamienił. A kto na pustym gruncie swoim nową osadę czynił, zawierł umowę z przychodniami: według której oni sami się sprawując, też same obowiązki następcom swoim podawali.

Zdatę się, iż iak w Niemczech i u Frankow, tak i w Polsce dwa były gatunki chłopstwa: to iest kmięcie *ascriptitii* z dziadów i pradziadów na pańskim gruncie siedzący: drudzy poddani i lud służebny *servi, mancipia*. Prawo pod ow czas wszy-

skim narodom zwyczajnie zaboru w czasie wojen w kraiu niaprzyziacielskim ludzi, pozwalalo tych brańcow traktować arbitralnie i mieć własność nad ich osobami. Rycerstwo Polkkie, prawem *repressaliorum* wpadaiać do Czech, do Saxonii, do Marchii, Rusi, Moraw, Prus i Litwy, zabieralo wzajemnie wieśniactwo zagraniczne, i onymi swoje grunta osadziwszy, mnożyło poddaństwo, i obowiązki na nie takie wkładalo, iakie się im podobaly. Pełne są dzieie kraiove takich przykładow. Brali nam ludzi naszych obcy: braliśmy i my zagranicą. A iako w kraiach zagranicznych przedawali dzieożice nietylko swoje grunta, ale i osoby na nich osiadłe z wymianą nawet ich imion, tak się działo i u nas. Poromkowo takiego gatunku osadnikow iuż *ipso facto* zostawali sługami *servi*, nie z kondycyi ziemi którą trzymali, iak kmięcie *ex conditione glebe adscriptitii*, ale z kondycyi osob *ex conditione serviti* — Ztąd urosta owa dystrykcya osad w dawnych przywileisch nieraz wyrażona. *Villa juris Polonicki, Villa juris Teutonici*. — Jeśli dziedzic mając wieś pod prawem Polskim, chciał ją przemienić na prawo Teutońskie, brał na to przywilej: i jeśli nie chciał, trzymaliaż dawnym prawem.

Kieś ze Szląskim, Morawskim, Czeskim i Pru-

KAZIM. W.

R. P.

1370.

We wsiach ofadzonych *jure Teutonico*, zdaie się, iż kmiecie byli ofadnikami gruntów sobie od panów nadanych, i one potomkom swoim zoltawowali, lub jeśli się podobało przedali drugim, z obowiązkiem jednak, aby grunt pański odlogiem nie leżał. Przywilej wyższy wspomniony Tyniecki Krzywoustego, także inny Leszka czarnego dany tymże Benedyktynom nazywa kmieciów *heredes* dziedzicami lna zaś była kondycya ludzi niewolnych i służebnych, gdzie pan wszystkiego był panem, i mogli odiać chłopu ziemię: lub go na innym miejscu ofadzić. Przedaży osob chłopskich są dowódem przywilei różne starożytne wziętym zwyczajem z zagranicy.

Cieźsze nierównie były dawniejszych chłopów jakiegokolwiek gatunku powinności, niżeli są teraz. Kmieć czy poddany prócz zwykłych, lub z umowy ciężarów gruntowych służby, opłaty, robocizny, kolen i innych ofiar w tęczach, miodzie, ospach, drobiu, panu własnemu oddawanych, był narzo obowiązanym do robot i podarków publicznych: iakie były pomocne, naprawa drog, dostarczanie podwód, budowa lub naprawa zamków, pogonczyli ściganie zloczynców, karmienia myśliwców i psov kfiążących, dozór sokolow i

innych tym podobnych. Takowe ciężary były powodem ucieczek ludzi ze wsi, i opuszczenia gruntów, gdy ubogi wieśniak od oboicy zwierzchności był ciśniony. Dla zaludnienia zarym kraiu i utrzymania ekonomiki kraiovey, żeby się większymi wolnościami zachęcone obce pospolstwo garnęło do Polski i ofadzało, pozwalano ofadzać puste miejscy prawem Teutońskim, pod którym siedzący mniejsze mieli powinności.

Wszelako mieli tę niejaka osłodę w pracach swoich wieśnicy, że dla nich w pokrzywdzeniu od panów lub dzierżawców była sprawiedliwość w wyższej zwierzchności. Byli chłopi pod prawem pospolitym, i mogli stargi swoje zanesić do króla, iako powstachnego pana i sędzięgo wszystkich poddanych: ale to było za czasów, kiedy w Polsce zupełna była monarchia. O Bolesławie Chrobrym świadczy Gallus na karcie 63. *Habebat etiam praeerea magnum inslitie & humilitatis insigne. — Quodsi quando rusticus, pauper, vel muliercula qualibet de quovis duce, vel comite quaererent, non prius se de loco dimovebat, donec causam ex ordine conquerentis auscultaret, & pro illo de quo quaerebatur, camerarium transmandaret. Nec accusatus citissime vocatus venire differerebat, nec diem a*

KAZIM. W.
R. P.
1370.

skim podobieństwo mający, dowodem jest pier-

rege constitutum qualibet occasione prateribat. Sicque diligenter rem pauperum, ut alicuius magni principis pertractabat. Z tych Galla wyrzow okazuje się, że za Bolesława w sądach przez niego ustanowionych; *termini generales*, o których nie raz mówiliśmy, chłopi nawet przez apellacye krzywdy sobie wyrokami *ducum, comitum*, to jest wojewodow i kasztelanow uczynione donieść mogli, i odbierać sprawiedliwość. — Chłopskto w pokrzywdzeniach swoich udawało się do gubernatorów prowincyi: agdy tam nie znalazło sprawiedliwości, wolno mu było nieść skargi przed króla lub książęcia — Dziedzice dóbr nie mieli prawa sądzić i wskazywać na kary przynajmniej większe poddanych swoich. Gdy po rozdziale państwa między synow Krzywoustego, poczęła się monarchia osłabiać, a w tych udziałowych księstwach szlachta możniejsza nowy stan arystokratyczny powoli wprowadzała, książęta drobni, mniej konfyderowani, a w prywatnych swoich woynach ze stryiecznemi lub zagranicznymi z sąsiadami potrzebując szlachty, jako ludu rycerskiego, nadawali im różne wolności i przywileje: a między innymi wolność sądzenia chłopow swoich nietylko w małych rzeczach, *ale in causis maioribus*, to jest

względem dziedzictw, i kar głównych. Nazywały się one *judicia sanguinis, per aquam ignem, ferrum, vomerem, suspensum*, i tam daley.

Zaświadczaią to liczne nadania książąt Kujawskich, Krakowskich i Mazowieckich. Kazimierz wielki, wzięwszy po oycu królestwo, znou w iedno cialo Rzeczypospolitey złączone, chciał niektóre zbytki dziedzicow względem poddaństwa pokroić. Ustanowił pewne prawa względem kmieci, iako to widzieć w statucie Wiślickim. Dawał protekcyą gminowi: sprowadzał wieśniakow z zagranicy: osadzał puste ziemie, czynił lokacye prawem Teutońskim: co było okazją, że go *králem chłopów* uazywano.

Wniosek z tego, cośmy dotąd mówili, jest ten: iż różne gatunki poddaństwa były do nas z zagranicy wprowadzone. Ze chłopi zawsze i w każdym kraiu byli z kondycyi służebney, czafem względem osób swoich, czafem względem ziemi. Ze do pewnych powinności z tey kondycyi byli obowiązani, przez stan swoy lub umowę. Ze grunta od nich trzymane, były zawsze pańskie, i wolno było dziedzicom one mi iak chcąc dysponować: że sądy na chłopstwo, iak zagranicą, tak w naszym kraiu były do dziedzicow przez udzielne

wfzey ich oyczyzny (1). Ztąd też poszły owe zuziemczone od nowych osadników, lub na nowo nadane miastom Polskim i Ruskim, Lambergi, Fravenztadu, Łańcuta, Pilsna, Gorlicy, i tym podobne nazwilka.

KAZIM. W.
R. P.
1370.

XXII. Nigdy Polska tyle zamkow i miast murowanych nie widziała, iak za Kazimierza. On zamek Krakowski przyozdobił i wzmocnił, który potym następni królowie na inny kształt, wiekom późniejszym przydatniejszy przemienili. On w mieście tym w rynku sklepy różne dla kupców zbudował, a za mięsem z wierzyniec założył. On miasto Kazimierz, Wisłą od Krakowa oddzielone na nowo dźwignął: a Wieliczkę, Skawinę, Olkufz, Będzyn, Lelów, Sandomierz, Wiślicę, Szydłów, Radom, Opoczno, Wąwolonicę, Lublin, Kalisz, Pyzdry, Stawiszyn, Wieluń, Kolin, Piotrkow, Łęczycę, Płock, Inowłódz, Lwow, Sanok, Krosno, Czczew, miasta murami opasał. A zaś zamki w Kaliszu, Poznaniu, Sandomierzu, Lublinie, we Lwowie oba, Pyzdrach, Sie-

nadania przeniesione: że we wsiach pod prawem *Tentofskim* sędzili szofitysi, z apellacyą do dworu, a we wsiach *iwi Polonici* wdyt lub inny iaki starszy chłop od pana postawiony: i że sprawy tylko kryminalne zawsze się do wyższej iurydykcyi odrywały. A że częstokroć też poddaństwo u-

ciski znosi, nie jest to ani duch prawa Polskiego, ani charakter narodu, ale częstokroć złe użycie osób prywatnych mocy sobie od królów i Rzeczypospolitey nadaney, co ona sama według woli swojej popławić tylko może.

(1) KROMER.

KAZIM. W.
R. P.
1370.

radziu, Wieluniu, Łęczycy, Kole, Płocku, Niepołomycach, Szydłowie, Piotrkowie, Przedborzu, Brzeźnicy, Bolestawcu, Ostrzeczowie, Przemysłu, Lanckoronie, Będzynie, Lelowie, Czerstynie, Osieku, Krzepicach, Sieciechowie, Solcu, Zawichoście, Korczynie, Koninie, Nakle, Wielonie, Miedzyrzeczu, Kruświcy, Złotorzy, Bidgoczcu, Sanoku, Lubaczewie, Trembowli, Haliczu, Tułstanie, Opocznie, Przedeczu, Rawie, Wyżogrodzie, częścią wałami i murami wzmochnił, częścią przebudował. Długosz powiada, iż ten król załawszy Polskę z lepianek i drewna ukleconą, kamienną i ceglana zostawił: i że od tego dopiero króla poczeli Polacy gust zabierać do murów. Niemniemy był wspaniałym i hojnym w pomnożeniu świątyni i domów [dla ludzi ołtarzom służących. Ufundował dwie kollegiaty w Krakowie w zamku świętych Michała i Jerzego: dwie także w Samdomirzu i Wislicy: kościoły w Stobnicy, Łapfzycach, Szydłowie, Garwowie, Niepołomycach, Solcu, Opocznie, w Korczynie, i na Skalce w Krakowie: a szpital także na Stradomiu. Kłasztory zaś w Łęczycy, Piotrkowie i nowym Korczynie. Dyecezyą Płocką w dzieścicach zabezpieczył, przysądziwszy one duchowieństwu na Ziemowicie książęciu Mazowieckim. Katedrę i dyecezyą Wrocławską przy podległości metropolitalney arcybiskupa Gnieźnieńskiego, Lubuskie także biskupstwo przy podporządkowaniu królom Polskim utrzymał. Stan du-

chowny ze świeckim, względem fadów i wzajemney powinności pogodził.

KAZIM. W.
R. P.
1370.

XXIII. Wyrzucają niektórzy królowi temu ustąpienie Szląska Czechom, a Krzyżakom Pomeranii i ziem niektórych. Lecz ciąg interessów pod owe czasy w historyi położony, a stan narodu, domową i obcą bronią przez półtora prawie wieku zniszczonego, nierządneho i ubogiego usprawiedliwia Kazimierza, że dla ocalenia reszty kraju, i utrzymania z koroną imienia Polskiego między tylu potężnymi nieprzyjaciółami, zostawić musiał losom, czemu radą i ręką zapobiec nie mógł. Wszakże odebrane od Krzyżaków Kujawy, hold na nich! w Pomeranii i w ziemiach innych włożony z zachowaną naywyższą władzą; zabezpieczone od nowey Marchii granice; pokromiona Litwa z Tatarami, Ruś do korony przyłączona, wydarte z podległości Czeskiej księstwo Mazowieckie; wprowadzony i wzmocniony rząd z bezpieczeństwem publicznym; pomnożona ludność, przemysł i dostatki nadgrodziły setnie utratę Szląska, i oddział zdrobniałych jego książąt; z których nienawiści naród więcej miał zawsze szkody, niżeli pożytku z niepewney nigdy ich przychylności i związkow. Darowała też względna na zasługi monarchy tego potomność prywatnie jego przestępstwa: bo jeśli jako człowiek często kroc przewinił; nadgradzał za życia głomność pokutą i dobremi uczynkami: a umierając wiary

KAZIM. W.
R. P.
1370.

oycow dochował, i lud sobie powierzony w sła-
wie, powadze i bezpieczeństwie następcom zo-
stawił.

KONIEC KSIĘGI IV.
I DOKONCZENIE TOMU VI.

R E E S T R

Nazwisk i rzeczy znajdujących się w tym
Tomie VI.

*Liczy oznaczają stronice kart, a zaś litera n noty
czyli przypiski.*

A.

<p>Adelayda Haska poslu-
biona 117 powraca do o-
ca 277 309 314 325 iey
śmierć 327.</p> <p>Adolf hrabia de Monte 57
60.</p> <p>Adscriptitius co znaczy 348
n. —</p> <p>Akademia Krakowska 300
315.</p> <p>Albert książę Austr. 16—44
przeciwko niemu wojna
53 zawiera przymierze
125 161 174 213 268
304.</p> <p>Albert książę Strzel. 320.</p> <p>Albert z Raciborza plenip.
Krol. 83 posel do papieża
235.</p> <p>Albert wojewoda Brzeski
146 n.</p> | <p>Alexand. Koryatowicz książ-
że Lit. 328 n.</p> <p>Alexander król. Polski 15.</p> <p>Alkierman czyli Białogrod
m. 238.</p> <p>Also Litwin 299.</p> <p>Also ze Stenberga Czech
146 n.</p> <p>Andrzej król Neapolitań-
ski 17 137 zabity 179.</p> <p>Andrzej de Verulis kano-
nik Wrocl. 11 n.</p> <p>Andrzej wojewoda Siedmi-
grodzki 242.</p> <p>Anna Gedyminowna król.
Pol. 5 68 umiera 79.</p> <p>Anna Litewka księżna Ma-
zowiecka 299.</p> <p>Anna Głogowska cesarzowa
231 n. 246 iey śmierć
308.</p> <p>Anna królowna Polska 343.</p> |
|--|--|

R E I E S T R.

- Antowie Słowianie 183 n.
290.
- Arnold hrabia Drezdeński
322.
- Austria 15 54.
- Awarowie narod 184 n.
- Aykfzy Litwin 282.
- B.
- Baierberg m. 102 n.
- Bafachowski zamek 343.
- Barnim książę Pomor. 134
iego śmierć 336.
- Barycz m. 23 152.
- Bartenszteyn zamek 300.
- Bartold hrabia Drezd. 322.
- Bawarya 106 114.
- Będzyn m. 359.
- Bełzkie księstwo 95 99 n.
225 w udziale 327 329.
- Benedykt XII papież 46 54
wyznacza arbitrow do
Pol. 56 67 71 121 grozi
Tatarom 100.
- Beniamin wojewoda 283.
- Berlin m. 172.
- Bernard dominikan intruz
279.
- Bernard książę Swidn. 21.
- Bertold plenip. król. 83 86.
- Beuthen m. 248 269.
- Bielko m. 331.
- Bitomscy mieszczanie mor-
dunią księży 332.
- Bochnia m. 325.
- Bodzanta bis. Krak. 221 227
- Bodzanow 325 n.
- Bogusław V. książę Pomor.
107 w przymierzu z Pol.
134 przybywa do Krako-
wa 310 wydaie corkę za
cesarza 312 343.
- Boh rzeka 253.
- Bolesław Chrobry 190 n.
iego rząd i ustawy 192 n.
195 n.
- Bolesław książę Swidn. 21
116 130 prześladowany
od Czech. 150 159 w li-
dze przeciwko niemu 161
czyni zgodę 168 213 wol-
ny od długow 249 peł-
nomocnik cesarza 305
pośrednik 308 iego
śmierć 336.
- Bolesław *pious* książę Wiel-
kopolski 321.
- Bolesław książę Lignicki
29 30 n. opisuje się Cze-
chom 118 179.
- Bolesław II, książę Opolski
342 n.
- Bolesław książę Maz. na Pło-
cku 118 147 umiera 231.
- Bolesław Troydenowicz kże
Mazow. 91 otruty 94.
- Bolesławiec zamek 35 360.
- Bolko książę na Munster-
bergu 21 poddaie się Cze-
chom 22 153.
- Bolko książę na Falkkem-
bergu 29.

R E I E S T R.

Bozorad wojewoda Wołoski 292 jego śmierć 294.
 Braclaw 238 n. 293 n.
 Brandeburska marchia 15
 124 zniszczona 126 162.
 Brańsk m. 334.
 Brzeskie Litewkie księstwo
 216 225 330.
 Brześć Kujawski 11 40 60
 147.
 Brzeźnica zamek 360.
 Euda m. 45 224.
 Budyziński powiat 172.
 Bulgarowie 290.
 Buczyna m. 174.
 Bydgoszcz 320 343 wzmo-
 cnione 360.

C.

Chełmińska ziemia 7 ustą-
 pioną Krzyżakom 41 63
 134.
 Chełmska ziemia 99 n. 225
 328.
 Chłopi 346 wieloraki ich
 gatunek 347 n.
 Chrobrzany 340.
 Ciechanow 251 265.
 Cieniawska ziemia 155 158.
 Colonus co znaczy 347 n.
 Conditionalis co znaczy 349
 Czarny-Chorodek m. 329.
 Czechowie 7 117 166.
 Czczew zamek 359
 Czeley wojewoda Sandom.

31 n. ginie w potrzebie
 112.
 Czerskie księstwo 251 266.
 Czerszyn zamek 360.
 Czerwonograd 238 n.
 Czoboten m. 169.

D.

Dacya 289.
 Daniel Ostrogski 108 112.
 Daniłow 329.
 Daszko Rufin 94 108 112.
 Dawid Rufin 58.
 Dniepr rzeka 91 237.
 Dniestr rzeka 92.
 Dobczyce m. 325 n.
 Dobiesław sędzia Poznański
 147 n.
 Dobrzyńska ziemia 7 19
 powrocona Polakom 40
 dana w zarękę 60 po-
 wtornie przywrocona 90
 140 legowana 343
 Don rzeka 237.
 Droiczyn m. 331.
 Drzen czyli Drezdenko 321.
 Dytrych mistrz Krzyżacki
 31 42 nie dotrzymuje
 traktatów 49 102 n. ie-
 go śmierć 123.

E.

Eberhard opat Pepliński
 149 n.
 Edward król Angielski 66
 nie chce być cesarzem 212

R E I E S T R.

- Elba rzeka 182 n.
 Elbląg m. 115.
 Elżbieta córka Kazimierza
 W. 37 zaślubiona 68 106
 134 343.
 Elżbieta Bośniaczka król.
 Węg. 249.
 Elżbieta księżniczka Pomor.
 108 poślubiona cesarz.
 310.
 Elżbieta księżna Mazowie-
 cka 233.
 Elżbieta Polka królowa Bo-
 śni 319.
 Elżbieta królowa Węgiers.
 77 246 258.
 Elżbieta księżniczka Haska
 117 n.
 Elżbieta księżniczka Karyn-
 ty 16.
 Elżbieta księżna Swidnicka
 342.
 Emeryk Babek Węgrzyn
 228.
 Emeryk biskup Agryński 21
 26 n. 282.
 Eryk książę Saska 212.
 Erwas m. 169.
 Ester Żydowka 14 u. 278.
 343.
- F.
- Falgeld cło 115.
 Fedor Koryatowicz książę
 Podolski 241.
 Filip król Francuski 66.
 Floryan biskup Krak. 333
- pośrednik sporów 338
 przytomny śmierci Kazi-
 mierza W. 342 grzebie
 jego zwłoki 344.
 Floryan proboszcz i kan-
 clerz Łęczycki 254.
 Fravenstzad *obacz* Wscho-
 wa.
 Frydburg zamek 101 n.
 Fryderyk książę Austryacki
 15 jego śmierć 304 n.
 Fryderyk margrabia Miśni
 212.
- G.
- Galiard legat papieski 10
 sędzia sporów 71 83 ka-
 rze Krzyżaków 89.
 Garwów 360.
 Gdańsk m. 115.
 Gedymin książę Litt. 58 90
 zabity 101.
 Gerlak elektor Mogun. 269.
 Głód w Polsce 303.
 Głogowiec 325 n.
 Głogowskie księstwo 154.
 Gniewków księstwo 320.
 Gniezno 152.
 Goniądzka ziemia 281.
 Gorawski powiat 152 169.
 Gorlicki powiat 171.
 Gostynin 251 266.
 Gostynińska ziemia 234.
 Gotard kaszt. Kamien. 282.
 Grabowiec 329.
 Grodzieński powiat 281 334
 Grot kasztelan Lubelski 340

R E I E S T R.

<p>Grott (Jan) ze Słupcy biskup
Krakowski 5 51 poseł do
papieża 65 120 umiera
210.</p> <p>Grzegorz biskup Orm. 331.</p> <p style="text-align: center;">H.</p> <p>Halicz zamek 360.</p> <p>Halicka ziemia 99 245.</p> <p>Hanko Kempnicz 130.</p> <p>Hassya księstwo 117.</p> <p>Henryk arcyb. Moguncki
212 235.</p> <p>Henryk Dufner mistrz Krzy-
żacki 182 niszczy Litwę
214.</p> <p>Henryk biskup Lubus. 337.</p> <p>Henryk VII. cesarz 17.</p> <p>Henryk doktor królewski
340.</p> <p>Henryk V. książę Głogow-
ski 11 n. 150 231 314.</p> <p>Henryk Szyndekop Krzyżak
197 n. cisnie Litwę 333.</p> <p>Henryk książę Sagański 29
150 231.</p> <p>Henryk II. landgraf Haski
117 271.</p> <p>Henryk Kramfeld wodz 298</p> <p>Henryk Ekkersberg 298.</p> <p>Henryk książę Szląski na Ja-
worze 246.</p> <p>Henryk książę Karynt. 15.</p> <p>Henryk książę Bawarski 18
w lidze z Czechami 44
umiera 106.</p> | <p>Henryk z Lipy 27 n. 30 n.
34.</p> <p>Henryk Ruthenus prowinc.
Krzyż. 32.</p> <p>Henrztat m. 152.</p> <p>Hinko z DUBY Czech 166.</p> <p>Horod 329 330.</p> <p>Hugo król Cypryjski 306.</p> <p>Hunnowie narod 290 n.</p> <p style="text-align: center;">I.</p> <p>Jacek Zorawski 343.</p> <p>Jadwiga królowa przeciwna
koronacy Anny 4 zosta-
ie mniszka 5 iej śmierć
106 n.</p> <p>Jadwiga królowa Polska
76 343.</p> <p>Jadwiga księżniczka Głogo-
wska 278 n. 314 posłu-
biona Kazimierzowi W.
325.</p> <p>Jagello książę Litt. 230.</p> <p>Jakub de Arnoldendorf ple-
nipotent Krzyż. 84.</p> <p>Jan król Czeski 4 rości pre-
tensye do Polki 6 zawie-
ra ligi 18 w zatargach o
Szląsk 21 24 rzeka się
pretensyi do Polki 28
32 36 sprzyja Krzyżak.
39 42 w lidze 44 godzi
się 54 ciągnie do Litwy
57 pośrednik zgody 59
umaenia pokoy z Pol. 61
podżega Krzyżaków 74</p> |
|---|--|

R E I E S T R.

<p>obiecucie córkę król. Pol.
106 niekutecznie 113
stanowi z nim dalsze
przymierza 115 złaie
rząd synowi 117 poma-
ga Krzyżakom 127 cie-
mięży Szlązaki 159 cią-
gnie z woykiem 163 zbi-
ty od Polaków 166 za-
wiefza broń 168 zabity
181.</p> <p>Jan królewicz Czeski 16
rozwieziony 124 160
273 325.</p> <p>Jan król Francuski 307.</p> <p>Jan XXII. papież 10. gódzi
Polaków z Krzyżakami
52 95.</p> <p>Jan książę Dalm. 256.</p> <p>Jan syn Henryka książęcia
Bawarsk. 37 68 76 umie-
ra 107.</p> <p>Jan książę Oświęciński 29.</p> <p>Jan Boguta syn Kazimierza
W. 343.</p> <p>Jan tytułu S. Teodora kar-
dynał 57 66.</p> <p>Jan Kollin Krzyżak 300.</p> <p>Jan biskup Olomucki 30 n.</p> <p>Jan biskup Poznański 5 w
sporach o dzieściny 284
pośrednik sporów 357.</p> <p>Jan książę Sagański 150 n.
153.</p> <p>Jan Jury wojewoda Sand.
273 pełnomocnik 305.</p> | <p>Jan opat Tyniecki 277.</p> <p>Jan proboszcz Gnieźnieński
kanclerz Ruski 276.</p> <p>Jan Wroński biskup Plocki
279.</p> <p>Jan wojewoda Włocławski
146 n.</p> <p>Jan ze Skrzynna kapelan
królew. 341.</p> <p>Jan kardynał biskup Portu-
eński 67.</p> <p>Jan kasztelan Woyn. 259.</p> <p>Jan Zaklika 343.</p> <p>Janisław arcyb. Gnieźniens.
5 117.</p> <p>Janusz syn Ziemowita ksią-
żęcia Mazowieckiego 281
n. 299 334 n.</p> <p>Janusz kaszt. Kaliski 146.</p> <p>Jarand star. Sieradz 146 n.</p> <p>Jarostaw Bogorya arcybisk.
Gnieźnieński 83 n. 146
n. 227 279 pośrednik
pokoiu 303. daie ślub
cesarzowi 312 335 po-
średnik 337 — grzebie
zwłoki Kazimierza W.
344.</p> <p>Jarostaw wojewoda Poznań.
146 n.</p> <p>Jasko z Melsztyna kasztelan
Krakowski przydany do
rządu 5 iego rady 9 76
80.</p> <p>Jawnuta książę Litewski
99 n. czyni przymierze</p> |
|--|--|

R E I E S T R.

102 281 327 iego po-
tomstwo 330 n.
Jawor księstwo 260 271
336.
Idzi kardynał 325.
Jerzy Koryatowicz książę
Podolski 102 328 n.
Jerzy Narymuntowicz książę
Litt. 99 n. 102 327.
Ihor książę Ruški 238 n.
Iłkusz m. 166 325.
Infanty 128.
Inowódz zamek 359.
Inowrocław 147.
Innocenty IV. papież 253
279.
Joanna królowa Neapolit.
17 179.
Irzmanowice 325 n.
Judyta księżna Brunświcka
117 n.
Iwan Mosyżyński 330.
Iwo proboszcz Gnieźnień-
ski 146 n.
K.
Kalisz 23 132 traktat 139
synod 234 zjazd 265 mu-
rami opasany 359.
Kałonna 325 n.
Kamieniecki powiat 238.
Kamienica m. 330.
Kant m. 169.
Karantowic Słowianie 185 n.
Karniola 15.

Tom VI.

Karol król Węgierski 4 za-
wiera ligi 17 pośrednik
pokoiu 20 25 32 40
czyni przymierza 44 53
67 troskliwy o sukcesyą
Pol. 69 75 77 otrzymuje
ią dla syna 80 umiera
126 n.
Karol margrabia Moraw-
ski 21 zrzeka się pretea-
syi do Polski 28 32 za-
wiera związki 67 69 116
obejmuje rząd po oycu
117 szuka wsparcia 124
przybywa na pomoc Kaz.
127 dłużny 130 zatrzy-
many w Polsce 132
ciemieży Szlązaki 130
w zamysle korony ce-
sarskiej 160 wojuje 168
został cesarzem 180 112
zawiera związki 247 250
potwierdza tranzakcyę z
Pol. zawarte 270 271
295 w zatargach z Węgr.
304 żeni się 309 czyha
na marchią Brandeburską
336.
Karyntya 15 o nią kłótnie
48 54 125.
Kazimierz książę Mazowie-
cki 95 n 102 232 umie-
ra bezpotomny 251.
Kazimierz książę Gniewk.
6 n. przywrócony do Ku-
iaw 41 147 249 n. 319

Aa

R E I E S T R.

- Kazimierz syn Bogusława książęcia Szczecińskiego 343.
- Kazimierz W. król 4 koronowany 5 zawieszają broń z Krzyż. 8 11 nadać żydom przywileje 13 w przymierzach 18 22 29 zrzeka się Szląska 33 37 stanowi przymierza 38 40 44 nie kontent z nich 46 stara się o przywrócenie zaborów 48 51 poselstwo jego do papieża 51 rezygnuje Pomer. 60 75 zwołać naród 77 wyznacza następcę tronu 80 otrzymuje dekret na Krz. 89 obcuje z Rusią 90 100 o nią czyni postanowienia 103 znosi Tatary 112 w przymierzu z Czechami 115 żeni się 117 pożyczają sumę 124 stanowi ligę z Pomorz. 134 pokoy z Krzyż. 138 146 czyni wyprawę na Szlązaki 149 157 na Czechy 160 171 z niemi transakcyje 173 175 177 stanowi prawa 182 zwołać naród 209 w lidze z cesarzem 213 przyłącza do korony Ruskie kraje 217 224. 231 zawiera transakcyje 247 254 256
- 357 stara się potwierdzić paktów 259 odbiera hołd od książąt Mazow. 256 zrzeka się Szląska 270 272 rozwiązywać 276 pokramia łotrówstwa 283 czyni sprawiedliwość 284 286 kłęska od Wołochów 294 pośrednik pokoju 304 308 przyjmuje królów 309 sprawuje wezwanie 311 zawiera tranzak. 314 fundator akademii Krakow. 317 odwiedza Pomorz. 318 przyłącza Gnieznow 319. Rozządza Wielkopolskę 321. odbiera hołd od hrabiów niektórych 322 ustanawia sądy w Krakowie 323 żeni się z Jadwigą Głogowską 325 upomniany od papieża 326 wyprawia się na Lit. 327 czyni transakcyję z książętami Lit. 329 rozządza Rusią 331 niespokoyne od Litwy 333 czyni transakcyje z królem Węg. 336 z biskupem Lubuskim 337 szwankuje na polowaniu 339 sfałszowanie 340 czyni testament 342 jego śmierć 344 czemu nazwany wielkim 345 jego charakter i dzieła.

R E I E S T R.

- ła 346 budowy zamków
 359 fundacye 360.
 Kazimierz m. 325.
 Keystut książę Litewski 58
 99 n. zawiera przymie-
 rze 102 zwycięzca 215
 iego dzielnica 216 ludzi
 papieża 218 naieżdża
 Pol. 225 poymany 228
 woiwie Krzyż 245 ozna-
 cza granice Litwy 281
 poymany 298 uchodzi
 299 300 waruie dzierża-
 wy swoje 331 niszczy Ma-
 zowŹe 334.
 Kijowkie księstwo 91 239.
 Klemens VII. papież 126
 166 godzi monarchow
 170 stanowi ligi 179 na-
 kazuie krucyaty 227 do
 niego poselstwo Pol. 235.
 Klemens biskup. Płocki 265
 279.
 Kobryn 331.
 Konin m. 359.
 Konrad na Oleśnicy książę
 Sagań. 29 150 n. 158.
 Konrad margr. Brandebur-
 Źki 321.
 Konrad de Brunyeshem
 komm. Krzyż. 32.
 Konrad de Hoberg 299.
 Konstantyn Koryatowicz
 książę Podol. 77 przy-
 chylny PolŹcze 241.
 Konstancya Przemysławo-
 wna żona Konrada marg.
 Brandl. 321.
 Koprzywnica 340.
 Korczyn nowy 341 360.
 Koryat książę Litt. 77 240
 281.
 Kościan m. 61.
 Koszerski powiat 329.
 Kowno zamek 302 333.
 Krakow 32 129 147 ziazd
 monarchów 309 nadany
 prawem Teut. 323 ozdo-
 biony 359.
 Kreycburg m. 174 269.
 Krot podkom. Lubel. 330.
 Krośno zamek 359.
 Krosnowska ziemia 154 n.
 KruŹwica zamek 343 —
 wzmochniony 360.
 Krzemieniec 99 103 uŹlą-
 piony Pol. 329.
 Krzepice zamek 360.
 Krzyżacy 4 ich niesprawie-
 dliwe nabycia 7 płać
 świętopietrze 10 zawie-
 raią pokóy 11 14 niedo-
 trzymuią go 48 troskliwi
 o swe nabytki 50 szuka-
 ią pomocy 57 otrzymuią
 rezýgnacye Pomorza 60
 67 nieposlusni sądowi
 pap. 84 wyklęci 89 nie
 powracaia zaborów 114
 120 czynia związki 125
 wyprawę na Litwę 128
 uŹląpionę im Pomorze

R E I E S T R.

<p>139 146 oznaczają gra-
nice 144 cifa Litwę 215
268 298 302 lennicy
Pol. 318 niszczą Litwę
333.
Kuiawy 79 dane w zarękę
60 przywrócone koronie
140 319.
Kunegunda królowna Pols.
161 umiera 278.
Kunegunda księżniczka
Swidnicka 21 n.
Kunow 325 n.
Kutno 163.</p> | <p>Liwska ziemia 251 267.
Lochka Rusin 95.
Lubaczew zamek 360.
Lubaczewska ziemia 99.
Lubard książę Litt. 58 99
n. czyni przymierze 102
iego udział 216 niszczy
Pol. 225 poymany 228
237 mści się 245 328
czyni tranzakcyę z Pol.
329.
Lubin m. 169.
Lublin zamek 113 359.
Lubomski powiat 329.
Luder z Brunśw. mistrz
Krzyżacki 11 49.
Ludwik cesarz 7 w lidze z
Austr. 16 nań związek
44 woyna 53 korzy się
papieżowi 55 utrzymuje
Krzyż. 72 czyha na Ba-
war. 106 Tyrol 124 gro-
mi nieprzyaciół 126
wiąże się z król. Pol. 160
stara się o pokoy 171 u-
miera 212 wdać się w
prawa duchowne 325.
Ludwik hrabia Tarentu
122.
Ludwik syn Bolesława Lig.
177.
Ludwik król. Węgier. 69
75 n. następcą tronu Pol.
78 80 wstępuje na tron
Węg. 126 przybywa na
pomoc Krzyżakom 127</p> |
|--|--|

L.

R E I E S T R.

<p>w lidze na Czechow 161
trofklivy otron Neapol.
179 czyni tranz. o Rus
224 wyprawę 228 242
traktaty z cesarzem 247
249 woiuie Tatarzy 253
ponawia tranz. o Rus 254
o sukcesyą Pol. 256 258
zawiera przymierza 268
304 przybywa do Krakowa
309 ponawia trakz.
314.
Ludwik Romanus margrab.
Brandeb. 15 74 124 161
łączy się na Lit. 182 nie-
chętny cesarzowi 212 po-
ślubia cerkę Kazimierz.
325.
Ludolf de König mistrz
Krzyżacki 125 umiera
182.
Lutykowie Słow. 183 n.
Lwow 95 96 oblężony 225
nadany prawem Teutoń.
274 metropolia 300 mu-
rami opasany 359.</p> | <p>M.
Maciey biskup Kujaw. 12
40 49 80 282.
Maciey Borkowicz woiew.
Pozu. 283.
Maciey doktor król. 341.
Malborg m. 8 n. 10 299.
Maltańscy kawalerowie w
Polszcze 335.
Małgorzata Maltusa księżna
Tyrolska 16 124 268
325.
Małgorzata Czeszka król.
Węg. 69 124 249.
Małgorzata Czeszka księżna
Bawar. 106 umiera 114.
Małgorzata Łokietkowna
księżna Jaworska 246.
Marcin Baryczka zabity
221.
Marek kasztelan Łendzki
146 n.
Markard de Sparenberg
Krzyżak 32.
Mazowieckie księstwo 6 n.
19 zniszczone 58 inkor-
porowane 232 248 262
odgraniczone od Litwy
281 spustoszone 334.
Meinhard książę Karyn. 16.
Meinhard książę Bawarski
304.
Michał Jawnutowicz książę
Izastawski 330 n.
Michałowska ziemia 7 9</p> |
|--|---|

Ł.

- Łańcut m. 359.
Łęczyckie księstwo 6 n. 343
Łopatyn m. 329.
Łowicz księstwo 236 n.
Łucka ziemia 99 n. 328.
Łukowska ziemia 123.

R E I E S T R.

- 63 przyśędzona Polfz. 90
 uśląpiona Krzyżak. 139.
 Międzybórze zamek 343.
 Międzybóże m. 329.
 Międzyrzecz zamek 360.
 Mielnica m. 329.
 Mielnik m. 331.
 Mikołaj książę Ziembicki
 246.
 Mikołaj kardynał 337.
 Mikołaj książę Opaw. 162
 172.
 Mikołaj z Piskowic kapłan
 332.
 Mikołaj z Gulczewa bisk.
 Płocki 280 334.
 Mikołaj Bogorya woiew.
 Krak. 31 n.
 Mikołaj Wierzynek 130
 przyimnie monarch. 312
 Mikołaj woiewoda Kaliski
 146 n.
 Mikołaj Zech Węgr. 162.
 Mikołaj Kent woiew. 305.
 Mindow Litwin 139 n.
 Mroczek kasztelan Racią-
 zki 282.
 Mszczug woiewoda Sand.
 31 n. 80.
 Multany 284 299.
 Murzynow 129.
 Mysłenice m. 325 n.
- N.
- Nakło zamek 360 n.
 Namysłow 174 272.
- Narwa rzeka 251.
 Narymund książę Litewski
 99 n. 102 327.
 Nieklaj dobra 343.
 Niemira syn Kazimierza W.
 343.
 Niemira 26 pofel do papie-
 ża 112.
 Niemira kasztelan Sochacz.
 282.
 Niemen rzeka 302.
 Niepołomyce zamek 360.
 Niezawa m. 60 139.
 Nowygrad m. 266.
 Nowy targ m. 169.
- O.
- Oleśnica 154 158.
 Oleśko zamek 329.
 Olgierd książę Lit. 58 103
 ciśnie Krzyżak. 215 Pol.
 225 237 Podole 241
 Krzyżak. 245 oznacza
 granice 281 przegrywa
 bitwę 298 303 czyni
 tranzakcyę z Pol. 329.
 Olizar 282 330.
 Olkusz m. 359.
 Opawa 34 162.
 Opatow m. 88.
 Opatowiec 331.
 opoczno 359.
 Opole 33.
 Ofiek m. 360.
 Otto książę Bawarski 310

R E I E S T R.

w possessyi Brand, Mar. 336.	Piotr Gerwazy legat papieski 10 n. sędzia sporow 71 83 karze Krzyżaków 89.
Otto de Bergau 60.	Piotr król Cypryjski 306.
Otto z Pilezy woiew. Sand, 221.	Piotr Gomez kardynał 57 66.
Otto <i>Strzelec</i> książę Haski 117 n.	Piotr biskup Weletr. legat papieski 303 311.
Otto książę Sasko-Lawemb, 117 n.	Piotr hospod. Wołos. 293.
Otton długi margr. Brand. 322.	Piotr z Koźła proboszcz Bi-tomski zabity 332.
Otto książę Brunśw, 117 n.	Piotr Probasza Węg. 162.
Otto z Szczekarzewicz 230.	Piotr biskup Lubuski 337
Originarius co czaczy 348 n.	grzebie zwłoki Kazimie-rza w. 344.
Orłow 139.	Piotr Pizonka 230.
Ormianie 331.	Piotrkow m. 359.
Ostrog m. 329.	Pisten zamek 303.
Ostrzeszow 61 wzmocniony 360.	Piśtyński powiat 214.
	Płock zamek 350.
	Płoński powiat 234.
	Pobiedziska m. 325 n.
	Podgaie dobra 343.
	Podlasie 216 331.
	Podole 77 iego granice 238 n. naiechane 242.
	Polśka zawsze pod imieniem królestwa 2 6 n. prze-ciwna alienacyi kraioiw 64 naradza się o następcę 76 wartuie wolności 82 odstępuie Pomor 147 iaki miała dawny rząd 183 n. 185 n. icy prawa do kraioiw 216 238 318.

P.

- Pakofz syn Zbigniewa 343.
 Patryk książę Litewski 28 215 245 281 przegrywa bitwę 298 303.
 Paweł z Łodzi 343.
 Pelka podkomorzy Krakowski 259.
 Pelka syn Kazimierza W. 343.
 Perckop m. 237.
 Peremile 329.
 Piotr Ban Węgrzyn 228 305.
 Piotr de Alvernia kan. 11.

REIESTR.

- Połonne 328.
 Pomerania 9 19 39 uftą-
 piona Krzyżakom 41 63
 przyfądzona Polakom 90
 iak uftąpioną Krzyż. 139
 146.
 Poznań 61 147 wzmocnio-
 ny 360.
 Połowcy narod 290.
 Powietrze 237 266.
 Praga Czeſka 115.
 Prandota Gałka 116.
 Przeburski ziazd 304.
 Pruffy 7 57 113 ſpuſtoſzo-
 ne 126 215 268.
 Przedborz ſyn Zbigniewa
 343.
 Przedborz m. 339 360.
 Przedecz zamek 350.
 Przemyska ziemia 99 108.
 Przemysł zamek 360.
 Przemysław książę Bydgoſt.
 6 n. 319.
 Przemysław książę Sagański
 153.
 Przemysław II książę Wiel.
 322.
 Ptacek Czech 166.
 Pułtuſk m. 334.
 Pyzdry m. 168 359.
 R.
 Raſſowo co znaczy 240 n.
 Rabczyce 325 n.
 Raciborz m. 34.
 Radomiſka ziemia 233.
 Raſał komornik królewski
 330.
 Rateński powiat 329.
 Rawa 251 266 wzmocnio-
 na 360.
 Reczyn m. 169.
 Reſtemberg zamek 330.
 Reſzel m. 245.
 Robert król. Neapolit. 17
 30.
 Rokiczana Czeſzka 14 n.
 276.
 Roman Mściſławowicz książę
 Ruſki 99.
 Roſciſław książę Przemyski
 193 n.
 Rudolf książę Auſtryac. 304
 316.
 Rudolf książę Saski 18 30
 n. 74.
 Rupert Palatyn Ryńs. 212.
 Ruś biała 238 n. 298 n.
 Ruś czerwona 95 poddaie
 ſię Pol. 97 obrocona w
 powin. 100 buntuie ſię
 108 wiąże ſię z Tatarami
 109 112 o nią tran-
 zakcye 224 354 kiedy
 naſtąpiły fundacye bi-
 kupſtw 300 n.
 Ruſticus co znaczy 345 n.
 Rybna m. 325 n.
 S.
 Saar m. 162.
 Sambia 128.

R E I E S T R.

- Sandecz m. 5 325.
 Sandomierz 6 n. 32 340
 359.
 Sanok zamek 359.
 Santok 322.
 Scultetus eo znaczy 334.
 Sekta biczowników 234.
 Sieciechów zamek 360.
 Siedmigród 183 n. 242.
 Sieradzkie księstwo 343.
 Sieradz zamek 360.
 Skala zamek 241.
 Skirgałło książę Litewski
 230 n.
 Sklawonia 17.
 Skwawina 359.
 Słowianie iaki mieli rząd
 183 n. ich siedliska 184.
 Smotrzycz zamek 242.
 Sochaczewska ziemia 233
 266.
 Sokolec zamek 242.
 Solec zamek 360.
 Spycimir kasztelan Krako-
 5 n.
 Spizka ziemia 183 n.
 Sprotawska ziemia 154 n.
 Spytek kasztelan Krakowski
 25 76.
 Stanisław Kiwała sędzia Ku-
 iawski 320.
 Stawiszyn m. 359.
 Stefan król wicz Węgier-
 ski 179 224 jego śmierć
 256.
 Stefan biskup Lubuski 5.
- Stefan Babek Węgr. 305.
 Stefan gospodar Wołoski
 293.
 Stobnica 360.
 Styrya 15 38.
 Suchywik ze Strzelca kati-
 elerz koronny executor
 testamentu Kazimier. W.
 344.
 Sulentz zamek 322.
 Suraż m. 334.
 Swidnica 15 lenna Pol. 247
 268 ustatpiona Czechom
 271 336.
 Świętopietrze 10 52 93.
 Świętośław książę Ruski
 238 n.
 Symon Janutowicz książę
 Zastawski 330 n.
 Syrbowie Słow. 183 n.
 Szczebrzeszyn m. 329.
 Szczecin m. 310.
 Szląsk 6 n. 19 ustatpiony
 Czechom 114 149 270.
 Szumek m. 329.
 Szydłów 359.

T.

- Tatarzy 7 91 grożą Polak.
 99 ich siedliska 109 ni-
 szezają kraie 111 wybici
 113 w lidze z Lit. 242.
 252.
 Teodoryk z Oldemburga
 obacz Dytrych.

REIESTR.

Teodoryk z Frankforta Krz.
72 84.	Wacław kasztelan Sieradz.
146 n.
Teutońskie prawo 201 n.
323.	Walanhdyn starosta Wrocł.
109.
Tomasz wojewoda Siedm.
292.	Waldemar król Duński 307
przybywa do Krakowa
309 313.
Tomasz z Zaiączkowa 26.	Waldemar impostor Brand.
179.
Tomisław kaszt. Gnieźn.
146 n.	Wałęcki powiat 136 343.
Toruń 8 41 123.	Warcisław książę Pomorski
134.
Totwił książę Lit. 58.	Warmia 252.
Trembowla zamek 360.	Warszawa 83 84 n. 266.
Trenczyn m. 25 305.	Warttemberg m. 61.
Tributarius co znaczy 348
n.—	Wasko Kerdeiewicz 282.
Trockie księstwo 333.	Wetły m. 329.
Troyden książę Mazowie-
cki 11.	Werner de Windek Krzyż.
300.
Turcy 306 331.	Wieliczka m. 325 359.
Turzyński powiat 329.	Wielona zamek 101 303.
Tustan zamek 360.	Wieluń m. 359.
Tymon de Coldych 30 n.	Wierzynek obywatel Kra-
kowski 313.
Tyrol hrabstwo 15 54 124
160.	Vilanus co znaczy 348 n.
U.	Wilhelm z Pusterli legat
papieżki 171.
Urban V. papież 306 317
325 napomina kr. Pol.
326 335.	Wilhelm hrabia z Hollan-
dyi 57.
Ulryk hrabia Drezdeński
322	Wilhelm hrab. Miśn. 177 n.
W.	Wilja rzeka 302.
Wacław książę Płocki 29
231.	Windowie Słow. 183 n.
Wacław syn Bolesława Li-
gnicki 177.	Winryk de Kniprode mistrz
Krzyż. 214 czyni wypra-
wę na Lit. 298 303 przyi-

- mule kr. Pol. 318 czyni
 wyprawy na Lit. 333.
 Wislica m. 359.
 Withgo biskup Miśn. 30 n.
 Witold książę Lit. 15.
 Wizka ziemia 148 281.
 Władysław książę Łęczycki
 i Dobrzyński 6 n. 23 31
 odstępnie pretenyi do
 Krzyżaków 42 Dobrzynia
 królowi 59 147 arbiter
 sprawy 284.
 Władysław książę Opolski
 305 310 przytomny
 śmierci Kazim. W. 342.
 Władysław książę na Koźle
 i bitomiu 20 170 n. 172.
 Władysław książę Cieszyń-
 ski 29.
 Władysław biały książę
 Gniewkowski 310 awan-
 turnik 320.
 Władysławow m. 343.
 Włocławska ziemia 90 —
 147.
 Włodzimierz W. książę Ru-
 eki 91 328 n.
 Włodzimierska ziemia 99
 216 225 328.
 Włóczyski powiat 329.
 Wolawska ziemia 154 n.
 Wolbrom m. 325 n.
 Wołga rzeka 109 182 n.
 Wołochy 92 289 291.
 Wołodar książę Przemyski
 239 n.

- Wołyn 91 108 216 przy-
 łączony do korony 228
 237 245 327 328.
 Woydat książę Lit. 302.
 Woyzwiłt książę Lit. 281.
 Wrocławskie księstwo 33
 127 169.
 Wschowa 61 154 157 przy-
 wrocona koronie 158.
 Wykofzon kaszt. Czer. 282.
 Wyżogrod zamek 360.
 Wyżohrad m. 30 69 80.

Z.

- Zając Czech 166.
 Zakamień m. 329.
 Zakroczymska ziemia 232.
 Zantoch m. 258.
 Zarnowiec zamek 118 276.
 Zawichost zamek 231 245
 wzmoeniony 360.
 Zbigniew prob. Krak. 25
 76 80.
 Zbigniew z Brzezia 343.
 Zbilut kaszt. Nakiel. 146 n.
 Zbilut bisk. Kujaw. 323 n.
 Zdenko Czech 164.
 Zegańska ziemia 154 n.
 Zenryn zamek 292.
 Ziemomyśl książę Inowro-
 cławski 319.
 Ziemowit książę Mazowie-
 cki 11 40 49 usłępuje
 Rusi 95 w przymierzu
 102 podeyrzany 249 —
 251 oddać hołd 265 —

R

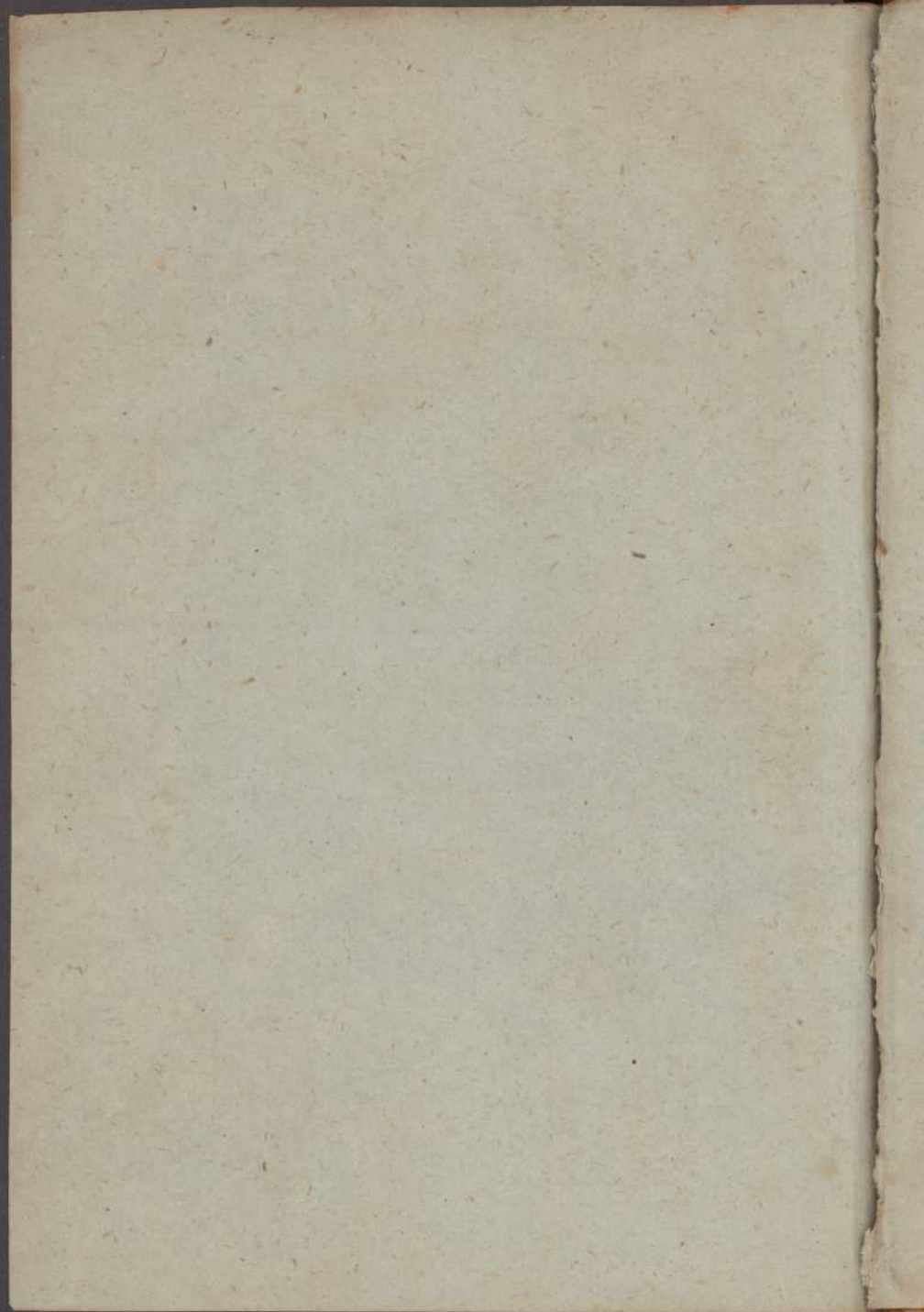
oznacza granice 280 w
kłotni o dzieściny 284
przybywa do Krakowa
310 ściśniony od Litwy
334.

Złotorya zamek 360.
Zmudź 333.
Znoyma m. 54-
Żydzi nadani wolnościami
13.

Zakończono drukować roku 1785.
dnia 20 Lipca.

P

RL

KSIŻNIA POMORSKA

XVII

1712215

STARE DRUKI

ST 808

9122/5

HISTORIA
NARODU
POLSKIEGO

